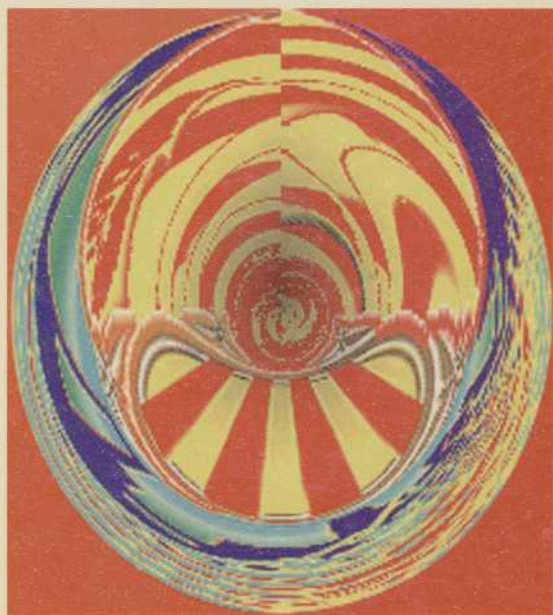

FUNDACION BBV

**CAPITALITZACIÓ I
CREIXEMENT
DE L'ECONOMIA
CATALANA 1955-1995**

Aquesta nova publicació de la Fundació BBV s'inscriu en la línia d'estudis sobre el creixement regional iniciada fa ja alguns anys mitjançant la col·laboració del Centre d'Estudis d'Economia Pública i l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques (IVIE) i coordinada pels seus directors, els professors José Manuel González Páramo, catedràtic de la Universitat Complutense, i Francisco Pérez, catedràtic de la Universitat de València.

L'obra analitza el procés de capitalització i creixement econòmic que ha tingut lloc a Catalunya al llarg dels darrers quaranta anys, tot prenent com a punt de partença la relació existent entre la formació de capital físic i humà, l'ocupació, la renda i la productivitat. El text s'estructura en set capítols, el primer dels quals està dedicat a contextualitzar l'economia catalana dins el creixement econòmic espanyol, així com a destacar la trajectòria seguida per la regió des del moment de la integració d'Espanya a les Comunitats Europees. La resta dels capítols aborden temes com ara l'evolució de les variables bàsiques de l'economia regional, la formació de capital per part del sector públic i del sector privat, la productivitat, l'estructura del teixit productiu i la distribució de la renda. Tanca l'obra un capítol de conclusions.

El segon objectiu del llibre és presentar al lector una recopilació d'informació estadística bàsica sobre l'economia de Catalunya en els seus aspectes més lligats al creixement econòmic, per aquest motiu s'hi ha inclòs un apèndix estadístic en el qual s'expliquen els detalls tècnics de l'elaboració dels diferents indicadors emprats en el text, així com les fonts estadístiques de tota la informació que hi apareix. En un segon apèndix de dades es recull tota la informació quantitativa que ha permès l'elaboració dels gràfics inclosos al text.

L'estudi ha estat realitzat per Ernest Reig (catedràtic d'Economia Aplicada), que ha exercit també la funció de director, i per Andrés José Picazo (professor d'Economia Espanyola), tots dos a la Universitat de València.

EQUIP INVESTIGADOR

Director:

Ernest Reig Martínez
Universitat de València e IVIE

Investigador:

Andrés José Picazo Tadeo
Universitat de València

Tècnic:

Juan Carlos Robledo
IVIE

Edició:

Susana Sabater
IVIE

FUNDACION BBV

**CAPITALITZACIÓ I
CREIXEMENT
DE L'ECONOMIA
CATALANA 1955-1995**

La decisió de la Fundació BBV de publicar aquest llibre no implica cap responsabilitat sobre el seu contingut ni sobre els documents o la informació complementària facilitada pels autors.

Traducció: Pau Joan Hernández

Capitalització i creixement de l'economia catalana 1955-1995

© Fundació BBV

Edita Fundació BBV. Documenta

Plaza de San Nicolás, 4

48005 Bilbao

Dipòsit legal: M-38.719-1998

I.S.B.N: 84-95163-04-7

© Il·lustració de la coberta:

INEEDIT

Imprès per Sociedad Anónima de Fotocomposición
Talisio, 9 - 28027 Madrid

***Capitalització i creixement
de l'economia catalana 1955-1995***

ÍNDIX

Presentació	9
Introducció	11
I. Evolució històrica de l'economia catalana ...	15
I.1. L'economia catalana dins el creixement espanyol.....	17
I.2. La trajectòria de Catalunya: la seva convergència amb Europa.....	24
I.3. L'economia catalana al decenni 1985-95...	33
II. Evolució de les variables bàsiques	45
II.1. Introducció.....	47
II.2. Població.....	47
II.3. Producció.....	58
II.4. Renda <i>per capita</i>	63
II.5. Estructura productiva.....	72
II.6. Mercat de treball.....	79
II.6.1. Població activa i població ocupada.....	79
II.6.2. Taxes d'activitat i d'atur.....	91
III. Capital i creixement econòmic	105
III.1. Introducció.....	107
III.2. La dotació de capital físic.....	107
III.2.1. Capital privat.....	108
III.2.2. Capital públic.....	115
III.3. La inversió regional.....	120
III.4. La relació capital/treball.....	125
III.5. El capital humà.....	132
IV. Eficiència productiva	139
IV.1. Introducció.....	141
IV.2. La productivitat del treball.....	142
IV.3. La productivitat total dels factors.....	149
IV.4. Factors determinants de la productivitat...	161

V. Evolució i estructura del teixit productiu de Catalunya	163
V.1. Introducció.....	165
V.2. El teixit productiu regional.....	165
V.2.1. Estructura productiva i intercanvis amb l'exterior.....	167
V.3. El sector agrícola i pesquer.....	181
V.3.1. Estructura sectorial de la producció.....	185
V.3.2. Estructura de les explotacions: extensió i capitalització.....	186
V.4. La indústria.....	189
V.4.1. Creixement industrial: anàlisi dels desplaçaments.....	195
V.4.2. Dinàmica de la formació de capital.....	199
V.5. El sector serveis.....	201
V.5.1. Creixement dels serveis: anàlisi dels desplaçaments.....	206
V.5.2. La capitalització de les activitats de serveis.....	208
V.5.3. Comportament de la demanda privada de serveis.....	208
V.6. El paper del sector públic.....	210
V.6.1. El capital públic productiu de les administracions públiques.....	214
V.6.2. El sector públic i els fons comunitaris.....	215
VI. Renda, benestar i desigualtats	223
VI.1. Introducció.....	225
VI.2. Renda i participació en el mercat de treball.....	226
VI.3. Distribució funcional de la renda.....	236
VI.4. Renda produïda i renda disponible.....	242
VI.5. Distribució personal de la renda: la renda de les llars.....	250
VI.6. Altres desigualtats.....	253
VII. Conclusions	257
Referències bibliogràfiques	265
Apèndix 1: Fonts estadístiques	273
Apèndix 2: Dades	291

PRESENTACIÓ

La Fundación BBV va iniciar fa cinc anys un ampli projecte d'investigació adreçat a l'elaboració de nous materials estadístics, els quals, en afegir-se als ja disponibles, permetessin de millorar i detallar les interpretacions dels estudiosos sobre el creixement i el desenvolupament regionals d'Espanya. Va decidir de fer-ho a través de la col·laboració amb l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques, i les primeres aportacions al projecte van ser les edicions de 1995 i 1996 d'estimacions d'estocs de capital, una informació bàsica per al coneixement de la riquesa i de les fonts del creixement econòmic de les regions, per tal com abasten un ampli període temporal amb el grau necessari de desagregació territorial.

Posteriorment, ha vist la llum una obra, *Capitalización y crecimiento en España y sus regiones 1955-1995*, la qual, adoptant una perspectiva de llarg termini, aporta informació i anàlisi a l'entorn d'algunes de les preguntes que amb més interès es planteja avui la societat espanyola, que desitja saber si existeix una tendència a la correcció en les desigualtats regionals pel que fa a la renda per habitant, si les regions convergeixen progressivament o no pel que fa als seus resultats econòmics, i a més s'interroga sobre la contribució que la inversió privada i les infraestructures públiques fan a aquest procés i al manteniment de la cohesió econòmica i social entre regions amb diferent grau de desenvolupament.

El treball que ara publiquem és fruit també de la relació de col·laboració entre el Centre d'Estudis d'Economia Pública de la Fundación BBV i els especialistes de l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques, i forma part d'una sèrie de monografies regionals, de les quals ja han aparegut les corresponents al País Basc i a la Comunitat Valenciana. En aquest cas, es tracta d'analitzar l'economia de Catalunya, una regió que representa per si sola la cinquena part de la producció espanyola de béns i serveis.

Fent ús d'una àmplia i variada informació referida a renda, població, formació de capital públic i privat, nivells de qualificació dels recursos humans, ocupació i altres, es plantegen les bases per considerar amb prou detall els factors que han tingut més influència en l'evolució d'aquesta economia i arribar d'aquesta manera a una millor comprensió del seu comportament en el marc del conjunt de les regions espanyoles. La dinàmica de la productivitat del treball, les diferents etapes per les quals ha passat la formació de capital privat a la regió, la trajectòria del mercat de treball i els canvis en l'estructura productiva són alguns dels principals temes que ocupen les planes d'aquest volum.

Un cop més, la Fundación BBV desitja manifestar a través de les seves publicacions el seu interès per aprofundir en el coneixement dels fenòmens regionals a Espanya, principalment mitjançant l'aportació d'informació econòmica regionalitzada, continuant així la línia iniciada fa ja força anys amb les sèries de *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, les quals, de la mateixa manera que les sèries recentment publicades sobre l'estoc de capital, amb desglossament sectorial i regional, han tingut una excel·lent acollida per part dels investigadors i del públic interessat en general.

Fundación BBV

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquesta obra és l'anàlisi del procés de capitalització i creixement econòmic experimentat per l'economia de Catalunya des de la dècada dels cinquanta fins als noranta. El tipus d'enfocament que s'adopta i l'organització dels continguts posa en relleu la relació entre formació de capital físic i humà, ocupació, renda i productivitat i s'emmarca en el context d'un projecte més ampli de la Fundació BBV l'objectiu del qual és l'estudi de la *capitalització i el creixement a Espanya i les seves regions 1955-1995*. No es tracta, per tant, d'oferir una nova interpretació de l'economia catalana o de fonamentar proposicions de política econòmica regional, sinó d'oferir al lector una descripció de les tendències bàsiques que aquesta economia ha experimentat, de tal manera que se'n faciliti la comparació amb el conjunt de l'economia espanyola o d'altres economies regionals.

El desenvolupament del text està organitzat en set capítols. En el primer, s'ha intentat dur a terme una breu contextualització de l'economia catalana dins el creixement econòmic espanyol, així com plantejar quina és la trajectòria de Catalunya en la seva convergència amb Europa. El seguiment de les variables bàsiques que permeten de caracteritzar els grans trets de l'evolució econòmica regional és l'objecte del segon capítol. Així, s'hi plantegen els canvis demogràfics que han tingut lloc des de la dècada dels cinquanta —variable *població*— i l'evolució de la *producció* regional, per tractar tot seguit, com a resultat conjunt d'ambdues trajectòries, el progrés de la renda *per capita* regional. Paral·lelament, s'analitzen els canvis sorgits en l'*estructura productiva* catalana des de la meitat dels anys cinquanta fins als noranta, caracteritzats fonamentalment per una pèrdua de relleu relativa de l'agricultura en favor de la indústria i, posteriorment, dels serveis. El capítol acaba amb una anàlisi del *mercat de treball* regional i de les principals variables que el caracteritzen —*població activa i ocupada, taxa d'activitat i taxa d'atur*, entre d'altres.

El procés de creixement econòmic i canvi estructural viscut per l'economia de Catalunya d'ençà dels seixanta s'ha fonamentat en un seguit de factors de creixement entre els quals ocupen un lloc molt destacat el capital físic i el capital humà. L'estudi de les dotacions de *capital físic i humà* en l'economia catalana i la seva evolució és l'objectiu principal del capítol tercer. L'estoc de capital físic s'analitza a partir dels seus dos components: el capital privat i el capital públic, així com a través del seguiment de la *inversió* —pública i privada— en la regió. Igualment, el capítol analitza el procés d'*intensificació de capital* —entès com l'augment de la dotació de capital per unitat de treball— com un dels fonaments bàsics del creixement de la productivitat en el treball en l'economia catalana. Finalment, l'examen del *capital humà* es duu a terme a partir del seguiment del nivell d'estudis de la població.

L'objectiu del capítol quart és avaluar les condicions d'*eficiència productiva* sota les quals té lloc la producció regional de béns i serveis. Amb aquesta intenció, s'examina l'evolució d'indicadors com ara la *productivitat del treball* o la *productivitat total dels factors*, per tal d'abordar en un apartat posterior l'estudi dels *determinants de la productivitat* i la seva contribució al creixement econòmic; tot amb dades referides al sector privat de l'economia catalana.

Sota el títol *Estructura i evolució del teixit productiu a Catalunya*, en el capítol cinquè es concentra el gruix de l'estudi de l'*estructura productiva regional*. L'anàlisi es realitza, en primer lloc, a través dels canvis en la distribució de la productivitat i els llocs de treball entre les quatre grans activitats productives presents a la regió —agricultura, indústria, construcció i serveis—, per passar després a un estudi més detallat de cadascuna d'aquestes activitats. Un objectiu directament relacionat amb el seguiment de l'estructura productiva catalana és l'examen de les seves *relacions comercials* amb l'estranger; a això es dedica un dels apartats. El capítol acaba amb una referència al paper del *sector públic* com a agent econòmic que afavoreix els processos de creixement —dotant les regions d'infraestructures o equipaments educatius que exerceixen una provada influència positiva en l'activitat—, alhora que afecta la distribució dels seus fruits.

El sisè capítol tracta dels problemes de la *distribució* associats al creixement experimentat per la regió des de mitjan segle. En primer lloc, es descompon l'evolució de la *producció per capita* en la regió amb relació a la mitjana de l'Estat en funció dels diferencials de productivitat i de taxa d'ocupació, per posteriorment examinar les distribucions funcional i personal de la renda. El seguiment de la *distribució personal* permet d'avaluar la participació de les rendes del treball en la producció regional, així com perfilar-ne la trajec-

tòria en funció de la taxa de salarització i dels costos laborals unitaris a la regió. Dins l'anàlisi de la *distribució familiar* de la renda —a banda de l'interès que ofereix mostrar de quina manera es distribueixen els ingressos entre les famílies—, destaca l'objectiu d'examinar la posició de Catalunya en la *distribució interregional* de la renda; per això, es comparen els ingressos de les famílies catalanes abans i després que l'Estat realitzi la seva funció redistribuïdora modificant la distribució primària de la renda. Finalment, el capítol pretén recollir breument altres indicadors relacionats amb la distribució de la renda i els nivells de pobresa que, per la seva especial rellevància, resulten d'interès.

El segon gran objectiu d'aquesta obra és presentar al lector una *recopilació d'informació estadística* bàsica sobre l'economia de Catalunya en els seus aspectes més lligats al desenvolupament econòmic. Per això, al final del llibre apareix un primer *Apèndix de fonts estadístiques* on s'expliquen els detalls tècnics de l'elaboració dels diferents indicadors emprats al llarg del seu contingut, així com les fonts de les quals prové la informació utilitzada. En un segon *Apèndix de dades* es recull tota la informació quantitativa que ha permès l'elaboració dels gràfics que apareixen al text, sempre que aquesta no procedeixi al seu torn d'un quadre ja incorporat al text o bé s'ofereixi dins el mateix gràfic.

S'ha pretès de seguir un criteri homogeni de presentació de les sèries estadístiques de dades. Amb caràcter general, per obtenir mitjanes de les diferents variables representatives de l'evolució econòmica de la regió, s'han emprat els següents períodes: 1964-1975; 1975-1985; 1985-1991 i 1991-1993; de la mateixa manera, sempre que ho ha permès la disponibilitat d'informació, s'hi han inclòs també els períodes 1955-1964 i 1993-1995. Amb això, s'intenta treballar amb etapes al més homogènies possible, utilitzant com a criteri de delimitació la pròpia evolució del cicle de l'economia espanyola. La primera d'aquestes etapes, 1964-1975, representa la fase expansiva que comença a la dècada dels seixanta i acaba amb la crisi energètica dels setanta; la segona coincideix amb el període de crisi econòmica i les seves seqüeles, que abasta des de 1975 fins a 1985; el sexenni 1985-1991 comprèn la nova fase de creixement per la qual passa l'economia espanyola a la segona meitat dels anys vuitanta. Finalment, a l'etapa 1991-1995 coexisteixen dos períodes de característiques ben diferenciades: una fase recessiva del cicle entre 1991 i 1993 seguida d'una recuperació de l'activitat econòmica que s'inicia a la segona meitat de 1993, es manifesta ja amb claredat el 1994 i continua el 1995.

CAPÍTOL I

EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE L'ECONOMIA CATALANA

- I.1. L'economia catalana dins el creixement espanyol
- I.2. La trajectòria de Catalunya: la seva convergència amb Europa
- I.3. L'economia catalana al decenni 1985-95

1.1. L'economia catalana dins el creixement espanyol

Fa poc menys de dos segles, a principi del vuit-cents, les regions espanyoles més riques eren aquelles que tenien una més gran tradició agrícola, entre elles Extremadura i Andalusia –*Quadre 1.1*–. Al llarg de la pràctica totalitat de l'Edat Moderna, Catalunya havia passat, segons paraules de Gabriel Tortella –*El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX*. Alianza Editorial, 1994– «... per un llarg eclipsi», que va situar els seus ingressos per habitant el 1802 molt a prop de la mitjana espanyola –segons estimacions dutes a terme per Martín Rodríguez: «Evolución de las disparidades regionales; una perspectiva histórica», dins J. L. García Delgado (dir.) (1990): *España Economía*. Espasa Calpe–. A partir d'aleshores, Catalunya inicia un procés de creixement econòmic que aviat la situa al capdavant de les regions espanyoles. Seguint el professor Tortella:

«...aquest avenç es manifesta en tots els sectors econòmics: demogràfic, agrícola, comercial i industrial. Entre els factors que expliquen aquest fet diferencial econòmic cal considerar les bones condicions agrícoles..., l'abundància relativa d'aigua i energia hidràulica..., la bona situació comercial, especialment per les condicions i la tradició del port de Barcelona..., i el capital humà que pot derivar de la tradicional condició independent de la pagesia... i de la llarga tradició comercial i d'autonomia política de Catalunya en general i de Barcelona en concret».

Tot i que la industrialització catalana és un procés que sorgeix al segon terç del segle XIX, no és possible comprendre-la sense remun-

QUADRE I.1
Disparitats en renda per habitant de les regions
espanyoles *
Mitjana nacional = 1

	1802	1860	1901	1930	1960	1973	1979	1983
Andalusia	1,43	1,14	0,89	0,77	0,72	0,72	0,72	0,72
Aragó	0,92	1,02	1,04	1,02	1,03	1,00	1,06	1,02
Astúries	0,69	0,62	0,94	0,79	1,14	0,93	0,96	0,97
Balears	1,44	0,88	0,80	0,97	1,11	1,33	1,22	1,37
Canàries	0,65	0,53	0,67	0,61	0,74	0,86	0,85	0,88
Cantàbria	1,24	1,07	1,27	0,86	1,27	1,03	1,04	1,08
Castella - la Manxa	0,88	0,94	0,88	0,83	0,65	0,75	0,76	0,71
Castella i Lleó	1,05	0,84	0,91	0,88	0,80	0,81	0,84	0,87
Catalunya	1,02	1,24	1,53	1,87	1,40	1,31	1,28	1,24
Extremadura	1,26	0,80	0,71	0,77	0,63	0,59	0,60	0,58
Galícia	0,51	0,51	0,65	0,58	0,71	0,71	0,80	0,79
La Rioja	0,92	1,00	0,96	0,90	1,17	1,04	1,10	1,13
Madrid	1,13	3,10	2,22	1,29	1,48	1,39	1,39	1,39
Múrcia	0,64	0,76	0,73	0,71	0,74	0,79	0,81	0,76
Navarra	1,71	1,00	1,01	1,14	1,18	1,12	1,07	1,10
País Basc	0,74	1,11	1,25	1,46	1,75	1,39	1,12	1,14
Comunitat Valenciana	0,71	0,95	0,90	1,21	1,16	1,02	1,03	1,03
<i>Desviació típica</i>	<i>0,32</i>	<i>0,56</i>	<i>0,37</i>	<i>0,32</i>	<i>0,32</i>	<i>0,24</i>	<i>0,21</i>	<i>0,23</i>

* Reproduït de G. Tortella (1994): *El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX*. Alianza Editorial, pàgina 375.

FONT: Vegeu apèndix I.

tar-se a les profundes transformacions que Catalunya experimenta des del segle XVI. Tal com ha afirmat *Carles Sudrià* —«La industrialització: de los orígenes a la estabilización», dins M. Paradella (dir.) 1990: *Estructura económica de Cataluña*. Espasa Calpe—, el màxim exponent d'aquestes transformacions és la transició des d'una economia en la qual la producció estava orientada bàsicament cap a l'autoconsum i els mercats locals fins a una altra en la qual el component comercial i els mercats exteriors tenien un paper important. Així, al final del segle XVIII, Catalunya ja havia superat les característiques bàsiques d'una economia tradicional, la seva obertura a l'exterior era considerable i l'activitat econòmica estava en bona part regida per criteris mercantils. A més, el port de Barcelona es trobava entre els més importants d'*Europa Occidental*.

La indústria cotonera va constituir la *columna vertebral* de la industrialització a Catalunya. Seguint de nou el professor *Sudrià*, els fonaments bàsics que sostenen la industrialització són en gran manera els mateixos que havien determinat les transformacions anteriors, tot i que en aquest cas la seva intensitat és ben diferent de la de dècades anteriors. Així, els pregons canvis que es produeixen en l'agricultura constitueixen un element clau del desenvolupament industrial. Els notables increments de la productivitat agrària alliberen una mà d'obra que pot dedicar-se a activitats

industrials; també la introducció de noves màquines i eines estimula el mercat interior de productes industrials, alhora que els ingressos generats per l'exportació de productes agraris augmenta la renda dels agricultors, la qual cosa estimula també la producció de manufactures. De fet, al llarg del segle XIX es pot observar una regularitat empírica en el creixement de l'economia espanyola: les regions amb una major orientació exportadora, com ara Catalunya, el País Basc o la Comunitat Valenciana, creixen més ràpidament que les regions més tancades als mercats exteriors —L. Prados (1982): *Comercio exterior y crecimiento económico en España, 1826-1913: tendencias a largo plazo*. Banco de España. Madrid—. El 1860, els ingressos mitjans per habitant a Catalunya superaven ja en un 24 % la mitjana espanyola.

A les darreres dècades del segle XIX, l'economia catalana passa per algunes dificultats directament relacionades amb una certa saturació del mercat espanyol de productes tèxtils, al mateix temps que es perden els mercats colonials. La tradicional manca de competitivitat exterior del tèxtil català, conseqüència de les barreres aranzelàries que el protegien de l'exterior, van fer inútils alguns intents d'introduir-se en altres mercats. A aquestes contrarietats se n'afegeixen d'altres, derivades de l'impacte de la *fil·loxera* sobre un dels elements bàsics de l'agricultura catalana d'exportació, la vinya. Tanmateix, i malgrat els obstacles esmentats, amb l'arribada del segle XX Catalunya apareix ja com una economia industrialitzada amb una renda *per capita* que està àmpliament per damunt de la mitjana de les regions espanyoles, només superada per Madrid i a una gran distància del País Basc.

Just abans que es percebés l'impacte de la Gran Depressió de 1930, Catalunya ja havia aconseguit ocupar el primer lloc en el rànquing de les regions espanyoles en funció d'uns ingressos per habitant que gairebé duplicaven la mitjana. Posteriorment, el pas de l'equador del segle XX suposa l'inici d'una tendència a la convergència de les rendes *per capita* de les regions espanyoles, de tal manera que els ingressos per habitant creixen més ràpidament en aquelles regions que partien d'uns nivells més endarrerits. En aquest procés, Catalunya veu disminuir la distància que, en termes econòmics, la separa de la resta d'Espanya com a conseqüència en gran mesura de la seva condició de regió receptora neta de fluxos migratoris fins a mitjan dècada dels setanta.

La desagrarització, la difusió del teixit industrial i la terciarització de l'economia han estat trets que han propiciat —juntament amb les migracions internes— l'acostament de les estructures productives i els nivells de renda per habitant de les regions espanyoles al llarg dels darrers quaranta anys. L'*índex de Finger-Kreinin* permet d'obtenir una visió quantitativa dels canvis en la similitud de les

estructures productives regionals –vegeu apèndix 1–. Aquest índex pot oscil·lar entre zero i cent, de tal manera que un valor bilateral per a dues regions igual a cent ha de ser interpretat com una absoluta coincidència de les estructures productives, mentre que com més disminueixi allunyant-se d'aquesta xifra, més gran serà la divergència existent. De la seva pròpia definició es dedueix que el valor de l'índex es veu influenciat pel grau de desagregació utilitzat.

En aquest estudi, s'utilitzen dos nivells de desagregació: un per als grans sectors –és a dir, agricultura, construcció, indústria i serveis– i un altre per a set grups d'indústries fabrils –indústria agroalimentària; tèxtil, confecció, cuir i calçat; indústria de la fusta i el suro; paper, arts gràfiques i edició; indústria química i derivades; ceràmica, vidre i ciment; i, finalment, indústries metàl·liques–. En tots dos casos s'utilitzen xifres de valor afegit provinents de la publicació *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV.

La lectura dels valors de l'índex utilitzant el primer nivell de desagregació, corresponent a les quatre grans activitats productives, que recull el quadre 1.2, suggereix els següents comentaris:

QUADRE 1.2 Índex de similitud amb l'estructura productiva de Catalunya. Grans sectors

	1955	1964	1973	1985	1993	1995
TOTAL NACIONAL	86,60	90,05	89,82	92,30	94,35	93,50
Andalusia	76,93	83,68	80,76	83,89	87,29	85,53
Aragó	86,27	84,36	88,73	92,70	95,29	94,07
Astúries	87,05	88,90	89,89	92,39	93,64	96,87
Balears	88,72	78,68	71,09	76,90	80,50	78,45
Canàries	72,02	78,14	72,26	76,71	81,97	80,82
Cantàbria	89,76	89,41	94,13	95,69	95,31	95,89
Castella-la Manxa	62,80	69,34	72,73	81,00	86,59	85,69
Castella i Lleó	69,66	76,98	83,87	87,80	89,20	90,62
Extremadura	57,98	70,06	74,64	81,68	85,56	83,61
Galícia	70,16	74,18	83,46	87,95	89,37	90,35
La Rioja	78,51	67,70	82,14	88,97	91,26	88,77
Madrid	74,90	79,65	79,97	83,36	86,29	85,59
Múrcia	88,95	85,58	86,54	87,83	90,47	91,36
Navarra	77,04	79,57	88,86	92,77	89,80	90,14
País Basc	89,58	92,03	92,29	90,15	94,02	94,81
Comunitat Valenciana	87,41	86,49	90,45	94,22	97,29	97,80

FONT: Vegeu apèndix 1.

- (i) en primer lloc, s'observa una tendència cap a la convergència de les estructures productives de les regions espanyoles, conclusió que es dedueix de l'evolució del valor numèric de la mitjana dels índexs bilaterals obtinguts entre Catalunya i cadascuna d'elles.

- (ii) l'increment en el valor dels índexs de similitud de Catalunya amb la mitjana d'Espanya permet també deduir un procés d'acostament d'estructures productives. A mitjan dècada dels cinquanta, l'economia catalana presenta els majors índexs de semblança amb aquelles regions que, com ara Catalunya, tenen la seva estructura productiva més orientada cap a les activitats manufactureres, i en les quals la presència de l'agricultura no és gaire important; entre aquestes, es troben Cantàbria o el País Basc. Altres regions amb alts índexs de similitud són Múrcia, Balears i la Comunitat Valenciana. Al anys noranta, l'estructura productiva catalana es troba més a prop de la Comunitat Valenciana, Astúries, Cantàbria, el País Basc i Aragó, per aquest ordre de prelació, és a dir, economies amb un important perfil industrial i amb un sector de serveis que ha assolit una importància pels volts de la mitjana. Per la seva banda, les regions espanyoles amb una estructura productiva més allunyada de l'existent a Catalunya són, en la seva majoria, aquelles en les quals la presència de l'agricultura és encara important, com és el cas d'Extremadura, les dues Castelles o Galícia.

El càlcul dels índexs de similitud sobre la base del segon dels nivells de desagregació proposats, corresponent a les indústries fabrils —quadre I.3—, permet d'establir els següents comentaris addicionals:

QUADRE I.3 Índex de similitud amb l'estructura productiva de Catalunya. Indústries fabrils

	1964	1973	1985	1991	1993
TOTAL NACIONAL	84,78	89,12	88,57	90,84	89,07
Andalusia	67,90	75,03	74,83	70,98	68,02
Aragó	80,12	88,75	74,78	83,92	80,97
Astúries	66,58	60,05	71,56	72,69	71,23
Balears	80,45	70,35	68,11	64,82	65,39
Canàries	52,21	59,29	58,59	59,21	59,51
Cantàbria	68,66	74,48	75,40	75,94	78,26
Castella-la Manxa	62,49	65,24	79,07	74,25	72,07
Castella i Lleó	72,62	79,98	74,42	77,51	75,51
Extremadura	60,26	66,14	60,42	61,23	58,23
Galícia	72,19	76,65	77,39	78,36	77,44
La Rioja	72,39	74,01	75,59	80,48	72,53
Madrid	77,55	86,36	87,36	81,24	82,06
Múrcia	57,05	71,41	71,59	72,18	64,82
Navarra	75,91	77,72	74,77	78,65	76,97
País Basc	64,39	70,99	68,29	74,38	75,24
Comunitat Valenciana	86,05	83,19	76,89	77,61	76,44

FONT: Vegeu apèndix I.

- (i) per damunt de tot, destaca el valor més reduït dels índexs de similitud amb relació al cas anterior, conseqüència del major grau de desagregació que incorpora la classificació utilitzada.
- (ii) als anys seixanta, l'estructura fabril de Catalunya mostrava una certa semblança amb la Comunitat Valenciana –totes dues amb una elevada presència de la indústria tèxtil– i, en menor grau, amb Aragó o les illes Balears, mentre que els menors índexs de similitud es registraven amb les regions de Canàries, Múrcia i Andalusia. Un cop iniciats els noranta, la major similitud de l'estructura fabril catalana es dona amb Madrid, seguida d'Aragó i Cantàbria, mentre que els índexs menors continuen corresponent a la comparació amb Canàries i Múrcia, a més d'Extremadura.

En suma, des de mitjan segle XIX Catalunya ha mantingut uns ingressos per habitant clarament superiors a la mitjana de l'economia espanyola, amb un diferencial que arriba al seu punt màxim els anys trenta del segle XX. D'ençà dels seixanta, l'economia catalana ha acostat el perfil de la seva estructura productiva al predominant en el conjunt de les regions espanyoles, a mesura que l'acció de forces econòmiques que incidien sobre totes elles tendien a afavorir aquesta aproximació. Al llarg de les darreres quatre dècades, Catalunya ha continuat mantenint un nivell de renda *per capita* molt per damunt de la mitjana, tot i que en un context de clar acostament entre els ingressos per habitant de les regions espanyoles –afavorit, entre altres factors, per la convergència d'estructures productives i per les migracions des de regions pobres a altres de més riques– que ha reduït aquest diferencial favorable a l'economia catalana, especialment fins al final dels setanta.

Com a avançament del contingut de capítols posteriors, cal destacar que entre 1955 i 1993 els catalans han vist com els seus ingressos *per capita* es multiplicaven en termes constants –pessetes de 1990– per un factor de 2,46, en passar de 572.027 pessetes per habitant en el primer d'aquests anys a 1.409.916 en el darrer. Els majors ritmes de creixement es van donar des de la dècada dels seixanta fins a la crisi energètica dels setanta, així com durant la recuperació de l'activitat econòmica iniciada a mitjan anys vuitanta. En termes generals, tot i que bona part del creixement experimentat per l'economia catalana des dels seixanta s'ha basat en un substancial augment de la productivitat del treball, la trajectòria a llarg termini de l'ocupació ha estat netament favorable a la regió amb relació a la mitjana de l'Estat. Així, l'any 1995 Catalunya donava feina a 2.127.600 persones, enfront dels 1.747.700 ocupats

el 1964, la qual cosa determina un augment global del 22 %, una xifra que supera netament el creixement de l'ocupació experimentat per l'economia espanyola en el seu conjunt entre aquests anys —el qual es xifra en un 1,80 %—. Evidentment, aquesta diferència en el creixement de l'ocupació es troba directament relacionada amb la condició de focus d'atracció d'activitat econòmica i població que exerceix Catalunya en el context de les regions espanyoles a partir dels seixanta, però amb una especial intensitat fins al principi de la dècada dels vuitanta.

Tot i que en els diferents capítols que formen aquest llibre s'incideix de manera molt més detallada en el que podríem anomenar la *descomposició del creixement econòmic* a Catalunya, poden servir com a avançament els trets bàsics del creixement de la producció del sector privat de l'economia que recull el *Quadre 1.4*. Tal com hem assenyalat, el creixement experimentat en les tres dècades que van des de 1964 fins a 1993 es fonamenta en l'augment de la productivitat del treball, tot i que Catalunya és una de les poques regions espanyoles on la trajectòria favorable del factor treball realitza també una contribució positiva al creixement global del VAB regional. Per la seva banda, els avenços de la productivitat aparent del treball troben un bon suport en el progrés tècnic experimentat per Catalunya des dels seixanta, tot i que cal no oblidar la importància de la millora en la dotació de capital per treballador. Tanmateix, el model de creixement català des de la meitat dels vuitanta s'ha basat més en una important generació de llocs de treball, al mateix temps que s'ha alentit el ritme de creixement de la productivitat.

QUADRE 1.4

Trets bàsics del creixement econòmic.

Sector privat de l'economia.

Taxes de creixement anual

	1964-93		1985-1993	
	Catalunya	Espanya	Catalunya	Espanya
VAB	3,46	3,73	3,20	2,91
Ocupació	0,25	-0,43	2,08	0,87
VAB per persona ocupada . . .	3,20	4,18	1,10	2,02
Relació Capital/Treball	4,29	5,08	3,39	3,76
PTF	2,16	2,95	0,30	1,12

1.2. La trajectòria de Catalunya: la seva convergència amb Europa

La consolidació del *Mercat Únic Europeu* i l'horitzó de la integració monetària configuren un entorn cada cop més competitiu per a l'economia de Catalunya, amb una dilució progressiva de la diferència entre el mercat intern espanyol i la resta de mercat dels països membres de la Unió Europea. Els estudis publicats a la segona meitat dels anys vuitanta amb relació als anomenats costos de la *no-Europa* van potenciar la idea que la plena integració comercial de les economies europees comportaria tres tipus principals d'efectes:

- (i) reducció de costos de producció a través de millores tècniques en l'aprofitament de la capacitat productiva dels establiments industrials, la qual cosa possibilitaria l'assoliment d'economies d'escala i abast, o bé reduccions de costos lligades a l'aprofitament d'avantatges comparatius dins el marc d'un nou patró d'especialització comercial.
- (ii) pressió competitiva via preus —particularment en sectors que estaven prèviament protegits—, que hauria de donar lloc a l'eliminació de les fonts internes d'ineficiència en el si de les empreses, a la racionalització de les estructures productives i, en general, a una compressió dels marges preu/cost.
- (iii) pressió competitiva per vies diferents a la dels preus, que estimularia les empreses a millorar la seva organització, incrementar la qualitat i varietat dels seus productes i innovar en els processos de producció.

Aquest panorama, que tendeix, al capdavant, a destacar els efectes beneficiosos des del punt de vista d'un increment de la competència entre les empreses europees, va ser vist en el seu moment com un missatge politicoeconòmic de gran abast per fer front al repte del que s'anomenava l'*euroesclerosi*. Amb aquesta expressió es pretenia remarcar la pèrdua relativa de posicions de l'economia europea en el seu conjunt davant àrees industrials que estaven donant mostres d'una capacitat més gran per explotar productivament el seu potencial tecnològic en línies de producció amb altes taxes de creixement previsibles de la demanda: els Estats Units i el Japó.

La translació a l'àmbit regional de les expectatives optimistes generades pel *Programa del Mercat Únic* no va deixar de tenir des del principi un seguit de clarobscurs. Tot i que es partia d'una valoració positiva de la incidència global sobre el benestar dels efectes

dinàmics generats per una nova fase d'integració econòmica a l'Europa Occidental, marcada per l'obertura dels mercats públics, l'eliminació de les barreres tècniques i fiscals als intercanvis, la supressió de les formalitats duaneres i la desregulació dels serveis, la distribució en l'espai dels possibles guanys nets derivats del *Mercat Únic* resultava molt més incerta. En la base d'aquesta incertesa apareixien factors vinculats al diferent grau d'accessibilitat als grans centres de mercat des de les regions, a les seves diferències pel que fa a la dotació de recursos humans i nivell de desenvolupament general, i a les seves diverses estructures productives.

És cert que per a moltes regions espanyoles les oportunitats per generar economies tècniques d'escala resultaven en principi força limitades, a causa del fort pes que tenen en el seu teixit productiu els sectors de creixement de la demanda lent o d'intensitat tecnològica reduïda, amb un predomini absolut de les petites i mitjanes empreses. De la mateixa manera, és difícil pensar en l'obtenció d'economies no tècniques d'escala basades en una reducció dels costos de transport en regions que, a més, ocupen posicions geogràfiques molt allunyades de les grans concentracions de mercat del centre i nord d'Europa. Finalment, el desenvolupament de formes més eficients d'organització interna de l'empresa passa sovint per una especialització de funcions que, a la pràctica, no constitueix una opció disponible per a les empreses molt petites i/o per un accés a serveis externs no tradicionals. En aquest últim cas, el problema pot raure bàsicament en la manca de costum en l'ús d'aquest tipus de serveis o, simplement, en la seva no disponibilitat fora dels grans nuclis urbans.

Les anàlisis referents a les conseqüències en l'àmbit territorial de la creixent integració de les economies europees solen atorgar un paper rellevant a l'organització del territori a l'entorn de la dinàmica generada per determinats eixos de creixement transnacionals. És sabut que al costat de la gran dorsal que recorre el territori de l'Europa Occidental des de la Llombardia fins al mar del Nord, que concentra un alt volum d'activitat econòmica, les seus de les grans empreses i recursos humans altament qualificats, tendeix també a prestar-se atenció a l'anomenat *Arc Mediterrani*, que abastaria tretze regions europees amb litoral mediterrani d'Itàlia, França i Espanya. Es considera que l'*Arc Mediterrani* constitueix un espai econòmic de creixement en vies de consolidació i que pot contribuir a disseminar espacialment els impulsos de creixement, bo i evitant-ne una excessiva concentració al centre i al nord d'Europa.

En el cas espanyol, l'*Arc Mediterrani* es caracteritza per un elevat grau de continuïtat en una successió d'assentaments urbanoindustrialmentals i de serveis emplaçats al llarg de la costa o a poca distància

d'aquesta, entre els quals es produeixen importants fluxos de transport. Un ritme de creixement superior a la mitjana espanyola, la pervivència d'importants contrastos pel que fa al nivell de desenvolupament i benestar entre els seus diferents components regionals i provincials, i una elevada densitat de població, són també destacats factors característics del que sovint s'anomena *Eix Mediterrani de Desenvolupament*. Catalunya pot tenir un important paper en la conformació definitiva d'aquest *Arc Mediterrani* per l'elevada posició en la jerarquia urbana de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, per la importància de la seva economia industrial i terciària i per la seva posició geogràfica, que li atorga un paper fonamental en la connexió entre les regions espanyoles de l'*Arc* situades més al Sud i les regions franceses i italianes encapçalades pels pols urbans de Lió, Milà i Roma.

L'anàlisi dels fluxos de transport, amb dades d'origen i destinació per al transport de mercaderies per carretera i ferrocarril —anys 1986 i 1987— a l'interior de l'*Arc Mediterrani* espanyol i amb la resta de les regions espanyoles —J. Arcarons i M. Parellada (1992): «El Arco Mediterraneo Español. Una aproximación a sus flujos de mercancías», dins *Papeles de Economía Española*, II. Serie Economía de las Comunidades Autónomas—, ha permès de detectar alguns aspectes importants de cara a una millor comprensió del paper que té l'*Arc* en l'articulació territorial de l'economia espanyola: (i) el transport de mercaderies predominant és de caràcter intraregional, destacant per la seva importància els fluxos produïts a l'interior de Catalunya, que arriben al 13 % dels fluxos totals espanyols; (ii) els intercanvis de mercaderies entre Catalunya i la Comunitat Valenciana constitueixen el flux interregional més important dels que es registren a Espanya i, finalment, (iii) les regions de Catalunya, Comunitat Valenciana i Múrcia generen en conjunt uns fluxos comercials la principal destinació dels quals és l'àrea formada per les tres comunitats autònomes de la *Vall de l'Ebre* —Navarra, La Rioja i Aragó— i Andalusia. Al seu torn, aquestes regions són les principals proveïdores de les tres primeres esmentades.

La importància del litoral mediterrani com a passadís de transport i el volum de població i activitat que s'hi assenta permeten concebre la possibilitat d'una progressiva superació dels punts de discontinuïtat que encara apareixen en un recorregut *Nord-Sud* d'aquest, i d'una millora de les seves infraestructures públiques com a condició necessària per a un ple desplegament de les seves potencialitats i de la seva capacitat d'impuls sobre altres regions veïnes. Catalunya adquireix inevitablement un paper molt destacat en la perspectiva d'un desenvolupament integrat de l'*Arc Mediterrani* que hi connecti realment *Andalusia Oriental* —J. R. Cuadrado Roura (1992): «Espanya en el marco económico y territorial euro-

peo», dins *Papeles de Economía Española*, II. Serie Economía de las Comunidades Autónomas— i que eviti el risc d'una *balcanització* de les tendències de desenvolupament actuals de les regions de l'Arc basada en una excessiva concentració del seu creixement en els seus quatre pols urbans més rics i de dimensions més grans —J. P. De Gaudemar (1992): «Reflexiones prospectivas sobre la evolución económica del Mediterraneo Noroccidental», dins *Papeles de Economía Española*, II. Serie Economía de las Comunidades Autónomas.

Les possibilitats de desenvolupament que ofereix el procés en marxa de la integració europea en forma diferenciada per a les diferents regions es pot copsar també utilitzant una tipologia que classifica els sectors productius atenent a la seva intensitat relativa en capital, treball no qualificat, treball qualificat i I + D, per considerar a continuació les possibilitats d'explotar els avantatges comparatius regionals pel que fa a cadascun d'aquests factors productius. Seguint aquesta classificació, se'ns presenten dos tipus d'escenaris:

- (i) *escenari d'especialització interindustrial*, en el qual la integració produeix una especialització a escala regional en els sectors relativament eficients o que utilitzen intensivament els recursos abundants. El resultat de l'eliminació definitiva de les barreres al comerç seria en aquest cas la concentració geogràfica de la producció d'acord amb el principi de l'*avantatge comparatiu*, sempre que es tracti de productes relativament homogenis.
- (ii) *escenari d'especialització intraindustrial*, on les empreses s'esforcen per diferenciar els seus productes, que són percebuts pels consumidors com a béns diferents, i la pauta d'especialització resultant ja no opera mitjançant diferències molt marcades en els saldos exportació/importació per als grans sectors, sinó a través de la possibilitat d'explotar economies d'escala en línies específiques de producció dins aquestes grans activitats. Això permet fer compatible la creixent homogeneïtat en la dotació de factors productius a escala de les economies europees occidentals amb l'expansió dels corrents comercials intraeuropeus, i l'obtenció d'economies d'escala amb el desenvolupament d'una àmplia varietat d'oferta al consumidor.

S'han identificat, en el comerç exterior espanyol, pautes comercials netament *interindustrials* en el cas de sectors com la indústria alimentària, calçat, maquinària agrícola, aparells de telecomunica-

ció, òptica i fotografia, entre d'altres, mentre que el comerç *intra-industrial* està bàsicament present en la indústria del moble i de la ceràmica, els productes metàl·lics i la maquinària per a metalls, els automòbils i la seva indústria auxiliar, i la fabricació de fibres sintètiques i artificials.

El risc per a una economia com l'espanyola d'orientar la seva especialització comercial en un sentit interindustrial rau a continuar basant el gruix del seu avantatge comparatiu en sectors intensius de treball el diferencial de costos dels quals amb relació a la Unió Europea tendeix a reduir-se i que a més ha de fer front a la competència de països extracomunitaris amb salaris baixos. En realitat, l'economia espanyola –en la qual, a diferència d'altres països del Sud d'Europa, també apareixen avantatges comparatius en sectors intensius en capital– sembla haver-se endinsat clarament en una via d'ajustament a la competència externa caracteritzada per un pes creixent del comerç intraindustrial, evolució en la qual ha influït fortament l'augment de la inversió estrangera en els anys que van seguir a l'adhesió a la Comunitat Europea.

Tot i que en els canvis experimentats pel comerç espanyol amb relació als països de la Comunitat Europea després de l'adhesió hagin predominat les transaccions de caràcter intraindustrial, no per això l'ajustament comercial ha deixat de comportar costos significatius per a la indústria espanyola –E. Gordo i C. Martín (1995): «El ajuste comercial de España en el mercado de la UE: inferencias sobre su impacto en la convergencia real», dins *Papeles de Economía Española*, 63–. El pes creixent de les importacions en proveïment de la demanda interna s'ha fet notar en totes les branques de la producció industrial manufacturera, mentre que la propensió a exportar per part d'aquestes branques d'activitat s'ha mantingut estable entre el 1985 i el 1993 o bé ha augmentat lleugerament, amb l'excepció del sector de material de transport, en què ha crescut considerablement.

Entre les regions espanyoles, és possible trobar tot un ventall de situacions: (i) regions caracteritzades per intercanvis comercials interindustrials i per un predomini de sectors intensius en treball, (ii) regions que es distingeixen per la importància del pes del comerç intraindustrial, i on dominen els sectors intensius en capital i/o I + D i (iii) regions en les quals sectors pertanyents a ambdós tipus de comerç es reparteixen la influència en l'estructura productiva.

En un estudi recent realitzat per J. Castillo i A. Roca –*El impacto del Mercado Interior sobre el comercio exterior de las regiones: el caso de España*, Universitat de València, 1997– s'analitza l'efecte del Mercat

Únic en les relacions exteriors d'algunes regions espanyoles. Una síntesi dels resultats per a Catalunya permet de destacar que la posada en funcionament del Mercat Interior s'ha traduït en un notable increment dels fluxos comercials amb els països de la Unió Europea, amb la qual cosa es constata la magnitud del que els economistes anomenen *efecte de creació de comerç*; aquest increment del comerç intracomunitari ha afectat tant exportacions com importacions catalanes, tot i que aquestes darreres s'han vist afectades amb una especial intensitat.

L'esmentat efecte de creació de comerç s'ha produït en la totalitat dels sectors industrials manufacturers –al nivell de dos dígits de la *Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques*–, si bé en destaquen els sectors de construcció elèctrica i electrònica, altres materials de transport i instruments de precisió, òptica i similars, que són també aquells que han augmentat en major grau la propensió exportadora cap a la Unió Europea –mesurada pel pes de les exportacions catalanes de cada sector cap a aquesta àrea geogràfica sobre la producció del sector a Catalunya–. Tot i amb això, cal remarcar que l'increment de la penetració d'importacions procedents de la Unió Europea –importacions d'aquesta procedència sobre el consum aparent a Catalunya dels productes de cada sector– ha estat en general més intens que l'augment de la propensió exportadora cap a aquesta part d'Europa.

Pel que fa als efectes comercials de tipus estàtic davant tercers, la *desviació de comerç* –des de països tercers cap a països membres de la Unió Europea– sembla haver predominat a Catalunya enfront de la creació *externa de comerç* –que suposa l'aparició de nou comerç amb països aliens al Mercat Únic– al contrari del que ha succeït amb Espanya en el seu conjunt. La creació externa de comerç només es detecta per a alguns subsectors de fabricació de material de transport i en indústries de demanda feble que han patit l'impacte de la liberalització comercial derivada de l'adhesió de l'economia espanyola a la Comunitat Europea, com és el cas de les indústries tèxtil, del cuir, del calçat i del vestit.

Igualment, l'estudi esmentat conclou que arran de la integració espanyola a la Unió Europea, Catalunya ha vist com les seves exportacions corresponents a sectors tradicionals perdien importància relativa en el total de les exportacions de la regió, alhora que milloraven els índexs d'especialització en els sectors de demanda mitjana i forta –que es corresponen amb activitats que registren increments de la demanda moderats o forts quan es produeixen augments de renda–. Aquests canvis apunten cap a la possibilitat que la regió estigui seguint efectivament la via d'un *ajustament intraindustrial* en sectors avançats –caracteritzats per una

demanda forta i una elevada intensitat tecnològica—, alhora que perden pes en el seu comerç exterior aquelles activitats que tradicionalment havien fruit d'una certa situació d'avantatge comparatiu a la regió, com és el cas de la indústria tèxtil o les activitats relacionades amb el calçat i les manufactures del cuir.

Un escenari d'especialització intraindustrial pot consistir en l'adopció d'una estratègia basada en el desenvolupament de sectors intensius en capital i *I + D*, en funció de la qual els agents econòmics orientin els seus esforços cap a la diferenciació del producte i la inversió en qualificació dels recursos humans i *I + D*, alhora que, paral·lelament, participen en xarxes internacionals de cooperació amb empreses i institucions forànies per tal de compartir els costos de la investigació precompetitiva. Hom ha indicat que un escenari d'aquestes característiques resultaria difícil d'assolir per a les regions menys desenvolupades—M. Quevit (1992) «The regional impact of the internal market: a comparative analysis of traditional industrial regions and lagging regions», *Regional Studies*, 26(4)— i, en canvi, resultaria més apropiat per a les regions industrials tradicionals i per a aquelles regions de l'objectiu 1 —regions desfavorides o menys desenvolupades—, que disposessin ja de sectors intensius en capital i d'un mínim de capacitat tecnològica a través de les universitats i els centres d'investigació.

La situació de Catalunya per fer realitat un escenari com el que breument acabem de descriure sembla en principi força més favorable, atès el seu nivell de desenvolupament, la maduresa del seu teixit industrial i la seva densitat institucional a nivell públic i privat. És important tenir en compte que l'evolució de la *inversió directa estrangera* rebuda per l'economia catalana des de la meitat dels anys vuitanta —*quadre 1.5*— mostra una participació en el total nacional superior al pes de la regió en la producció agregada —situació que només comparteix amb Madrid—, amb un percentatge mitjà que suposa aproximadament el 25 % de la inversió rebuda pel conjunt de l'economia espanyola. Per la seva banda, el *quadre 1.6*, a més de mostrar alguns dels elements de comparació habituals entre les economies catalana, espanyola i europea, posa de manifest que, tot i que queda encara lluny de la xifra europea, la despesa en *I + D* de Catalunya —mesurat en percentatge del PIB— supera la mitjana de les regions espanyoles.

L'elaboració per part de la *Generalitat de Catalunya* i de la *Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona* dels *Comptes regionals de l'economia catalana i Taula Input-Output* per a 1987 permet d'avançar en el coneixement de les relacions comercials amb l'exterior de la regió. Les dades mostren que Catalunya mantenia aquell any un superàvit comercial global valorat en

QUADRE I.5
Inversions estrangeres directes a Catalunya. 1985-95
Miliones de pessetes corrents

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Volum	50.945,0	66.929,0	238.093,0	201.298,2	306.097,8	547.857,0	979.526,0	553.247,9	549.378,9	554.312,8	443.896,9
% respecte a Espanya	18,19	16,69	32,74	23,70	24,59	29,94	42,57	28,90	29,61	23,90	25,39

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE 1.6 Catalunya amb la Unió Europea

	Catalunya	Espanya	Unió Europea
Població en 1995 (milions)	6,1	39,1	372,1
Densitat de població (h/km ²)	190	77	117
Distribució sectorial de l'ocupació 1995			
Agricultura	3,5	9,2	5,5
Indústria i construcció	37,2	30,1	31,3
Serveis	59,3	60,7	63,2
PIB per capita en PPA* (UE-15=100)			
1985	87,0	70,5	100,0
1995	95,0	77,0	100,0
PIB per ocupat en PPA* (UE-15=100)			
1985	111,7	93,5	100,0
1995	108,1	99,5	100,0
Despeses en I + D sobre PIB 1992	1,04	0,92	1,96

* Paritat de poder adquisitiu.

FONT: Vegeu apèndix I.

378.500 milions de pessetes, que representaven el 5,3 % del seu *Producte Interior Brut*. Aquest superàvit era, però, el resultat net de dos saldos clarament diferenciats: un superàvit amb la resta de l'economia espanyola de 935.128 milions de pessetes i un dèficit en el comerç de béns i serveis amb països estrangers xifrat en 556.628 milions.

El saldo positiu del comerç català amb relació a la resta de les regions espanyoles es manifesta tant pel que fa al comerç de béns com al de serveis, però amb diferències de magnitud molt notables, per tal com el segon representa tan sols el 7,2 % del total. Pel que fa al comerç amb l'estranger, apareix, però, un dèficit notable a la balança de mercaderies —a la ratlla dels 600.000 milions de pessetes en xifres rodones—, i un superàvit molt més reduït, que amb prou feines supera els 42.000 milions en la balança de serveis. Si prenem la suma total d'exportacions de béns i serveis i l'expressem com a proporció del *PIB*, obtenim el 55,9 % d'aquesta darrera magnitud, i si efectuem la mateixa operació amb les importacions, ens situem en el 50,6 %. Aquestes xifres són el reflex d'una economia oberta a l'exterior.

Estimacions realitzades per al període 1986-91 per *J. Oliver, A. Roca, C. Adam i J. Torrent* —«El compte de producció i la balança comercial de Catalunya 1986-1991: estimació dels saldos comercials aparents entre Catalunya i la resta d'Espanya». *Nota d'Economia*, 50. Generalitat de Catalunya, 1994— permeten deduir que l'economia catalana va experimentar al llarg d'aquests anys de forta expansió econòmica una contínua reducció del seu saldo comercial exterior, expressat en proporció al *PIB*, com a resultat de l'acció de dues forces oposades: el manteniment de la importància relativa en termes del *PIB* del

superàvit amb la resta de l'economia espanyola, i la contínua ampliació en canvi del saldo comercial negatiu amb l'estranger. Tot plegat, dins el marc d'una creixent obertura externa.

La *Taula input-output* de 1987 permet de conèixer també quins eren els sectors que més destacaven en els fluxos comercials esmentats. En aquest sentit, el complex químicofarmacèutic, la confecció tèxtil i els vehicles automòbils constitueixen les bases de l'exportació catalana, mentre que per la banda de la importació, el sector agrari, els minerals i els productes energètics apareixen en posició destacada. Cal esmentar també el fet que la posició fortament exportadora de maquinària i material elèctric a la resta d'Espanya per part de l'economia catalana coincideix amb un nivell elevat d'importacions de maquinària i equips mecànics, així com de material electrònic, amb l'estranger. Destaca també la importància aparent del *comerç intraindustrial* en el cas dels vehicles automòbils, els productes de la química de base i determinades branques de la indústria alimentària.

1.3. L'economia catalana al decenni 1985-95

Al llarg de les pàgines d'aquesta monografia, es duu a terme un estudi de les principals tendències de l'economia catalana d'ençà dels anys cinquanta; tanmateix, i sense perjudici del desenvolupament més detallat que es duu a terme en capítols posteriors, en aquest epígraf s'examina l'evolució de les variables bàsiques que permeten caracteritzar el comportament econòmic de Catalunya des de la seva integració a la *Comunitat Europea*, pels volts de la meitat de la dècada dels vuitanta, i la seva comparació amb les trajectòries de les economies espanyola i europea. La disponibilitat d'informació per dur a terme l'anàlisi proposada no és tan abundant com seria desitjable, ja que, com és sabut, moltes de les estadístiques que incorporen un nivell de desagregació regional acostumen a publicar-se amb un cert endarreriment que, en algunes ocasions, arriba fins als dos o tres anys. En qualsevol cas, l'apèndix I recull de manera detallada quines han estat les fonts de la informació que han permès elaborar aquest apartat.

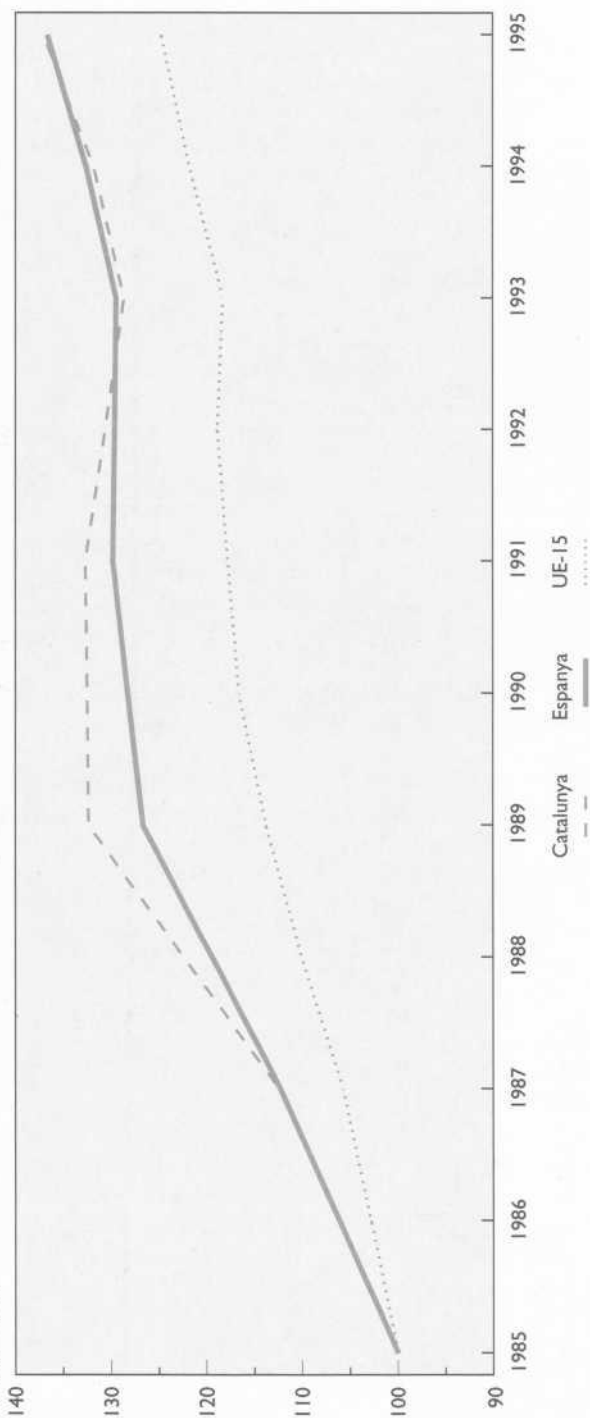
En els deu anys transcorreguts entre la integració d'Espanya a la *Comunitat Econòmica Europea* i l'equador dels noranta, el *Producte Interior Brut* de l'economia espanyola ha crescut a una taxa mitjana anual del 3,17 %, superant àmpliament la registrada pels països de l'*Europa dels quinze*, la qual, per a aquest mateix període, arriba al 2,23 %. La recessió amb què es va iniciar la dècada dels noranta va frenar les altes taxes de creixement que venien mostrant les economies desenvolupades des de la meitat dels vuitanta —el creixement mitjà d'Espanya en el període 1985-91 va ser del

4,44 %, i del 2,76 % a Europa—. Durant el trienni de crisi 1991-93 es va produir una variació negativa del *PIB* en l'economia espanyola xifrada en el 0,14 % de la mitjana anual, mentre que a Europa la variació va ser lleugerament positiva, del 0,21 % anual. Tanmateix, el més gran creixement experimentat per Espanya com a mitjana del període 1985-95 s'ha traduït en un acostament de l'economia espanyola als nivells de desenvolupament de la Unió Europea.

Les regions espanyoles que experimenten en el decenni posterior a la integració un creixement més important són els dos arxipèlags i una part de l'anomenat *Arc Mediterrani* —en el qual s'integra Catalunya—, juntament amb regions com ara Navarra, la Rioja o Castella-la Manxa. Entre 1985 i 1995, la producció real en l'economia catalana creix a una taxa mitjana anual del 3,20 %, creixement molt semblant a l'experimentat pel conjunt de les regions espanyoles, al mateix temps que un punt superior al de la *Unió Europea dels quinze* —gràfic 1.1—. Una anàlisi més detallada posa de manifest algunes pautes diferencials de comportament a la regió. Així, durant el període de fort creixement de la segona meitat dels vuitanta, la producció de Catalunya mostra un dinamisme superior al de la majoria de les regions espanyoles, amb un creixement entre 1985 i 1991 del 4,82 % anual, que gairebé duplica la mitjana europea. Tanmateix, segons les xifres emprades en aquest estudi, Catalunya és la regió espanyola més afectada pel trienni de crisi 1991-93, durant el qual es produeix una caiguda mitjana del *PIB* de l'1,56 %. Altres regions que també pateixen un important impacte en la seva producció són la Comunitat Valenciana, Navarra o el País Basc. Els avançaments per als anys 1994 i 1995 semblen confirmar que Catalunya comença a créixer de nou per damunt de la mitjana estatal —amb un diferencial favorable a la regió que arriba al 0,5 %.

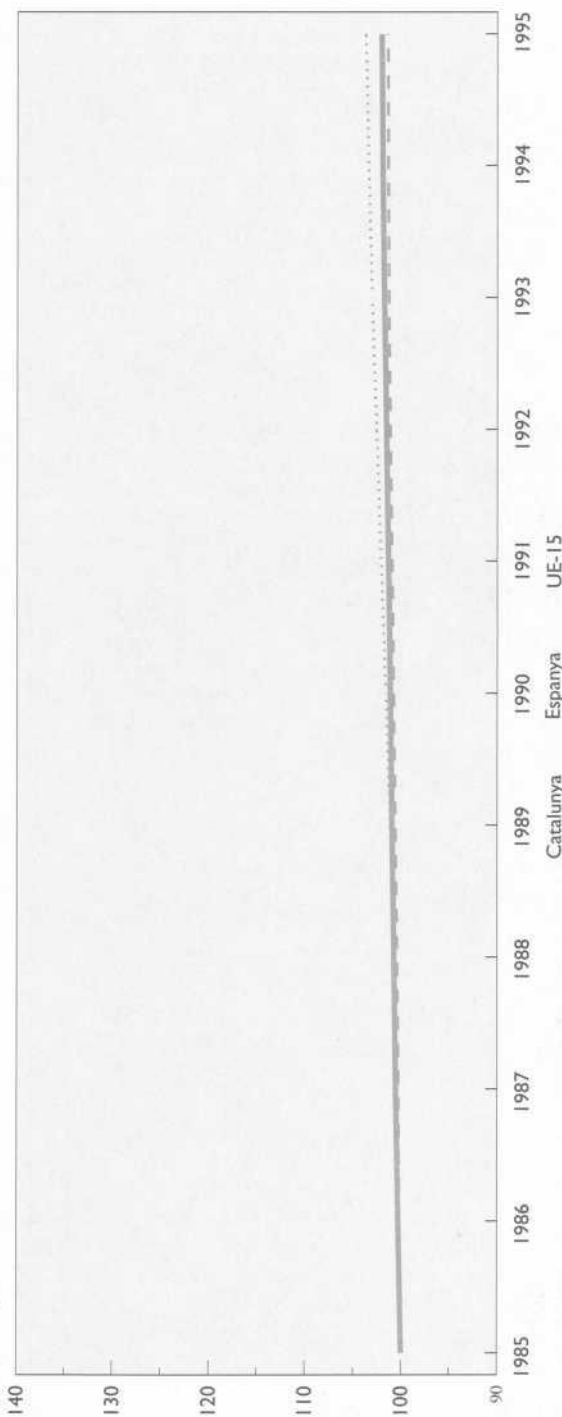
El major creixement de la producció en l'economia espanyola registrat des de mitjan dècada dels vuitanta ha permès un acostament als nivells europeus de *PIB per capita*, aproximació a la qual ha contribuït també el menor ritme de creixement de la població d'Espanya —taxa anual mitjana entre 1985 i 1995 del 0,20 %— respecte d'Europa —creixement del 0,36 %—. A Catalunya, la població creix durant aquest període a una taxa mitjana anual del 0,14 % —gràfic 1.2—. Considerant la trajectòria de la seva producció —que creix lleugerament per damunt de la mitjana de l'Estat—, aquest fet es tradueix en un major augment del *PIB per capita* en l'economia catalana, que assolix una taxa anual en el decenni del 3,05 % —essent les xifres corresponents a Espanya i la Unió Europea del 2,96 % i el 1,86 % respectivament—. En resum, a Catalunya conflueixen un creixement de la producció lleugerament per damunt de la mitjana de les regions espanyoles i una taxa de variació de la població inferior al nivell nacional, dos factors que empenyen en la mateixa direcció: un major creixement del *PIB per capita* —gràfic 1.3.

GRÀFIC I.1
Evolució del PIB a preus i tipus de canvi de 1990. 1985-95
1985 = 100

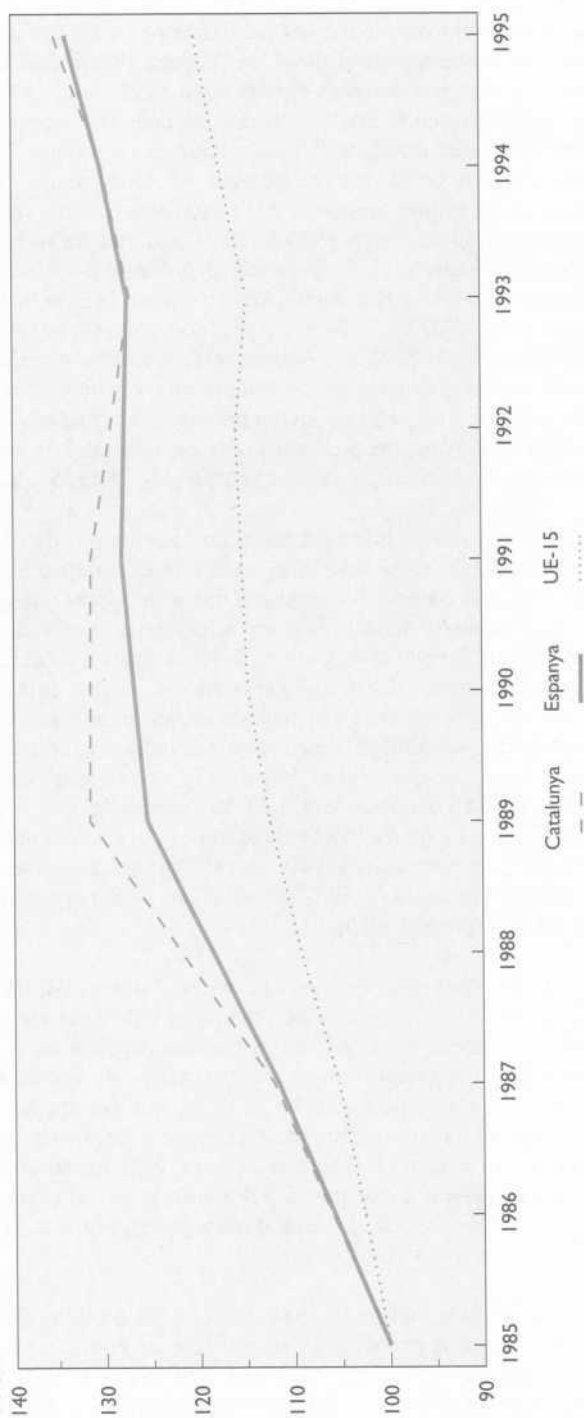
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC I.2
 Evolució de la població. 1985-95
 1985 = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC I.3
Evolució del PIB per capita a preus i tipus de canvi de 1990. 1985-95
1985 = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

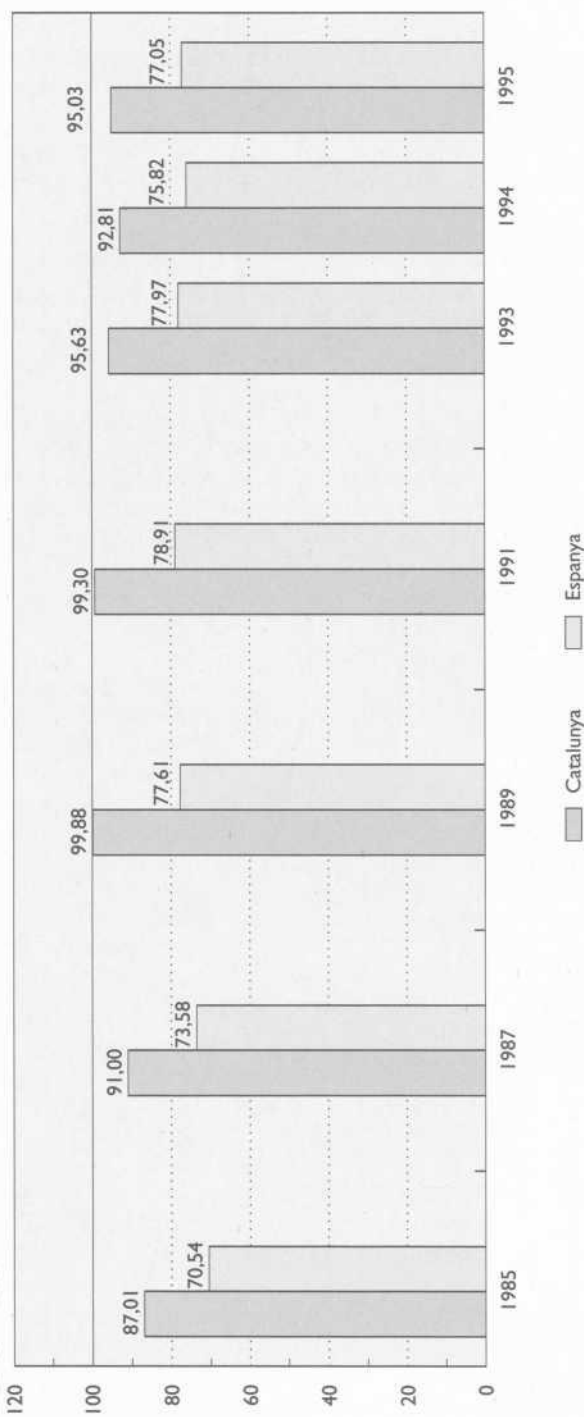
Aquest augment dels ingressos per habitant va arribar a col·locar Catalunya pràcticament al nivell de l'Europa dels quinze a principi de la dècada dels noranta —gràfic 1.4—, tot i que la més gran intensitat amb què la crisi va afectar després l'economia catalana va allunyar-ne el nivell de *PIB per capita* de la mitjana. Posteriorment, i segons les dades provisionals de 1995, aquest indicador torna a mostrar una tendència a l'acostament. Com a resultat net d'aquesta evolució, entre 1985 i 1995 Catalunya ha reduït en vuit punts percentuals la seva diferència amb Europa —mentre que en el primer d'aquests anys, el *PIB per habitant* de l'economia catalana se situava en el 87,01 % de la mitjana comunitària, el 1995 l'índex es va situar en el 95,03 %—. Aquest acostament ha estat paral·lel a l'experimentat pel conjunt de l'economia espanyola, la qual, el 1995, compta amb una producció per habitant igual al 77,05 % de la mitjana d'Europa, prop de set punts percentuals per damunt de l'índex constatat deu anys abans —el 70,54 % el 1985.

Una tercera variable que defineix el comportament de l'economia catalana després de la seva integració a la Comunitat Europea és l'ocupació; a la dècada que discorre des d'aleshores fins a 1995, la pràctica totalitat de les regions espanyoles assisteixen a un augment del nombre d'ocupats, amb les úniques excepcions d'Astúries, Cantàbria i Galícia. Tanmateix, la major part d'aquest creixement es produeix en el període expansiu de la segona meitat dels vuitanta —en 1985-91 l'ocupació a Espanya creix una taxa del 2,83 % anual—, ja que entre 1991 i 1993 es produeix un descens mitjà anual de l'ocupació del 3,13 % —enfront a una caiguda de l'1,47 % a Europa (gràfic 1.5). Si el referent és el conjunt del període, aleshores l'economia espanyola apareix generant ocupació a una taxa mitjana anual de l'1,22 %, mentre que a l'Europa comunitària la taxa corresponent és de l'1,11 %.

Les regions espanyoles que, en el conjunt del període, han assistit a un creixement més intens de l'ocupació han estat els dos arxipèlags i les economies que integren l'*Arc Mediterrani*, a més de Madrid. Catalunya experimenta en aquest període una taxa mitjana de creixement de l'ocupació del 2,12 %, que supera en un punt percentual la mitjana espanyola i l'europea. Tanmateix, això no impedeix que la *taxa de desocupació* de la regió superi encara amb molt els nivells de desocupació europeus, ja per si mateixos històricament elevats, una situació, d'altra banda, comuna al conjunt de les regions espanyoles.

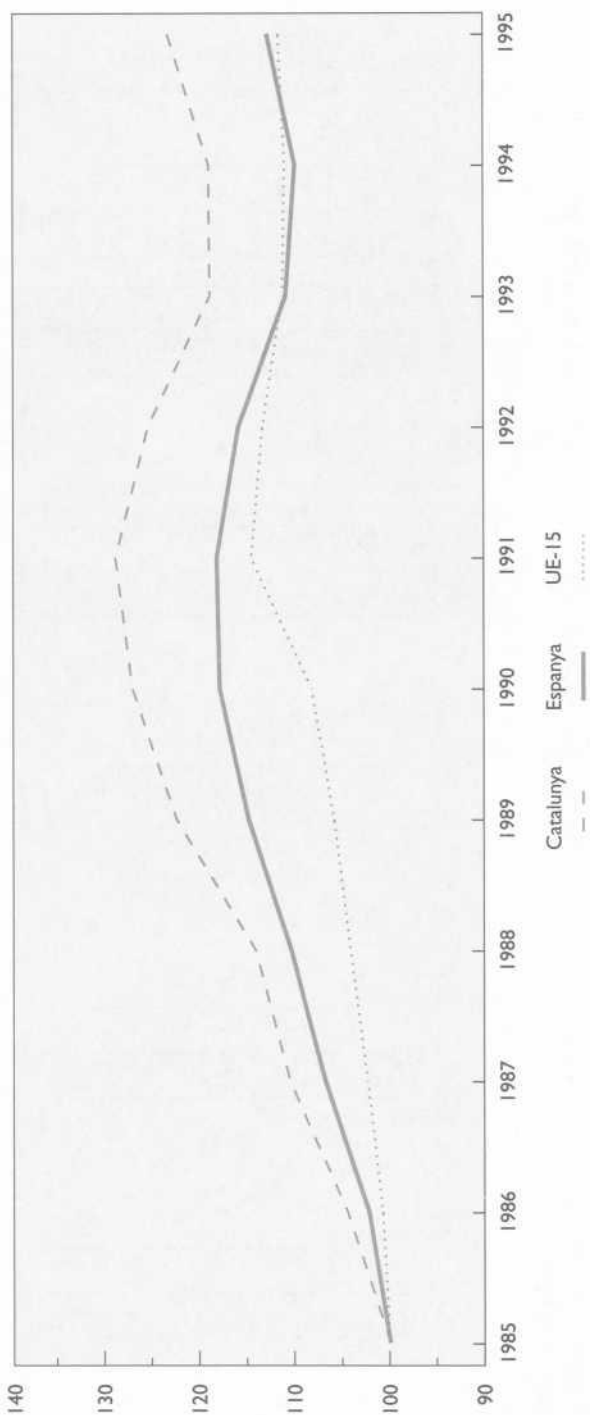
El més bàsic dels indicadors d'eficiència és la *productivitat aparent del factor treball*, la trajectòria del qual surt de comparar l'evolució conjunta del *PIB* i de l'ocupació. Tal com es veu reflectit al gràfic 1.6, la productivitat del treball a l'economia catalana ha anat creixent

GRÀFIC I.4
Evolució del PIB per capita a preus corrents i paritat de poder adquisitiu (PPA) de cada any. 1985-95
UE-15 = 100

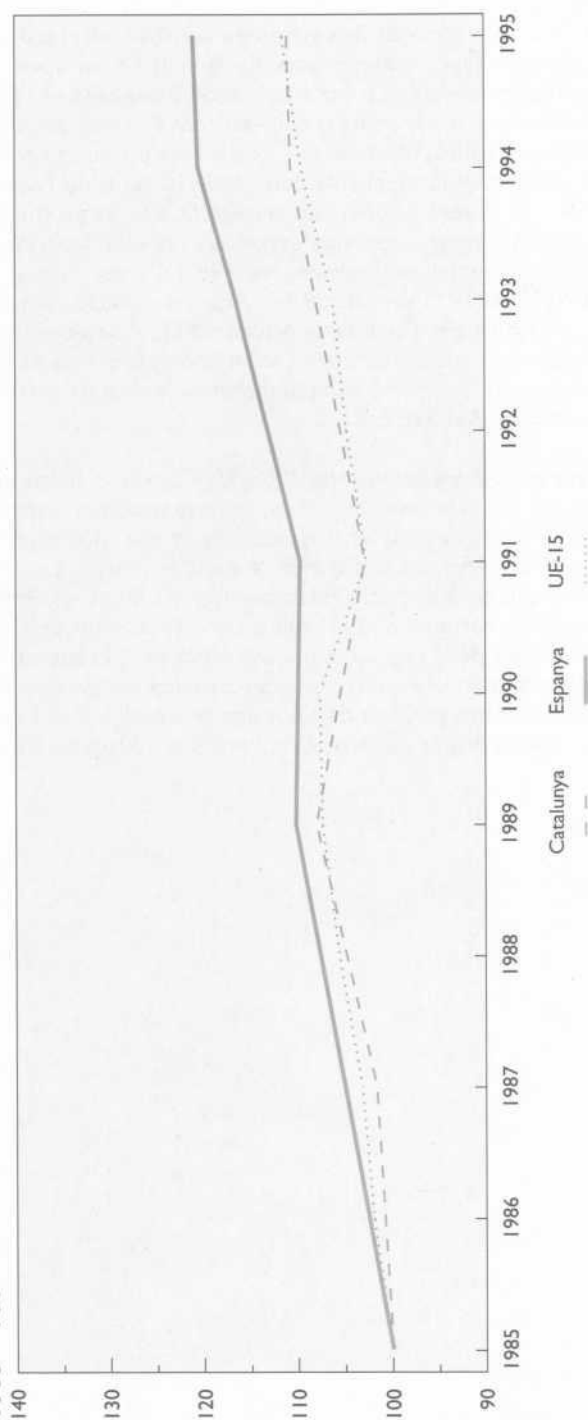
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC I.5
 Evolució de la població ocupada. 1985-95
 1985 = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC I.6
Evolució de la productivitat a preus i tipus de canvi de 1990. 1985-95
1985 = 100

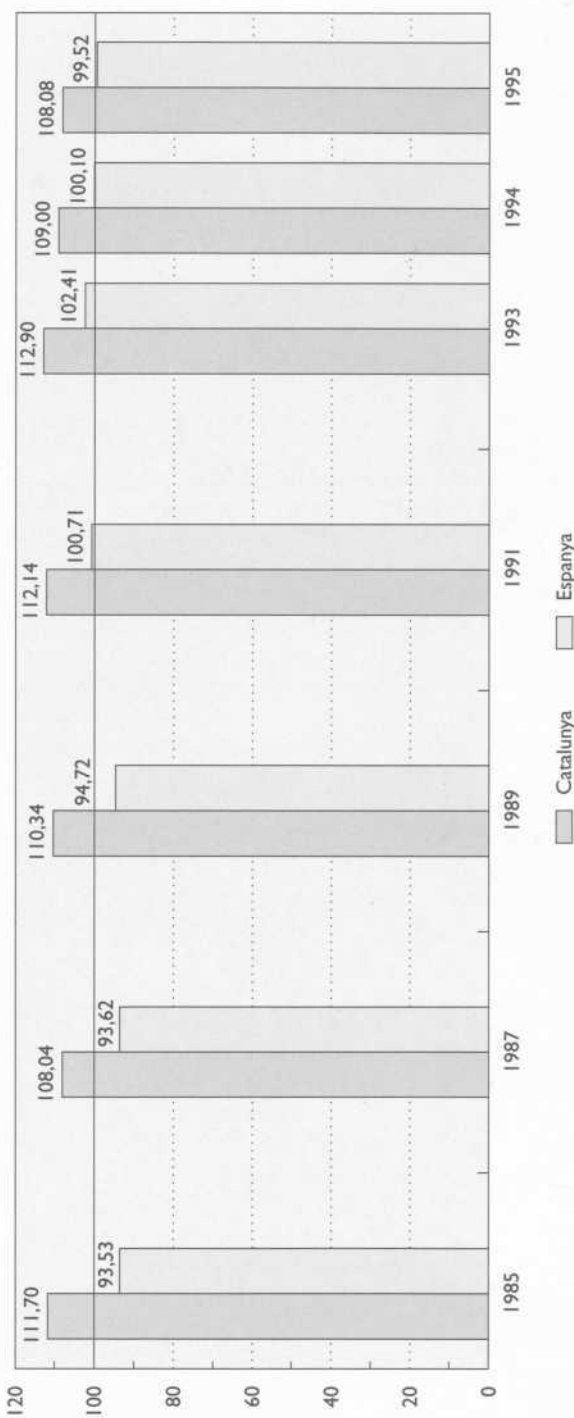

FONT: Vegeu apèndix I.

des de la segona meitat dels vuitanta a un ritme inferior a la mitjana espanyola, i fins i tot per sota de la mitjana europea. L'origen d'aquesta tendència es troba en el major dinamisme que l'ocupació ha experimentat a la regió, ja que —tal com s'ha indicat més amunt— Catalunya assoleix un creixement de la seva producció per damunt tant de la mitjana espanyola com, especialment, de l'europea. En termes de la seva posició relativa —*gràfic 1.7*—, la productivitat en l'economia catalana continua essent als noranta superior a la mitjana de l'*Europa dels quinze* —el 1985, l'índex relatiu era del 111,70 % i el 1995 del 108,08 %—. Aquesta situació contrasta amb la mantinguda per l'economia espanyola en el seu conjunt, ja que aquesta, dins una tendència a l'acostament, presenta el 1995 una productivitat del treball molt semblant a la mitjana europea, amb un índex igual al 99,52 %.

En resum, durant el període 1985-95, Catalunya ha mostrat una capacitat de generació de renda lleugerament per damunt de la mitjana de les regions espanyoles, alhora que molt superior a la registrada a l'*Europa dels quinze*. Aquest fet, afegit a un ritme de creixement de la població catalana inferior a les seves homòlogues espanyola i europea, s'ha traduït en un acostament dels ingressos per habitant de la regió a la mitjana europea. L'economia catalana ha destacat també per una més gran capacitat per generar ocupació neta. Finalment, a meitat dels noranta el treball a Catalunya continua exhibint una productivitat superior a la mitjana de l'*Europa dels quinze*.

GRÀFIC I.7
Evolució de la productivitat a preus corrents i paritat de poder adquisitiu (PPA) de cada any. 1985-95
UE-15 = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

CAPÍTOL II

EVOLUCIÓ DE LES VARIABLES BÀSIQUES

- II.1. Introducció
- II.2. Població
- II.3. Producció
- II.4. Renda *per capita*
- II.5. Estructura productiva
- II.6. Mercat de treball

II.1. Introducció

Amb l'objectiu d'estudiar els grans trets dels canvis protagonitzats per l'estructura econòmica de Catalunya a la segona meitat del present segle i contextualitzar-los amb els experimentats pel conjunt de l'economia espanyola, aquest capítol aborda la trajectòria d'algunes de les variables fonamentals de la seva economia. Així, el segon apartat es dedica a l'anàlisi de la *població* i el tercer posa de manifest les tendències bàsiques de la *producció*. Per la seva banda, els apartats quart i cinquè analitzen respectivament la trajectòria de la *renda per capita* i els canvis produïts a l'*estructura productiva*. Per acabar, a l'últim apartat es realitza un estudi de les grans tendències del *mercat de treball regional*.

II.2. Població

Població i economia són dos conceptes íntimament relacionats. Les persones intervenen en el procés productiu amb el seu esforç, els seus recursos i les seves habilitats, alhora que —per tal com els béns i els serveis resultants serveixen per satisfer les necessitats presents i futures dels individus— són els destinataris últims i la justificació mateixa del procés. S'estableix, d'aquesta manera, una complexa relació entre població i estructura econòmica que ha dut els economistes —potser amb voluntat de simplificar— a considerar la variable població com predeterminada a l'hora de construir models explicatius dels processos de creixement econòmic. Tanmateix, l'evidència empírica s'ha encarregat de revelar l'existència d'una estreta interrelació entre l'evolució de la població i el mateix procés econòmic que

palesa una associació entre els canvis experimentats per tots dos; aquest fet fa aconsellable introduir la població com una variable endògena als models de creixement. Així, les característiques demogràfiques de les economies desenvolupades –baixos creixements vegetatius amb taxes reduïdes de natalitat i mortalitat– són radicalment diferents de les pròpies dels països en vies de desenvolupament, i estan relacionades amb els canvis en les pautes culturals i les transformacions en l'estructura econòmica.

Entre les regions espanyoles, potser l'exemple més evident de la interrelació entre població i economia sigui precisament Catalunya, tal com posa de manifest el professor *Tortella* a la seva obra *El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX*, quan afirma:

«Mentre que Espanya en el seu conjunt es mantenia durant el segle XIX en un moment demogràfic molt proper al de l'“antic règim”, la població catalana desenvolupava un cicle propi més semblant al de les nacions més avançades ...en definitiva, mentre a la resta d'Espanya l'estancament econòmic havia produït la persistència de la demografia tradicional, a Catalunya el canvi econòmic hauria estimulat la transició demogràfica.»

Arguments molt semblants són els que manté el professor *Nicolau* –dins Carreras (ed.) (1989): *Estadísticas históricas de España, siglos XIX-XX*. Fundación Banco Exterior. Madrid–, en afirmar que al llarg del segle XVIII i la primera meitat del XIX, el creixement demogràfic català va ser tan intens com el d'Anglaterra o Gal·les, tot i que els seus determinants no fossin els mateixos. Segons l'autor, les transformacions econòmiques que es materialitzen en una significativa activitat industrial i comercial a Catalunya cap a la segona meitat del set-cents es troben estretament relacionades amb l'abandonament primerenc del model demogràfic tradicional. Tot i que l'anàlisi que es duu a terme en aquest estudi arrenca molt després, pot resultar il·lustratiu apuntar que –segons les estimacions del professor *Tortella* basades en Carreras (1989)– mentre el 1717 la població catalana aportava el 7 % del total d'Espanya, el 1857 el percentatge arriba pràcticament a l'11 %, pes que es manté amb una lleugera tendència a l'alça fins a mitjan segle XX.

Tal com ha assenyalat el professor *Jordi Nadal* –*La población española (siglos XVI a XX)*. Ariel, 1973–, Catalunya destaca en començar la segona meitat del segle XIX per les seves baixes natalitat i fecunditat, que encara es faran més extremades posteriorment, la qual cosa tindrà com a resultat un creixement vegetatiu comparativament modest entre 1860 i 1910, que contrasta amb, segons cita textual, ...«l'espectacular progrés de 1787-1860». Un fort des-

cens de la fecunditat i una frenada de la caiguda de la mortalitat caracteritzaran per tant les darreres dècades del segle XIX.

Amb el pas de l'equador del segle XX, la població catalana inicia un nou cicle demogràfic caracteritzat per un increment continuat del seu pes en el context espanyol. Existeix una certa unanimitat entre els demògrafs per considerar la segona meitat dels setanta com a final d'aquest cicle. Tal com es dedueix del *gràfic II.1*, el 1955 Catalunya concentrava el 12,16 % de la població espanyola, una participació que assoleix el seu màxim històric el 1980, amb el 16,38 %. A partir d'aleshores, el pes es manté estable o exhibint una lleugera tendència descendent que, el 1995, el situa en el 15,60 %. Una de les característiques d'aquest cicle és la seva concentració en l'àmbit territorial de Barcelona —*quadre II.1*— tot i que a partir de la segona meitat de la dècada dels setanta Girona i Tarragona mostren taxes més elevades de creixement de la població —*quadre II.2*—. Per la seva banda, la província de Lleida mostra en aquest període unes taxes de creixement de la població molt més moderades. El *mapa II.1* ofereix una visió sistemàtica del creixement poblacional a Catalunya des de la meitat dels cinquanta fins als noranta.

QUADRE II.1

Participació de la població de Catalunya en el total nacional Percentatges

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
CATALUNYA	12,77	14,75	15,91	15,64	13,92	15,77	14,90
Barcelona	9,30	11,24	12,36	12,01	10,42	12,19	11,36
Girona	1,16	1,21	1,24	1,31	1,19	1,28	1,24
Lleida	1,10	1,03	0,94	0,91	1,06	0,93	0,99
Tarragona	1,21	1,27	1,36	1,40	1,25	1,38	1,32

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.2

Taxa de creixement anual de la població Percentatges

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
TOTAL NACIONAL	0,94	1,04	0,79	0,20	0,99	0,49	0,74
CATALUNYA	2,13	2,42	0,78	0,14	2,29	0,46	1,37
Barcelona	2,66	2,81	0,76	0,02	2,74	0,39	1,56
Girona	1,04	1,45	1,04	1,02	1,27	1,03	1,15
Lleida	0,33	0,18	0,29	-0,08	0,25	0,10	0,18
Tarragona	0,79	1,83	1,13	0,55	1,36	0,84	1,10

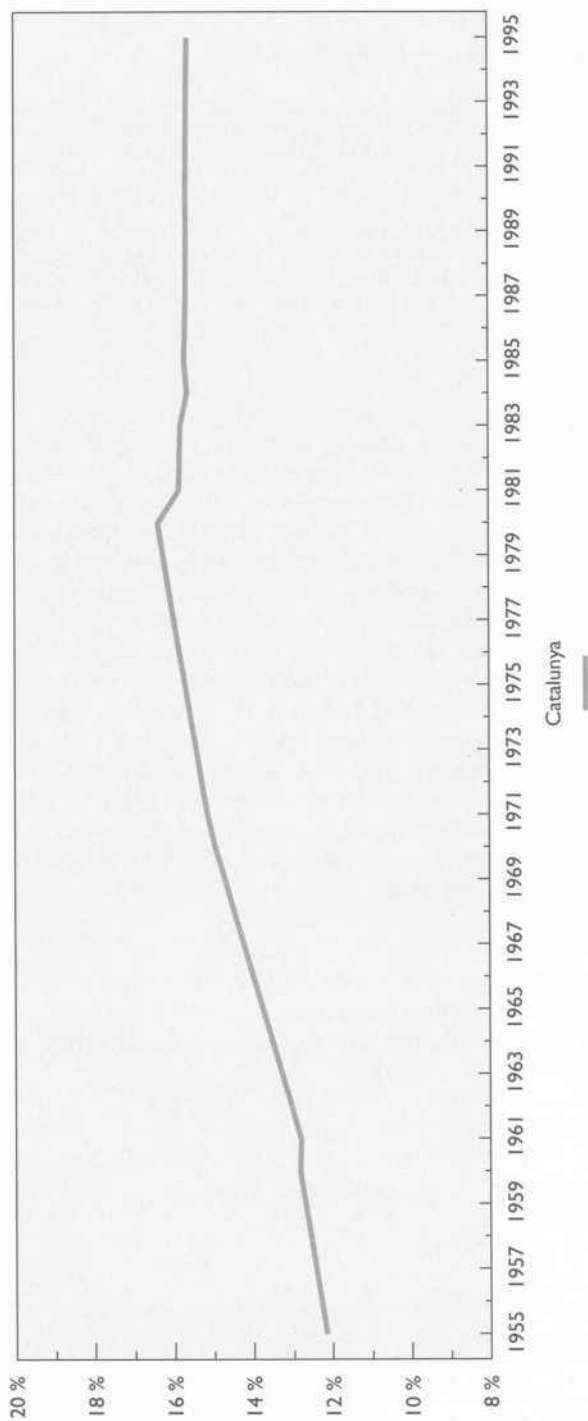
FONT: Vegeu apèndix I.

MAPA II.1
Creixement mitjà anual de la població. 1955-95
Percentatges

Dos són els factors associats a l'avanç demogràfic de Catalunya des dels cinquanta: el seu creixement vegetatiu —entenen com a tal el saldo entre naixements i defuncions— i el seu saldo migratori net. Les fonts estadístiques corresponents —que apareixen detallades a l'apèndix I— posen clarament de manifest que la base del creixement demogràfic de la regió és la seva acusada condició de receptora neta de fluxos migratoris. Resulta prou il·lustratiu en si mateix constatar que entre 1955 i 1975 el saldo migratori net favorable a la regió va superar el milió cent cinquanta mil persones —*quadre II.3*—. aquesta xifra situa Catalunya —juntament amb Madrid— al capdavant de les regions espanyoles, a gran distància del País Basc o la Comunitat Valenciana, que també mantenen saldos migratoris positius en aquests anys. En la totalitat del període per al qual es disposa d'informació estadística (el comprès entre 1955 i 1992), el saldo migratori net arriba fins a la xifra d'1.212.960 persones. No podem, però, acabar l'estudi dels moviments migratoris sense posar de manifest que el destí de més del 85 % dels emigrants que d'ençà dels cinquanta han decidit establir la seva residència a Catalunya ha estat la província de Barcelona i, de manera més concreta, l'àrea metropolitana de Barcelona. En l'extrem oposat, Lleida manté un saldo migratori desfavorable al llarg de tot el període, que només sembla moderar-se a mitjan anys vuitanta.

GRÀFIC II.1
Participació de la població regional en el total nacional. 1955-95

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.3

Moviments migratoris

Milers

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1992	1955- 1975	1975- 1992	1955- 1992
CATALUNYA	495,16	736,99	87,34	20,24	1.160,61	100,38	1.212,96
Barcelona	478,45	659,99	36,37	-32,58	1.073,72	1,88	1.034,13
Girona	19,25	37,23	26,75	32,64	52,86	58,65	108,84
Lleida	-14,33	-18,69	-4,80	0,19	-31,69	-5,87	-35,63
Tarragona	11,79	58,44	29,01	19,99	65,72	45,71	105,61

FONT: Vegeu apèndix I.

Pel que fa al segon determinant de la trajectòria de la població catalana, el creixement vegetatiu resultant de l'evolució de les taxes de natalitat i mortalitat —*quadre II.4*—, no s'observen diferències significatives entre Catalunya i la mitjana espanyola, si exceptuem unes menors taxes de natalitat en la regió en un context de clar descens del nombre de naixements. La piràmide de població per a l'any 1991 que recull el *gràfic II.2* reflecteix una estructura per edats i sexes de la població catalana amb els trets típics d'una societat desenvolupada, on destaca l'estretor de la base com a conseqüència de la forta reducció de les taxes de natalitat experimentada sobretot en l'última dècada. Una altra característica, en aquest cas comuna a la resta de les regions espanyoles, és la presència de certes osques en determinats estrats d'edat, derivades d'esdeveniments històrics, entre les quals destaca el dèficit de naixements que es produeix durant la *Guerra Civil Espanyola* —grup d'edat de 50 a 54 anys.

QUADRE II.4

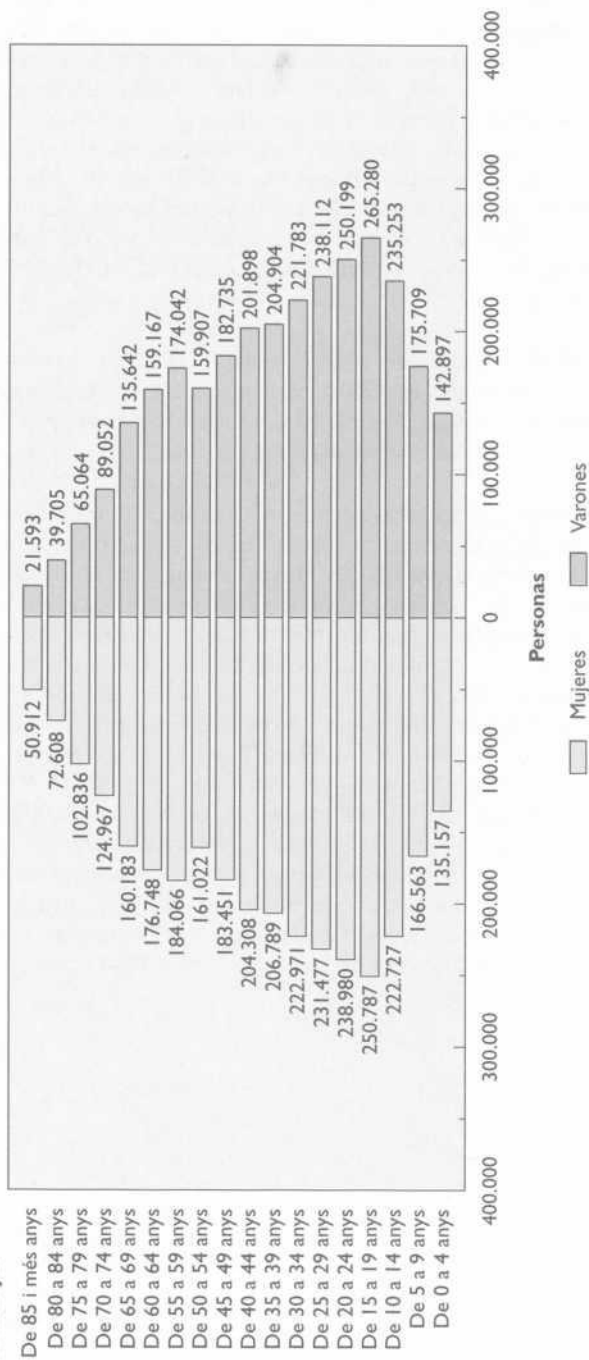
Evolució demogràfica regional

Naixements i defuncions per cada mil habitants

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1993	1955- 1975	1975- 1993	1955- 1993
TAXA DE NATALITAT							
Total nacional	21,02	19,88	15,45	10,70	20,32	13,34	16,66
Catalunya	17,87	19,73	14,12	9,76	18,96	12,22	15,13
TAXA DE MORTALITAT							
Total nacional	8,90	8,44	7,83	8,27	8,66	8,04	8,33
Catalunya	9,44	8,65	7,23	8,24	8,97	7,70	8,27

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.2
Piràmide de població. 1991
Catalunya

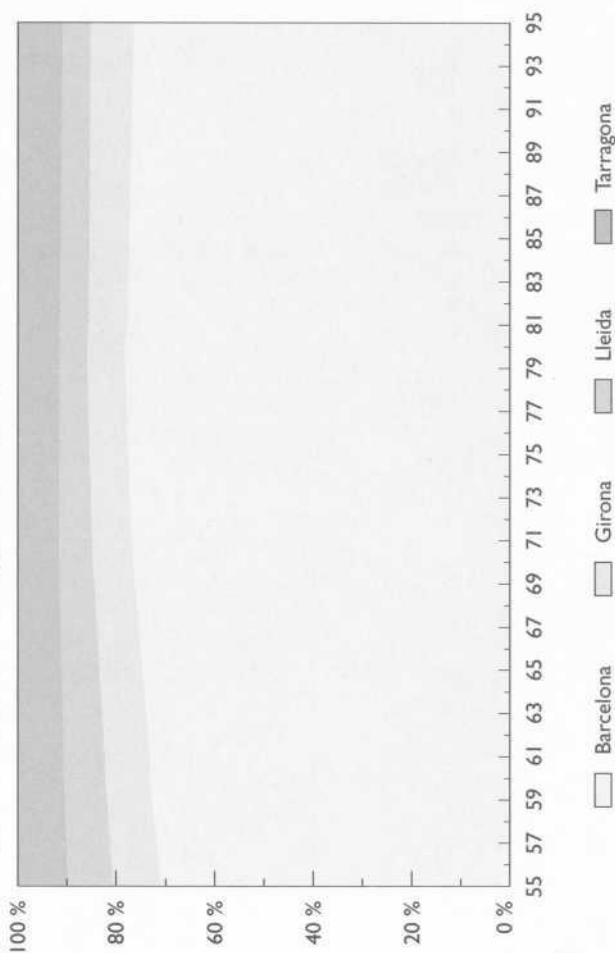
FONT: Vegeu apèndix 1.

Tot i que en els paràgrafs precedents ja s'ha fet referència a la distribució de la població catalana per províncies, el *gràfic 11.3* permet conèixer-ne amb més detall les pautes de comportament al llarg del període 1955-95. Al final d'aquest període, el 1995, Barcelona concentra el 76,31 % de la població regional, enfront del 70,93 % de 1955. Tanmateix, l'augment del pes relatiu de Barcelona es produeix exclusivament fins a 1980, any en el qual arriba a superar lleugerament el 78 %. Per la seva banda, Girona i Tarragona perden en el conjunt del període al voltant d'un punt percentual de participació, la qual el 1995 és del 8,76 i el 9,14 % respectivament.

El retrocés que pateix Lleida assoleix una major magnitud, ja que el 1955 hi vivien el 9,31 % dels ciutadans catalans, mentre que quatre dècades després el seu pes relatiu ha baixat prop de quatre punts percentuals, per situar-se en el 5,79 %.

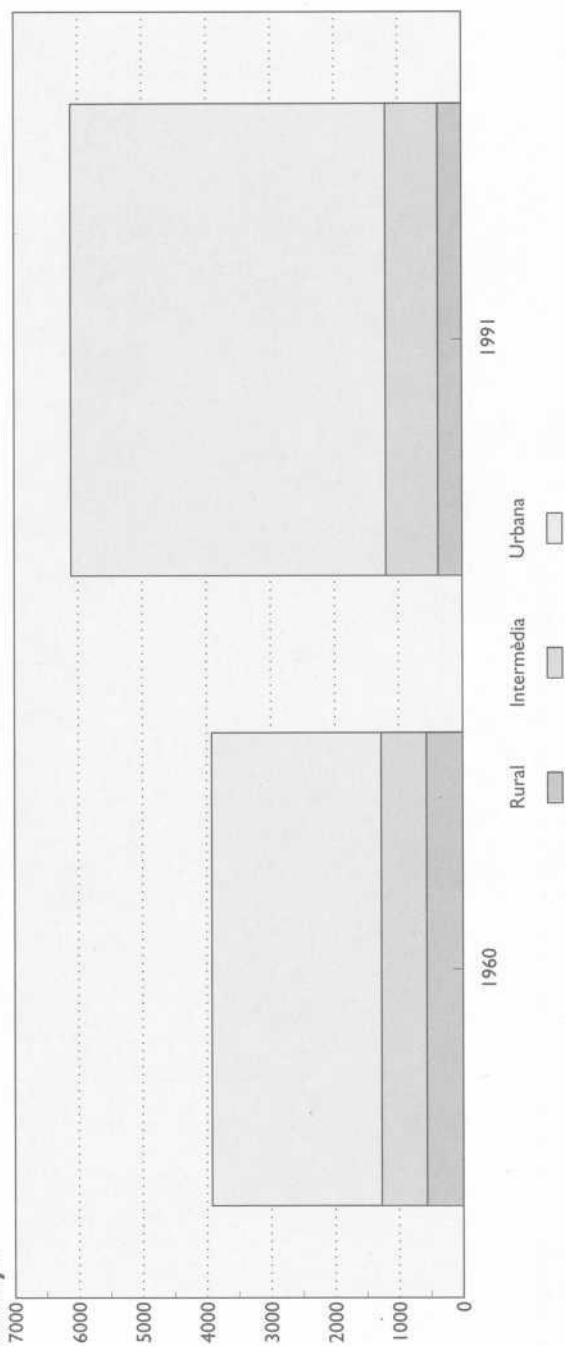
Paral·lelament als canvis demogràfics destacats als paràgrafs precedents, a Catalunya es produeix una modificació de la distribució de la població per nivells d'urbanització, tal com reflecteix el *gràfic 11.4*. En iniciar-se la dècada dels seixanta, un 14,39 % de la població catalana vivia en municipis de menys de 2.000 habitants —la qual cosa permet qualificar-la de rural—, mentre que el 1991 tan sols ho feia el 6,20 %. Per la seva banda, els percentatges de població urbana —residents en municipis de més de 10.000 habitants— passen del 67,42 al 80,48 % entre els dos anys esmentats. Addicionalment, podem assenyalar que el 1991 el 49 % de la població catalana residia en municipis de més de 100.000 habitants —percentatge que el 1960 només superava lleugerament el 45 %—. Aquestes xifres —que es veuen reforçades per les corresponents a cadascuna de les províncies integrants de Catalunya, *gràfic 11.5*— palesen clarament el fet que el creixement demogràfic experimentat per la regió al llarg de les últimes dècades s'ha concentrat en les zones urbanes.

GRÀFIC II.3
Participació de la població provincial en el total regional. 1955-95

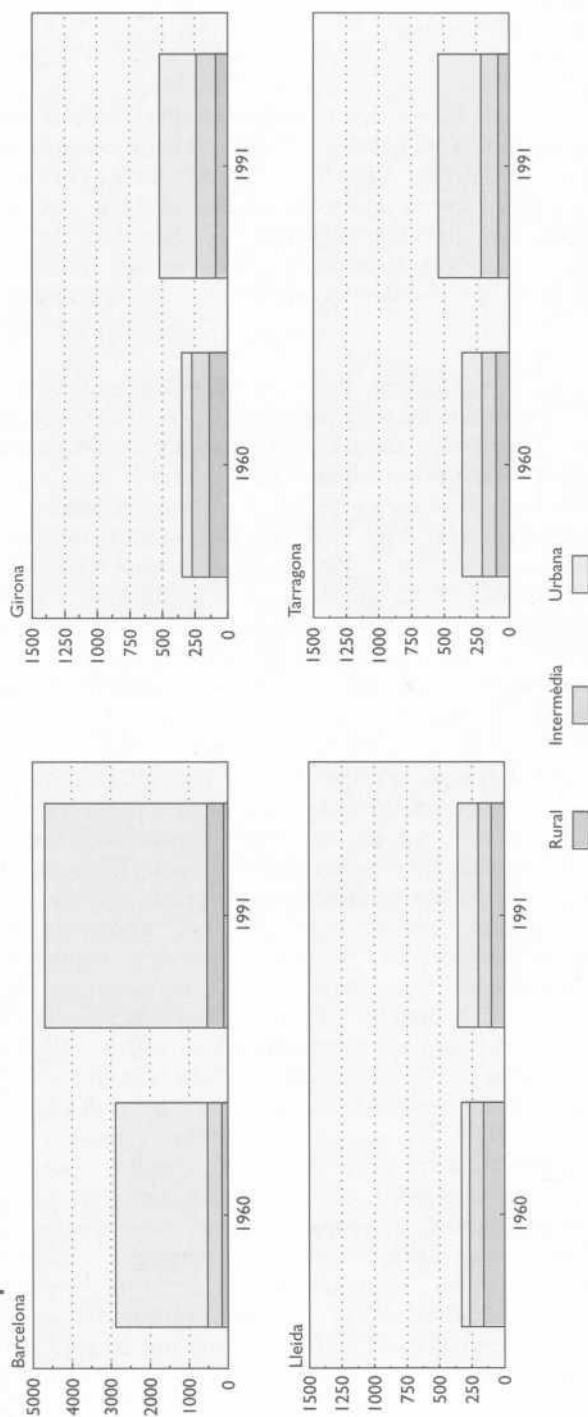
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.4
Distribució de la població per nivells d'urbanització
Milers de persones
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.5
Distribució de la població per nivells d'urbanització
Milers de persones

FONT: Vegeu apèndix I.

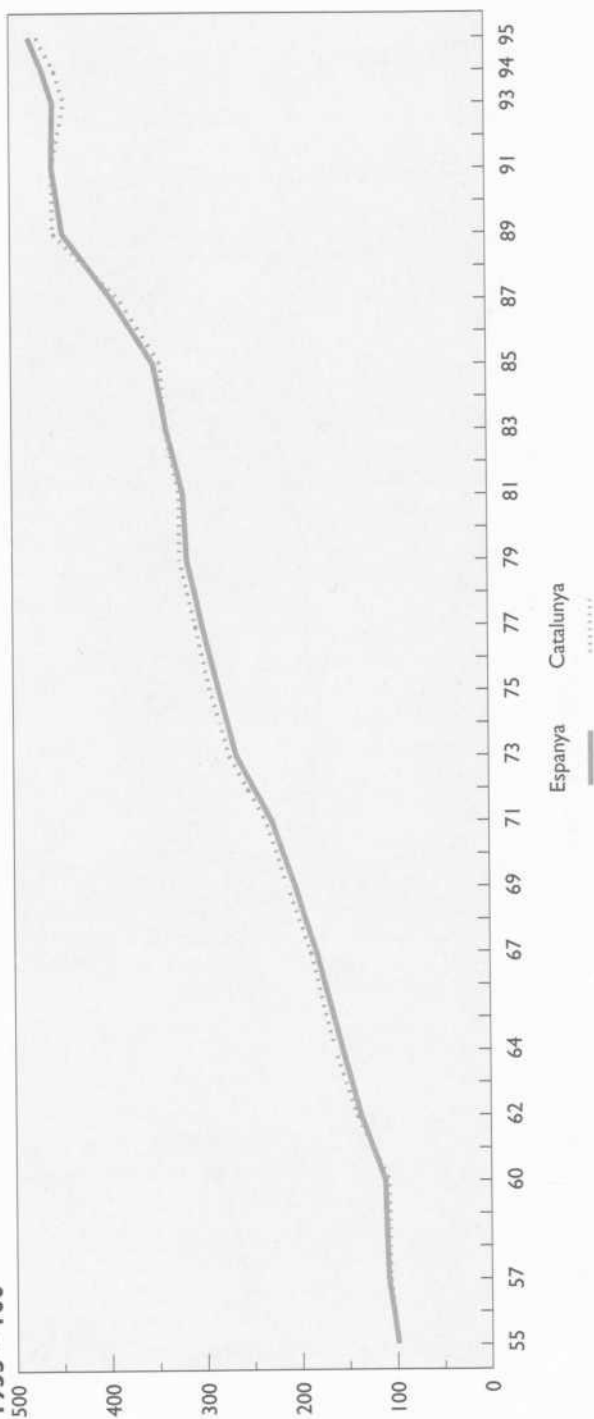
II.3. Producció

L'evolució de la *producció* constitueix el més complet i significatiu dels indicadors de l'activitat d'una economia. Aquí realitzem un seguiment del *Valor Afegit Brut a cost dels factors (VAB)* a Catalunya, incidint no tant en els seus valors absoluts com en la seva participació relativa en l'agregat per al conjunt de l'economia espanyola i en les seves taxes de creixement. En tots els casos, la producció està valorada en termes reals —pessetes constants de 1990.

Des de mitjan dècada dels cinquanta, el VAB en l'economia catalana no deixa de mostrar una tendència contínuament ascendent que només disminueix d'intensitat com a conseqüència de la crisi energètica dels setanta i en el trienni de recessió 1991-93 —anys en els quals fins i tot s'arriba a produir algun descens—. Prenent com a base 100 l'any 1955, quatre dècades després —segons l'avançament de 1995— l'índex de producció a Catalunya té un valor de 472, és a dir, la producció de béns i serveis s'ha multiplicat en termes reals per un factor lleugerament inferior a cinc, tal com mostra el *gràfic II.6*. Aquesta tendència transcorre de manera pràcticament paral·lela a la registrada per l'economia espanyola en el seu conjunt.

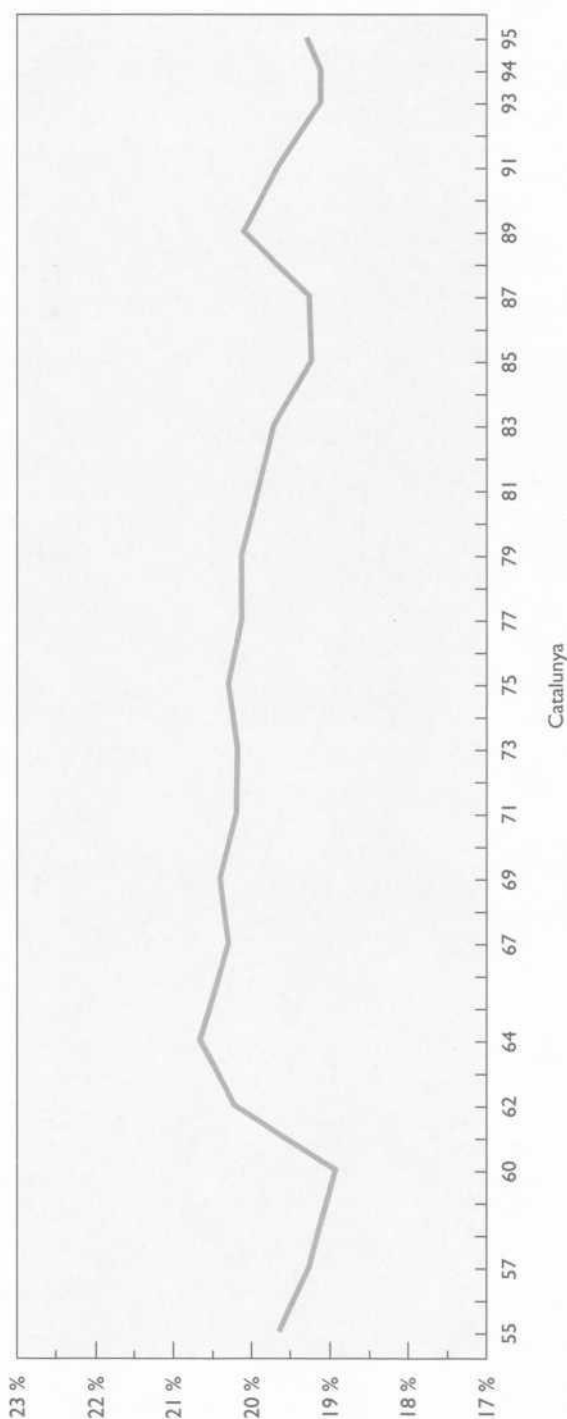
Posant en relació la trajectòria del VAB a Catalunya i Espanya, s'obté informació sobre la participació de la producció catalana en el total nacional, que era del 19,64 % a mitjan anys cinquanta i del 19,28 % segons dades de l'avançament per a 1995 —*gràfic II.7*—. Tot i que en l'actualitat el percentatge és pràcticament el mateix que a meitat de segle, el seguiment de la seva trajectòria en el període posa de manifest alguns fets susceptibles de comentari. En primer lloc, després de descendir gairebé un punt percentual en el segon quinquenni dels cinquanta, l'inici dels seixanta coincideix amb una expansió de la producció en l'economia catalana molt per damunt de la mitjana de l'Estat —el 1960, el pes de la regió era del 18,93 %, i augmenta en només quatre anys fins a suposar el 20,65 % segons dades de 1964—. Tot i que amb oscil·lacions, aquesta última xifra es manté fins a la segona crisi energètica al final dels setanta, i s'inicia a partir d'aleshores un descens que perdura fins al 1985; a partir d'aleshores, la recuperació econòmica assoleix una major intensitat en la regió, amb el corresponent guany de participació. Tot i que la crisi del trienni 1991-93 afecta més negativament la producció catalana, amb la conseqüent pèrdua d'importància relativa en el conjunt nacional, l'avançament per als anys 1994 i 1995 sembla apuntar cap a una recuperació de major intensitat a Catalunya.

GRÀFIC II.6
Evolució del VAB en pessetes constants de 1990. 1955-95 (A)
1955 = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.7
Participació del VAB regional en el total nacional. 1955-95 (A)

FONT: Vegeu apèndix I.

En termes de taxes de creixement, durant el període 1955-95 el VAB creix a Catalunya a una taxa anual del 3,95 % enfront del 4 % de mitjana de les regions espanyoles –*quadre II.5*–. Considerant el creixement per períodes, la regió catalana sembla créixer per damunt de la mitjana de l'Estat en els períodes de puixança, alhora que es veu més afectada per les recessions. Això implica que en l'etapa 1955-64, així com en la recuperació de la segona meitat dels vuitanta i en la iniciada el 1994, el diferencial de creixement de la producció sigui favorable a la regió. Per la seva banda, en els períodes de crisi de 1975-85 i 1991-93, Catalunya creix per sota de la mitjana –*quadre II.6*–, especialment en l'última d'aquestes etapes, en què el VAB a Catalunya cau a una taxa mitjana anual de l'1,56 % davant un descens més moderat –del 0,14 %– a Espanya.

QUADRE II.5

Taxa de creixement real anual del VAB

Percentatges

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
TOTAL NACIONAL . . .	5,10	5,58	2,14	4,44	-0,14	2,75	5,37	2,65	4,00
CATALUNYA	5,69	5,41	1,59	4,82	-1,56	3,25	5,54	2,39	3,95
Barcelona	5,38	5,49	1,18	4,66	-1,82	3,51	5,44	2,14	3,78
Girona	9,53	4,14	3,26	5,97	-1,64	2,51	6,53	3,49	5,00
Lleida	6,44	3,72	2,43	4,64	2,17	2,23	4,94	3,04	3,99
Tarragona	4,63	7,25	3,18	5,03	-1,50	2,56	6,06	3,19	4,62

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.6

Taxa de creixement real anual del VAB

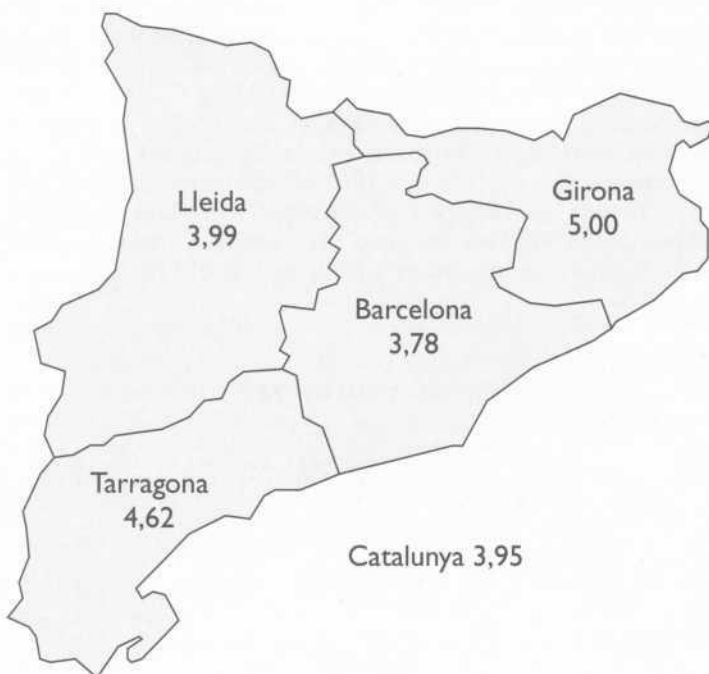
Desviacions respecte a la mitjana nacional

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
TOTAL NACIONAL . . .	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
CATALUNYA	0,59	-0,17	-0,55	0,38	-1,41	0,50	0,17	-0,26	-0,05
Barcelona	0,28	-0,09	-0,96	0,23	-1,67	0,76	0,08	-0,51	-0,22
Girona	4,43	-1,44	1,12	1,53	-1,49	-0,23	1,17	0,83	1,00
Lleida	1,34	-1,86	0,29	0,21	2,31	-0,51	-0,43	0,39	-0,01
Tarragona	-0,47	1,67	1,04	0,60	-1,36	-0,19	0,70	0,54	0,62

FONT: Vegeu apèndix I.

Tal com era previsible, no tot el territori de Catalunya ha anat mostrant les mateixes taxes de creixement de la producció des dels anys cinquanta. El *mapa II.2* representa el creixement mitjà anual d'aquesta variable a la regió i les seves províncies entre 1955 i 1995, mentre que la informació continguda al *quadre II.7* permet

MAPA II.2
Creixement mitjà anual de la producció. 1955-95 (A)
Percentatges

QUADRE II.7
Taxa de creixement real anual del VAB
Desviacions respecte a la mitjana de Catalunya

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
CATALUNYA .	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Barcelona	-0,31	0,08	-0,41	-0,15	-0,26	0,26	-0,10	-0,25	-0,18
Girona	3,84	-1,27	1,67	1,15	-0,08	-0,74	0,99	1,09	1,05
Lleida	0,75	-1,69	0,84	-0,17	3,72	-1,02	-0,60	0,65	0,03
Tarragona	-1,06	1,84	1,59	0,22	0,06	-0,70	0,53	0,80	0,66

FONT: Vegeu apèndix 1.

analitzar els diferencials de creixement de les províncies catalanes amb relació a la mitjana regional. Per al conjunt del període 1955-95, només Barcelona creix per sota de la mitjana, alhora que el diferencial de creixement resulta, en canvi, especialment favorable per a Girona, que creix més d'un punt percentual per damunt de

la regió. També Tarragona i Lleida mostren un major creixement, tot i que el diferencial afavoreix especialment la primera, i és gairebé inapreciable a Lleida. Tanmateix, en l'etapa de creixement més recent —període 1993-95—, únicament Barcelona creix per damunt de la mitjana regional.

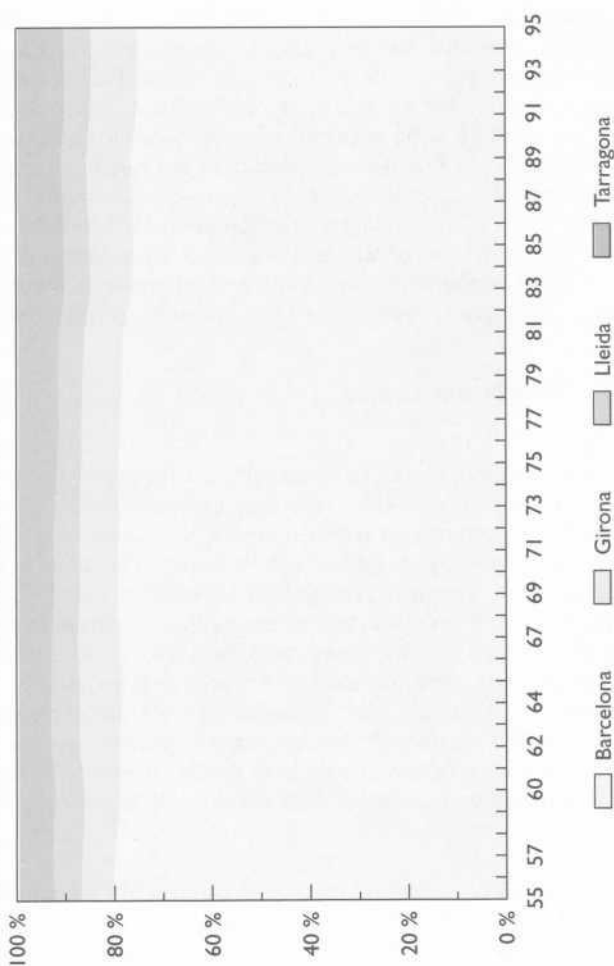
Les diferents taxes de creixement de la producció a les províncies catalanes es tradueixen en darrer terme en un canvi de la distribució intrarregional del VAB, tal com recull el gràfic 11.8. En ell s'observa com des de 1955 la participació de Barcelona cau de manera contínua encara que moderada; el 1955, la província concentrava el 80,96 % de la producció regional, xifra que ha baixat fins al 75,67 % el 1995. Aquesta pèrdua de pes relatiu es correspon amb els guanys registrats per les tres províncies restants. El 1955, Girona, Lleida i Tarragona participaven del 6,35, 5,44 i 7,25 % del VAB de Catalunya, percentatges que el 1995 han passat al 9,47, 5,50 i 9,35 % respectivament. Com s'observa, el guany és significatiu a Girona i Tarragona, mentre que a Lleida resulta gairebé irrellevant.

11.4. Renda per capita

Un dels indicadors més comunament utilitzats per mesurar els nivells relatius de vida entre diferents economies és la renda per capita, fins al punt que un augment sostingut d'aquesta variable s'ha convertit en sinònim de *creixement econòmic*. D'ençà de la dècada dels cinquanta, s'ha anat produint un acostament entre els nivells de renda per capita de les regions espanyoles, al mateix temps que s'observa un procés de concentració de la producció en determinades zones que, generalment, coincideixen amb les regions riques. Ambdós successos són compatibles si considerem que han estat els moviments migratoris des de regions pobres cap a regions riques —que adquireixen una especial intensitat des de 1950 fins a mitjan anys setanta— els principals causants de la convergència de rendes per capita.

La convergència en els ingressos per habitant de les regions espanyoles sembla haver-se estancat en els nivells assolits al final de la dècada dels setanta. Hi ha influït sens dubte la menor intensitat dels corrents migratoris entre les regions pobres i riques a partir dels vuitanta, i fins i tot el seu canvi ocasional de signe. D'altra banda, aquest fet es relaciona amb els majors nivells d'atur existents en les regions tradicionals de destí dels emigrants i, fins a un cert punt difícil de precisar, amb la pròpia tasca correctora de les desigualtats regionals de renda disponible per habitant que s'ha anat produint com a resultat dels fluxos de transferències promoguts per les *Administracions públiques*.

GRÀFIC II.8
Participació del VAB provincial en el total regional. 1955-95 (A)

FONT: Vegeu apèndix I.

La semblança més gran entre les estructures productives regionals —si més no considerant els grans sectors productius— ha servit per acostar la productivitat mitjana del treball entre regions —en virtut d'un efecte composició— i, de la mateixa manera, els seus ingressos per habitant. També en aquest cas, els avenços més significatius van tenir lloc en la fase d'intens creixement econòmic i canvi estructural que es va produir entre el *Pla d'Estabilització de 1959* i la crisi industrial de la dècada 1975-85. La reducció més intensa del pes de l'agricultura en l'estructura productiva de les regions menys desenvolupades en benefici de sectors amb nivells de productivitat més elevats va constituir en particular un notable mecanisme de convergència que, amb el pas del temps, ha anat adquirint una menor importància.

Per damunt de qualsevol altra consideració, destaca l'increment sostingut dels ingressos per habitant que es dona a Catalunya des dels anys cinquanta, tendència que pot fer-se perfectament extensiva al conjunt de les regions espanyoles —*gràfic 11.9 i quadre 11.8*—. Entre els anys 1955 i 1993, la renda *per capita* a Catalunya es multiplica en pessetes constants de 1990 per 2,46, i és en el període que precedeix la crisi energètica dels setanta i durant la recuperació econòmica de la segona meitat dels vuitanta que es registren unes taxes mitjanes de creixement més elevades —*quadre 11.9*—. Tot i que en el trienni de crisi que tanca el període objecte d'estudi —etapa 1991-93— es produeix una caiguda en termes absoluts dels ingressos per habitant, la recuperació de la producció que reflecteixen les xifres d'avançament a partir de 1994 —a manca d'informació sobre amortitzacions que permeti transformar el VAB en termes de renda— apunta, juntament amb un creixement moderat de la població, cap a una nova recuperació de la tendència ascendent dels ingressos per habitant.

La renda *per capita* a Catalunya sempre ha estat superior a la corresponent al conjunt de l'economia espanyola; en el període 1955-93, el diferencial mitjà favorable a la regió supera lleugerament el 30 % —*quadre 11.10*—. Ja hem apuntat en paràgrafs precedents que des dels anys cinquanta, i amb una especial intensitat fins al final dels setanta, les regions espanyoles experimenten una convergència —fonamentalment sostinguda en els transvasaments interregionals de població— que duu que l'ingrés mitjà per habitant de les regions més pobres s'acosti als nivells d'economies més avançades, com ara la catalana. D'aquesta manera, Catalunya assisteix a un acostament dels seus ingressos per habitant a la mitjana de les regions espanyoles que té una especial intensitat fins al final dels setanta —*quadre 11.10*—. Això es manifesta en el fet que si el 1955 els catalans disposaven d'uns ingressos *per capita* un 61,08 % superiors a la mitjana —índex de 161,08—, aquest diferencial s'havia reduït al 23,71 % el 1979. A partir d'aquest darrer any, la diferència es manté aproximadament constant, tot i que amb oscil·lacions, al

QUADRE II.8**Nivel de renda per capita de Catalunya i Espanya
Pessetes constants de 1990**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1955- 1975	1975- 1993	1955- 1993
TOTAL NACIONAL	417.517	665.782	861.836	1.056.869	1.161.654	557.477	964.968	758.117
CATALUNYA	638.602	903.879	1.074.401	1.317.480	1.436.457	784.806	1.202.428	990.684
Barcelona	698.234	940.337	1.082.436	1.311.113	1.421.306	831.975	1.204.241	1.015.137
Girona	534.358	898.139	1.130.114	1.481.037	1.626.478	728.286	1.304.368	1.015.600
Lleida	429.907	688.876	918.944	1.149.793	1.326.777	572.772	1.049.181	809.990
Tarragona	475.947	763.025	1.058.638	1.331.477	1.456.789	638.358	1.193.769	911.767

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.9**Taxa de creixement real anual de la renda per capita
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1955- 1975	1975- 1993	1955- 1993
TOTAL NACIONAL	4,05	4,46	0,97	4,39	-0,61	4,27	1,92	3,15
CATALUNYA	3,33	2,88	0,49	4,84	-1,83	3,08	1,65	2,40
Barcelona	2,47	2,56	0,18	4,76	-1,69	2,52	1,47	2,02
Girona	8,26	2,59	1,90	5,04	-2,67	5,10	2,41	3,82
Lleida	6,03	3,72	1,62	4,93	2,00	4,75	2,75	3,80
Tarragona	3,77	5,15	1,26	5,10	-4,47	4,53	1,86	3,26

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.10**Nivell de renda per capita de Catalunya
respecte a la mitjana nacional
Mitjana nacional = 100**

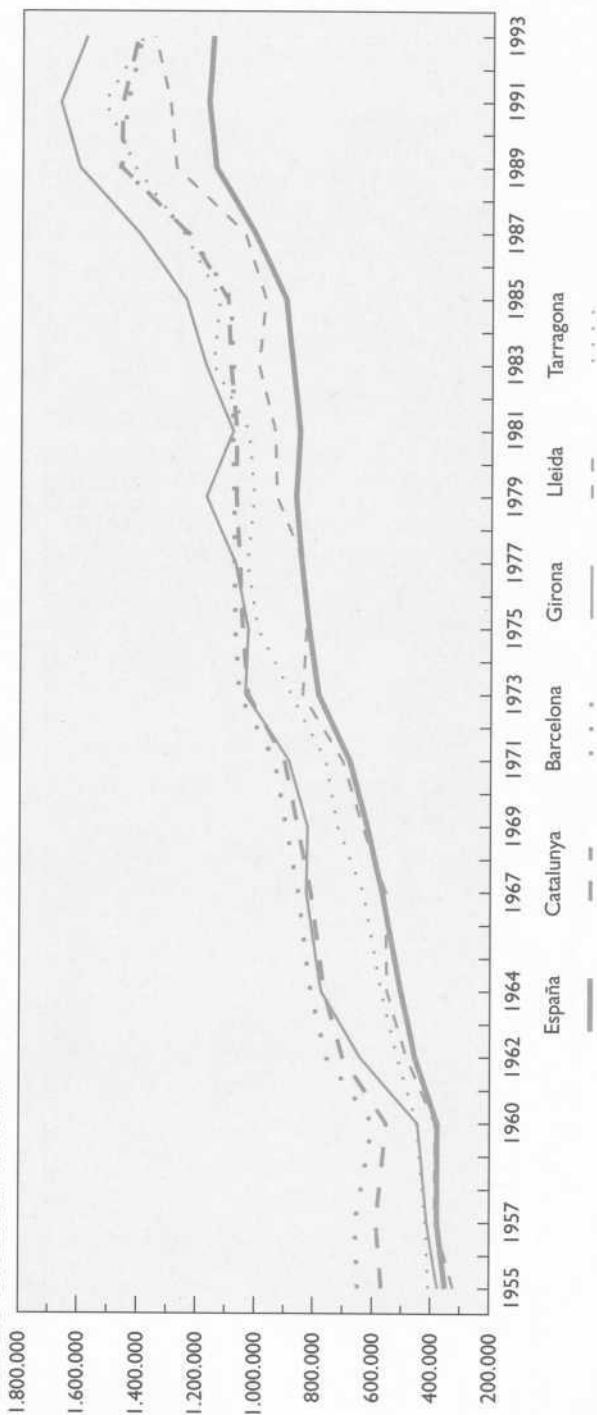
	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1955- 1975	1975- 1993	1955- 1993
TOTAL NACIONAL	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
CATALUNYA	152,95	135,76	124,66	124,66	123,66	140,78	124,61	130,68
Barcelona	167,23	141,24	125,60	124,06	122,35	149,24	124,80	133,90
Girona	127,98	134,90	131,13	140,13	140,01	130,64	135,17	133,96
Lleida	102,97	103,47	106,63	108,79	114,21	102,74	108,73	106,84
Tarragona	113,99	114,61	122,84	125,98	125,41	114,51	123,71	120,27

FONT: Vegeu apèndix I.

voltant del 25 %. El 1995, amb un índex de 122, Catalunya ocupava la tercera posició al rànquing del PIB per habitant de les regions espanyoles, al darrere de les Balears i Madrid.

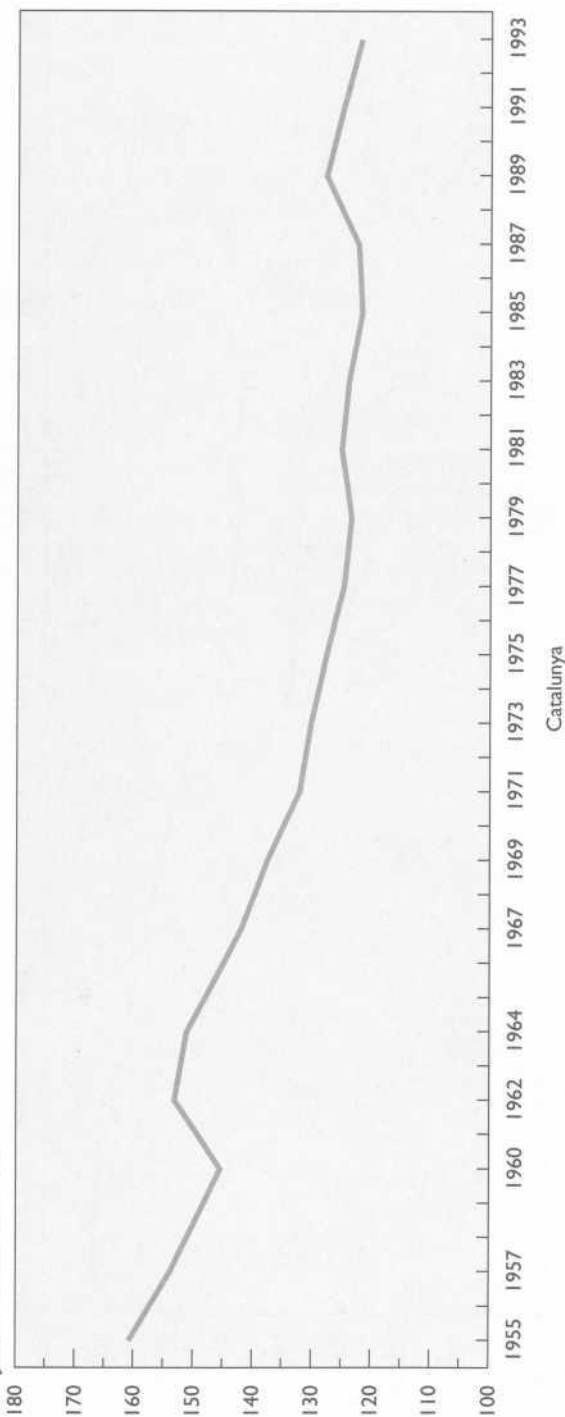
El gràfic II.11 permet la comparació del PIB per capita entre Catalunya i la Unió europea dels quinze –en termes de paritat de poder de compra–. A principi de la dècada dels setanta, la producció per capita catalana assolía el 90,83 % de la mitjana europea, percentatge que ha pujat fins al 95 % el 1995.

GRÀFIC II.9
Evolució de la renda per capita
Pesetes constants de 1990

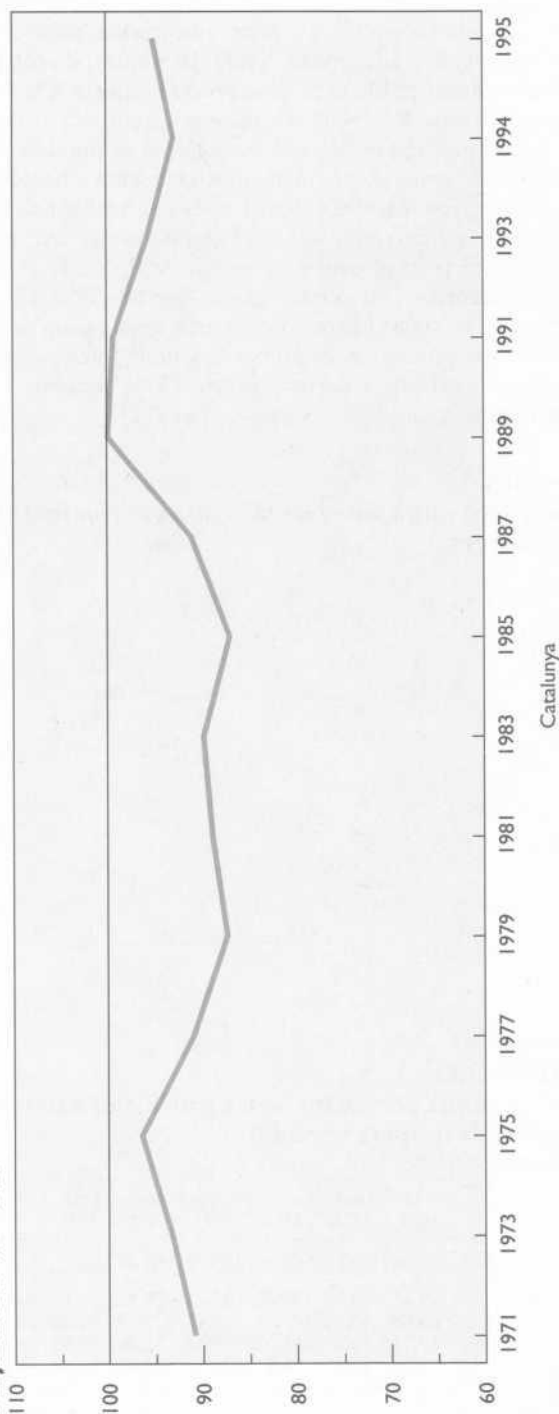
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.10
 Evolució de la renda per capita regional. 1955-93
 Mitjana nacional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.11
 Evolució de la producció per capita regional a preus corrents i paritat de poder adquisitiu (PPA) de cada any
 Mitjana UE-15 = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

Finalment, la informació estadística disponible permet realitzar alguns comentaris addicionals sobre la renda *per capita* en les províncies catalanes i la seva divergència respecte a la mitjana de la regió —el mapa II.3 recull de manera sistemàtica el creixement mitjà experimentat per aquesta variable en el període 1955-93—. Amb caràcter general, des dels anys cinquanta s'ha produït una progressiva aproximació en els ingressos per habitant de les quatre províncies que integren Catalunya, que ha tingut una especial intensitat fins al principi dels vuitanta —gràfic II.12—. Com a resultat d'aquest procés, en l'etapa més recent —període 1991-93—, la renda *per capita* a Tarragona i Barcelona se situa molt a prop de la mitjana regional —per damunt en el primer cas i una mica per sota en el segon—, mentre que a Girona és un 13 % superior i a Lleida aproximadament un 8 % inferior —quadre II.11.

MAPA II.3

Creixement mitjà anual de la renda *per capita*. 1955-93 Percentatges

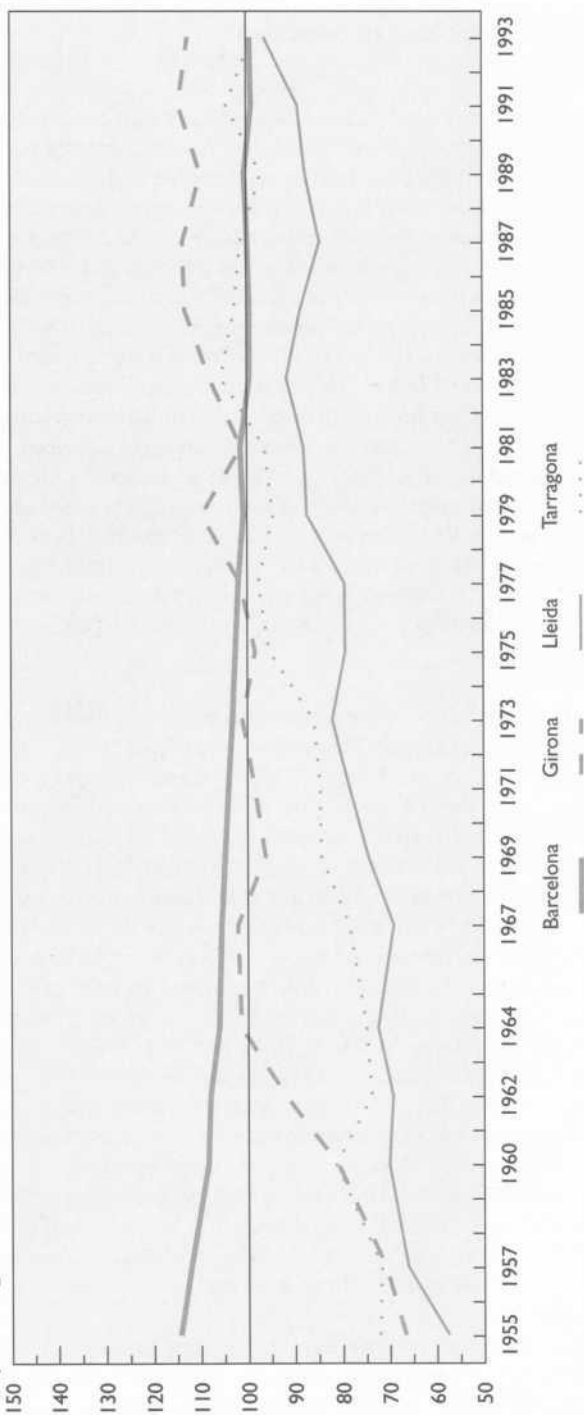
QUADRE II.11

Nivell de renda *per capita* de les províncies catalanes respecte a la mitjana regional Catalunya = 100

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1955-1975	1975-1993	1955-1993
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Barcelona	109,34	104,03	100,75	99,52	98,95	106,01	100,15	102,47
Girona	83,68	99,36	105,19	112,41	113,23	92,80	108,48	102,52
Lleida	67,32	76,21	85,53	87,27	92,36	72,98	87,26	81,76
Tarragona	74,53	84,42	98,53	101,06	101,42	81,34	99,28	92,03

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.12
Evolució de la renda per capita provincial. 1955-93
Mitjana regional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

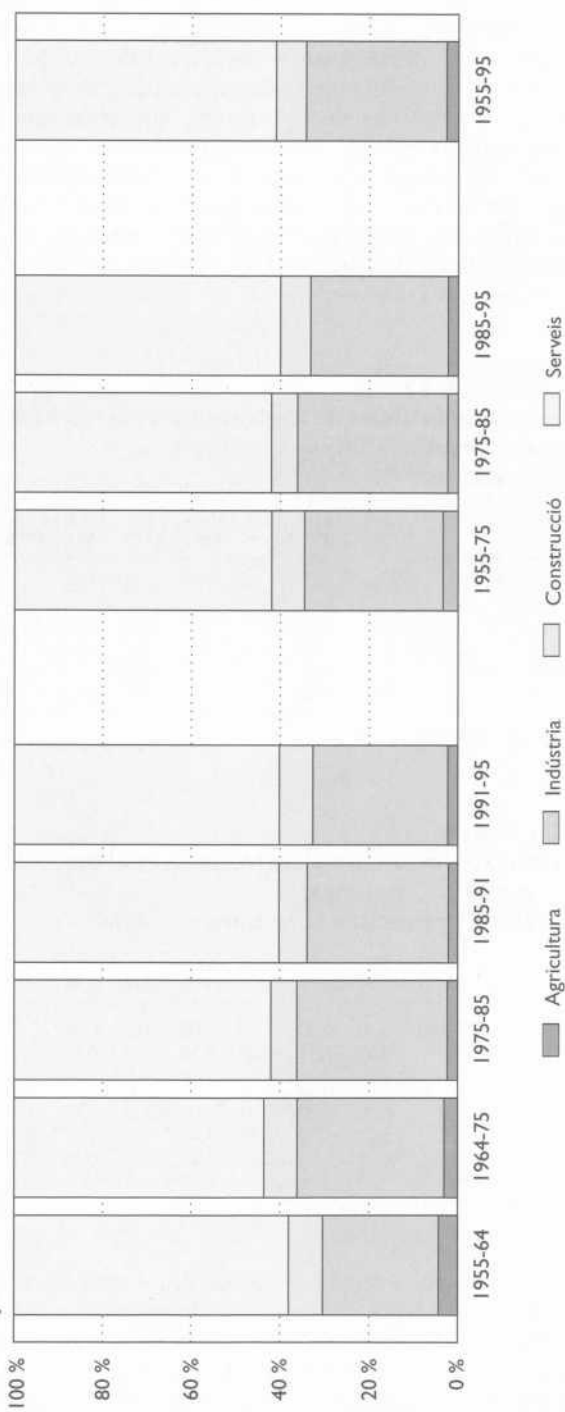
II.5. Estructura productiva

Les modificacions de l'*estructura productiva* han coadjuvat de manera substancial a la convergència dels nivells de renda *per capita* de les regions espanyoles. Han estat aquelles regions que han aconseguit desplaçar una part més gran dels seus recursos cap a activitats més productives les que s'han trobat en millors condicions per assolir majors nivells d'ingressos per habitant i benestar. Fent servir com a base la distribució de l'ocupació, el professor Pérez Moreda —«La modernització demogràfica, 1800-1930», dins N. Sánchez Albornoz (ed.) (1985): *La modernització demogràfica de España*. Alianza. Madrid— ha posat de manifest que, ja des de mitjan segle XIX, a Catalunya la proporció de població agrícola baixa de forma ràpida i constant, per desplaçar-se cap a activitats industrials i, sobretot, cap al comerç. Tot i que el període objecte d'estudi en aquesta monografia arrenca moltes dècades després —i, a més, s'hi utilitza el VAB com a criteri de distribució—, la dada és prou il·lustrativa per si mateixa com per posar de manifest que, ja al segle passat, Catalunya ocupava una posició avançada entre les regions espanyoles pel que fa a la modernització de la seva estructura productiva.

Seguint unes pautes de comportament perfectament comparables a les registrades per l'economia espanyola en el seu conjunt —*gràfic II.13*—, entre 1955 i 1995 a Catalunya es produeix una reducció del pes de l'*agricultura* en la producció regional, amb una participació del sector que baixa des del 4,30 % com a mitjana del període 1955-64 a poc més d'un 2 % entre 1991 i 1995. Paral·lelament, el pes de la *producció industrial* —sense incloure la construcció— augmenta, i passa de suposar prop del 26 % de la producció regional com a mitjana del període 1955-64 a més d'un 30 % entre 1991 i 1995. L'*activitat constructora* manté la seva participació en l'estructura productiva catalana més o menys constant al llarg del període, al voltant del 7-8 %. Finalment, la *producció de serveis* fins i tot descendeix lleugerament, des del 62 % del VAB regional als anys cinquanta fins al 60 % dels noranta. Tanmateix, si realitzéssim l'anàlisi en pessetes corrents, observariem que es produeix una evolució a l'alça de la participació dels serveis en la producció regional, com a conseqüència del major creixement dels preus a les activitats terciàries, la qual cosa té a veure, al seu torn, amb la diferent evolució de la productivitat en el sector, més lenta en el seu creixement que en altres activitats.

Els canvis experimentats per l'estructura productiva catalana als quals hem fet referència tenen una estreta relació amb les taxes de creixement registrades pels diferents sectors d'activitat en la

GRÀFIC II.13
Estructura percentual del VAB sectorial en la regió
Pessetes constants de 1990
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

regió des de mitjan anys cinquanta —*quadre II.12*—. Així, en l'interval temporal que discorre entre els anys 1955 i 1995, l'agricultura mostra un creixement molt inferior a la trajectòria de la producció agregada, al contrari de la indústria, que creix gairebé un punt percentual per damunt d'aquesta. La construcció i, en més gran mesura, els serveis, presenten una taxa de creixement mitjà anual molt acostada al conjunt de la producció, tot i que en ambdós casos per sota d'aquesta. El *quadre II.13* recull les desviacions del creixement dels diferents sectors a Catalunya respecte a la mitjana de l'economia espanyola.

QUADRE II.12

Taxa mitjana anual de creixement real del VAB per sectors. Catalunya Percentatges

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
CATALUNYA . . .	5,69	5,41	1,59	4,82	-1,56	3,25	5,54	2,39	3,95
Agricultura	5,98	0,51	1,93	2,24	8,27	-2,40	2,93	2,20	2,56
Indústria	7,90	7,70	0,70	4,11	-3,90	5,94	7,79	1,75	4,73
Construcció	7,28	2,85	-2,20	13,77	-5,53	3,27	4,82	2,54	3,68
Serveis	4,57	4,82	2,49	4,39	-0,20	2,16	4,71	2,75	3,72

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.13

Taxa mitjana anual de creixement real del VAB per sectors. Catalunya Desviació respecte a la mitjana nacional

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1955-1975	1975-1995	1955-1995
TOTAL NACIONAL	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
CATALUNYA . . .	0,59	-0,17	-0,55	0,38	-1,41	0,50	0,17	-0,26	-0,05
Agricultura	2,76	-0,94	-0,92	0,34	0,29	2,44	0,69	-0,07	0,31
Indústria	-0,08	0,02	-0,44	-0,05	-0,46	0,43	-0,02	-0,25	-0,14
Construcció	2,01	-1,12	-2,45	3,42	0,02	-1,30	0,27	-0,45	-0,10
Serveis	0,08	-0,65	-0,23	0,29	-1,34	-0,09	-0,32	-0,17	-0,25

FONT: Vegeu apèndix I.

Tot i que, tal com hem dit, l'evolució de les estructures productives catalana i espanyola al llarg de les últimes quatre dècades mostra un cert paral·lelisme, als anys cinquanta Catalunya ja mantenia algunes pautes d'*especialització productiva* respecte a la mitjana espanyola, les quals, en els seus aspectes essencials, continuen

QUADRE II.14
Distribució sectorial del VAB regional
Mitjana nacional = 100

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
Agricultura . . .	41,51	43,94	40,81	38,73	39,87	42,81	40,13	41,22
Indústria	134,63	129,64	128,64	128,06	128,52	131,52	128,55	129,35
Construcció . .	89,54	91,02	84,57	81,96	91,07	89,28	86,12	86,83
Serveis	100,38	95,21	95,05	96,50	96,00	96,70	95,69	96,07

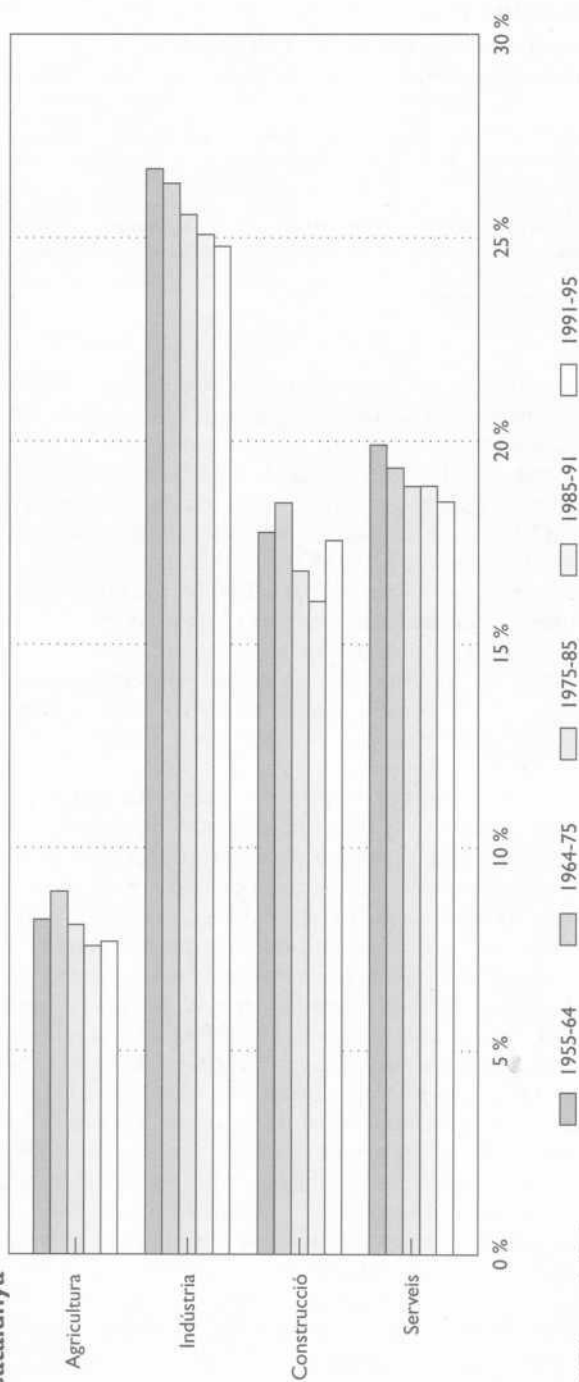
FONT: Vegeu apèndix I.

manifestant-se al llarg dels noranta. Així, la regió està especialitzada en la producció industrial —*quadre II.14*—, amb un índex que des dels seixanta presenta una lleugera tendència a la baixa i que, com a mitjana de 1991-95, és del 128,52 % —xifra que cal interpretar com que la participació de la indústria en la producció regional és el 28,52 % superior que a nivell nacional—. A més, destaca el reduït de l'índex d'especialització regional en les activitats agràries —que assoleix un valor igual al 39,87 % en l'etapa més recent, 1991-95—. En darrer terme, l'estructura productiva catalana es troba lleugerament desespecialitzada en la producció de serveis destinats a la venda i en construcció —els índexs respectius obtinguts com a mitjana de la primera meitat dels anys noranta són del 96 i el 91,07 % respectivament.

Les modificacions en la distribució sectorial de l'activitat productiva a Catalunya i la seva relació amb les produïdes en el conjunt de la geografia espanyola han determinat la trajectòria de les participacions del VAB sectorial de la regió en els seus homòlegs nacionals que recull el *gràfic II.14*. La producció agrària catalana mostra des dels anys seixanta una pèrdua de pes del VAB del sector en el conjunt de l'economia, tot i que segons la mitjana del període 1991-95 —que és del 7,69 %— aquest sembla recuperar-se lleugerament durant els últims anys. De manera conseqüent amb la pèrdua d'especialització relativa de la regió, des dels anys cinquanta s'ha anat produint una lleugera caiguda en el pes relatiu de la producció industrial catalana a nivell nacional —que entre 1955 i 1964 era del 26,70 %, enfront el 24,79 % de 1991-95—. Una tendència semblant s'observa en el cas dels serveis —que en els noranta aporten al voltant del 18 % de la producció agregada de l'Estat—, mentre que el pes de la construcció mostra un comportament més erràtic.

Les disponibilitats d'informació ens permeten arribar a un nivell de detall més gran en l'anàlisi de l'estructura productiva catalana. Amb aquesta intenció han estat elaborats els quadres des

GRÀFIC II.14
Participació del VAB regional en el VAB nacional
Pesetes constants de 1990
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

del II.15 fins al II.18, que recullen les taxes mitjanes anuals de creixement del VAB amb una desagregació per a les quatre grans activitats productives a nivell provincial, a més dels quadres des del II.19 fins al II.22, on apareix la distribució percentual del VAB provincial per activitats sectorials. Aquesta darrera informació permet analitzar en quina mesura cada província s'allunya de l'estructura productiva regional mitjana analitzada amb anterioritat. Considerant el període més recent –1991-95–, només a Barcelona el pes de l'agricultura al VAB és inferior a la mitjana regional, i és a Lleida on arriba a un nivell més elevat, amb un 12 %. La producció industrial catalana es concentra preferentment a Barcelona i Tarragona; tanmateix, mentre que la primera –especialment l'àrea metropolitana de la ciutat de Barcelona– ha exercit tradicionalment el paper de pol industrial, a Tarragona el fenomen és més recent, ja que arrenca de mitjan anys setanta. L'activitat terciària es troba més present a Barcelona i Girona en comparació amb les altres províncies catalanes. Finalment, també és Barcelona l'única província catalana amb un pes de l'activitat constructora per sota de la mitjana regional, una situació habitual des dels anys cinquanta.

QUADRE II.15

**Taxa mitjana anual de creixement real del VAB
per sectors. Barcelona
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
BARCELONA	5,38	5,49	1,18	4,66	-1,82	3,51	5,44	2,14	3,78
Agricultura	4,19	-1,33	2,01	3,64	7,65	-0,07	1,12	2,83	1,97
Indústria	7,65	7,69	0,00	3,93	-4,07	5,81	7,67	1,31	4,44
Construcció	6,53	2,02	-2,54	14,28	-6,20	3,26	4,03	2,43	3,22
Serveis	4,30	4,85	2,22	4,21	-0,28	2,46	4,61	2,58	3,59

QUADRE II.16

**Taxa mitjana anual de creixement real del VAB
per sectors. Girona
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
GIRONA	9,53	4,14	3,26	5,97	-1,64	2,51	6,53	3,49	5,00
Agricultura	4,36	0,77	1,40	6,77	4,78	-2,09	2,37	2,96	2,67
Indústria	11,35	4,62	3,09	5,52	-3,90	4,57	7,60	3,23	5,39
Construcció	13,28	3,70	-1,44	13,43	-5,38	4,38	7,91	2,98	5,41
Serveis	9,08	4,38	4,10	5,20	-0,66	1,83	6,47	3,71	5,08

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.17**Taxa mitjana anual de creixement real del VAB
per sectors. Lleida
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
LLEIDA	6,44	3,72	2,43	4,64	2,17	2,23	4,94	3,04	3,99
Agricultura	9,48	2,46	1,75	-1,03	9,50	-2,74	5,56	1,19	3,35
Indústria	7,59	4,75	2,05	7,94	-2,83	4,44	6,02	3,52	4,76
Construcció	9,39	2,25	0,94	6,82	10,59	2,26	5,40	3,75	4,57
Serveis	4,63	4,03	3,03	4,36	1,46	2,43	4,30	3,21	3,75

QUADRE II.18**Taxa mitjana anual de creixement real del VAB
per sectors. Tarragona
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
TARRAGONA	4,63	7,25	3,18	5,03	-1,50	2,56	6,06	3,19	4,62
Agricultura	6,15	-0,01	2,45	1,70	10,40	-4,77	2,72	2,24	2,48
Indústria	7,92	13,26	4,74	3,14	-3,12	8,37	10,83	3,80	7,25
Construcció	7,51	8,87	-2,81	15,29	-9,90	2,85	8,25	2,10	5,13
Serveis	3,01	5,58	3,21	5,22	0,10	-0,71	4,42	3,09	3,75

QUADRE II.19**Distribució sectorial del VAB provincial. Barcelona
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
BARCELONA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	1,78	1,08	0,77	0,77	0,85	1,27	0,80	0,95
Indústria	27,75	34,97	35,03	32,49	30,88	33,01	33,03	32,84
Construcció	7,06	7,02	5,14	5,69	6,83	6,85	5,84	6,13
Serveis	63,41	56,93	59,06	61,05	61,45	58,87	60,33	60,09

QUADRE II.20**Distribució sectorial del VAB provincial. Girona
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
GIRONA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	9,09	6,14	4,53	4,29	4,67	7,00	4,53	5,18
Indústria	23,61	25,42	26,18	24,54	24,01	24,94	24,93	24,91
Construcció	9,63	10,00	8,13	8,23	9,12	9,81	8,57	8,84
Serveis	57,67	58,45	61,15	62,95	62,19	58,25	61,97	61,08

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.21**Distribució sectorial del VAB provincial. Lleida
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
LLEIDA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	18,55	20,00	15,71	12,47	12,06	19,54	13,50	15,20
Indústria	18,34	21,32	22,47	24,22	24,15	20,38	23,56	22,66
Construcció	11,10	8,88	8,13	8,69	9,96	9,53	9,04	9,19
Serveis	52,01	49,80	53,69	54,62	53,82	50,55	53,89	52,95

QUADRE II.22**Distribució sectorial del VAB provincial. Tarragona
Percentatges**

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1995	1955- 1975	1975- 1995	1955- 1995
TARRAGONA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	16,13	9,75	6,93	5,62	6,08	11,38	6,29	7,54
Indústria	16,34	28,20	36,77	37,18	35,95	25,11	36,50	33,74
Construcció	7,74	9,91	9,21	8,70	9,68	9,21	9,25	9,14
Serveis	59,79	52,15	47,09	48,50	48,29	54,30	47,97	49,59

FONT: Vegeu apèndix I.

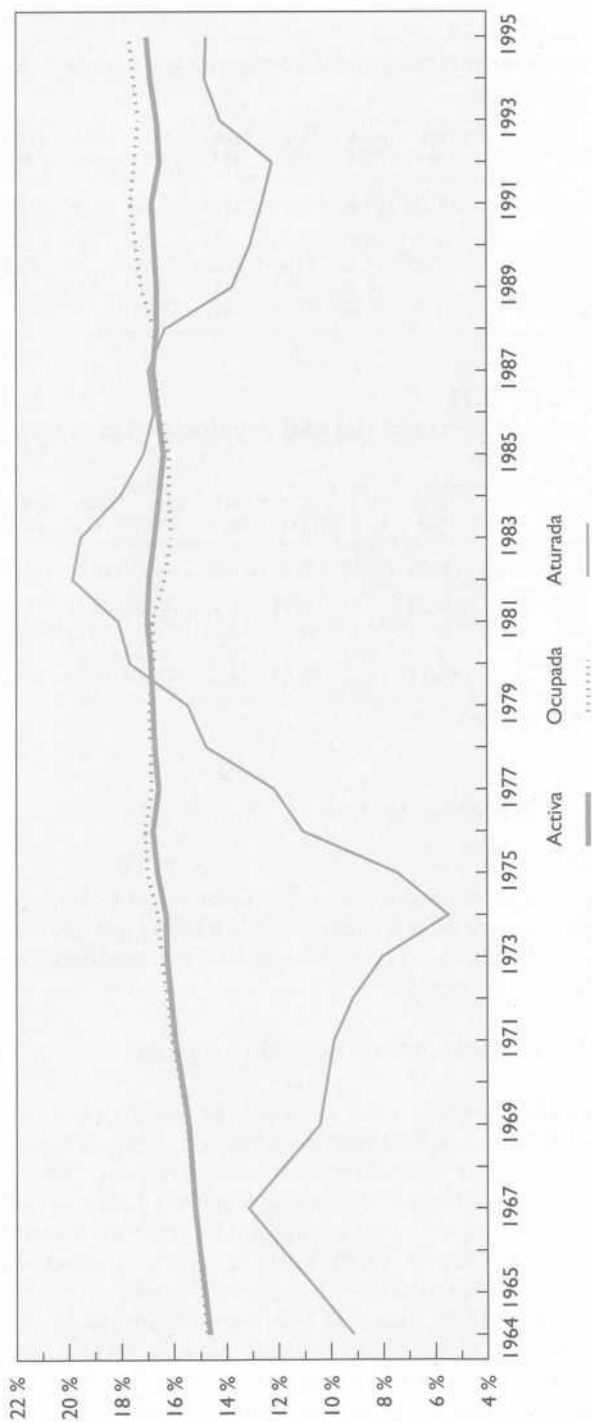
II.6. Mercat de treball

L'anàlisi econòmica dels recursos humans com a factor productiu remet a l'estudi de la *població activa*, la *població ocupada* i la *població desocupada* com a variables bàsiques en la trajectòria d'un determinat espai econòmic.

II.6.1. Població activa i població ocupada

En termes generals, a les regions espanyoles s'observa un cert paral·lelisme entre l'evolució de la seva població i la trajectòria de la *població activa*, de manera que aquelles regions amb un creixement de la població per damunt de la mitjana també experimenten creixements superiors de la seva població activa. Catalunya concentrava el 1964 el 14,70 % de la població activa espanyola –gràfic II.15–, percentatge que se situa lleugerament per damunt del 17 % el 1995, mostrant una marcada proximitat en la seva evolució amb el pes de la població catalana en el total nacional –així, aquest creix fins al final del vuitanta i es manté a partir d'aleshores, amb lleugeres oscil·lacions, entre el 16,5 i el 17 %–.

GRÀFIC II.15
Participació de la població activa, ocupada i aturada de Catalunya en el total nacional. 1964-95

FONT: Vegeu apèndix I.

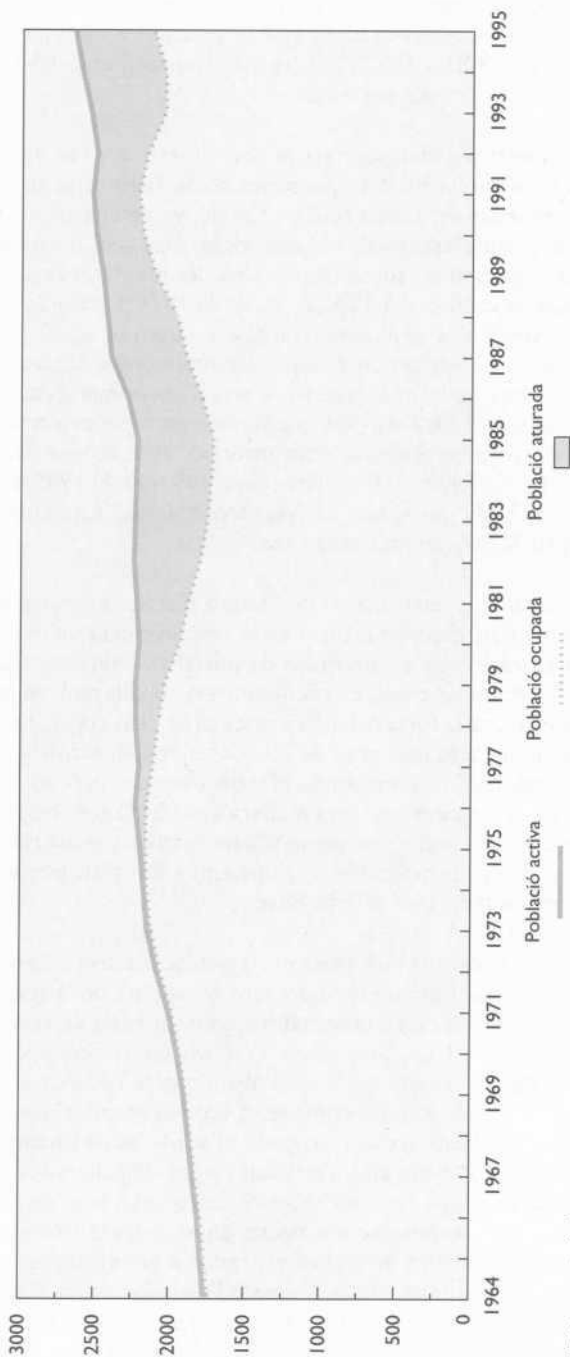
En aquells mateixos anys, els percentatges de participació de la població ocupada catalana en l'agregat per a l'economia espanyola són del 14,81 i el 17,72 % respectivament, amb la dada de 1995 com a màxim del període.

La trajectòria del pes relatiu dels aturats en l'economia catalana amb relació al total de persones sense feina a Espanya mostra un comportament més peculiar. Catalunya reunia el 1964 el 9,20 % dels aturats espanyols —la qual cosa suposava un total de 22.700 persones actives sense feina—. Una dècada després, el percentatge havia baixat fins al 5,55 %. A partir de 1974, l'atur inicia a Catalunya una tendència explosiva, i arriba a suposar el 20 % de l'atur a Espanya en els primers anys vuitanta, com a conseqüència de la intensitat amb què la crisi afecta l'economia catalana. Amb la recuperació de l'activitat econòmica en la segona meitat dels vuitanta, es produeix una nova inversió en la tendència, que només es veurà alterada al trienni recessiu 1991-93. El 1995, amb una xifra de 527.600 persones actives sense feina, Catalunya aporta el 14,78 % dels aturats espanyols.

En resum, la participació de l'atur a Catalunya sobre el corresponent a tota Espanya mostra en la seva evolució un marcat caràcter cíclic, caient en els períodes de puixança i augmentant considerablement en les crisis. Estretament relacionada amb aquesta tendència es troba la forta orientació industrial de la regió, que es tradueix en un impacte més gran de les recessions en termes de producció i ocupació. En aquest sentit, la trajectòria de l'indicador a Catalunya es pot comparar en certa manera amb la d'altres regions espanyoles amb una important presència de l'activitat industrial en les seves estructures productives, regions entre les quals potser el cas més representatiu sigui el País Basc.

Des de la dècada dels seixanta, la població activa a Catalunya manté una trajectòria creixent que perd bona part de la seva intensitat a mitjan anys setanta, quan, com a conseqüència de la crisi econòmica, s'observa un cert efecte *desànim* en la població en edat de treballar, una part de la qual abandona la recerca activa de feina —gràfic II.16—. Alhora, comença a aparèixer una creixent separació entre població activa i ocupada —l'atur— que es manté fins a l'actualitat. Tot i que amb l'arribada de les dificultats econòmiques, la població activa regional modera les seves taxes de creixement, i fins i tot disminueix en alguns anys, l'elevat ritme amb què es destrueixen llocs de treball es tradueix en un augment continu del nombre d'aturats, fins que, passat l'equador dels vuitanta, ambdues poblacions —activa i ocupada— mostren simultàniament una recuperació en la seva tendència, amb un creixement moderadament superior de l'ocupació, la qual cosa es tradueix en una reducció

GRÀFIC II.16
Evolució de la població activa, ocupada i aturada. 1964-95
Milers de persones
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

del nombre de desocupats. Posteriorment, la crisi dels noranta modera lleument el creixement de la població activa, però el seu impacte en termes de destrucció de llocs de treball és més intens, la qual cosa fa augmentar de nou l'atur a la regió. La tendència més recent apunta cap a un creixement de l'ocupació que, en aquest cas, supera el ritme amb què creix la població activa i que permet ja clarament anar reduint els nivells d'atur.

La capacitat de generació de llocs de treball a Catalunya al llarg de les últimes tres dècades ha estat molt superior a l'exhibida pel conjunt de l'economia espanyola. Entre 1964 i 1995, l'ocupació creix en l'economia catalana a una taxa mitjana anual del 0,64 % –quadres II.23 i II.24–, xifra certament elevada, sobretot si la posem en relació amb el creixement del 0,06 % que es registra a nivell nacional –quadre II.25–. El mapa II.4 mostra les taxes de creixement de l'ocupació a les províncies catalanes. Un estudi més detallat d'aquestes dades posa de manifest que l'augment de l'ocupació en l'economia catalana es produeix amb una més gran intensitat durant el període expansiu que precedeix la crisi dels setanta –Catalunya, el País Basc i Madrid són les úniques regions espanyoles que entre 1964 i 1975 mostren un creixement de la població ocupada per damunt de l'1,5 % de mitjana anual–, mentre que durant la crisi posterior es destrueixen llocs de treball a un ritme més elevat que

QUADRE II.23

Estructura del mercat de treball regional

Milers de persones

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1964- 1985	1985- 1995	1964- 1995
CATALUNYA								
Població en edat de treballar . . .	3.750,15	4.364,55	4.662,86	4.869,82	4.981,23	4.049,56	4.799,30	4.330,83
Població activa	1.982,74	2.225,69	2.408,04	2.539,33	2.602,05	2.095,15	2.491,19	2.250,29
Població ocupada	1.959,05	1.951,29	1.991,52	2.137,08	2.077,22	1.936,15	2.028,25	1.986,50
Població aturada	23,69	274,40	416,52	402,25	524,84	159,00	462,94	263,79

QUADRE II.24

Taxa regional de creixement anual de la població en edat de treballar, activa, ocupada i aturada

Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1964- 1985	1985- 1995	1964- 1995
CATALUNYA								
Població en edat de treballar . . .	2,19	0,87	1,11	0,91	1,41	1,56	1,13	1,42
Població activa	2,01	0,12	2,15	0,25	2,13	1,11	1,76	1,32
Població ocupada	1,96	-2,24	4,32	-3,94	1,85	-0,06	2,12	0,64
Població aturada	5,17	29,01	-7,81	26,27	3,30	15,91	0,44	10,68

QUADRE II.25

Taxa regional de creixement anual de la població en edat de treballar, activa, ocupada i aturada
Desviacions respecte a la mitjana nacional

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
CATALUNYA								
Població en edat de treballar . . .	1,07	-0,02	-0,03	-0,04	0,44	0,55	0,06	0,39
Població activa	1,16	-0,16	0,44	-0,56	1,15	0,53	0,38	0,48
Població ocupada	1,30	-0,50	1,49	-0,81	0,99	0,43	0,90	0,58
Població aturada	-1,99	10,29	-4,84	7,29	1,90	3,40	-1,53	1,68

FONT: Vegeu apèndix I.

MAPA II.4

Creixement mitjà anual de l'ocupació. 1964-95
Percentatges

la mitjana espanyola, només superat per Extremadura i el País Basc. Tanmateix, amb la recuperació de l'activitat econòmica iniciada a mitjan anys vuitanta, Catalunya passa a encapçalat de nou les regions espanyoles pel que fa a la generació de llocs de treball, ja que com a mitjana de 1985-91 l'ocupació regional creix a una taxa anual del 4,32 %, és a dir, més d'1,5 punts percentuals per damunt de la mitjana del país. Tot i que de nou la crisi dels noranta es tradueix en una més gran destrucció de llocs de treball en l'economia catalana, la recuperació posterior de l'ocupació és també més intensa a la regió.

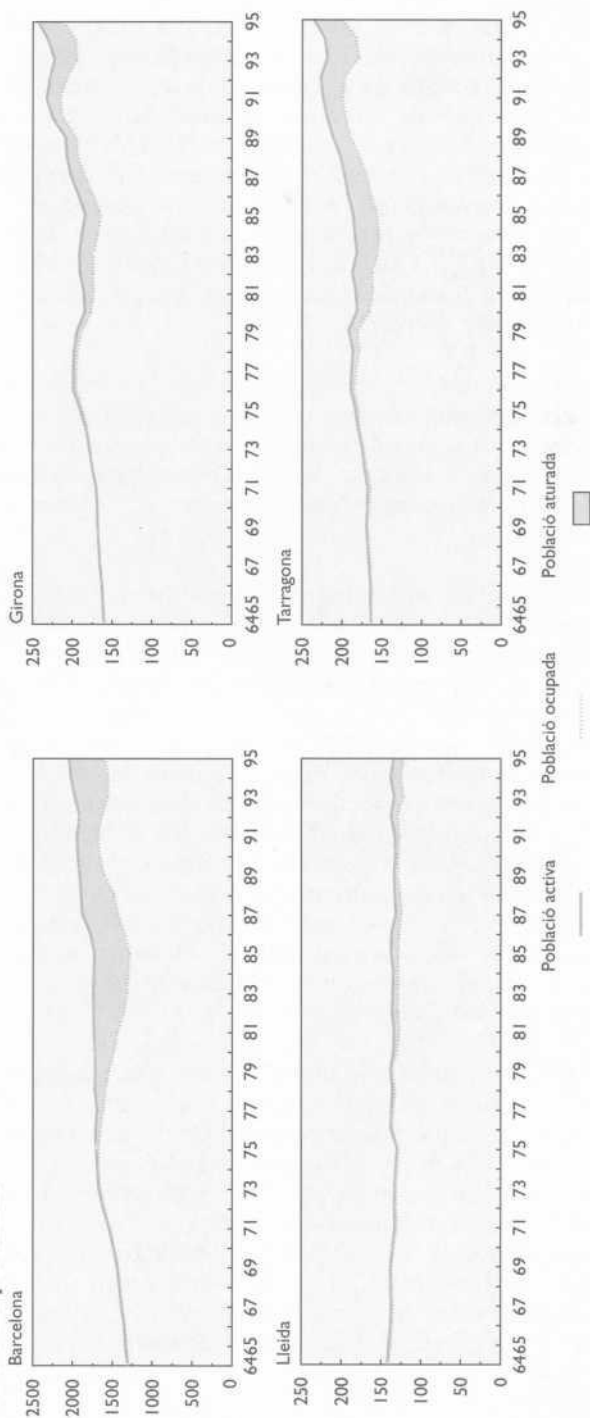
Com a síntesi, podríem dir que la resposta de l'ocupació a la fase del cicle econòmic de Catalunya posa de manifest un cop més —igual que es dedueix de la trajectòria de la producció— la més gran sensibilitat cíclica de l'economia catalana, de manera que la seva estructura productiva es veu manifestament afectada en èpoques de crisi, però es recupera amb més força que la majoria de les regions espanyoles quan l'entorn econòmic permet una nova fase de creixement. No resulta difícil apuntar que la condició eminentment industrial de l'activitat productiva a Catalunya constitueix, com ja hem indicat, un element interpretatiu clau d'aquest comportament diferencial.

El seguiment de la trajectòria de les poblacions activa i ocupada en les quatre províncies integrants de la geografia catalana posa de manifest unes pautes de comportament no gaire allunyades de la mitjana regional, on només destaca la menor sensibilitat del mercat de treball a Lleida a les condicions de l'entorn econòmic —gràfic 11.17.

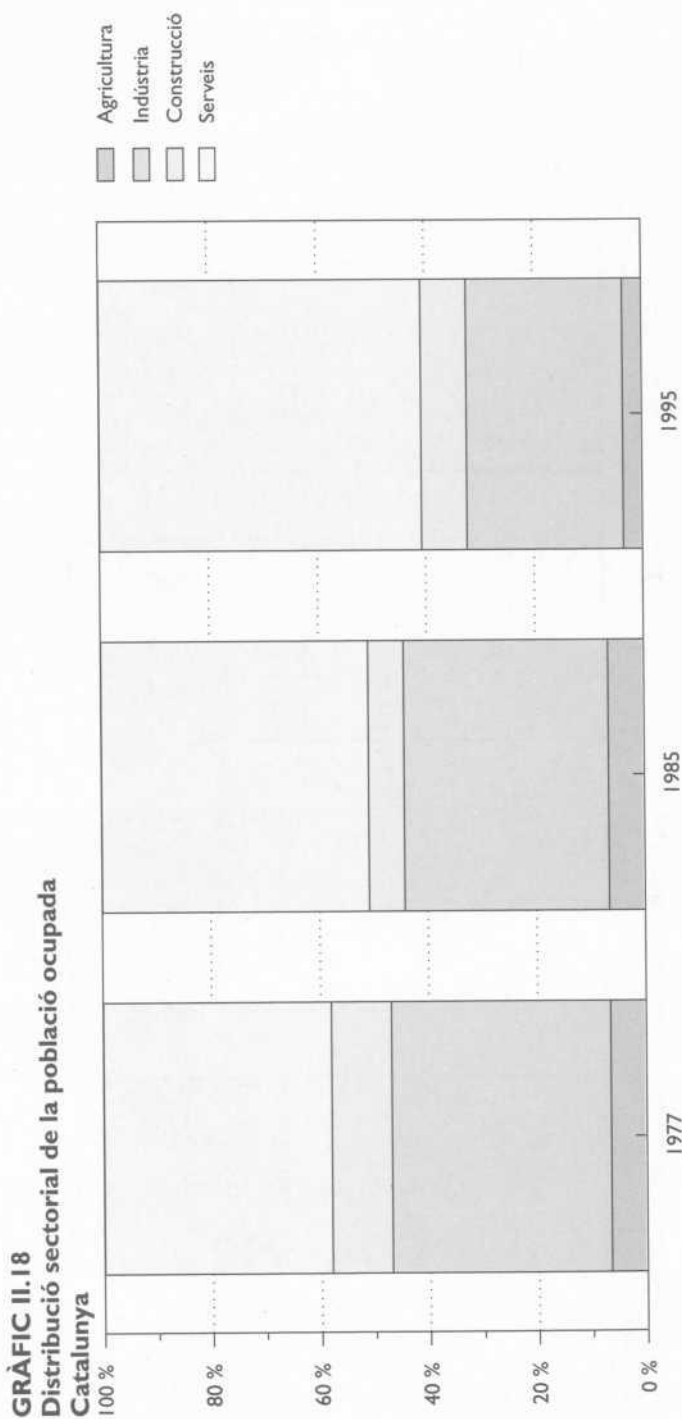
Un segon nivell en l'estudi del mercat laboral a Catalunya ens remet a l'anàlisi de la distribució sectorial de les poblacions ocupada i activa. Pel que fa a la primera, el 1995 el 59,30 % dels ocupats exercia la seva activitat productiva als serveis, el 28,84 % a la indústria, el 8,35 % a la construcció i la resta a l'agricultura —gràfic 11.18—. Des de 1977, tots els sectors amb l'excepció dels serveis han assistit a una pèrdua de participació en la població ocupada catalana, seguint una pauta de comportament comparable amb la registrada per l'economia espanyola en el seu conjunt. Les menors possibilitats, en general, d'incorporar progrés tècnic en la producció de serveis enfront a les manufactures —la qual cosa, en darrer terme, es tradueix en una menor taxa de creixement de la productivitat— han fet més difícil la substitució de treball per capital, contribuint per tant a augmentar la participació de l'ocupació dels serveis en l'ocupació total.

El 1995, la distribució de la població ocupada a Barcelona reflecteix una significativa tendència cap a la indústria, al mateix temps que Tarragona i de manera especial Lleida registren els percentatges més alts de les quatre províncies d'ocupació en l'agricultura —que, a Lleida, arriba fins i tot a superar el de la indústria—. Amb l'excepció de Barcelona, les altres províncies catalanes presenten un pes de l'ocupació en la construcció per damunt de la mitjana regional —gràfic 11.19—. Tal com mostren els gràfics 11.20 i 11.21, les pautes que marquen la distribució per activitats econòmiques de la població activa a Catalunya no es diferencien de manera significativa de les que determinen la distribució de la població ocupada.

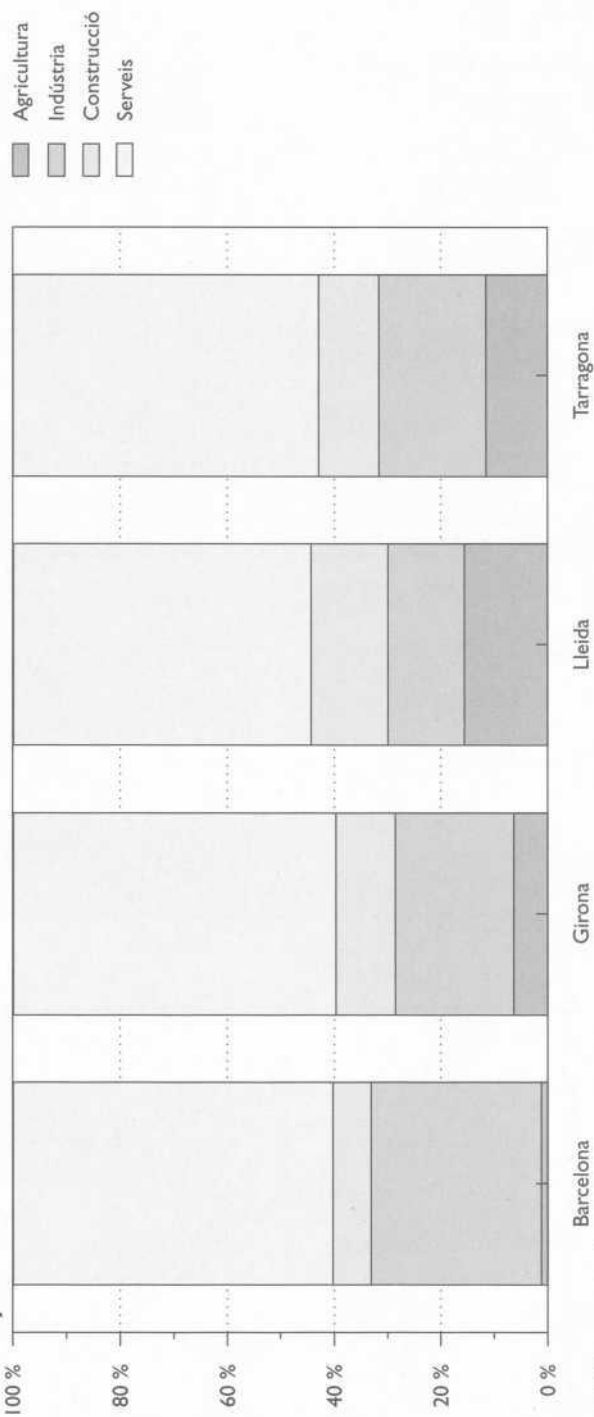
GRÀFIC II.17
Evolució de la població activa, ocupada i aturada. 1964-95
Milers de persones

FONT: Vegeu apèndix I.

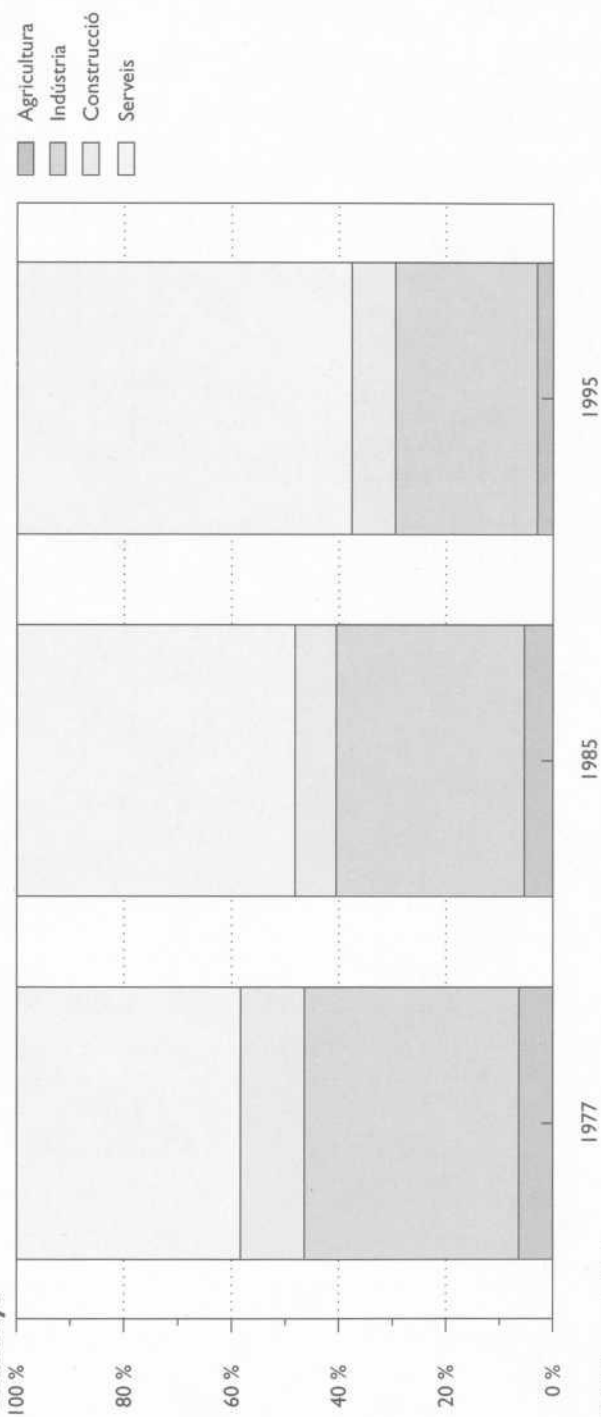

GRÀFIC II.19
Distribució sectorial de la població ocupada. 1995
Catalunya

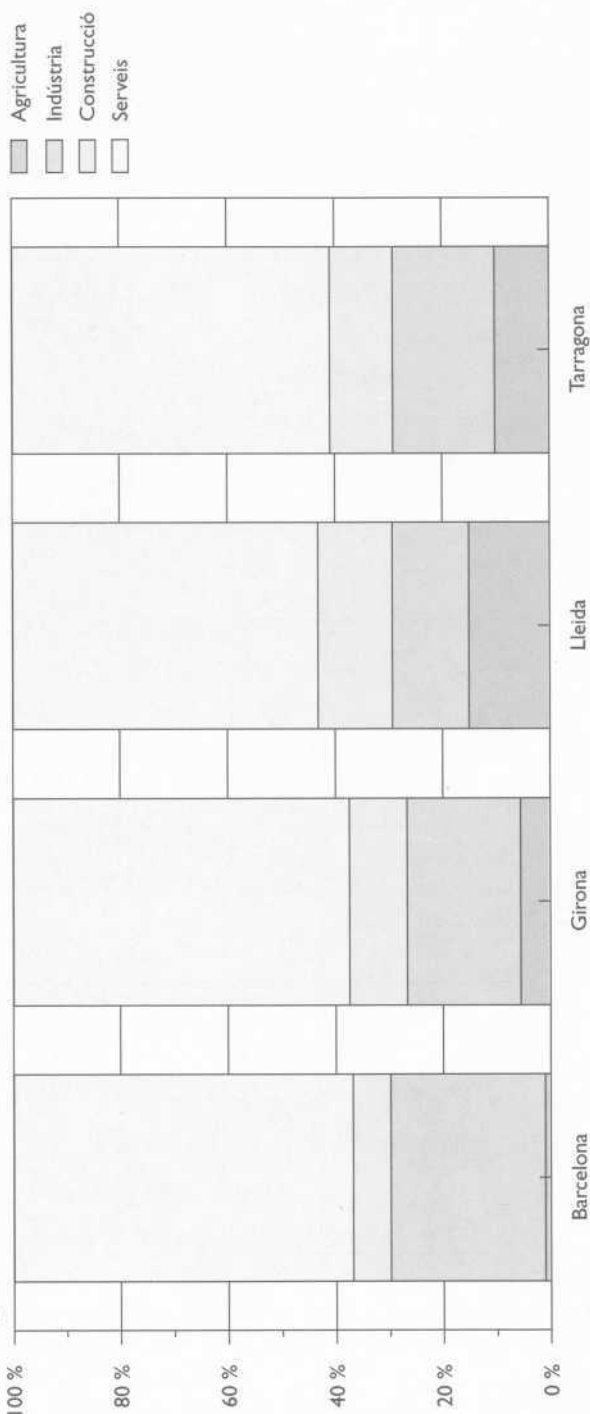
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.20
Distribució sectorial de la població activa
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.21
Distribució sectorial de la població activa. 1995
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

Amb relació a la distribució de l'ocupació en l'economia espanyola, a Catalunya aquesta està clarament centrada en l'activitat industrial. Prenent, en aquest cas, xifres mitjanes per períodes, en l'etapa més recent, 1993-95, el 29,70 % dels ocupats a la regió exerceixen la seva activitat a la indústria, davant un percentatge del 21,11 % a Espanya —quadres II.26 i II.27—. Una diferència rellevant però de signe contrari es produeix també en l'agricultura, que suposa el 3,45 % de l'ocupació a Catalunya i el 9,22 % a Espanya.

QUADRE II.26

Distribució de la població ocupada per sectors Percentatges

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1977- 1991	1977- 1995
CATALUNYA . . .	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	6,69	4,91	3,51	3,45	5,80	5,13
Indústria	39,32	35,58	32,29	29,70	37,62	35,38
Construcció	8,77	8,03	9,00	8,41	8,64	8,57
Serveis	45,22	51,48	55,20	58,44	47,95	50,92

QUADRE II.27

Distribució de la població ocupada per sectors Mitjana nacional = 100

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1977- 1991	1977- 1995
CATALUNYA						
Agricultura	35,25	35,18	33,67	35,50	34,86	34,85
Indústria	148,84	149,05	145,07	140,71	148,54	146,40
Construcció	100,53	91,61	93,08	91,20	96,91	95,28
Serveis	98,58	96,41	95,75	97,48	97,59	97,72

FONT: Vegeu apèndix I.

II.6.2. Taxes d'activitat i d'atur

Taxa d'activitat i taxa d'atur són dos conceptes d'estudi obligat en l'anàlisi del mercat de treball. La taxa d'activitat quantifica aquella part de la població que es troba en edat de treballar i, en un moment determinat, es mostra disposada a oferir el seu esforç laboral al mercat. A Catalunya, aquest s'ha mantingut com a mitjana de 1964-95 en el 51,96 %, superant en 2,63 punts percentuals la mitjana de les regions espanyoles —quadre II.28—. Tanmateix, a partir de mitjan anys seixanta s'observa una lleugera tendència

QUADRE II.28
Taxa d'activitat
Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1964- 1985	1985- 1995	1964- 1995
TOTAL NACIONAL	50,79	48,55	48,66	49,06	49,01	49,53	48,81	49,33
CATALUNYA	52,87	50,99	51,64	52,14	52,24	51,74	51,91	51,96
Barcelona	52,94	50,79	51,57	52,18	52,53	51,61	51,99	51,94
Girona	55,02	55,23	55,67	56,34	55,17	54,96	55,44	55,37
Lleida	50,77	50,59	48,48	46,64	46,43	50,91	47,57	49,48
Tarragona	51,98	49,25	50,79	51,56	50,78	50,47	50,78	50,76

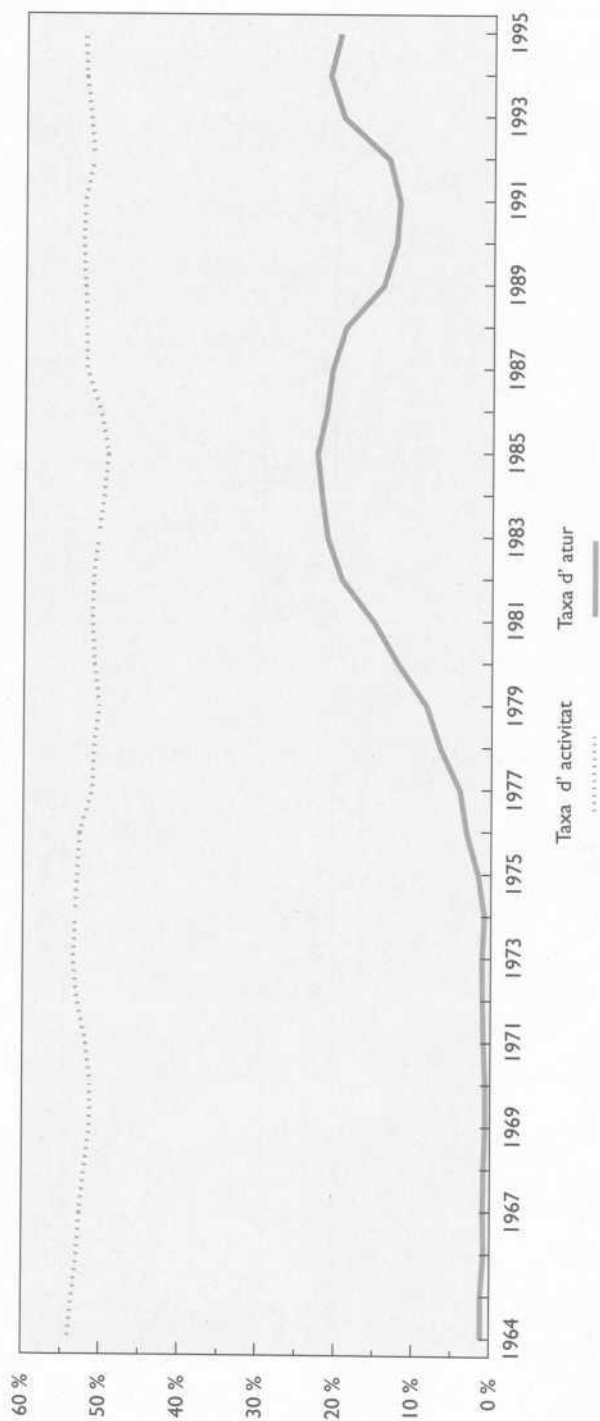
FONT: Vegeu apèndix I.

descendent, encara que amb oscil·lacions que situen el màxim del període al principi d'aquest, el 1964, amb el 54,21 %, i el mínim al final de l'etapa recessiva que s'inicia amb la crisi energètica dels setanta —el 49,38 % el 1985—. A partir d'aleshores, es dilueix l'efecte *desànim* que havia sorgit arran de la crisi dels setanta i es recupera de nou l'activitat. Després de passar una lleugera davallada en la seva tendència ascendent en el trienni de crisi 1991-93, al final del període d'estudi la taxa d'activitat de l'economia catalana és del 52,55 % —*gràfic II.22*—. Aquest percentatge és significativament superior a la mitjana espanyola que en aquest mateix any arriba al 49,01 %.

De manera correlativa amb el que succeeix en el conjunt de l'economia espanyola, a Catalunya s'observa, sobretot en les últimes dues dècades, un creixement sostingut de la taxa d'activitat femenina, conseqüència del canvi de pautes culturals i d'una creixent valoració del cost d'oportunitat de la renúncia a treballar fora de la llar per part d'una població femenina amb nivells creixents de qualificació. Al mateix temps, la taxa masculina descendeix degut, entre altres factors, al retard en l'edat d'accés al mercat de treball i a les jubilacions anticipades.

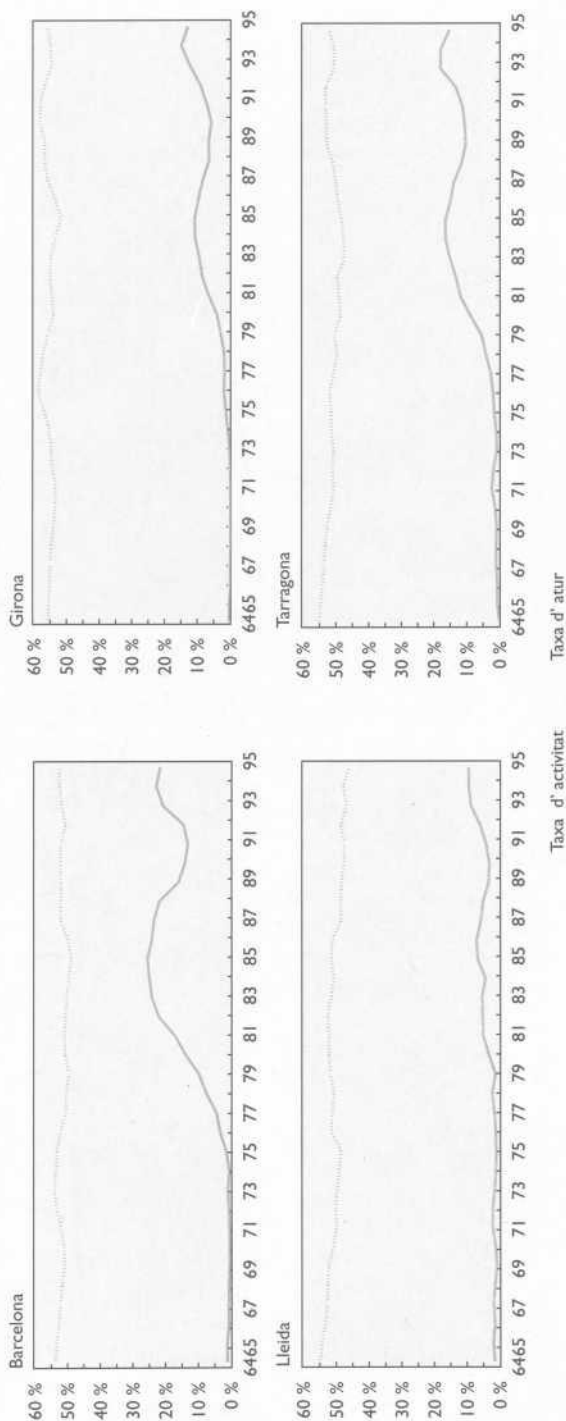
La trajectòria seguida des dels seixanta de la taxa d'activitat en les províncies catalanes no mostra diferències dignes d'esment amb relació a l'evolució per a la regió —*gràfic II.23*—. Potser el fet més remarcable sigui la forta reducció de la taxa a Lleida, que passa de prop del 55 % a meitat dels seixanta al 45,50 % el 1995 —la qual cosa es tradueix en un descens de 10 punts percentuals—. En segon lloc, destaca el fet que Girona hagi mantingut tradicionalment una taxa d'activitat significativament per damunt de la mitjana catalana, que arriba gairebé al 60 % a final dels vuitanta. La taxa d'activitat el 1995 de Barcelona i Tarragona és del 52,79 i el 51,78 % respectivament.

GRÀFIC II.22
Evolució de les taxes d'activitat i atur. 1964-95

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.23
Evolució de les taxes d'activitat i atur. 1964-95

FONT: Vegeu apèndix I.

La taxa d'atur —entesa com la proporció activa en situació de desocupació— a Catalunya i la seva trajectòria des dels seixanta posa de manifest un fet que destaca per damunt de qualsevol altre: mentre que el 1964 només l'1,28 % dels actius de la regió estaven sense feina, el 1995 el percentatge pujava al 19,87 %, la qual cosa vol dir que un de cada cinc actius estava desocupat. Aquesta evolució no fa altra cosa que confirmar que un dels grans desequilibris que han acompanyat el creixement econòmic en les últimes dècades ha estat l'aparició d'una elevada taxa d'atur.

Fins a mitjan dècada dels setanta, la desocupació en l'economia catalana arriba a una magnitud que permet qualificar-la de fraccional. Coincidint amb el xoc d'oferta dels setanta, es produeix un augment explosiu de la taxa d'atur, tendència que es troba directament relacionada amb l'augment dels preus del cru, però també amb tot un seguit de factors específics —salarials, fiscals, de composició de l'estructura productiva, entre d'altres— que afecten l'economia espanyola en la segona meitat dels anys setanta i que porten a un impacte relatiu més gran de la crisi energètica en termes de desocupació. A mitjan anys vuitanta, l'atur a Catalunya assoleix el seu màxim històric i arriba a afectar el 22,65 % de la població activa, segons dades de 1985. La recuperació de l'activitat econòmica amb què s'inicia la segona meitat dels vuitanta permet un canvi en la tendència, tot i que després la nova fase depressiva del cicle iniciada el 1991 torna la taxa d'atur pràcticament als nivells de mitjan anys vuitanta —el 21,21 % el 1994—. A partir d'aquest moment, es produeix una recuperació de l'ocupació a la regió, la qual cosa permet de nou una reducció de l'atur.

En comparació amb les taxes de desocupació registrades per l'economia espanyola des dels seixanta, la situació és favorable a Catalunya fins a mitjan anys setanta —*quadre II.29*—, però el major impacte en termes d'ocupació de la crisi a la regió aviat situa la taxa d'atur catalana al voltant de la mitjana de l'Estat. En 1985-91 la taxa d'atur a Catalunya és 1,5 punts percentuals inferior a la mitjana de l'Estat —el 17,30 i el 18,85 % respectivament—. El creixement de la taxa d'atur catalana en el trienni de crisi 1991-93 és menor a Catalunya que a Espanya, tot i que això es deu a la major moderació en el ritme de creixement de la població activa regional, ja que la caiguda de l'ocupació a la regió és més gran.

A partir d'un senzill model economètric, els detalls tècnics del qual estan recollits a l'*apèndix I*, és possible obtenir el signe del que podríem qualificar com a *component estructural de la desocupació* a Catalunya, així com la major o menor sensibilitat cíclica de l'atur a la regió al conjunt de l'economia espanyola. D'acord amb Brechling (1967): *Trends and cycles in british regional unemployment*.

QUADRE II.29
Taxa d'atur
Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1964- 1985	1985- 1995	1964- 1995
TOTAL NACIONAL	2,10	12,23	18,85	19,54	23,26	7,62	20,81	12,70
CATALUNYA	1,19	12,33	17,30	15,84	20,17	7,59	18,58	11,72
Barcelona	1,20	14,12	19,65	17,30	22,01	8,69	20,71	13,20
Girona	0,59	5,61	8,23	9,89	13,56	3,38	10,67	6,30
Lleida	1,60	3,62	5,07	6,47	9,22	2,73	6,86	4,18
Tarragona	1,42	8,96	12,94	14,64	17,10	5,67	14,82	9,24

FONT: Vegeu apèndix 1.

(Oxford Economic Papers, 19), l'atur d'una regió es pot descompondre en tres elements: (i) un component cíclic agregat que reflecteix la influència sobre la regió del comportament de l'economia del país; (ii) un d'estructural específic de cada regió i (iii) un component cíclic regional. Els treballs del professor *Jesús Arango* realitzen aquesta mateixa descomposició per a l'economia espanyola —a «Empleo, paro regional y ciclo económico en España», *Revista Asturiana de Economía*, 2, 1995—. Hem repetit aquest exercici per al cas català utilitzant dades per al període 1964-95 i, segons els nostres resultats, el component estructural de la desocupació a Catalunya amb relació a l'economia espanyola és negatiu, reflex d'una desocupació tendencial inferior a la mitjana de les regions espanyoles, alhora que l'atur a la regió mostra una forta sensibilitat al cicle del conjunt de l'economia, que coincideix amb el ja indicat en paràgrafs precedents. Altres regions que comparteixen amb Catalunya aquestes mateixes característiques són la Comunitat Valenciana i el País Basc.

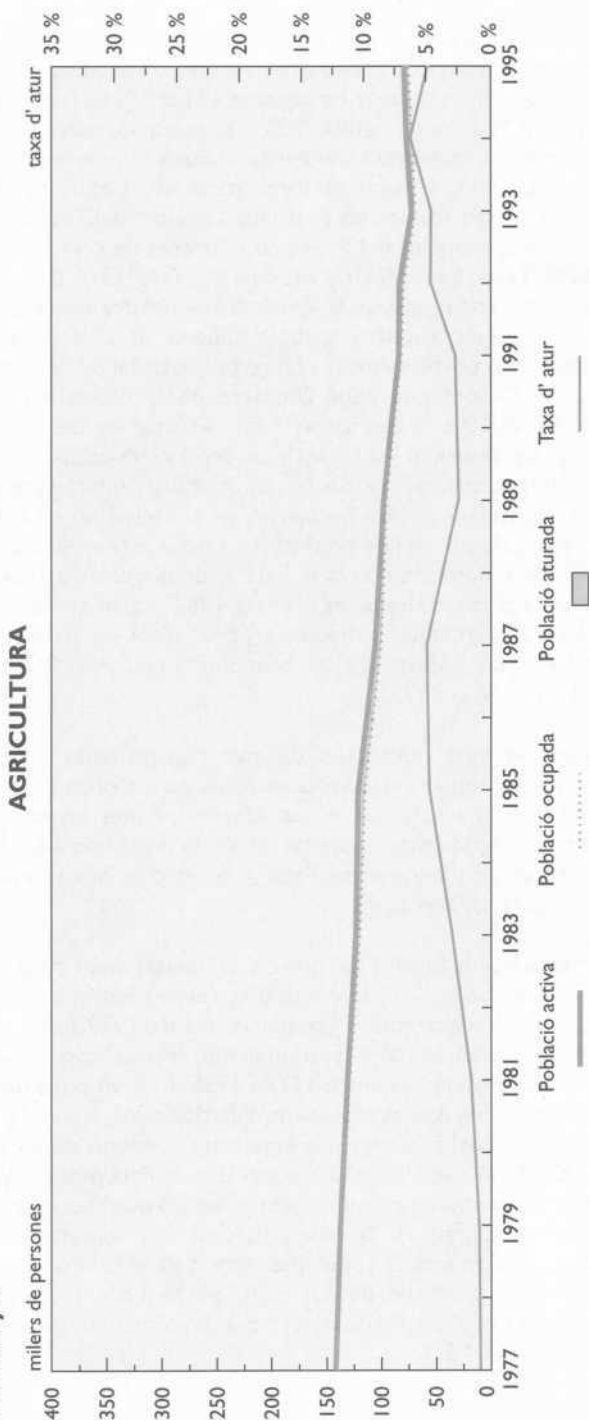
Als anys noranta, l'atur a Catalunya incideix especialment en determinats col·lectius, com ara els joves o les dones; al mateix temps, tampoc no afecta de la mateixa manera les diferents àrees territorials o sectors productius. Pel que fa al primer aspecte —distribució geogràfica—, a meitat dels noranta la major taxa d'atur és la de Barcelona —amb el 21,88 %—, seguida de Tarragona —el 15,37 %—, Girona —el 13,05 %— i Lleida —amb només el 9,50 % d'atur—, aquestes tres províncies per sota de la mitjana regional —gràfic II.23—. A més, aquest rànquing es manté amb una certa estabilitat al llarg de tot el període objecte d'estudi, és a dir, des dels seixanta. Directament relacionada amb aquesta distribució territorial de l'atur a Catalunya es troba la composició de la població activa en cadascuna de les províncies i les diferents taxes d'atur que registren els quatre grans sectors d'activitat a la regió.

L'agricultura catalana assisteix a una pèrdua continuada tant d'actius com d'ocupats —gràfic 11.24—, amb una taxa d'atur que, amb oscil·lacions, no arriba a superar en cap moment el 7 % de la seva població activa. En la indústria —gràfic 11.25—, la població activa mostra des dels setanta una lleugera tendència a la baixa, mentre que l'ocupació segueix una trajectòria força paral·lela. L'atur en el sector assoleix el seu màxim en la primera meitat dels vuitanta —quan supera lleugerament el 17 %— i en el trienni de crisi dels noranta. El 1995, l'atur a la indústria catalana afecta el 13 % dels actius. La taxa d'atur en la construcció —gràfic 11.26— mostra un caràcter procíclic molt més acusat, i arriba a superar el 33 % el 1985, per recuperar-se posteriorment i caure per sota del 8 % a principi dels noranta. Després de patir l'impacte de la recessió del trienni 1991-93, el 1995 la desocupació en el sector és del 18,05 %. Els serveis constitueixen l'única activitat productiva catalana on des de 1977 la població activa no ha parat d'augmentar; tanmateix, el ritme de creixement de l'ocupació en el sector no ha estat prou com per garantir un lloc de treball als nous actius —gràfic 11.27—. El 1977, l'atur només afectava el 3,62 % de la població activa en els serveis; a partir d'aleshores, i fins a 1987 —quan arriba al 28 %—, no para d'augmentar, i mostra a partir d'aquest darrer any una tendència que s'ajusta al cicle econòmic i que situa la taxa d'atur en el 23,75 % el 1995.

Durant els anys noranta, Catalunya registra unes taxes d'atur inferiors a la mitjana espanyola en totes les activitats econòmiques —quadres 11.30 i 11.31—, amb les diferències més acusades en els àmbits de l'agricultura —activitat d'escassa presència a la regió— i la construcció. En la indústria, l'atur a la regió és pràcticament igual a la mitjana espanyola.

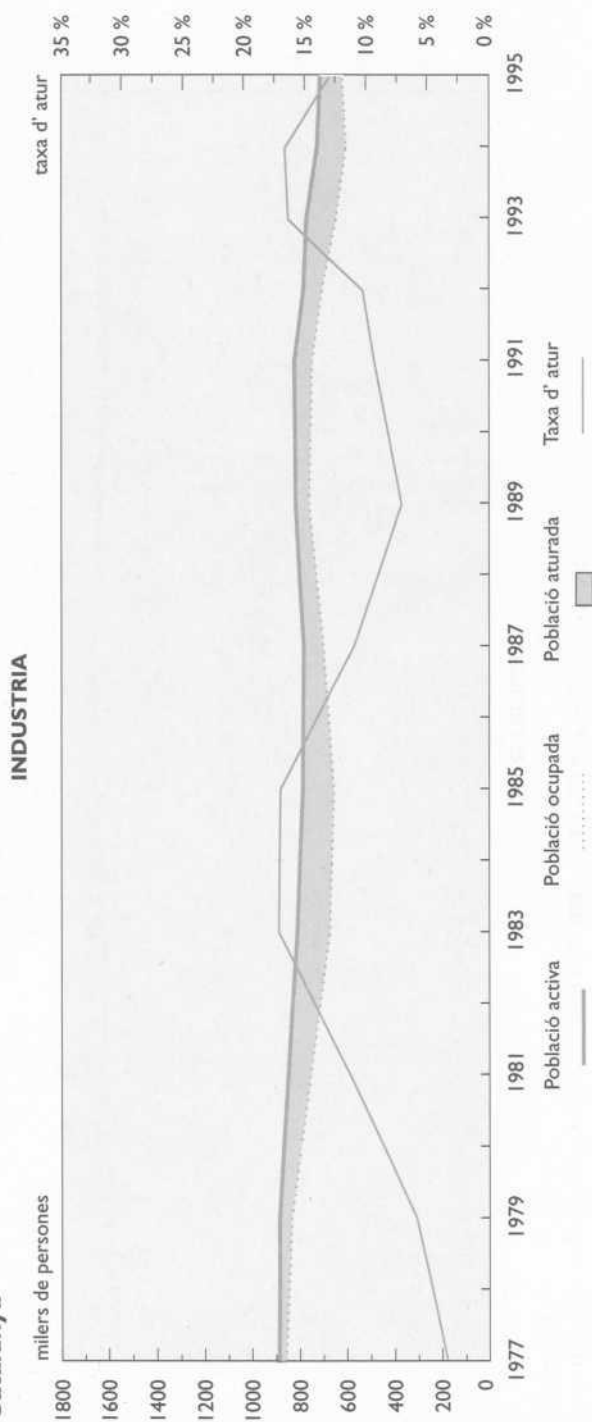
Per acabar amb l'anàlisi del mercat de treball, hem cregut oportú incloure el gràfic 11.28, que recull la relació entre la inflació i la desocupació registrades a Catalunya des de 1979 fins a 1995. La forma de la corba dona testimoni de l'elevat cost social de la reducció de la inflació entre 1979 i 1985, fruit en bona mesura de l'arrelament de les perspectives inflacionistes; en els tres anys següents, la corba mostra una important reducció de les expectatives d'inflació i una lleugera recuperació de l'ocupació. A partir de 1988, l'atur experimenta una forta reducció que s'associa amb una lleugera remuntada de la inflació; la crisi dels noranta provoca un important augment de l'atur que coincideix amb una reducció de la inflació de poc més de dos punts percentuals. Novament, des de 1994 es redueix l'atur, alhora que la inflació es manté estable pels volts del 4,5 %.

GRÀFIC II.24
Evolució de la població activa, aturada, ocupada i taxa d'atur. 1977-95
Catalunya

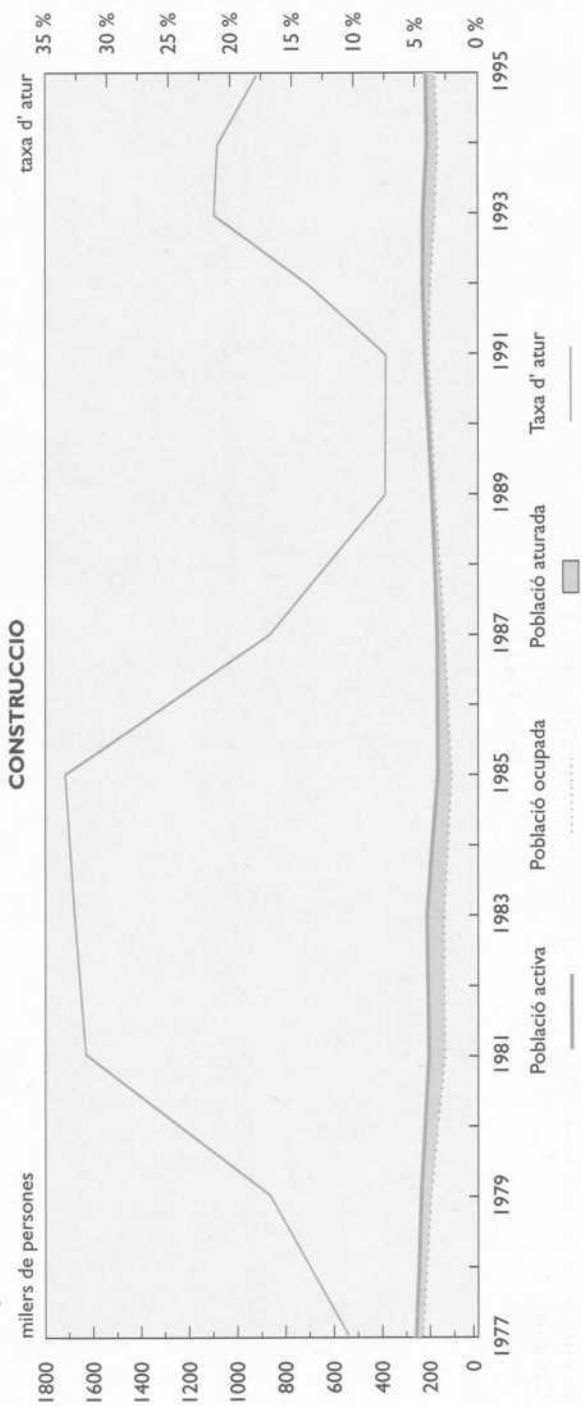
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.25
Evolució de la població activa, ocupada, aturada i taxa d'atur. 1977-95
Catalunya

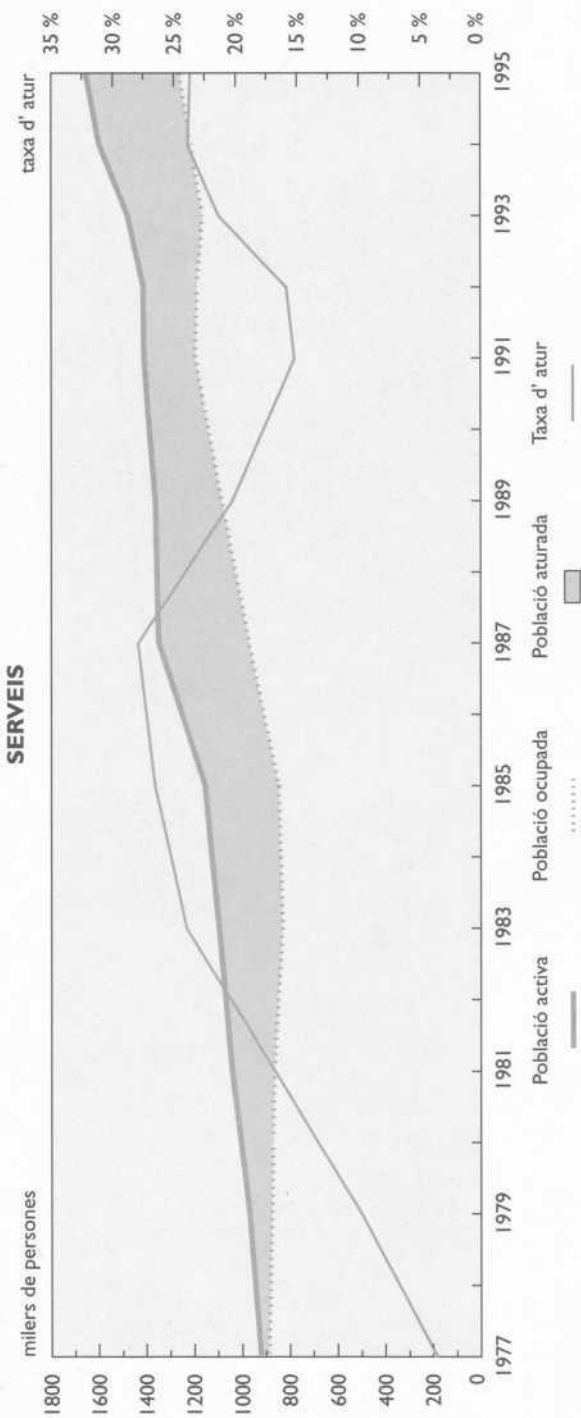
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.26
Evolució de la població activa, ocupada, aturada i taxa d'atur. 1977-95
Catalunya

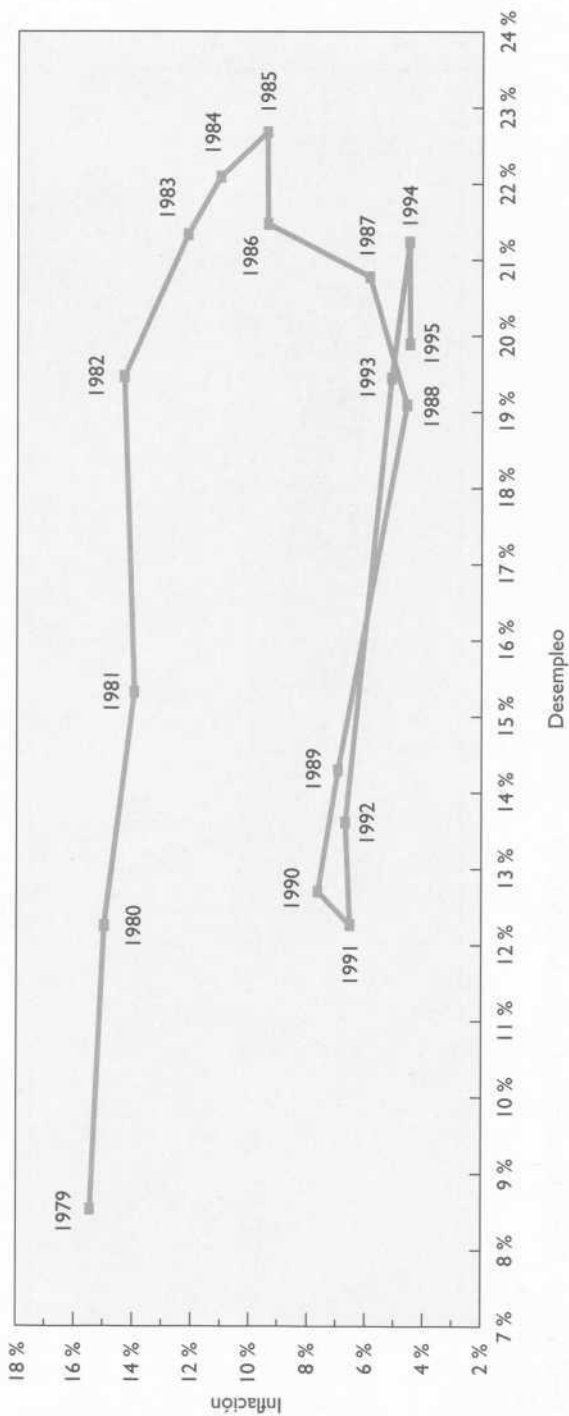
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.27
Evolució de la població activa, ocupada, aturada i taxa d'atur. 1977-95
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC II.28
Corba Inflació-Atur
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE II.30
Taxes d'atur per sectors. Catalunya
Percentatges

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1977- 1991	1977- 1995
Agricultura . . .	2,14	3,94	3,68	5,39	2,57	3,12
Indústria	10,70	11,05	12,71	15,38	10,11	11,42
Construcció . . .	24,04	15,60	14,62	20,28	19,28	19,56
Serveis	16,91	22,34	18,40	23,08	18,78	20,23

QUADRE II.31
Taxes d'atur per sectors. Catalunya
Mitjana nacional = 100

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1977- 1991	1977- 1995
Agricultura . . .	37,56	32,13	26,57	32,69	32,31	32,39
Indústria	111,49	97,51	94,37	98,87	104,46	102,30
Construcció . . .	100,95	72,87	64,91	75,94	90,11	85,16
Serveis	99,28	97,66	83,32	88,50	97,11	93,65

FONT: Vegeu apèndix I.

CAPÍTOL III

CAPITAL I CREIXEMENT ECONÒMIC

- III.1. Introducció
- III.2. La dotació de capital físic
- III.3. La inversió regional
- III.4. La relació capital/treball
- III.5. El capital humà

III.1. Introducció

Si calgués respondre de manera sintètica a la pregunta de quina ha estat la base principal del creixement de la renda *per capita* en l'economia catalana durant les últimes quatre dècades, la resposta seria doble: el *progrés tècnic* i la *intensificació de capital*, factors que han estat tots dos al darrere de l'augment de la productivitat del treball. La contribució del canvi tècnic al creixement de la regió és l'objecte d'estudi en el capítol quart, mentre que aquest capítol es dedica a l'anàlisi de la intensificació de capital entesa com un augment sostingut de les unitats de capital amb què opera cada treballador.

III.2. La dotació de capital físic

L'estoc de capital físic d'una economia constitueix un dels seus principals factors de creixement a llarg termini. Entre els motius que han afavorit la introducció de capital a l'economia al llarg de les darreres quatre dècades, destaca la mateixa necessitat d'introduir progrés tècnic incorporat a les màquines i els equips de producció, establint-se d'aquesta manera una estreta relació entre intensificació de capital i progrés tècnic. Altres factors influents han estat l'encariment del factor treball que ha fomentat la seva substitució per capital, així com el desplaçament de l'estructura productiva cap a activitats industrials i de serveis.

A Catalunya, l'estoc agregat de capital físic es multiplica en termes reals —pessetes de 1990— per 3,7 entre 1964 i 1993 —*gràfic III.1*—.

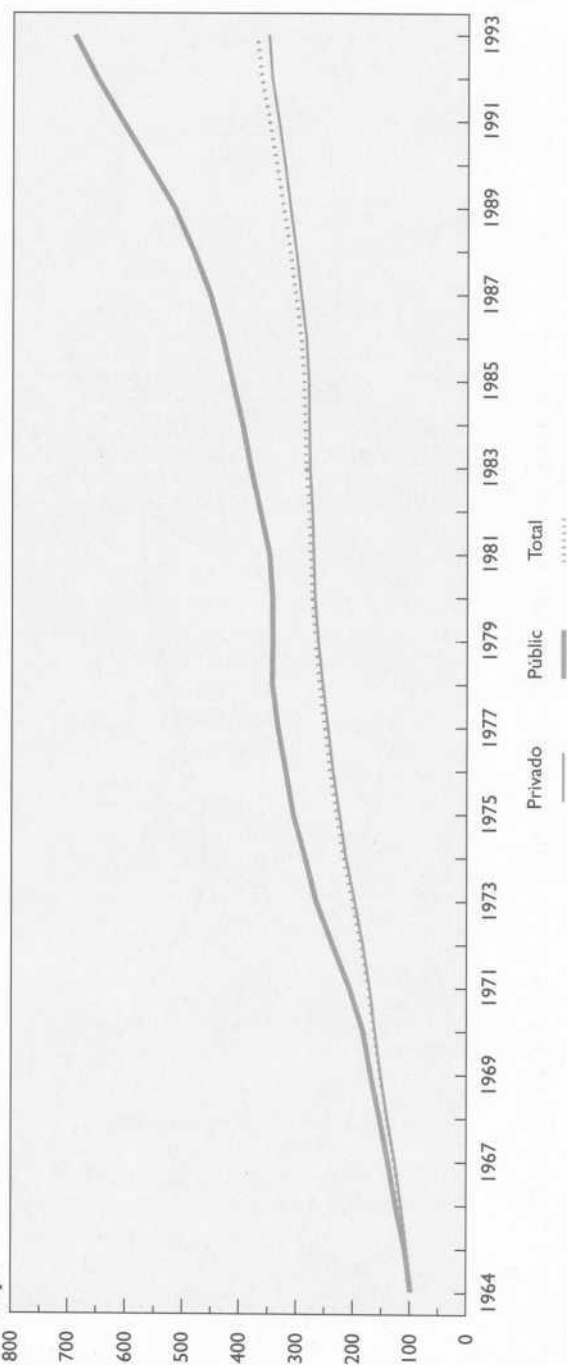
L'increment experimentat pel capital públic assoleix una intensitat més gran, amb un factor de multiplicació molt proper a set. Per la seva banda, l'estoc de capital privat en el darrer d'aquests anys és igual al 352 % de l'existent l'any inicial —és a dir, es multiplica per un factor de 3,5—. La comparació d'aquestes trajectòries amb les seguides pel conjunt de l'economia espanyola permet d'observar que l'evolució del pes relatiu de l'estoc agregat de capital de la regió discorre de manera paral·lela a la trajectòria específica de l'estoc privat —*gràfic III.2*—, ja que aquest aporta la major part del capital total. El 1964, el capital català participa en el 16,92 % de l'estoc agregat per al conjunt de les regions espanyoles, percentatge que és una mica més alt per al seu component privat —el 17,40 %— i baixa a l'11,86 % per al públic. La trajectòria mostra una tendència ascendent fins a mitjan dècada dels setanta, quan —després d'arribar pràcticament al 20 %— s'inicia un descens en la participació, més intens fins a mitjan anys vuitanta, que acaba per situar el 1993 el pes del capital català en el total espanyol al 17,68 % —els percentatges per als seus components privat i públic en aquest últim any són del 18,56 i el 12,85 % respectivament.

Els grans trets que caracteritzen la distribució de l'estoc de capital de l'economia catalana entre els seus components públic i privat determinen una preponderància de l'estoc privat, que com a mitjana del període 1964-93 supera el 90 % del total —*gràfic III.3*—. Tanmateix, la tendència és cap a un increment de la participació del capital públic, que el 1964 era del 6 % i el 1993 havia pujat fins a l'11,20 %. Com a element diferencial, a mitjan anys seixanta, Catalunya destacava —juntament amb regions com Múrcia, Madrid o Cantàbria— per la relativament reduïda participació del capital públic en el seu estoc de capital físic. La composició del capital als anys noranta continua situant Catalunya amb una distribució decantada cap al component privat quan se la compara amb la mitjana espanyola.

III.2.1. Capital privat

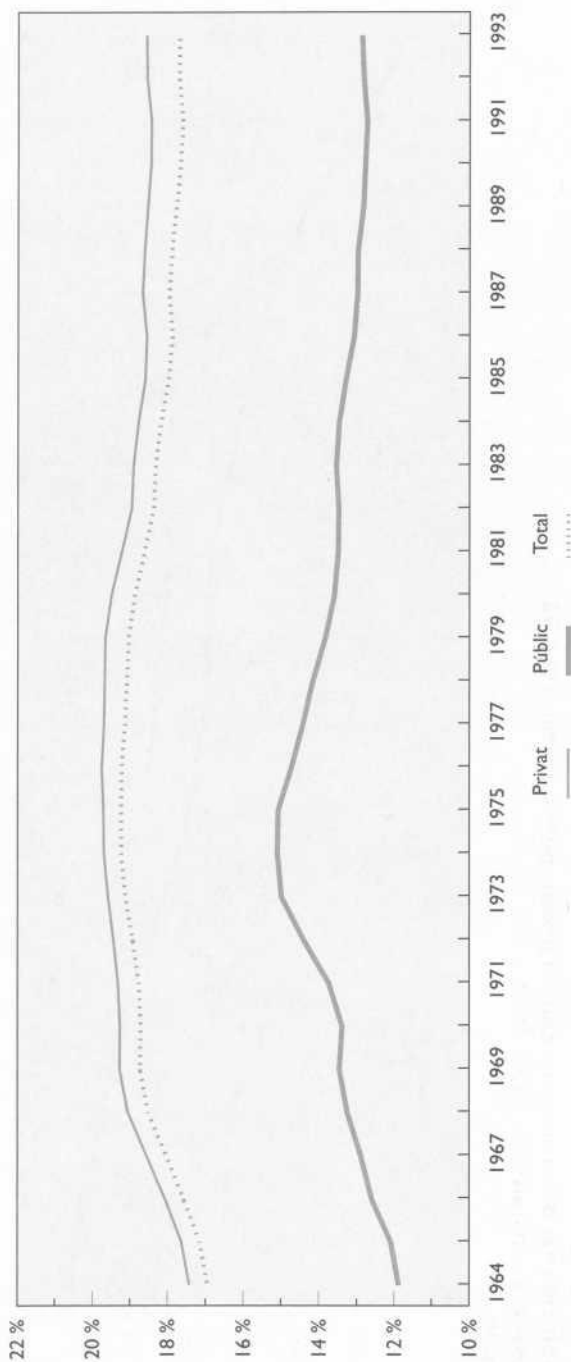
La major rellevància del capital privat en l'estoc agregat de capital a Catalunya ens remet a un estudi més aprofundit de la seva composició. Amb aquest objectiu, distingirem entre capital privat corresponent a les quatre grans activitats productives —agricultura, indústria, construcció i serveis destinats a la venda—, que anomenarem capital privat productiu, i el capital residencial. Adoptant aquesta classificació, s'observa en primer lloc una certa disparitat pel que fa a la participació dels estocs regionals de capital privat en els seus homòlegs nacionals en funció del sector de què es tracti —*quadre III.1*—. Aquesta disparitat és sensiblement major a la indústria, mentre que és més reduïda a la construcció i, especialment, a l'agricultura; a més, aquestes pautes de comportament es mantenen des dels seixanta.

GRÀFIC III.1
 Evolució real dels estocs de capital privat, públic i total. 1964-93
 Pesetes constants de 1990. 1964 = 100
 Catalunya

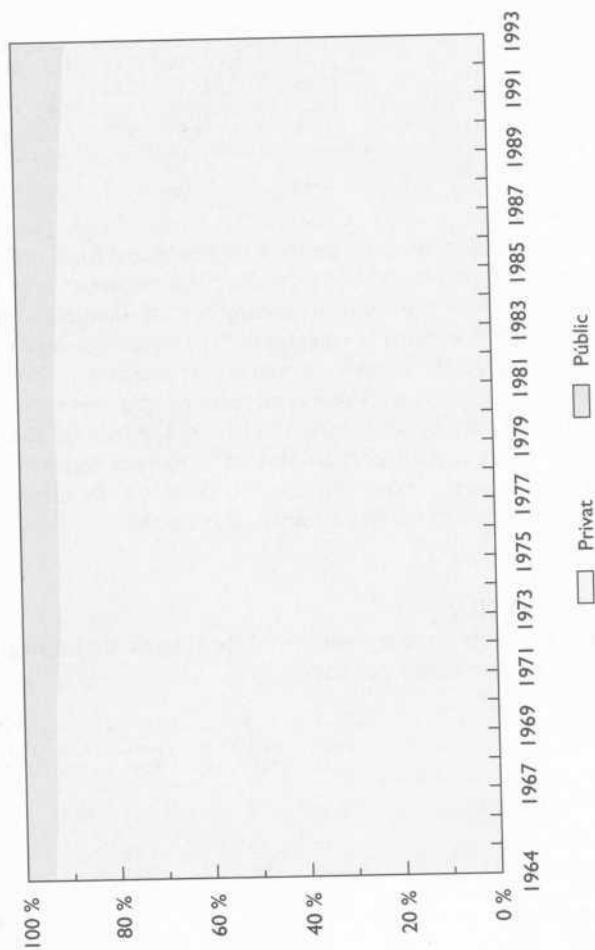
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC III.2
Participació dels estocs de capital privat, públic i total regional en els seus homòlegs nacionals. 1964-93
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix 1.

GRÀFIC III.3
Participació dels estocs de capital privat i públic en el total regional. 1964-93
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE III.1
Participació dels estocs de capital privat regional
en els seus homòlegs nacionals
Percentatges

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
CATALUNYA	19,05	19,27	18,53	18,51	19,16	18,54	18,93
Agricultura	8,37	8,68	8,82	8,84	8,54	8,82	8,64
Indústria	20,96	21,56	22,69	23,65	21,31	22,97	21,92
Construcció	16,05	15,37	14,53	15,43	15,57	14,80	15,35
Residencial	19,21	19,61	17,96	17,45	19,40	17,83	18,82
Serveis venda	19,78	18,91	18,57	18,59	19,23	18,59	18,95

FONT: Vegeu apèndix I.

Com a norma, al llarg del període objecte d'anàlisi, el capital privat en l'agricultura i la indústria catalanes ha registrat unes taxes de creixement més grans que els estocs corresponents per al conjunt de l'economia espanyola —*quadre III.2*—; en canvi, el capital destinat a la producció de serveis de mercat ha mostrat a Catalunya un creixement menor, tot i que la situació sembla invertir-se als anys noranta. D'altra banda, entre 1964 i 1993, el capital residencial a Catalunya ha crescut per damunt de la mitjana espanyola, encara que això ha estat conseqüència exclusiva de les elevades taxes d'inversió registrades fins a mitjan anys setanta.

QUADRE III.2
Taxa de creixement real anual de l'estoc de capital
privat regional per sectors
Percentatges

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
TOTAL NACIONAL	6,46	2,78	3,13	2,31	4,69	2,92	4,20
Agricultura	5,87	2,54	0,30	-1,46	4,27	-0,14	3,03
Indústria	6,02	1,88	2,47	0,83	4,03	2,06	3,48
Construcció	16,14	-2,62	5,26	2,96	6,80	4,68	6,21
Residencial	6,21	2,80	2,18	1,81	4,57	2,09	3,88
Serveis venda	7,65	4,18	6,75	5,26	5,98	6,38	6,09
CATALUNYA	7,66	2,19	2,97	2,68	5,02	2,90	4,43
Agricultura	7,49	2,55	0,44	-1,38	5,11	-0,02	3,67
Indústria	6,09	2,23	3,40	2,55	4,23	3,19	3,94
Construcció	16,88	-4,39	6,84	3,69	6,22	6,04	6,17
Residencial	8,55	1,75	1,37	1,52	5,26	1,41	4,18
Serveis venda	6,84	3,79	6,68	5,53	5,38	6,39	5,65

Les taxes de creixement mostrades per les diferents partides que integren el capital privat a la regió determinen les pautes de la seva distribució —*quadre III.3*—. Es pot observar, en primer lloc, que durant el període més recent, 1991-93, el capital utilitzat per a la producció de serveis destinats a la venda aporta gairebé el 25 % del capital privat regional, amb un percentatge molt semblant a la indústria. Tot i que el pes del capital industrial ha superat tradicionalment el de les activitats terciàries, la inversió de la relació en els primers anys de la dècada dels noranta es troba estretament relacionada amb la major intensitat amb què la crisi amb què s'inicia la dècada afecta les activitats manufactureres. En segon terme, l'agricultura i la construcció no superen una participació conjunta del 3 %, mentre que el capital residencial aporta prop del 50 % del capital privat de la regió. Amb una perspectiva dinàmica, des dels seixanta, agricultura, indústria i construcció mantenen una participació estable, alhora que es produeix una reducció de la participació del capital residencial en favor del destinat a la producció de serveis destinats a la venda. La informació representada al *gràfic III.4* permet, per la seva banda, apreciar més clarament la trajectòria de la composició de l'estoc de capital privat productiu —és a dir, exclouent-hi el component residencial.

QUADRE III.3

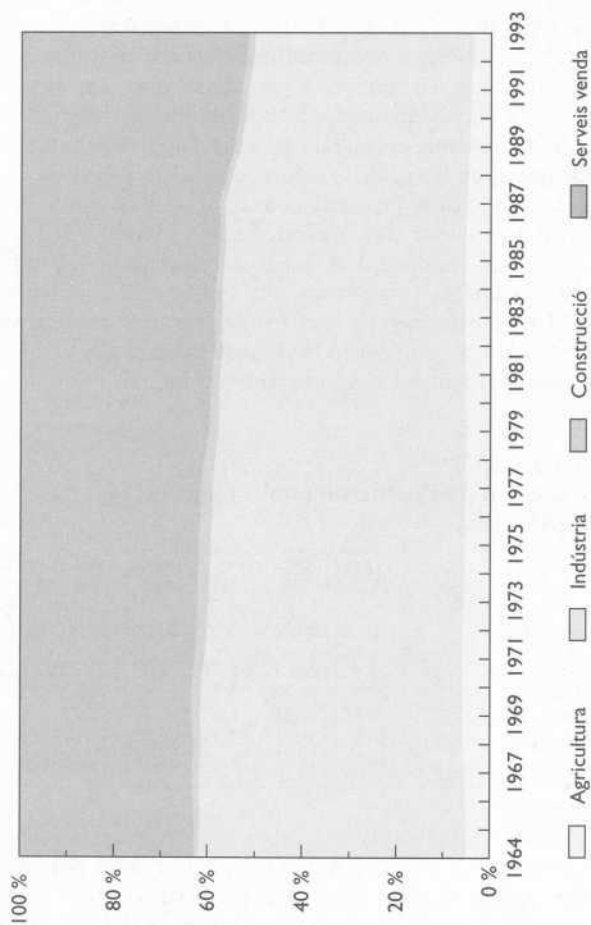
Composició de l'estoc de capital privat regional Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	2,41	2,37	2,31	2,03	2,38	2,23	2,32
Indústria	23,85	23,28	23,71	23,97	23,52	23,77	23,62
Construcció	0,85	0,83	0,62	0,73	0,83	0,65	0,76
Residencial	56,81	55,75	52,25	48,90	56,14	51,34	54,29
Serveis venda	16,09	17,77	21,12	24,36	17,14	22,01	19,00

FONT: Vegeu apèndix I.

Es pot construir un indicador de la productivitat del capital com la relació entre el valor afegit brut i la dotació regional de capital; en aquest cas, es tracta de la productivitat del capital privat, i els resultats estan recollits al *quadre III.4*. Per tal de realitzar els càlculs oportuns, hem exclòs de l'estoc agregat de capital privat el capital residencial i el del sector de l'energia, mentre que —tal com es detalla a l'apèndix I— el VAB del sector privat s'ha obtingut a partir de la sèrie original, deduint la producció corresponent als sectors d'immobles, ensenyament i educació —dins de la producció de serveis— i energia —en la indústria—, a més de les Administracions Públiques.

GRÀFIC III.4
Composició de l'estoc de capital privat productiu *. 1964-93
Catalunya

* Exclos capital residencial i energia.
 FONT: Vegeu apèndix I.

La productivitat agregada del capital privat a Catalunya és lleugerament superior a la mitjana espanyola, tot i que amb un diferencial que sembla esgotar-se amb el pas del temps —*quadre III.4*—. Amb l'excepció de l'agricultura, als anys noranta totes les activitats productives mostren una major productivitat en la regió, amb un diferencial especialment favorable en la construcció. La informació que proporciona el *gràfic III.5* reforça les afirmacions anteriors, alhora que permet comprovar que les màximes productivitats del capital privat a Catalunya es donen en la construcció, seguida dels serveis, la indústria i l'agricultura, per aquest ordre de prelación.

QUADRE III.4

Productivitat del capital del sector privat * Pessetes constants de 1990

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
TOTAL NACIONAL	0,989	0,876	0,909	0,817	0,933	0,884	0,919
CATALUNYA	1,102	0,967	0,999	0,871	1,035	0,962	1,015
Agricultura	0,670	0,436	0,440	0,524	0,562	0,466	0,539
Indústria	0,793	0,840	0,938	0,802	0,815	0,898	0,837
Construcció	5,472	3,114	4,724	4,856	4,419	4,661	4,552
Serveis venda	1,336	1,052	0,994	0,826	1,196	0,951	1,125

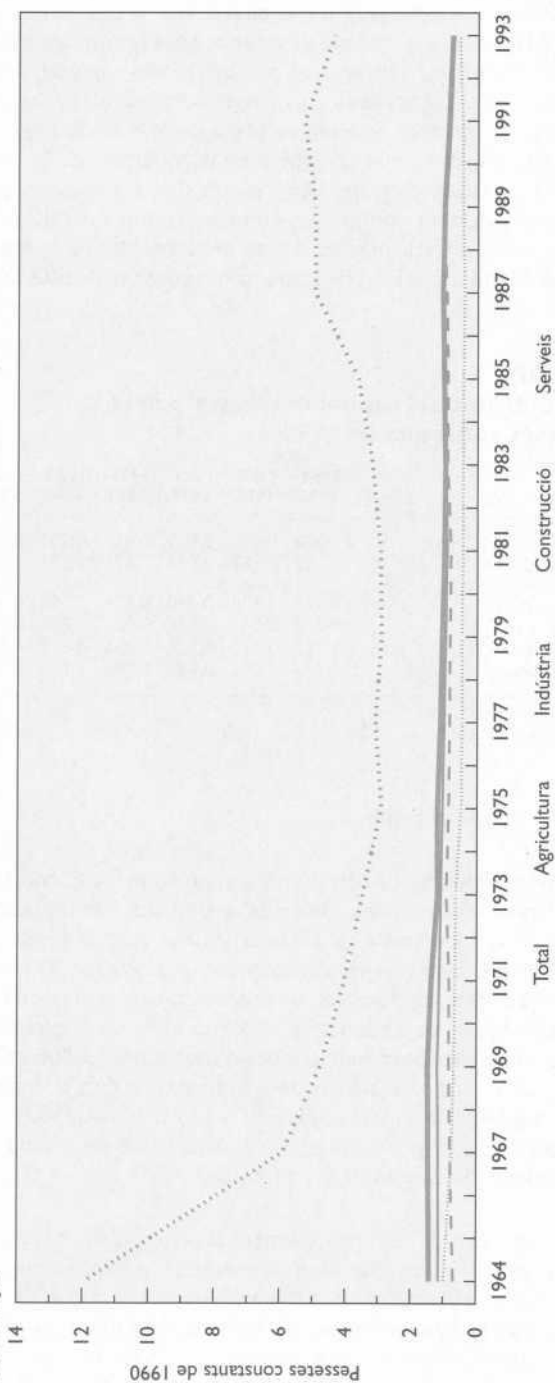
* Exclòs capital residencial i energia.
FONT: Vegeu apèndix I.

III.2.2. Capital públic

La influència del capital privat sobre el creixement econòmic s'exerceix a través del seu paper de factor productiu, mentre que el capital públic —fonamentalment les infraestructures—, a més del seu caràcter de factor productiu, genera un seguit d'efectes externs positius que es manifesten, al capdavall, en una reducció dels costos de producció per al conjunt de l'economia. Així, la dotació d'infraestructures públiques de transport, hidràuliques o d'altre tipus influeix de manera directa sobre la productivitat de la indústria i sobre la competitivitat d'una regió —M. Mas, J. Maudos, F. Pérez i E. Uriel (1993): «Competitividad, productividad industrial y dotaciones de capital público», dins *Papeles de Economía Española*, 56.

En aquest estudi, distingim entre capital públic productiu, que inclou, entre altres partides: carreteres, ports, infraestructures hidràuliques i estructures urbanes —és a dir, aquell capital que condiona el funcionament del sistema econòmic en el seu conjunt—, i social —capital públic en sanitat i educació—, els serveis del qual entrarien a formar part d'una hipotètica funció de benestar

GRÀFIC III.5
 Evolució de la productivitat del capital del sector privat*. 1964-93
 Catalunya

* Exclosió capital residencial i energia.
 FONT: Vegeu apèndix I.

de l'economia i no només de la funció de producció. Cal matisar, però, que el conjunt de capital públic productiu inclou, a més del corresponent a les Administracions Públiques –AAPP–, aquell capital que, tot i no sorgir com a conseqüència d'una decisió d'inversió d'agents econòmics pertanyents estrictament a les AAPP, sí que té un efecte sobre l'activitat econòmica indiscernible de l'exercit pel capital públic en sentit estricte –com ara els ports autònoms i les autopistes de peatge–. També hi figura el capital residu de les Administracions Públiques, que constitueix una partida residual i recull aquell capital públic no inclòs en cap de les dues categories anteriors –vegeu metodologia a la seva font original, M. Mas, F. Pérez i E. Uriel: *El stock de capital en España y sus comunidades autónomas*, Fundación BBV. Propera publicació.

Tal com ja hem indicat, entre 1964 i 1993 l'estoc de capital públic a Catalunya es multiplica en termes reals per set, xifra lleugerament superior a la registrada pel conjunt de l'economia espanyola. Com a resultat d'ambdues trajectòries sorgeix l'evolució de la participació del capital públic català en el seu homòleg nacional a la qual ja hem fet referència en paràgrafs anteriors; la informació per períodes i partides integrants del capital públic d'aquesta darrera variable apareix al *quadre III.5*; en tot cas, al darrere d'aquestes mitjanes s'amaguen alguns fets rellevants. Tot i que el pes mitjà en el període 1964-75 supera al de 1991-93, entre 1964 i 1993 el capital públic de la regió guanya quota de participació en els agregats per al conjunt de l'economia, tant per al seu component productiu com social; això es dedueix de la comparació entre les respectives taxes de creixement mitjanes del període per a Catalunya i el total nacional que recull el *quadre III.6*. En el cas del capital públic català total, els percentatges de participació eren de l'11,86 % el 1964 i del 12,85 % el 1993, tot i que és necessari matisar que tot l'augment del pes es produeix entre 1964 i 1975 –la qual cosa explica l'elevada participació mitjana en el període 1964-75–, ja que a partir d'aquest últim any, en el qual la participació arriba al 15 %, es produeix un suau però constant descens que perdura fins als anys noranta. Per als components productiu i social, les participacions respectives en els seus homòlegs nacionals eren de l'11,42 i l'11,89 % el 1964 i del 13,24 i el 13,68 % el 1993. Finalment, cal dir que el menor creixement experimentat pel capital residu d'AAPP a Catalunya respecte a la mitjana espanyola es tradueix en una pèrdua significativa de participació relativa.

La composició de l'estoc de capital públic a Catalunya –en aquest cas, per tal de facilitar l'anàlisi, hem exclòs de l'agregat el capital catalogat com a *residu d'AAPP*– posa de manifest que el seu principal integrant és el capital productiu que, als anys noranta, aporta les tres quartes parts del capital públic –*quadre III.7*–. Tanmateix, la

QUADRE III.5**Participació dels estocs de capital públic regional en els seus homòlegs nacionals**
Percentatges

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
CATALUNYA	13,84	13,84	12,91	12,79	13,78	12,88	13,37
Productiu	13,95	13,99	13,10	13,20	13,90	13,14	13,59
Social	12,18	12,39	12,63	13,32	12,31	12,87	12,58
Residu d'AAPP	17,95	17,22	12,39	10,87	17,46	11,84	13,37

QUADRE III.6**Taxa de creixement real anual de l'estoc de capital públic**
Percentatges

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
TOTAL NACIONAL	8,34	4,37	7,37	6,10	6,43	7,05	6,60
Productiu	7,71	3,43	5,74	5,28	5,65	5,62	5,64
Social	12,40	5,30	5,30	4,33	8,96	5,06	7,87
Residu d'AAPP	5,53	12,31	19,74	10,86	8,71	17,46	11,05
CATALUNYA	10,72	3,06	6,60	6,67	7,00	6,62	6,90
Productiu	10,77	1,74	5,66	5,75	6,37	5,68	6,18
Social	13,00	5,23	5,80	7,59	9,23	6,24	8,39
Residu d'AAPP	5,29	11,14	12,95	9,37	8,04	12,04	9,13

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE III.7**Composició de l'estoc de capital públic regional***
Percentatges

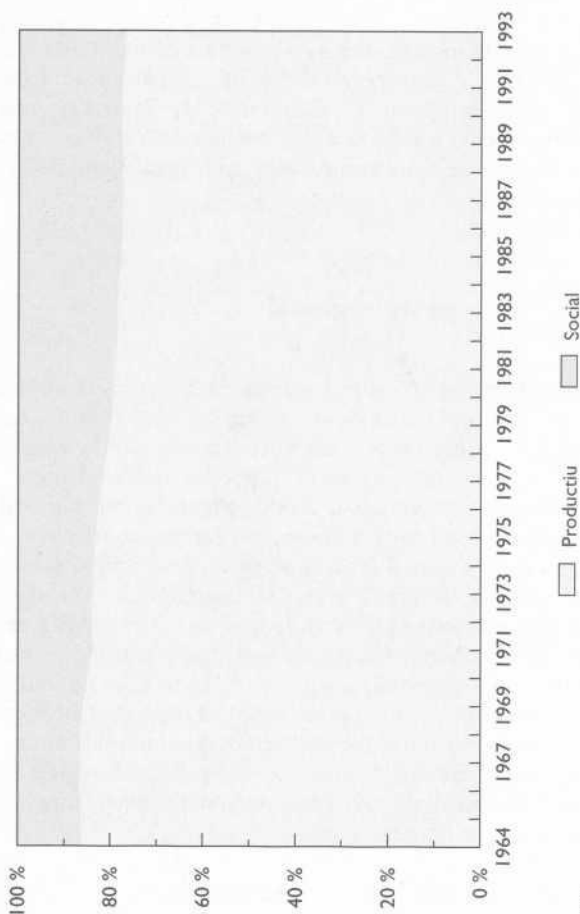
	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Productiu	84,19	79,48	77,23	76,81	81,16	77,07	79,48
Social	15,81	20,52	22,77	23,19	18,84	22,93	20,52

* Exclòs el capital residu de les AAPP.

FONT: Vegeu apèndix I.

tendència des dels seixanta apunta cap a una participació en augment del capital social en detriment del productiu, tendència que es pot veure clarament al *gràfic III.6*.

GRÀFIC III.6
Composició de l'estoc de capital públic*. 1964-93
Catalunya

* Exclos el capital residu de les AAPP.
 FONT: Vegeu apèndix I.

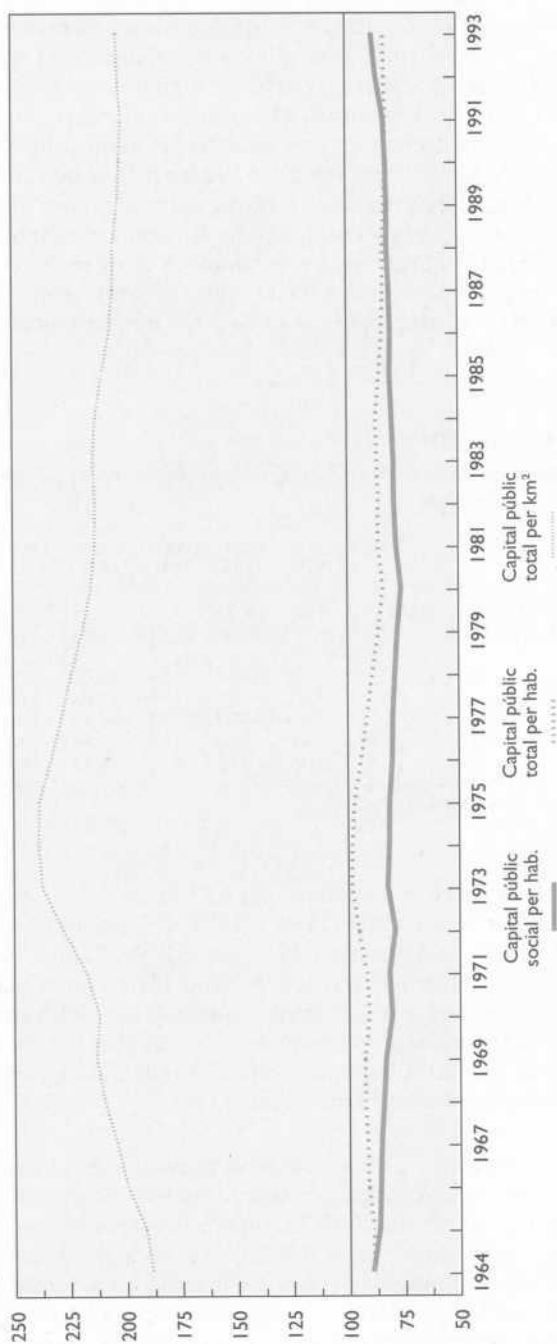
Per acabar amb el tractament del capital públic a la regió, hem recorregut al càlcul d'alguns indicadors habituals, com ara les dotacions de *capital públic per habitant o per quilòmetre quadrat* que apareixen representades al gràfic III.7. Tant pel que fa a la dotació de capital públic social –sanitat i ensenyament– com total –és a dir, incloent-hi el productiu i el residu de les AAPP–, per habitant, la regió es manté des dels seixanta per sota de la mitjana nacional. Succeeix al contrari pel que fa a la dotació de capital públic per quilòmetre quadrat, indicador que situa Catalunya amb un índex que duplica la mitjana. Aquests resultats són també destacats per D. Romero i V. Cucarella (1995): «El capital públic a Catalunya» –dins *Nota d'Economia*, 51, Generalitat de Catalunya– que, a més, incideixen en un tractament més detallat de l'estoc de capital públic a Catalunya i la seva comparació amb el conjunt de l'economia espanyola.

III.3. La inversió regional

L'estoc de capital fix d'una economia constitueix un dels determinants del seu creixement a mitjà i a llarg termini. La taxa de variació d'aquest estoc està determinada per la *inversió*, per la qual cosa resulta d'interès abordar separatament l'anàlisi d'aquesta darrera variable, ja que reflecteix com cap altra el pols de l'economia en cada moment del temps, contribuint a més de manera decisiva en el creixement econòmic tant a nivell regional com nacional. A grans trets, la inversió pot ser directament *productiva* –denominació sota la qual se sol recollir la despesa en actius directament relacionats amb l'activitat productiva– o ser inversió en *infraestructures*, que, encara que no exerceixi un efecte directe sobre la funció de producció de l'empresa, sí que té un efecte dinamitzador de l'activitat econòmica a través de les economies externes lligades a aquesta. També es pot considerar la *inversió residencial* que, en la seva major part, és realitzada per les economies domèstiques.

Igual que succeeix en el cas de l'economia espanyola,, a partir dels anys seixanta la inversió a Catalunya s'ha comportat amb un clar caràcter procíclic, exhibint un dinamisme més gran en les fases expansives del cicle –períodes 1964-75 i 1985-91– i un creixement més moderat, que arriba a assolir fins i tot valors negatius, en les etapes de crisi. En aquest estudi, es distingeix entre inversió privada i pública segons el caràcter de l'agent que prengui la decisió d'invertir. La taxa mitjana de creixement real anual de la *inversió privada* a Catalunya en el període 1964-93 –xifrada en el 3,50 %– és lleugerament superior a la mitjana de les regions espanyoles

GRÀFIC III.7
Dotacions relatives de capital públic. 1964-93
Mitjana nacional = 100
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

—quadre III.8—. En general —amb l'excepció del trienni de crisi que obre els anys noranta—, la inversió privada a Catalunya ha mostrat una sensibilitat més gran al cicle econòmic, tot i que en aquest, com en altres aspectes relacionats amb la comparació entre variables regionals i nacionals, està present un efecte de compensació entre sectors i regions que assuaveix el perfil cíclic del comportament de les variables referides a l'àrea més gran. A tall d'exemple, veiem que, després de la crisi del petroli, la inversió catalana cau a una taxa que supera en més de dos punts percentuals la mitjana de l'Estat. Aquest diferencial també és palès en la recuperació de la segona meitat dels vuitanta —quan el creixement de la inversió privada a la regió supera el 12 %—, tot i que en aquest cas favorable a Catalunya.

QUADRE III.8

Taxa de creixement real anual de la inversió privada Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
TOTAL NACIONAL	7,02	-1,79	9,16	-7,58	2,73	4,71	3,27
CATALUNYA	7,79	-4,01	12,24	-5,43	2,00	7,53	3,50
Agricultura	7,23	-2,64	0,66	-15,60	2,41	-3,68	0,69
Indústria	8,17	-3,15	13,15	-9,82	2,63	6,91	3,79
Construcció	10,04	-14,09	29,22	-14,16	-2,20	16,66	2,68
Residencial	7,34	-8,70	8,08	2,97	-0,62	6,78	1,37
Serveis venda	8,00	0,66	14,15	-5,14	4,44	8,99	5,68

FONT: Vegeu apèndix I.

Amb una taxa mitjana anual del 6,21 % en termes reals, la *inversió pública* registra entre 1964 i 1993 a Catalunya un creixement semblant a la mitjana estatal —quadre III.9—. També aquí s'observa una sensibilitat més gran de les taxes d'inversió al cicle econòmic —tot i que, de la mateixa manera que en el cas de la inversió privada, una part d'aquesta amplitud de cicle més gran pot ser un fenomen estadístic, ateses les dimensions més reduïdes de l'economia catalana amb relació a l'espanyola.

La participació de la inversió privada catalana en el conjunt nacional ha anat seguint les pautes evolutives que mostra el quadre III.10. Com a mitjana de 1964-93, supera lleugerament el 19 %, encara que en la segona meitat dels anys seixanta va arribar fins al 21 %. Als anys noranta, les decisions d'inversió en el sector privat català suposen prop del 20 % de la inversió privada total, percentatge que puja considerablement per situar-se per damunt del 27 % si ens centrem en el sector industrial. En qualsevol cas, aquests

QUADRE III.9**Taxa de creixement real anual de la inversió pública**
Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
TOTAL NACIONAL	8,89	3,09	11,38	-5,37	6,09	6,94	6,32
CATALUNYA	9,51	0,61	12,82	-1,86	5,18	8,96	6,21
Productiva	8,81	-3,29	16,24	-1,16	2,87	11,62	5,22
Social	13,19	2,51	8,74	-1,71	7,97	6,03	7,43
Residu d'AAPP	8,60	17,07	8,75	-4,01	12,56	5,41	10,54

QUADRE III.10**Participació de la inversió privada regional**
en el total nacional
Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA	20,85	17,91	18,17	19,50	19,29	18,60	19,13
Agricultura	9,40	8,78	8,86	8,83	9,07	8,86	9,02
Indústria	21,62	22,77	24,53	27,50	22,22	25,42	23,40
Construcció	16,53	13,62	15,51	16,67	15,09	15,67	15,36
Residencial	23,36	15,83	14,07	15,35	19,68	14,54	18,33
Serveis venda	18,99	18,25	18,36	18,60	18,60	18,49	18,56

FONT: Vegeu apèndix I.

percentatges se situen al voltant de la participació del VAB català en la producció agregada de l'economia espanyola. Els pesos de la inversió pública a Catalunya en l'agregat nacional d'inversió de caràcter públic són inferiors als constatats per a la inversió privada, i arriben a una mitjana lleugerament superior al 13 % en el període -quadre III.11-. A principi de la dècada dels noranta, el 13,17 % de la inversió pública espanyola correspon a Catalunya, percentatge que puja fins al 16,5 % en el component social.

QUADRE III.11**Participació de la inversió pública regional**
en el total nacional
Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA	16,05	12,08	12,14	13,17	13,79	12,51	13,21
Productiva	16,93	11,32	12,87	13,75	13,92	13,16	13,68
Social	12,69	12,44	13,38	16,50	12,51	14,50	13,32
Residu d'AAPP	17,67	15,60	9,74	9,92	16,04	9,82	11,34

Com a resultat de les diferents taxes de variació registrades per ambdós tipus d'inversions —pública i privada— en el període, la participació de la inversió privada en la inversió total de Catalunya ha baixat lleugerament, passant del 92,23 % el 1964 a poc menys del 85 % segons xifres de 1993 —*gràfic III.8*—. En contrapartida, la inversió pública ha anat guanyant protagonisme fins a representar el 15 % del total el 1993. Pel que fa a la inversió privada, des dels anys seixanta el component residencial ha anat reduint el seu pes fins a la meitat —*quadre III.12*—, per donar pas a un protagonisme més gran de la inversió directament productiva, que als anys noranta suposa el 80 % de la inversió privada, enfront del 53,5 % com a mitjana de 1964-75. La distribució interna de la inversió privada productiva —és a dir, excloent del còmput la inversió en actius residencials— reflecteix una tendència a desplaçar-se cap a les activitats de serveis, de manera coherent amb els canvis experimentats per l'estructura productiva de la regió —*gràfic III.9*.

QUADRE III.12 Composició de la inversió privada regional Percentatges

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
CATALUNYA . . .	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura . . .	2,87	3,33	2,34	1,53	3,10	2,10	2,72
Indústria	28,02	34,14	34,00	33,72	30,96	33,66	31,88
Construcció	1,81	1,09	1,42	1,55	1,43	1,44	1,45
Residencial	46,50	30,85	22,41	20,94	38,87	22,20	33,08
Serveis venda . . .	20,80	30,58	39,82	42,26	25,65	40,60	30,87

FONT: Vegeu apèndix I.

La composició de la inversió pública regional —en aquest cas hi hem exclòs la inversió del *residu de les AAPP*, tot construint l'agregat de referència com la suma de la inversió pública productiva i social— reflecteix una tendència cap a un pes més gran de la inversió social, especialment significativa a partir de mitjan anys setanta —*quadre III.13*—, conseqüència, entre altres factors, de la progressiva consolidació a Espanya de l'*Estat del Benestar*. Als anys noranta, una de cada quatre pessetes d'inversió pública a Catalunya té el caràcter de dotació d'infraestructures socials. La informació representada pel *gràfic III.10* reforça aquestes afirmacions.

QUADRE III.13

Composició de la inversió pública regional *

Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Productiva	82,19	72,45	76,61	74,88	77,65	76,61	77,17
Social	17,81	27,55	23,39	25,12	22,35	23,39	22,83

* Exclosa la inversió residu de les AAPP.

FONT: Vegeu apèndix I.

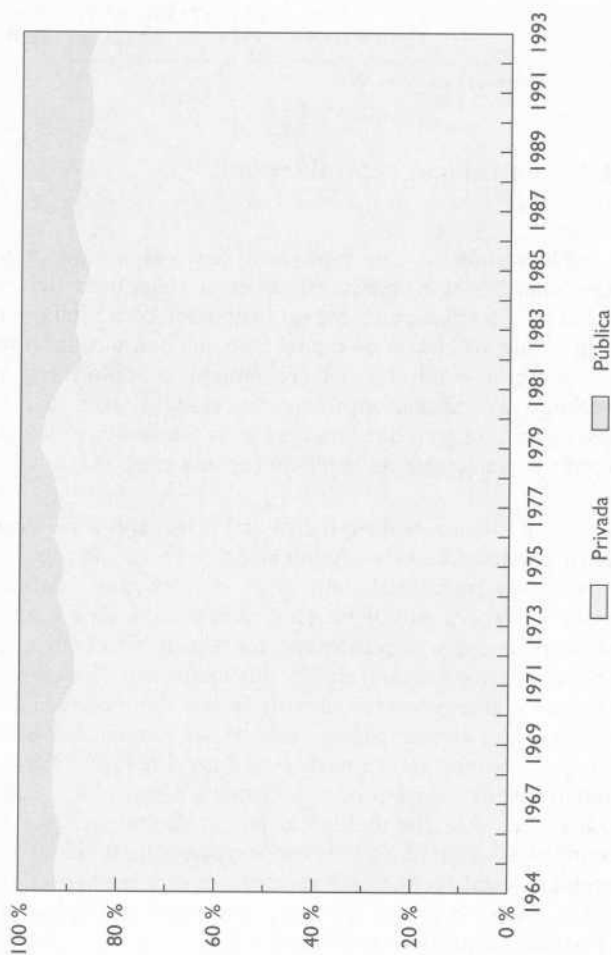
III.4. La relació capital/treball

Un dels arguments que hem anat fent servir com a base del desenvolupament d'aquest estudi és la rellevància del que hem anomenat *intensificació de capital* —entenent com a tal un augment sostingut de les unitats de capital amb què opera cada treballador— com a factor explicatiu del creixement econòmic registrat per Catalunya d'ençà dels anys seixanta. Habitualment, la manera de mesurar la taxa amb què una economia intensifica el seu capital és obtenir la trajectòria de la *relació capital/treball*.

Per tal de calcular la sèrie del capital privat sobre els ocupats del sector privat a Catalunya, hem exclòs de l'estoc de capital els seus components residencial i energètic, mentre que a l'*apèndix I* es detalla la manera en què ha estat obtinguda la sèrie d'ocupats del sector privat, que sintèticament sorgeix de descomptar del total d'ocupats els col·locats en les *Administracions Públiques* i en les activitats d'energia, ensenyament, sanitat i immobles, i coincideix amb el criteri emprat pàgines enrere per obtenir el VAB privat en la regió. Prenent com a base cent l'any 1964, el 1993 la relació capital privat/ocupats privats a Catalunya era igual a 338, la qual cosa suposa que s'ha multiplicat per un factor superior a tres en trenta anys —*gràfic III.11*—. El comportament de la relació de capital productiu total —públic i privat— damunt el nombre total d'ocupats mostra un comportament anàleg, atès el gran pes del sector privat a l'estructura productiva catalana.

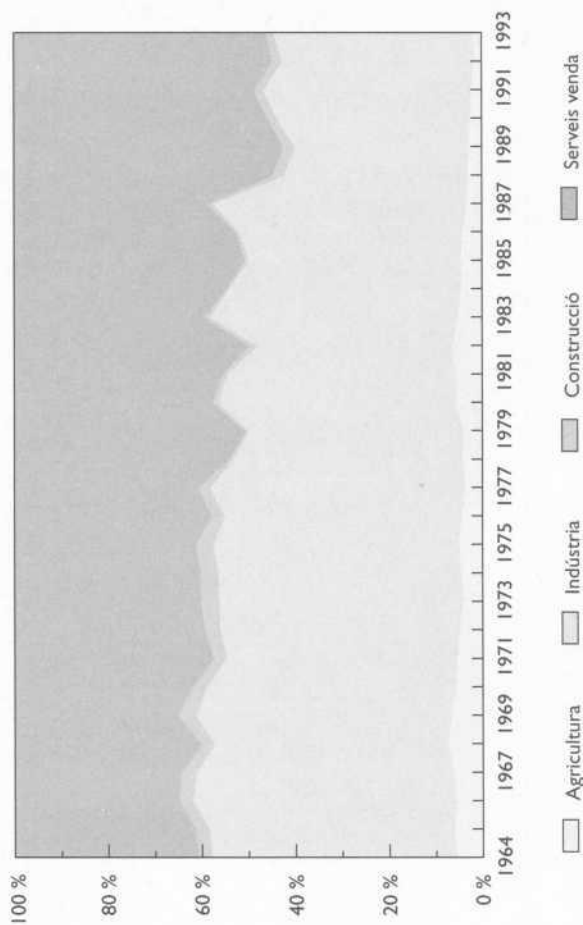
En l'economia espanyola, la trajectòria de la relació capital/treball ha estat el resultat conjunt de les elevades taxes de creixement experimentades pel factor capital i de l'estancament de l'ocupació. En el cas de Catalunya, conflueix un fort augment de l'estoc de capital amb una capacitat de creació de feina per damunt de la mitjana, cosa que es tradueix en definitiva en un creixement més lent de la relació capital/treball en els períodes de més gran puixança econòmica.

GRÀFIC III.8
Participació de la inversió privada i pública en el total regional. 1964-93
Catalunya

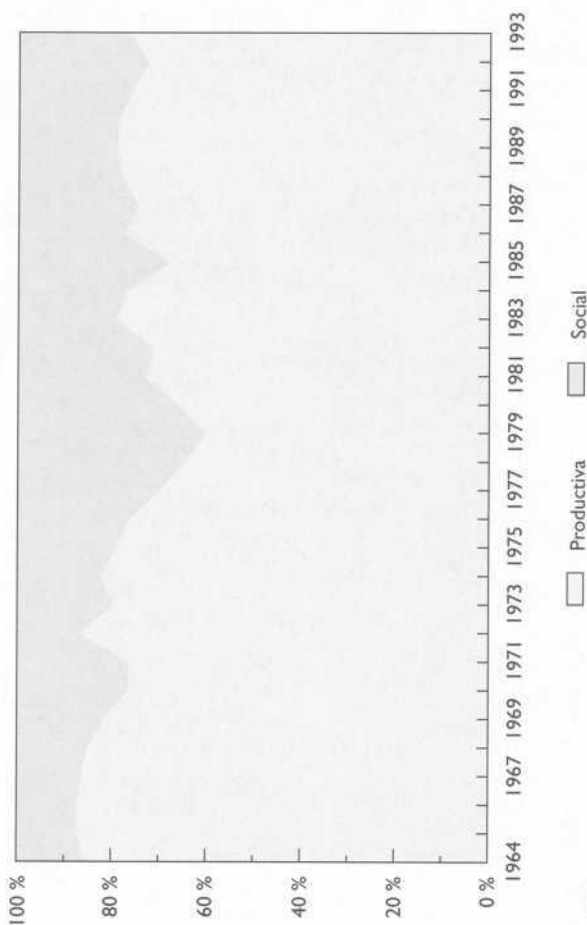
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC III.9
Composició de la inversió privada productiva *. 1964-93
Catalunya

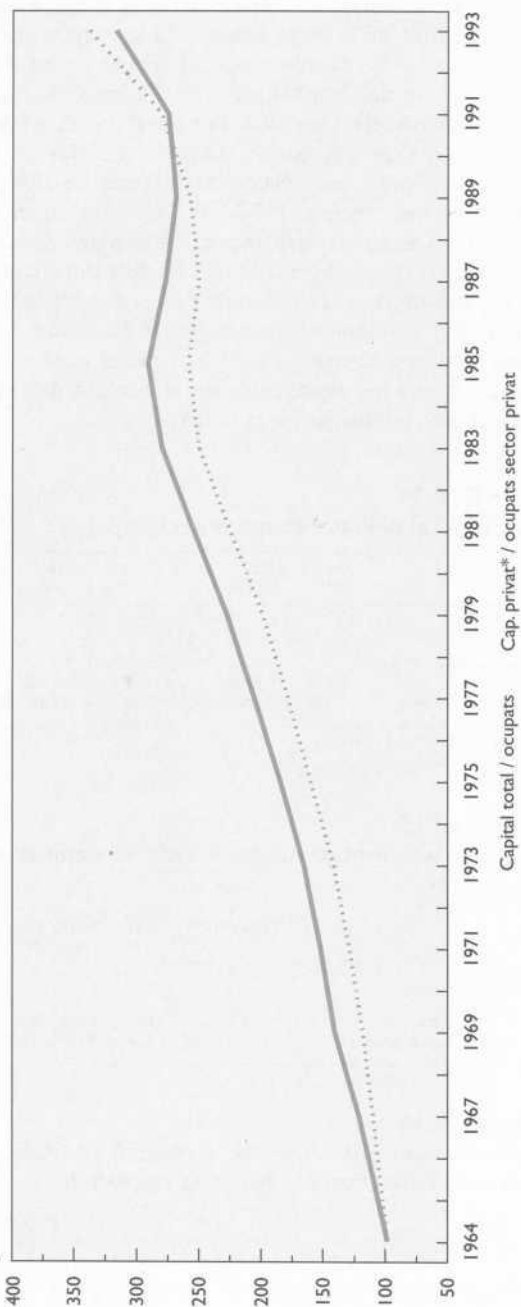
* Exclosa la inversió residencial.
 FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC III.10
Composició de la inversió pública *. 1964-93
Catalunya

* Exclosa la inversió residu de les AAPP.
 FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC III.11
Evolució de la relació capital/treball. 1964-93
1964 = 100
Catalunya

* Exclòs capital residencial i energia.
 FONT: Vegeu apèndix I.

Els valors mitjans en pessetes constants de 1990 del capital per treballador a Catalunya en diferents moments del temps, així com la posició relativa de la regió respecte a la mitjana nacional —*quadre III.14*—, posen de manifest que el sector privat a l'economia catalana es troba més capitalitzat que a la majoria de les regions espanyoles; tanmateix, l'evolució temporal de les xifres revela un procés de convergència que va acostant els diferencials amb el temps. Amb prop de cinc milions de pessetes de 1990 per ocupat en el període més recent, 1991-93, Catalunya supera encara en gairebé el 4 % la mitjana espanyola. De manera coherent amb la tendència convergent observada, la relació capital/treball catalana creix per sota de la taxa registrada per al conjunt de l'economia, tal com posen de manifest els *quadres III.15* i *III.16*, en els quals, per completar la informació, també es recull el creixement de la dotació de capital per treballador en el conjunt de l'economia de la regió —sector públic més sector privat.

QUADRE III.14

Relació capital privat*/ocupats sector privat

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA							
Milions de ptes. de 1990 per ocupat	2,052	3,420	4,214	4,977	2,750	4,459	3,225
Mitjana nacional = 100	117,47	108,94	104,65	103,86	112,26	104,93	109,03

* Exclòs capital residencial i energia.
FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE III.15

Taxa de creixement anual de la relació capital/treball Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA							
Capital total/Ocupats	6,23	6,09	-0,03	6,88	6,16	1,65	4,90
Capital privat*/Ocupats privats	4,43	4,88	1,34	9,78	4,64	3,39	4,29

QUADRE III.16

Taxa de creixement anual de la relació capital/treball Desviacions respecte a la mitjana nacional

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CATALUNYA							
Capital total/Ocupats	0,30	1,31	-0,85	0,68	0,78	-0,49	0,42
Capital privat*/Ocupats privats	-1,81	0,00	-1,18	2,19	-0,95	-0,38	-0,79

Per activitats productives, als anys noranta, la dotació més gran de capital per ocupat es dona a l'agricultura, seguida a poca distància dels serveis destinats al mercat i de la indústria, mentre que és molt més reduïda en la construcció –quadre III.17–. En termes comparatius, l'agricultura i, en molt menor grau, els serveis destinats a la venda disposen d'una dotació més gran de capital per unitat de treball a Catalunya respecte a la mitjana nacional –quadre III.18–. En la indústria i la construcció, és aproximadament un 5 % inferior.

QUADRE III.17

**Relació capital privat */ocupats sector privat:
Desglossament sectorial
Milions de pessetes de 1990 per ocupat**

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1977- 1991	1977- 1993
TOTAL NACIONAL	3,292	4,027	4,792	3,593	3,765
CATALUNYA	3,586	4,214	4,977	3,827	4,007
Agricultura	3,133	4,558	5,857	3,768	4,046
Indústria	3,436	3,929	5,055	3,641	3,865
Construcció	0,801	0,757	0,818	0,768	0,783
Serveis venda	4,484	5,146	5,727	4,724	4,881

* Exclòs capital residencial i energia.
FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE III.18

**Relació capital privat */ocupats sector privat
Mitjana nacional = 100**

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1977- 1991	1977- 1993
CATALUNYA	108,94	104,65	103,86	106,53	106,42
Agricultura	146,17	147,28	150,39	147,24	148,43
Indústria	88,73	87,47	94,24	88,21	89,59
Construcció	91,78	93,62	94,12	92,21	92,42
Serveis venda	109,31	106,10	101,32	107,28	106,54

* Exclòs capital residencial i energia.
FONT: Vegeu apèndix I.

III.5. El capital humà

Les variables que representen l'evolució quantitativa dels diferents agregats del mercat de treball, com ara la població activa o ocupada, són rellevants per a l'anàlisi del *capital humà* en el creixement regional; tanmateix, no recullen aspectes com poden ser els diferents graus de qualificació dels individus o les seves diferents productivitats. Tot i que en la literatura econòmica abunden els estudis que indaguen en els factors dels quals depenen les diferències en productivitat entre individus, són les *teories del capital humà* —defensades entre altres autors pels premis Nobel Schultz i Becker— les que compten amb més acceptació. Segons aquestes teories, les diferències de productivitat són adquirides bàsicament a través de l'educació i de la formació professional —incloent-hi la formació en el lloc de treball—, de manera que és possible incrementar la qualitat del capital humà d'una economia a través d'una *inversió en educació*. Aquest argument apunta cap al nivell d'estudis acabats com una de les millors mesures per fer una aproximació a la qualificació del capital humà d'una economia.

Partint de la constatació empírica que els nivells educatius de la població catalana són superiors a la mitjana de les regions espanyoles, l'anàlisi de l'estructura percentual de la població en edat de treballar segons els nivells d'estudis permet distingir entre quatre estrats: analfabets, sense estudis o estudis primaris, estudis mitjans i, finalment, estudis superiors o immediatament anteriors als superiors. D'acord amb aquesta classificació, com a mitjana del període més recent, 1985-95, el 43,44 % de la població en edat de treballar a Catalunya es pot considerar com a qualificada, ja que compta amb estudis mitjans o superiors, mentre que el percentatge corresponent per a Espanya no arriba al 40 % —*quadre III.19*—. En l'extrem oposat, únicament el 3,32 % de la població catalana en condicions de participar en l'activitat laboral és analfabeta, quan el percentatge mitjà per a les regions espanyoles puja fins al 5,46 %. El descens a una anàlisi provincial permet afegir alguna altra pinzellada al comentari; així, destaquen els majors nivells educatius de Barcelona, que contrasten amb els més reduïts de Lleida.

A partir dels seixanta, igual que ha succeït en el conjunt d'Espanya, es produeix a Catalunya una clara millora del nivell d'estudis completats de la població en edat de treballar, conseqüència d'una inversió en educació creixent, encara que és cert que la regió sempre ha mantingut uns nivells educatius elevats. Aquesta afirmació es fonamenta en l'augment dels percentatges de població amb estudis superiors i, sobretot, amb estudis mitjans. En aquest últim cas —estudis mitjans—, el canvi assoleix una magnitud major, tal com

QUADRE III.19
Distribució de la població en edat de treballar per nivell d'estudis acabats
Percentatges

	1964-1975				1975-1985				1985-1995				1975-1995				1964-1995			
	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4
TOTAL NACIONAL	10,82	77,67	8,40	3,11	8,05	67,87	19,16	4,92	5,46	54,93	32,03	7,57	6,70	61,04	25,93	6,33	8,01	66,32	20,36	5,31
CATALUNYA	7,50	79,79	9,62	3,09	4,99	68,05	22,13	4,83	3,32	53,24	35,91	7,53	4,13	60,30	29,32	6,25	5,17	66,28	23,26	5,29
Barcelona	7,17	79,40	10,20	3,23	4,67	67,34	22,99	5,00	3,11	52,02	37,00	7,86	3,88	59,35	30,26	6,50	4,88	65,41	24,19	5,53
Girona	7,87	80,15	9,18	2,80	5,03	68,17	22,15	4,64	3,85	55,42	34,42	6,30	4,42	61,33	28,73	5,53	5,52	67,29	22,52	4,67
Lleida	6,72	82,74	7,86	2,67	4,79	73,67	17,35	4,19	2,40	61,66	28,81	7,13	3,57	67,31	23,40	5,71	4,67	72,70	17,97	4,67
Tarragona	10,63	80,37	6,46	2,55	7,91	70,31	17,84	3,94	5,27	56,32	32,41	6,00	6,49	62,96	25,52	5,03	7,77	68,31	19,66	4,27

H1: Analfabets.

H2: Sense estudis + primaris.

H3: Mitjans.

H4: Anterior al superior + superiors.

FONT: Vegeu apèndix I.

podem veure en el fet que, si entre 1964 i 1975 només el 9,62 % de la població catalana disponible per al treball comptava amb estudis mitjans, entre 1985 i 1995 aquest percentatge superava el 35 %.

El seguiment del nivell d'estudis de la població en edat de treballar ens pot donar una idea de la qualificació del capital humà amb què compta Catalunya. Però també resulta interessant conèixer els estudis de la població ocupada, que representa la part d'aquest capital que s'aplica de manera efectiva al procés productiu. En primer lloc, destaquen els superiors estudis de les persones amb feina en comparació amb la població en edat de treballar —*quadre III.20*—. Una de les causes més evidents d'aquesta divergència rau en la inclusió en la població en edat de treballar de la població de més de 65 anys —segons criteri de l'*Enquesta de Població Activa*—, la qual, en general, té un nivell d'estudis molt inferior a la mitjana. També influeix la diferència d'estudis completats entre ocupats i aturats dins la població activa. Per la resta, es mantenen les mateixes conclusions amb relació al nivell d'estudis a Catalunya; així, entre 1985 i 1995 el 55 % de la població ocupada a la regió compta amb estudis mitjans o superiors, enfront d'un percentatge que s'acosta al 50 % a Espanya. Juntament amb el País Basc, Navarra o Madrid —regions totes elles on més d'un 50 % de la població ocupada es pot catalogar com a qualificada pel fet de comptar amb estudis mitjans o superiors—, Catalunya se situa al capdavant de les regions espanyoles pel que fa al nivell d'estudis completats d'aquella part de la població que està exercint una activitat laboral.

Un últim aspecte d'interès en l'anàlisi del capital humà a la regió és l'estudi de les possibles diferències d'estudis acabats en funció del sexe, o la comparació dels nivells educatius entre la població ocupada i la desocupada. Els *quadre III.21* fins al *III.23* es consagren a aquesta tasca. Convé matisar que les xifres corresponen a l'any 1995 i es refereixen en tots els casos a la població entre 25 i 64 anys. Pel que fa a la distribució per sexes, prenent com a referència la població total, s'observen uns nivells d'estudis superiors en els homes —*quadre III.21*—. Això no passa, en canvi, quan es pren com a referència el col·lectiu de població activa —tant ocupada com aturada—. Entre les persones que ocupen un lloc de treball, el percentatge de dones amb estudis universitaris sobre el total de dones ocupades —que supera el 21 %— pràcticament duplica el percentatge equivalent als ocupats de sexe masculí —*quadre III.22*—. Els resultats derivats del nivell d'estudis de la població desocupada apunten en una direcció semblant, tot i que amb alguns matisos —*quadre III.23*—; així, els estudis universitaris continuen sent més patents entre els desocupats de sexe femení, mentre que la relació s'inverteix quan considerem aquella part de la població aturada amb estudis de *batxillerat superior similars*.

QUADRE III.20
Distribució de la població ocupada per nivell d'estudis acabats
Percentatges

	1964-1975			1975-1985			1985-1995			1975-1995			1964-1995							
	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4	H1	H2	H3	H4				
TOTAL NACIONAL	5,46	82,81	7,49	4,24	3,28	71,16	18,19	7,37	1,43	49,05	37,24	12,28	2,36	59,98	27,82	9,84	3,48	68,21	20,48	7,83
CATALUNYA	3,19	82,87	9,73	4,21	1,68	67,76	22,90	7,66	0,72	44,08	42,66	12,54	1,20	55,67	33,01	10,12	1,89	65,02	24,99	8,11
Barcelona	2,90	82,27	10,39	4,44	1,52	66,63	23,64	8,21	0,63	42,29	43,64	13,44	1,07	54,27	33,82	10,84	1,70	63,92	25,72	8,66
Girona	3,94	83,08	9,45	3,53	1,91	68,23	23,58	6,28	1,08	47,81	41,90	9,21	1,50	57,50	33,22	7,78	2,30	65,86	25,43	6,40
Lleida	2,77	86,07	7,58	3,59	1,59	75,12	17,74	5,55	0,49	52,77	35,55	11,19	1,06	63,87	26,72	8,36	1,68	71,94	19,75	6,64
Tarragona	5,32	85,39	5,88	3,41	2,88	71,45	19,70	5,97	1,30	49,06	40,16	9,48	2,06	59,76	30,39	7,79	3,17	68,42	22,11	6,30

H1: Analfabets.

H2: Sense estudis + primaris.

H3: Mitjans.

H4: Anterior al superior + superiors.

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE III.21

Població de 25 a 64 anys. Anys d'escolarització i distribució per nivell d'estudis acabats. 1995

	Anys d'escolarització	% de la població de 25 a 64 anys		
		Fins Batx. elem./EGB	Batx. sup. BUP/COU i FP	Universitaris
TOTAL NACIONAL	7,3	72,2	16,0	11,8
CATALUNYA	7,5	70,0	18,7	11,3
Homes	7,9	67,3	21,4	11,3
Dones	7,2	72,7	16,0	11,4

QUADRE III.22

Població ocupada de 25 a 64 anys. Anys d'escolarització i distribució per nivell d'estudis acabats. 1995

	Anys d'escolarització	% de la població de 25 a 64 anys		
		Fins Batx. elem./EGB	Batx. sup. BUP/COU i FP	Universitaris
TOTAL NACIONAL	8,5	63,0	20,3	16,7
CATALUNYA	8,7	60,9	23,2	15,9
Homes	8,4	63,6	23,5	13,0
Dones	9,1	56,1	22,9	21,1

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE III.23

Població aturada de 25 a 64 anys. Anys d'escolarització i distribució per nivell d'estudis acabats. 1995

	Anys d'escolarització	% de la població de 25 a 64 anys		
		Fins Batx. elem./EGB	Batx. sup. BUP/COU i FP	Universitaris
TOTAL NACIONAL	7,7	69,6	18,9	11,5
CATALUNYA	7,9	69,7	21,6	8,7
Homes	7,7	68,5	23,6	7,9
Dones	8,0	70,8	19,8	9,4

FONT: Vegeu apèndix I.

Les conclusions a les quals ens ha permès arribar l'examen dels nivells d'estudis de la població catalana per sexes no fa res més que reforçar la idea que, al llarg d'aquests últims anys, s'està produint un canvi en els nivells educatius dels homes i les dones a Espanya. Així, en els estrats de població més jove es comencen a observar uns nivells més alts d'estudis acabats entre les dones, que es reflecteixen en més anys d'escolarització *per capita*, però sobretot en un nombre més gran de dones amb estudis universitaris.

CAPÍTOL IV

EFICIÈNCIA PRODUCTIVA

- IV.1. Introducció
- IV.2. La productivitat del treball
- IV.3. La productivitat total dels factors
- IV.4. Factors determinants de la productivitat

IV.1. Introducció

En el context de l'empresa, entenem per *eficiència productiva* la capacitat per produir el màxim nivell d'*output* possible a partir d'un conjunt donat d'*inputs*. Una empresa serà considerada eficient si utilitza els recursos que hi ha a la seva disposició de manera que faci màxim el producte obtingut; la ineficiència implica, per tant, un malbaratament de recursos. Mentre que la literatura econòmica ha desenvolupat tot un ventall de mètodes que permeten abordar l'anàlisi de l'eficiència productiva de l'empresa, la translació i mesura del concepte al conjunt d'una economia —tingui aquesta un caràcter nacional o regional— no està exempta de problemes.

En l'anàlisi de les fonts de creixement econòmic és habitual la utilització de diversos indicadors parcials de l'eficiència productiva, sigui per al conjunt d'una economia o bé per a una activitat productiva individual, entre els quals destaquen les *productivitats parcials del treball i el capital*. Juntament amb aquest, es fan servir també indicadors de la *productivitat total dels factors*. Pàgines enrere, vam abordar ja l'estudi de la productivitat del capital a Catalunya, per la qual cosa l'objectiu d'aquest capítol serà l'anàlisi de la productivitat del factor treball i de la productivitat total dels factors —PTF a partir d'ara—, la qual, una mica simplificadament, se sol considerar representativa del *progrés tècnic* que experimenta una economia. Tot això, amb dades específicament referides al sector privat de l'economia.

IV.2. La productivitat del treball

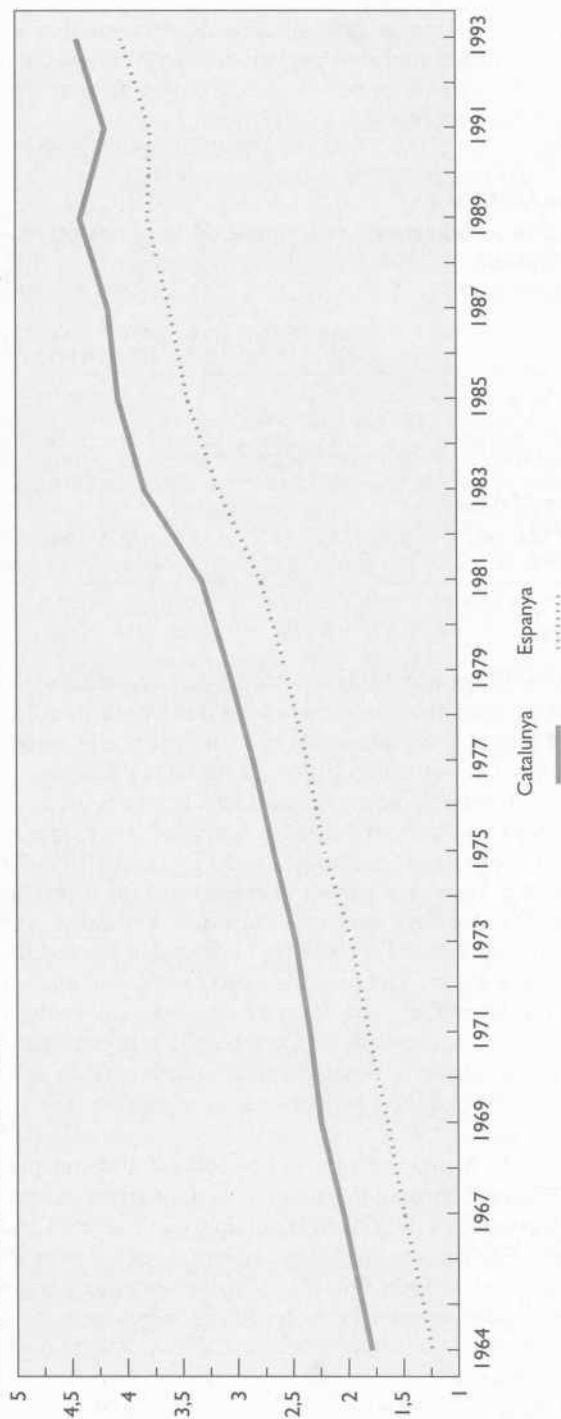
La relació entre el *Valor Afegit Brut* i el nombre d'ocupats, o *productivitat del treball* en una economia constitueix el més bàsic dels indicadors de l'eficiència amb què aquesta duu a terme el seu procés productiu, i en aquest apartat s'utilitzarà per avaluar la productivitat del sector privat de l'economia catalana. La construcció de les sèries agregades de VAB i ocupació per al sector privat han estat dutes a terme tal com es detalla a l'apèndix I, i les línies principals del seu càlcul són les mateixes que van ser descrites en tractar la productivitat del capital en el capítol anterior. Tal com és ja habitual en aquest treball, la producció es valora en pessetes constants de 1990, mentre que l'anàlisi realitzada es restringeix al període 1964-93, atès que 1993 és l'últim any per al qual la font estadística d'origen proporciona informació suficient per obtenir els agregats del sector privat de l'economia.

Entre el primer i l'últim dels anys objecte d'estudi, la productivitat del treball en l'economia catalana es multiplica en termes constants per 2,5 —gràfic IV.1—. Així, el 1964 a cada ocupat del sector privat a Catalunya li corresponia una producció d'1,779 milions de pessetes de 1990, xifra que puja fins als 4,437 milions el 1993. Com a tendència, la productivitat del treball a Catalunya ha mantingut un ascens constant des dels seixanta, mostrant únicament un lleuger retrocés en termes absoluts a principi dels noranta. Aquesta caiguda va ser conseqüència d'un alentiment en el creixement i un posterior descens de la producció regional, acompanyada d'un comportament de l'ocupació menys desfavorable. La posterior caiguda de l'ocupació es va traduir en una recuperació de la productivitat del treball.

Catalunya, el País Basc, Madrid, Navarra, la Rioja o les Balears són algunes de les regions espanyoles en les quals el treball ha mostrat una productivitat més gran des dels anys seixanta, tot i que s'observa un procés de convergència, de manera que els seus diferencials positius es van reduint amb el temps. En les tres últimes dècades, la productivitat del treball en l'economia catalana s'ha mantingut per damunt de la mitjana espanyola; el 1964 era un 45 % superior, percentatge que baixa per sota del 10 % en els noranta. Aquesta aproximació ha estat conseqüència de la menor taxa de creixement de la productivitat a Catalunya en el període, diferència que és més notable en els anys que van des de mitjan anys seixanta i la crisi energètica dels setanta, així com en la recuperació de l'activitat econòmica que abasta la segona meitat dels vuitanta. Per posar un exemple, entre 1985 i 1991 el treball va augmentar la seva productivitat a Espanya a una taxa mitjana anual de l'1,57 %,

GRÀFIC IV.1
Evolució de la productivitat del treball. 1964-93

milions de pessetes de 1990 per ocupat

FONT: Vegeu apèndix I.

triplicant el ritme de creixement d'aquesta variable a Catalunya, que no arriba al mig punt percentual, segons el quadre IV.1 —que a títol informatiu inclou també el creixement de la productivitat del conjunt de l'economia.

QUADRE IV.1

Taxa de creixement real anual de la productivitat del treball Percentatges

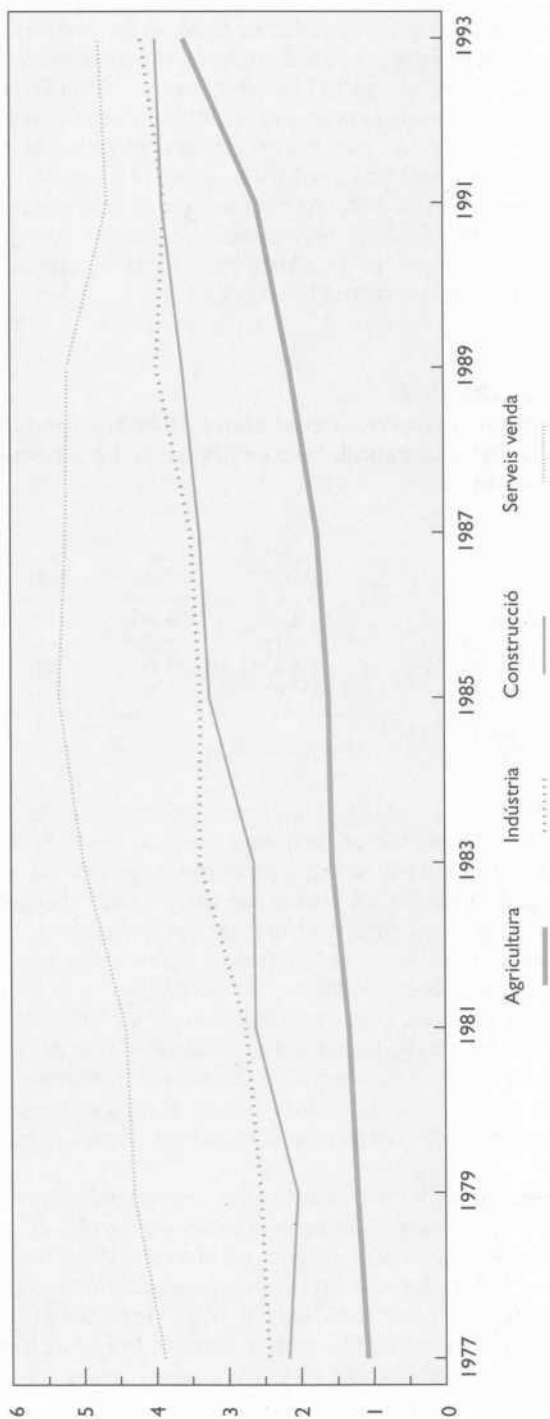
	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
TOTAL NACIONAL							
Total Economia	4,89	3,95	1,57	3,08	4,44	1,94	3,74
Sector privat	5,42	4,57	1,57	3,40	5,01	2,02	4,18
CATALUNYA							
Total Economia	3,38	3,92	0,48	2,48	3,64	0,98	2,90
Sector privat	3,73	4,33	0,49	2,95	4,01	1,10	3,20

FONT: Vegeu apèndix I.

Tal com ha estat definida, l'evolució de la productivitat del treball queda perfectament determinada per les trajectòries de la producció i l'ocupació. En el període de creixement que abasta la segona meitat dels seixanta i els primers anys de la dècada dels setanta, la producció creix molt més ràpidament que l'ocupació, la qual cosa determina una forta expansió de la productivitat —que a Catalunya creix a una taxa mitjana anual del 3,73 % entre 1964-75—. La crisi energètica frena bruscament el creixement de la producció experimentat des d'anys enrere, encara que la massiva destrucció de llocs de treball que l'acompanya permet que la productivitat continuï el seu ascens. La recuperació econòmica iniciada a meitat dels vuitanta, basada en una forta recuperació de l'ocupació, es va traduir en un alentiment de l'avanç de la productivitat del treball, que es va recuperar posteriorment amb la intensa destrucció de llocs de treball que va acompanyar el trienni de crisi 1991-93.

L'estudi de la productivitat del treball a Catalunya per activitats econòmiques permet afegir alguns comentaris d'interès. La informació estadística disponible fa possible dur a terme l'anàlisi per als sectors d'agricultura, indústria, construcció i serveis destinats al mercat en el període 1977-93. Als anys noranta, la major productivitat es dona en els serveis, seguits de la indústria, la construcció i l'agricultura —gràfic IV.2—. Des de 1977 es detecta una ostensible convergència pel que fa als nivells de productivitat de les grans activitats econòmiques a Catalunya, com ho demostra el fet que

GRÀFIC IV.2
Evolució de la productivitat sectorial del treball. 1977-93
Catalunya
 milions de pessetes de 1990 per ocupat

FONT: Vegeu apèndix I.

en aquest any el sector més productiu –serveis de mercat– exhibís una productivitat un 262 % superior al menys productiu –agricultura–, mentre que el 1993 aquest mateix diferencial s'havia reduït al 33 %. Amb una perspectiva dinàmica, la productivitat del treball creix en tots els sectors, encara que el ritme és més gran en l'agricultura, seguida a gran distància per la construcció i la indústria –aquesta darrera amb una taxa mitjana de creixement entre 1977 i 1993 del 3,41 %– i dels serveis de mercat, que presenten els menors avenços de productivitat –l'1'31 % com a mitjana del període, com mostra el quadre IV.2.

QUADRE IV.2

Taxa de creixement real anual de la productivitat sectorial del treball. Sector privat de l'economia. Catalunya
 Percentatges

	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1977- 1993
Agricultura	5,17	8,29	17,89	7,85
Indústria	4,12	2,27	4,06	3,41
Construcció	5,22	3,03	1,23	3,89
Serveis venda	4,05	-2,24	1,32	1,31

FONT: Vegeu apèndix I.

L'elevat ritme amb què s'ha reduït l'ocupació agrària a Catalunya explica una part important dels avenços en la productivitat del sector. Per la seva banda, les millores aconseguides en la productivitat del treball a la indústria han estat la peça clau del creixement d'ençà dels seixanta. L'esforç tecnològic realitzat, la més gran qualificació de la força de treball o les millores en la mateixa organització de la producció, han estat alguns dels factors vinculats al progrés tècnic registrat per la indústria en les últimes dècades. Per la seva banda, la mateixa introducció de progrés tècnic incorporat en els equipaments de producció, juntament amb factors com l'encariment del treball respecte al capital –que fomenta la seva substitució– expliquen la intensificació de capital registrada.

Cadascuna de les activitats productives catalanes ofereix nivells de productivitat que superen la mitjana espanyola; de tota manera, segons les xifres més recents del període 1991-93, les distàncies més grans es donen a l'agricultura, seguida dels serveis destinats a la venda i la construcció –quadre IV.3–. Tot i que en la indústria el diferencial és també favorable a la regió, aquest és d'una magnitud que, des de mitjan anys vuitanta, a penes arriba a assolir un punt percentual.

QUADRE IV.3
Productivitat sectorial del treball
Sector privat de l'economia
Catalunya
Mitjana nacional = 100

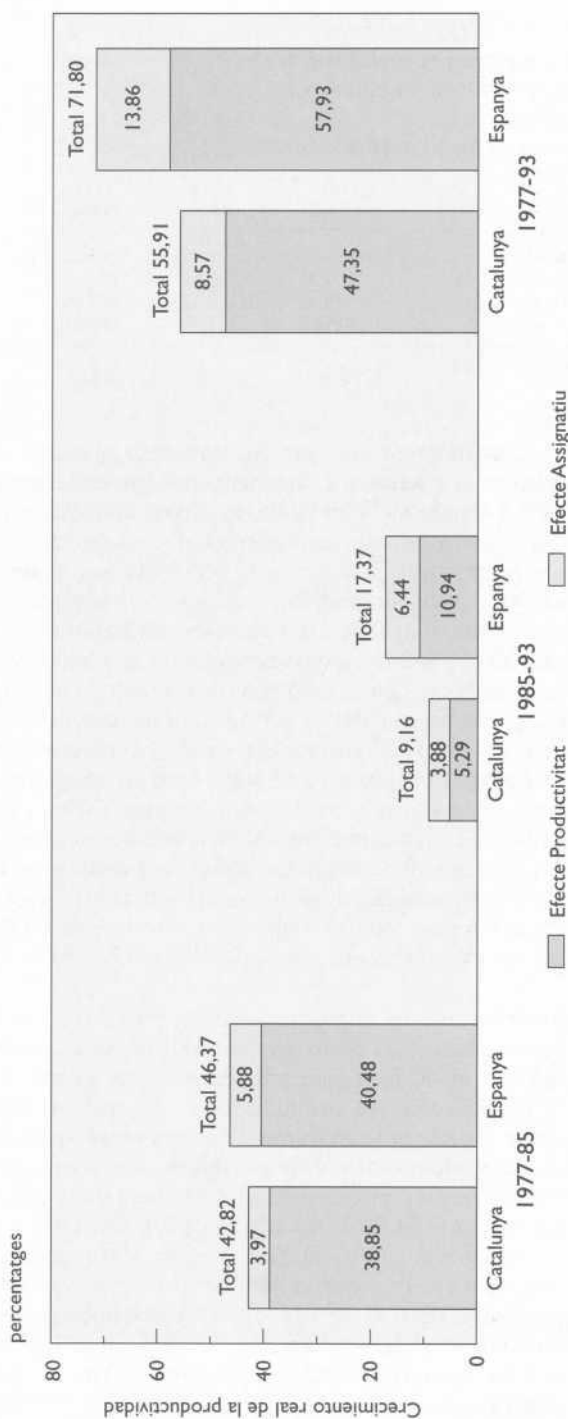
	1977- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1977- 1993
Agricultura	136,15	126,77	129,25	132,28
Indústria	102,91	100,93	100,99	101,98
Construcció	99,43	102,12	108,66	101,79
Serveis venda	115,07	113,75	109,01	113,52

FONT: Vegeu apèndix 1.

Fins a aquest moment, no hem fet altra cosa que constatar una tendència des dels seixanta a l'augment sostingut de la productivitat del treball a Catalunya. Tanmateix, resultaria interessant conèixer en quina mesura aquesta evolució es deu al fet que totes les activitats productives presents a la regió han augmentat la seva productivitat—cosa que podríem qualificar com a *efecte productivitat*— o bé al canvi en l'estructura productiva regional, desplaçant recursos des dels sectors menys productius cap a les activitats amb major productivitat, com la indústria o els serveis de mercat—*efecte assignatiu*—. Per tal de dur a terme aquesta descomposició del creixement de la productivitat del treball, s'ha utilitzat l'aproximació metodològica proposada de Moshe Syrquin, «Resource reallocation and productivity growth», dins Syrquin, Taylor i Westphal (eds.) (1984), *Economic structure and performance* (Academic Press). Encara que hauria estat desitjable iniciar l'anàlisi als anys seixanta, que és quan es produeixen amb més intensitat els canvis en l'estructura productiva de les regions espanyoles, la disponibilitat d'informació estadística ens limita al període 1977-93.

En l'economia catalana, la productivitat del treball creix entre 1977 i 1993 un total de 55,91 punts percentuals, dels quals corresponen 47,35 a l'increment de la productivitat en totes les activitats presents a la regió—*efecte productivitat*— i la resta a l'efecte del desplaçament de la producció cap a sectors en els quals el treball mostra una productivitat més gran—indústria i serveis destinats a la venda—. En termes percentuals, el creixement de la productivitat sectorial explica el 84,68 de la variació de la productivitat agregada del treball, mentre que el 15,32 % restant s'explica per l'efecte assignatiu—*gràfic IV.3*—. Aquests resultats divergeixen una mica dels obtinguts per al conjunt de la geografia econòmica espanyola, on—sobre un augment de productivitat de 72 punts percentuals— els percentatges explicats pels efectes productivitat i assignatiu són del 80,69 i el 19,31 % respectivament.

GRÀFIC IV.3
Descomposició del creixement real de la productivitat del treball. 1977-93

FONT: Vegeu apèndix I.

Destaca la menor capacitat explicativa en l'economia catalana de l'efecte assignatiu derivat del desplaçament d'actius regionals cap a sectors més productius. Altres regions que comparteixen aquesta característica amb Catalunya són Aragó, la Rioja, Navarra, Madrid o el País Basc, és a dir, regions totes elles en les quals ja s'havien produït durant els anys seixanta canvis importants en les estructures productives, i que a meitat dels setanta —recordem que la descomposició realitzada abasta el període 1977-93— ja havien desplaçat la major part dels seus recursos cap a les activitats més productives.

IV.3. La productivitat total dels factors

Les productivitats del treball o del capital constitueixen indicadors parcials de l'eficiència del sistema productiu, per tal com cap dels dos no té en compte la contribució de l'altre al creixement de la producció. Alternativament, podem obtenir una mesura de la *productivitat total dels factors* —PTF— que bàsicament recull aquelles variacions de la producció que no són explicades pels canvis merament quantitius en l'ús dels factors treball i capital. En literatura econòmica, aquest concepte és conegut com el *residu de Solow*, perquè va ser Robert Solow el primer economista que va proposar un procediment per al seu càlcul.

En certa manera, la productivitat total dels factors constitueix una *mesura de la nostra ignorància* pel que fa als processos de creixement econòmic, des del moment que pretén mesurar aquells canvis en la producció que no són explicats per les quantitats aplicades de treball i capital. Tanmateix, existeixen alguns arguments teòrics que ens poden acostar a una millor comprensió del concepte. Tant les infraestructures de caràcter públic com el capital humà exerceixen un efecte extern positiu damunt la resta dels factors productius —ocupació i capital físic privat—, tot millorant-ne l'eficiència i la productivitat. Per això, podem esperar que siguin aquelles regions amb majors i millors dotacions de capital públic —infraestructures o equipaments, entre d'altres— i de capital humà aquelles que obtinguin una major productivitat total dels factors. Igualment, les regions que desplacin més ràpidament els seus actius productius cap a sectors en els quals el treball i el capital mostrin una productivitat conjunta més gran aconseguiran també majors increments de la seva PTF agregada.

En aquest estudi, s'utilitzen els càlculs de la productivitat total dels factors realitzats per F. Pérez, F. Goerlich i M. Mas (1996): *Capitalización y crecimiento en España y sus regiones 1955-95*, Fundación BBV, amb la diferència que aquí les disponibilitats estadístiques han permès estendre els càlculs fins a l'any 1993 —el lector es pot remetre a la publicació esmentada per tal d'aprofundir en els aspectes més tècnics de l'obtenció de la PTF—. L'anàlisi de productivitat es realitza per al

sector privat de l'economia —vegeu apèndix I— i totes les unitats monetàries es valoren en pessetes constants de l'any 1990.

En les tres dècades transcorregudes entre els anys 1964 i 1993, la productivitat total dels factors creix en l'economia catalana a una taxa anual acumulativa mitjana del 2,16 %, enfront del 2,95 % que es registra a nivell nacional —*quadre IV.4*—. Els creixements més grans de la PTF es donen als anys seixanta i primers setanta, i també en els anys que segueixen a la crisi energètica. La recuperació econòmica amb què s'inicia la segona meitat dels vuitanta té un dels seus fonaments en el creixement de l'ocupació, i no tant en els increments aconseguits en la PTF, que entre 1985 i 1991 creix a la regió una taxa anual del 0,17 %, significativament per sota de la mitjana, que gairebé arriba a un punt percentual.

QUADRE IV.4

Taxa de creixement anual de la PTF Percentatges

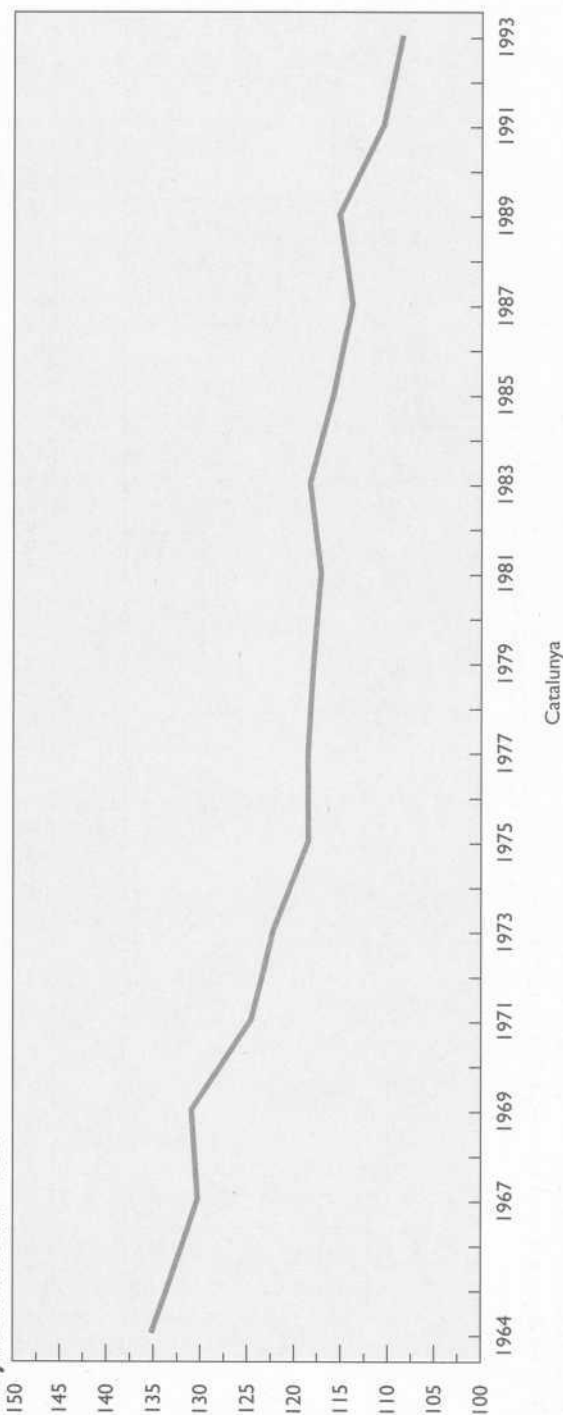
	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
TOTAL NACIONAL	3,90	3,38	0,96	1,60	3,65	1,12	2,95
CATALUNYA	2,65	3,14	0,17	0,67	2,88	0,30	2,16

FONT: Vegeu apèndix I.

Des dels anys seixanta, els nivells de la PTF a Catalunya s'han mantingut per damunt dels habituals en les regions espanyoles, tot i que amb una evident tendència a l'acostament. El 1964, eren un 35 % superiors a aquesta mitjana, diferencial que en els noranta ha baixat per sota del 10 % —*gràfic IV.4*—. Aquesta convergència no sembla, però, generalitzable a totes les regions espanyoles; així, Catalunya, Madrid i el País Basc, totes elles significativament per damunt de la mitjana en els seixanta, mostren la tendència esmentada, mentre que en altres regions també amb una posició favorable, com ara les Balears, no s'aprecia aquesta evolució convergent.

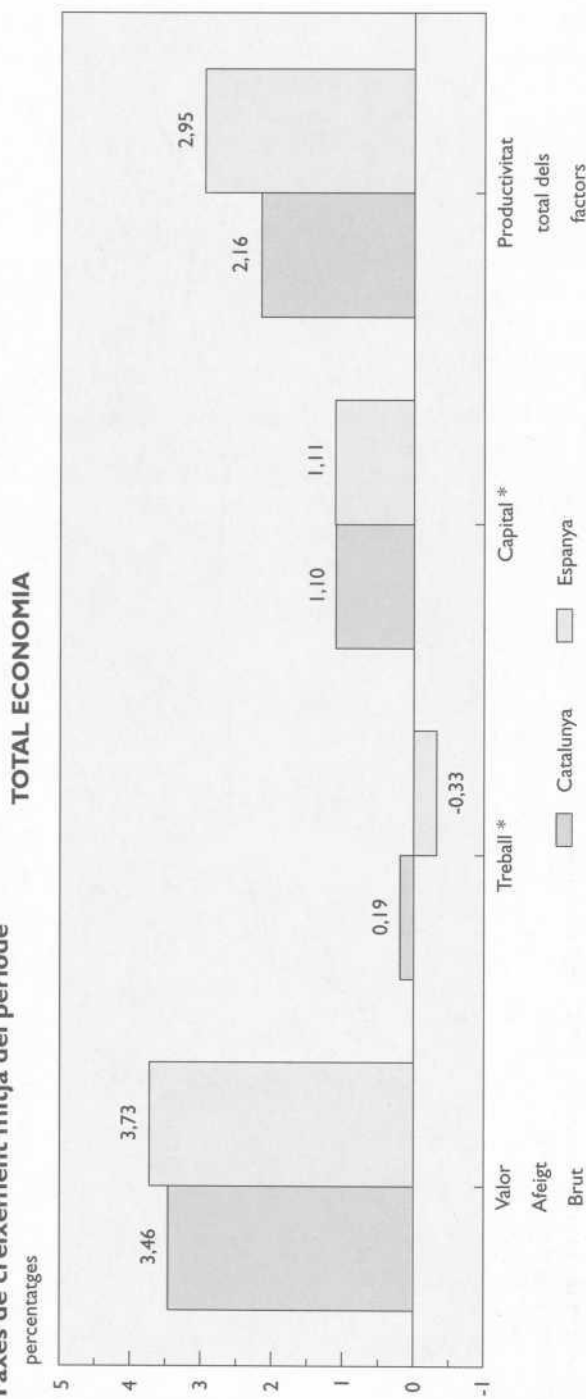
El màxim interès de les estimacions realitzades rau al fet que permeten descompondre la trajectòria de la producció en aquella part atribuïble al creixement dels factors de treball i capital —ponderat per les seves respectives participacions en el Valor Afegit regional—, i un residu no explicat que és el que anomenem PTF. La producció del sector privat de l'economia catalana registra entre 1964 i 1993 un creixement mitjà anual acumulatiu del 3,46 %, del qual 0,19 punts percentuals són deguts a la major utilització del factor treball, 1,10 punts a l'augment en l'ús del factor capital i els 2,16 punts restants conseqüència dels increments en la productivitat total dels factors —*gràfic IV.5*—. En termes percentuals podem,

GRÀFIC IV.4
Evolució de la productivitat total dels factors. 1964-93
Mitjana nacional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC IV.5
Fonts del creixement econòmic. 1964-93
Taxes de creixement mitjà del període
 percentatges

* Ponderat per les respectives participacions en el Valor Afeïgit.
 FONT: Vegeu apèndix I.

doncs, afirmar que, mentre que la major utilització dels factors treball i capital explica el 37,4 % del creixement de la producció regional, la pujada de la productivitat total dels factors és responsable del 62,6 % restant, la qual cosa situa la contribució d'ambdós components en una relació aproximada d'1 a 1,7 favorable a la PTF.

Una estimació recent del pes de cadascun dels tres factors esmentats en el creixement del PIB *per capita* en la Comunitat Europea de dotze membres durant el període 1961-91 reconeix també el paper dominant de la PTF com a element explicatiu —J.L. Raymond (1995): «Crecimiento económico, factor residual y convergencia en los países de la Europa comunitaria», dins *Papeles de Economía Española*, 63—. Per a un creixement mitjà del PIB *per capita* del 2,8 % anual, 2,1 punts procedeixen del creixement de la productivitat total dels factors, 0,8 punts de l'*aprofundiment del capital* —entès en termes de l'augment de l'estoc de capital *per capita*—, i -0,1 punts de l'*aprofundiment de l'ocupació*, és a dir, de l'evolució de la relació entre població ocupada i població total, que en aquest cas és a la baixa.

La contribució de la PTF al creixement de la producció a Catalunya no és la mateixa tot al llarg del període objecte d'estudi. Entre 1964 i 1975 aporta el 47 % de l'increment del VAB; entre 1975 i 1985 el 232 %, compensant una aportació negativa del factor treball; entre 1985 i 1991 només el 3,5 % —en aquesta fase del cicle, el creixement econòmic es fonamenta en gran mesura en la creació d'ocupació—; i, finalment, en el trienni de crisi 1991-93 la producció cau a una taxa de -1,69 % anual, davant un augment de la PTF del 0,67 %, insuficient per compensar la negativa contribució de l'ocupació al creixement —*quadre IV.5*—. Així, es constata que la PTF té un paper molt rellevant en el creixement de la segona meitat dels seixanta i primers setanta, mentre que la seva funció és molt més modesta en la fase d'alça del cicle de la segona meitat dels vuitanta.

En comparació amb l'aportació de la PTF al creixement de l'economia espanyola, Catalunya mostra algunes pautes diferencials. Per a la globalitat del període, la contribució de la PTF al creixement d'Espanya és del 80 %, significativament per damunt del percentatge obtingut a l'economia catalana. El diferencial desfavorable a la regió, proper als 20 punts percentuals, té un dels seus orígens principals en la diferent contribució del factor treball a Catalunya, ja que en el conjunt d'Espanya aquest realitza una aportació negativa al creixement del producte xifrada en -0,33 punts, enfront d'una contribució positiva a la regió catalana que assoleix els 0,19 punts, circumstància que comparteix amb els dos arxipèlags, Madrid, Múrcia i la Comunitat Valenciana. Només entre els anys 1975 i 1985, l'aportació percentual de la PTF al creixement del VAB a

QUADRE IV.5

Contribució de la PTF al creixement del VAB privat
Percentatges

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
TOTAL NACIONAL							
VAB	5,87	2,06	4,09	-0,57	4,04	2,91	3,73
Treball*	0,34	-1,87	1,90	-2,98	-0,71	0,66	-0,33
Capital*	1,64	0,55	1,23	0,81	1,10	1,12	1,11
PTF	3,90	3,38	0,96	1,60	3,65	1,12	2,95
CATALUNYA							
VAB	5,61	1,35	4,89	-1,69	3,56	3,20	3,46
Treball*	1,41	-2,23	3,33	-3,50	-0,33	1,58	0,19
Capital*	1,55	0,44	1,39	1,13	1,01	1,33	1,10
PTF	2,65	3,14	0,17	0,67	2,88	0,30	2,16

* Ponderat per les respectives participacions en el Valor Afegit.

FONT: Vegeu apèndix I.

Catalunya supera la mitjana espanyola; en aquest cas, el major impacte de la crisi sobre l'ocupació regional determina una menor contribució del factor treball al creixement, que es veu en part compensada per un major augment de la productivitat. Finalment, destaca la reduïda contribució de la PTF a l'avanç del VAB a la regió durant la recuperació econòmica de la segona meitat dels vuitanta, que a Catalunya es caracteritza per un fort ritme de creació d'ocupació, el més alt entre les regions espanyoles.

Un pas més en l'estudi de la PTF en l'economia catalana i la seva contribució al creixement econòmic de la regió és l'anàlisi del *progrés tècnic* per activitats sectorials. En aquest cas, en ser 1977 el primer anys per al qual es disposa d'informació sectorial sobre l'ocupació, el període objecte d'estudi discorre entre aquest any i 1993 —últim per al qual la informació referida a l'estoc de capital està disponible—. En aquest període, la PTF en la indústria catalana creix a una taxa mitjana anual del 2,23 % enfront d'un 0,69 % en els serveis de mercat. les taxes corresponents per a l'agricultura i la construcció —sectors de menor presència a la regió— són del 6,88 i el 3,32 % respectivament —*quadre IV.6*—. En totes les activitats productives catalanes, a excepció de la construcció, el que hem anomenat *progrés tècnic* avança des de mitjan anys setanta a una taxa més reduïda amb relació al conjunt de l'economia espanyola —*quadre IV.7*—; tanmateix, totes elles presenten a Catalunya uns nivells de PTF per damunt de la mitjana —*gràfic IV.6*.

La descomposició del creixement del VAB a Catalunya per activitats econòmiques en el període 1977-93 permet comprovar que la

QUADRE IV.6**Taxa de creixement anual de la PTF per sectors.****Catalunya****Percentatges**

	1977-1985	1985-1991	1991-1993	1977-1993
Agricultura . . .	4,33	7,23	16,56	6,88
Indústria	3,27	1,44	0,51	2,23
Construcció	4,12	4,21	-2,40	3,32
Serveis venda . . .	3,15	-2,30	0,05	0,69

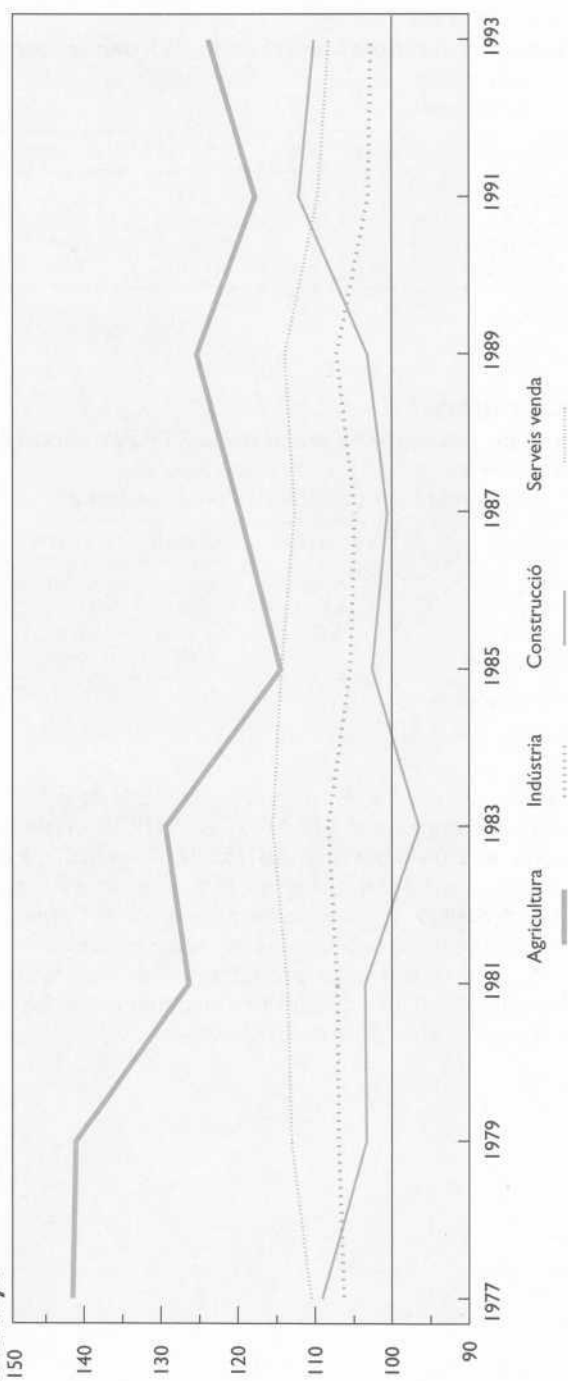
QUADRE IV.7**Taxa de creixement anual de la PTF per sectors.****Catalunya****Desviacions respecte a la mitjana nacional**

	1977-1985	1985-1991	1991-1993	1977-1993
Agricultura	-2,80	0,52	2,90	-0,89
Indústria	-0,09	-0,37	-0,15	-0,20
Construcció	-0,79	1,54	-0,84	0,07
Serveis venda . . .	0,45	-0,68	-0,65	-0,12

FONT: Vegeu apèndix 1.

contribució més gran en termes percentuals de la PTF es produeix en l'agricultura amb el 218,41 % –gràfic IV.7–, seguida de la construcció amb una aportació del 155,87 % –gràfic IV.8–, la indústria amb un pes del 143,87 % –gràfic IV.9– i, finalment, els serveis, amb una contribució que a penes supera el 25 % –gràfic IV.10–. Si es compara amb l'aportació que el progrés tècnic ha realitzat al creixement sectorial del producte en el conjunt de l'economia espanyola, Catalunya destaca per una menor participació en totes les activitats, especialment en els serveis.

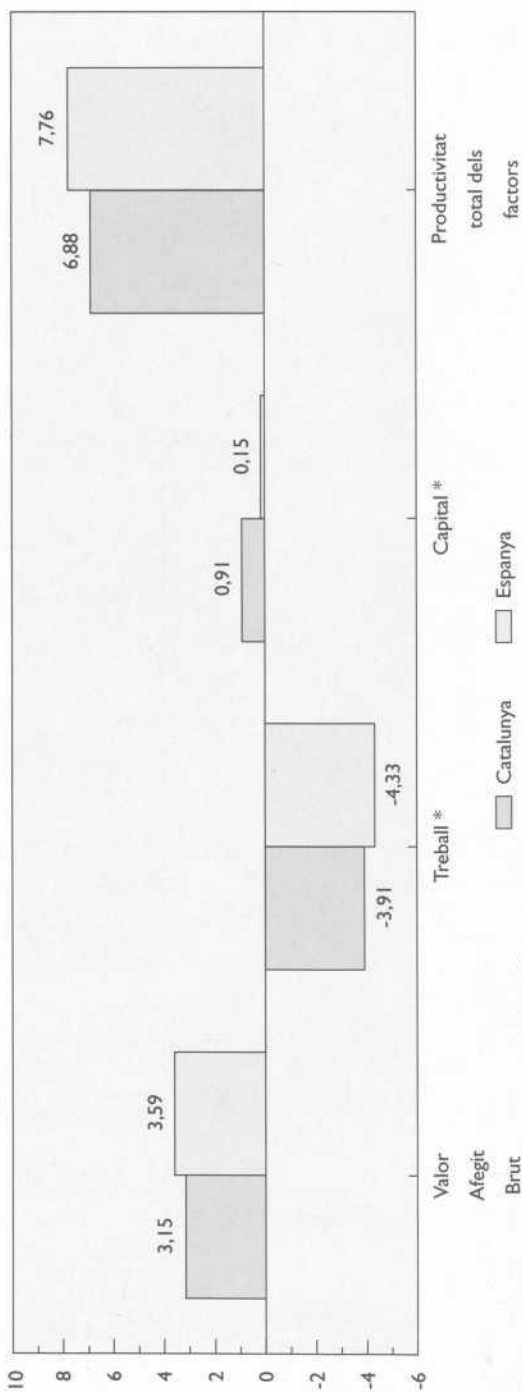
GRÀFIC IV.6
 Evolució de la productivitat total dels factors per sectors. 1977-93
 Mitjana nacional = 100
 Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC IV.7
Fons del creixement econòmic. 1977-93
Taxas de creixement mitjà del període
 percentatges

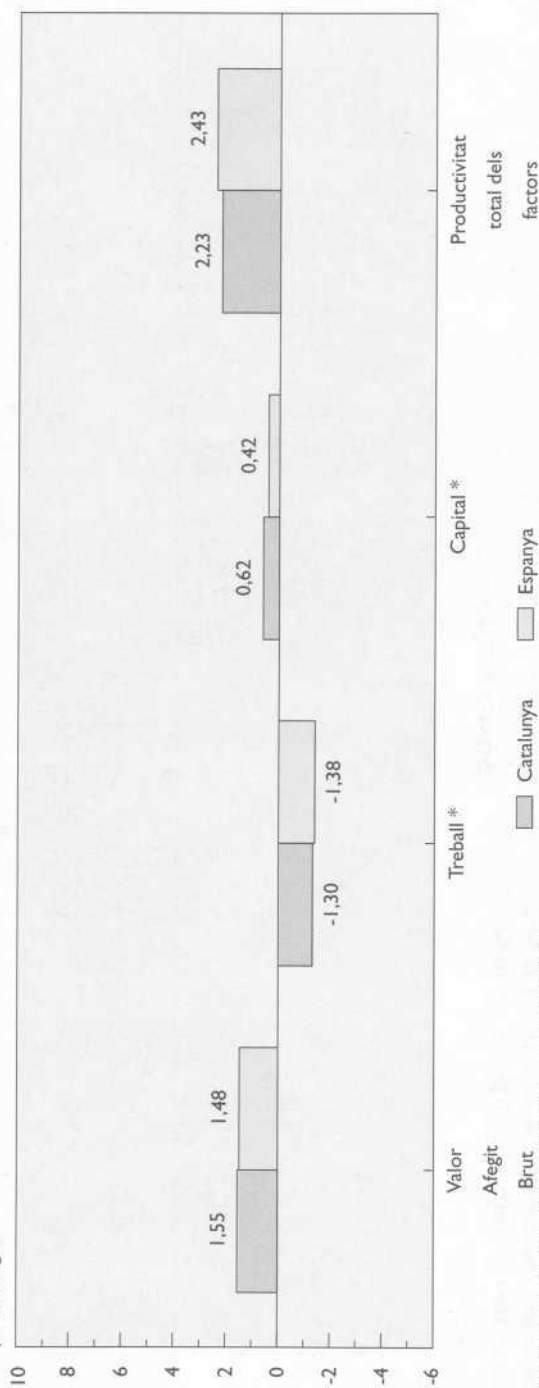
AGRICULTURA

* Ponderat per les respectives participacions en el Valor Afegit.
 FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC IV.8
Fons del creixement econòmic, 1977-93
Taxes de creixement mitjà del període
 percentatges

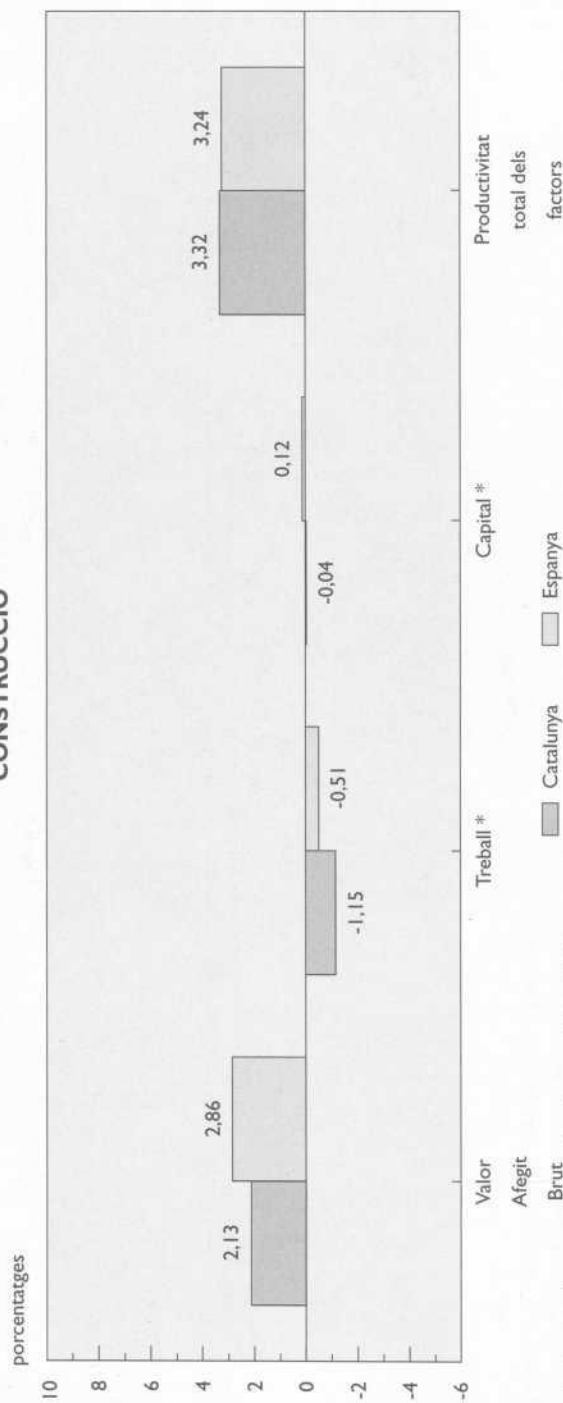
INDUSTRIA

* Ponderat per les respectives participacions en el Valor Afegit.
 FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC IV.9
Fonts del creixement econòmic. 1977-93
Taxas de creixement mitjà del període

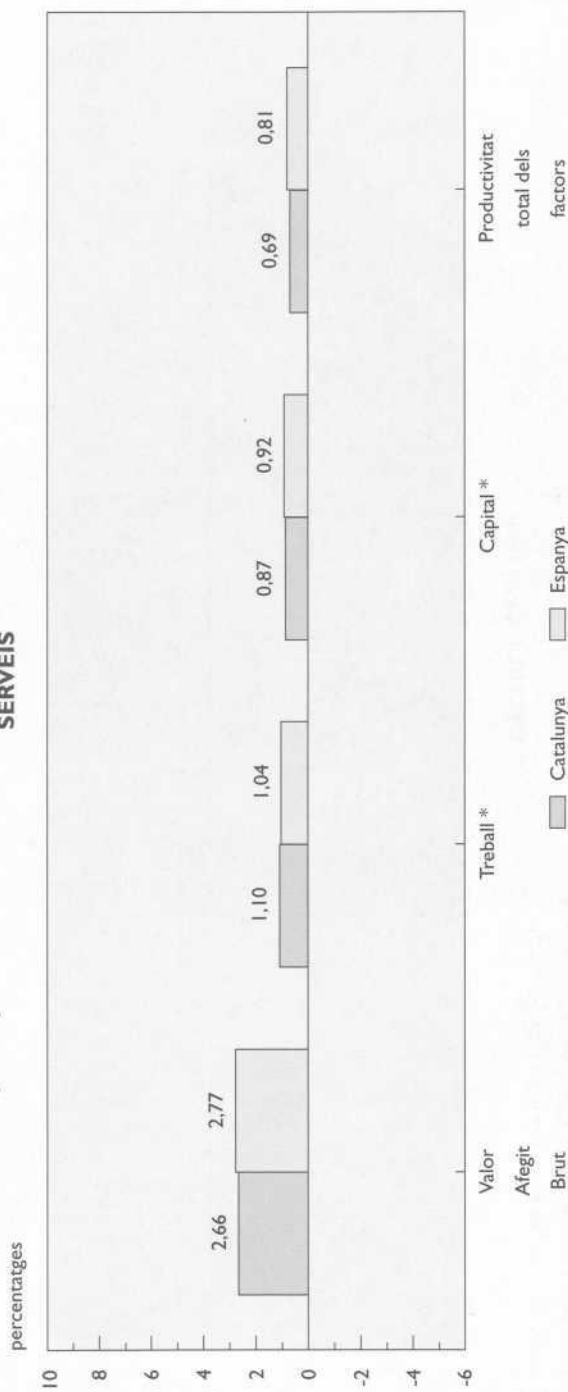
CONSTRUCCIO

* Ponderat per les respectives participacions en el Valor Afegit.
 FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC IV.10
Fons del creixement econòmic. 1977-93
Taxas de creixement mitjà del període

SERVEIS

* Ponderat per les respectives participacions en el Valor Afegit.
 FONT: Vegeu apèndix I.

IV.4. Factors determinants de la productivitat

Per definició, la productivitat total dels factors o progrés tècnic constitueix una mesura d'allò que no coneixem, és a dir, d'aquelles variacions de la producció que no són explicades per un canvi en les quantitats de capital o treball aplicades al procés productiu i que responen a una millora en l'eficiència amb què aquests s'utilitzen conjuntament. Tanmateix, les diferències regionals de la PTF es poden veure influïdes per les dotacions relatives de capital públic o per la diferent qualitat del capital humà —atès que en l'estimació de la PTF només s'ha tingut en compte el nombre de persones que prenen part en el procés productiu, i no la seva qualificació—. En un sentit ampli, el capital públic —de manera especial el de tipus productiu— exerceix un paper de complementarietat amb el capital privat, afavorint-ne l'acumulació i estimuland-ne la productivitat. Igualment, una major qualitat de la força de treball lligada a una millora en el seu grau de qualificació té com a resultat final una productivitat més gran.

Basant-se en aquests arguments teòrics, a l'estudi els resultats del qual serveixen de base per a l'elaboració d'aquest capítol —el lector pot remetre's a l'apèndix 1 de l'esmentada publicació per conèixer els detalls tècnics del procediment de càlcul— s'explica la PTF de les regions espanyoles en funció d'una variable que recull la dotació regional de capital públic —mesurada com a relació entre el capital públic i l'ocupació privada— i una altra que incorpora la qualificació del capital humà —aproximada a partir del percentatge de població activa amb estudis mitjans o superiors—, a més d'una tercera variable que recull l'especialització productiva de la regió —participació en el VAB regional de cadascun dels quatre grans sectors productius—, atesa la dispersió de productivitats sectorials que hem tingut l'oportunitat de comprovar amb anterioritat. Els resultats agregats de l'anàlisi mostren que tant el capital públic com el capital humà exerceixen un efecte positiu i significatiu sobre la PTF.

Per al conjunt de l'economia espanyola, l'acumulació de capital públic explica al voltant del 16 % de les millores aconseguïdes en la PTF entre meitat dels anys seixanta i principi dels noranta, mentre que l'obtenció d'uns nivells superiors d'estudis que es tradueix en una millora de la qualificació del capital humà ve a explicar el 40 % d'aquests avenços; per la seva banda, el 36 % del canvi en la PTF es deu a les modificacions de l'estructura productiva, sobretot mitjançant el desplaçament de recursos des de l'agricultura a altres activitats com ara la indústria o els serveis. A Catalunya, la major acumulació de capital públic explica el 25 %

dels avenços en la *PTF*, mentre que l'acumulació de capital humà explica el 60 % del *progrés tècnic* o *PTF*, alhora que el percentatge que correspon als canvis en l'estructura productiva té un poder explicatiu en l'economia catalana significativament inferior al constatat com a mitjana per al conjunt de les regions espanyoles.

CAPÍTOL V

EVOLUCIÓ I ESTRUCTURA DEL TEIXIT PRODUCTIU DE CATALUNYA

- V.1. Introducció
- V.2. El teixit productiu regional
- V.3. El sector agrícola i pesquer
- V.4. La indústria
- V.5. El sector serveis
- V.6. El paper del sector públic

V.1. Introducció

El desenvolupament del capítol segon va plantejar com un dels seus objectius l'estudi de l'estructura productiva de Catalunya i la seva evolució al llarg de les quatre últimes dècades, des de la perspectiva de les grans activitats econòmiques —agricultura, indústria, construcció i serveis—. El contingut del present capítol aspira a progressar en el coneixement d'aquesta estructura, tot aprofundint en l'anàlisi de cadascun dels sectors a partir d'una major desagregació de les activitats productives que els integren. Amb aquesta intenció, l'apartat segon —sota el títol *teixit productiu regional*— serveix de base per a un estudi més detallat de l'*agricultura*, la *indústria* i els *serveis regionals*, que s'aborda posteriorment, als apartats tercer, quart i cinquè, respectivament. En l'últim apartat es fan algunes referències al *paper del sector públic* com a agent que condiona el creixement econòmic.

V.2. El teixit productiu regional

Reprement algunes conclusions del capítol segon, l'estructura productiva catalana mostra a partir dels anys cinquanta una tendència a la reducció en termes reals del pes de la producció agrària, alhora que s'incrementa la importància de la producció de manufactures i es manté la participació de la construcció. Per la seva banda, el pes dels serveis arriba fins i tot a baixar lleugerament. Podríem arribar a diferents conclusions si realitzéssim els càlculs pertinents en pessetes corrents; en aquest cas, observariem un increment de la participació dels serveis, que respon a un fenomen estrictament

nominal derivat de la major taxa a què tradicionalment han crescut els preus de les activitats terciàries, conseqüència, entre altres factors, del menor ritme amb què han incorporat progrés tècnic a la seva funció de producció. La distribució dels recursos productius a la Catalunya dels anys noranta es caracteritza per una notable especialització de la regió en activitats manufactureres —és a dir, la seva participació en la producció agregada regional supera la que posseeixen en el conjunt de l'economia espanyola— i una desespecialització, també d'una magnitud important, en les activitats agràries. Tanmateix, aquests eren ja els trets bàsics de l'especialització productiva catalana a la dècada dels seixanta.

La informació proporcionada per la publicació *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV, permet un tractament més detallat de l'estructura productiva catalana per al període 1983-93. L'anàlisi dels índexs regionals d'especialització productiva amb una desagregació de 24 activitats no ens duu a cap conclusió que no fos previsible després d'haver estudiat l'especialització per als quatre grans sectors. Així, el 1993 tots els índexs per a les activitats primàries assoleixen valors ostensiblement per sota de 100, reflex d'una clara desespecialització, mentre que per a la majoria de les activitats manufactureres els índexs són superiors a 100 —mostrant una situació d'especialització—, sent els valors més elevats els corresponents a la indústria química, tèxtils, cuir i calçat, la producció de cautxú, plàstics i les seves manufactures o paper, articles de paper i impressió —*quadre V.1*—. La posició de desespecialització que a nivell agregat mostra la regió en activitats de serveis respon a una situació lleugerament dual, en què Catalunya es troba especialitzada en la major part dels serveis destinats a la venda, però desespecialitzada en la producció de serveis públics.

Comparant els índexs esmentats per a 1993 amb els obtinguts una dècada abans, no s'hi observen canvis importants, la qual cosa podria resultar, fins a un cert punt, previsible, atès el poc temps transcorregut. En qualsevol cas, i si haguéssim de destacar algun fet, aquest seria una tendència a l'augment dels índexs d'especialització en aquelles produccions manufactureres que ja partien d'una situació d'especialització positiva el 1983, reflectint un procés de progressiva concentració regional de la producció de determinats sectors a escala espanyola. El càlcul dels índexs d'especialització regional utilitzant com a variable de referència la distribució sectorial de l'ocupació —*quadre V.2*— no fa res més que reforçar les conclusions anteriors.

QUADRE V.1

Estructura regional de la producció

	1983		1993	
	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100
CATALUNYA	100,00		100,00	
Agricultura	2,48	42,59	1,84	40,01
Pesca	0,23	34,48	0,16	36,24
Productes energètics i aigua	4,01	120,99	3,54	91,73
Minerals i metalls	0,29	19,45	0,24	40,82
Minerals i productes no metàl·lics	2,08	102,47	1,26	89,35
Productes químics	3,68	192,20	3,01	204,02
Productes metàl·lics i maquinària	7,02	129,41	5,94	144,82
Material de transport	1,81	100,38	1,57	121,69
Productes alimentaris, begudes i tabac	4,32	108,96	3,65	101,18
Tèxtils, cuir i calçat	6,76	192,60	3,60	203,26
Paper, articles de paper i impressió	2,33	157,95	2,26	160,30
Fusta, suro i mobles de fusta	1,13	94,37	0,82	97,05
Cautxú, plàstic i altres manufactures	2,51	162,47	1,57	165,34
Construcció i enginyeria	4,62	74,51	7,18	92,66
Recuperació i reparacions	3,87	109,56	2,66	107,90
Serveis comercials	12,71	105,27	14,09	107,11
Hostaleria i restaurants	4,37	82,27	6,09	89,29
Transports i comunicacions	6,47	88,34	6,30	97,19
Crèdit i assegurances	5,44	107,96	7,31	106,03
Lloguer d'immobles	5,49	104,19	6,02	104,60
Ensenyament i sanitat privats	3,86	110,36	2,25	115,61
Altres serveis per a la venda	6,22	96,90	8,49	109,61
Servei domèstic	0,88	90,09	1,29	104,04
Serveis públics	7,40	72,58	8,86	66,16

FONT: Vegeu apèndix I.

V.2.1. Estructura productiva i intercanvis amb l'exterior

Catalunya ha destacat des dels orígens de la seva industrialització i les transformacions econòmiques que la precedeixen, per una major obertura de la seva economia als mercats exteriors.

Ja al segle XIX, segons afirma el professor *Leandro Prados* a la seva obra *Comercio exterior y crecimiento económico en España, 1826-1913: tendencias a largo plazo* (Banco de España. Madrid, 1982), els sectors exportadors a Espanya es caracteritzaven per ser més permeables al progrés tècnic i per una productivitat que superava la d'altres activitats més orientades al mercat interior. Tot i que el grau d'obertura global de l'economia espanyola al segle passat era reduït en comparació amb el d'altres economies com l'anglesa o la francesa, sí s'observa una regularitat empírica entre el creixement de les regions i la seva major o menor vocació exportadora; així, el País Basc, la Comunitat Valenciana o Catalunya, totes elles marcadament exportadores, creixen significativament per damunt de la mitjana espanyola.

QUADRE V.2

Estructura regional de l'ocupació

	1983		1993	
	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100
CATALUNYA	100,00		100,00	
Agricultura	5,91	36,62	3,02	34,22
Pesca	0,31	40,62	0,29	39,12
Productes energètics i aigua	1,19	82,61	0,77	76,19
Minerals i metalls	0,27	27,02	0,24	45,79
Minerals i productes no metàl·lics	2,01	107,41	1,09	92,19
Productes químics	2,94	219,89	2,76	221,67
Productes metàl·lics i maquinària	7,88	156,90	6,63	151,31
Material de transport	2,30	122,50	1,90	139,56
Productes alimentaris, begudes i tabac	3,42	101,79	3,35	101,18
Tèxtils, cuir i calçat	8,69	204,76	6,06	189,67
Paper, articles de paper i impressió	2,32	183,19	2,11	161,24
Fusta, suro i mobles de fusta	1,99	107,31	1,48	95,47
Cautxú, plàstic i altres manufactures	2,20	176,60	1,68	165,22
Construcció i enginyeria	7,64	94,64	8,12	94,24
Recuperació i reparacions	2,82	119,59	2,19	112,10
Serveis comercials	14,61	114,81	16,24	108,95
Hostaleria i restaurants	4,29	87,25	6,23	91,77
Transports i comunicacions	5,28	95,11	5,86	101,24
Crèdit i assegurances	3,53	119,98	3,43	113,93
Lloguer d'immobles	0,16	175,04	0,11	187,60
Ensenyament i sanitat privats	3,33	115,73	2,16	118,40
Altres serveis per a la venda	4,69	103,68	8,30	119,74
Servei domèstic	3,25	89,67	4,25	102,72
Serveis públics	8,96	82,16	11,72	71,73

FONT: Vegeu apèndix 1.

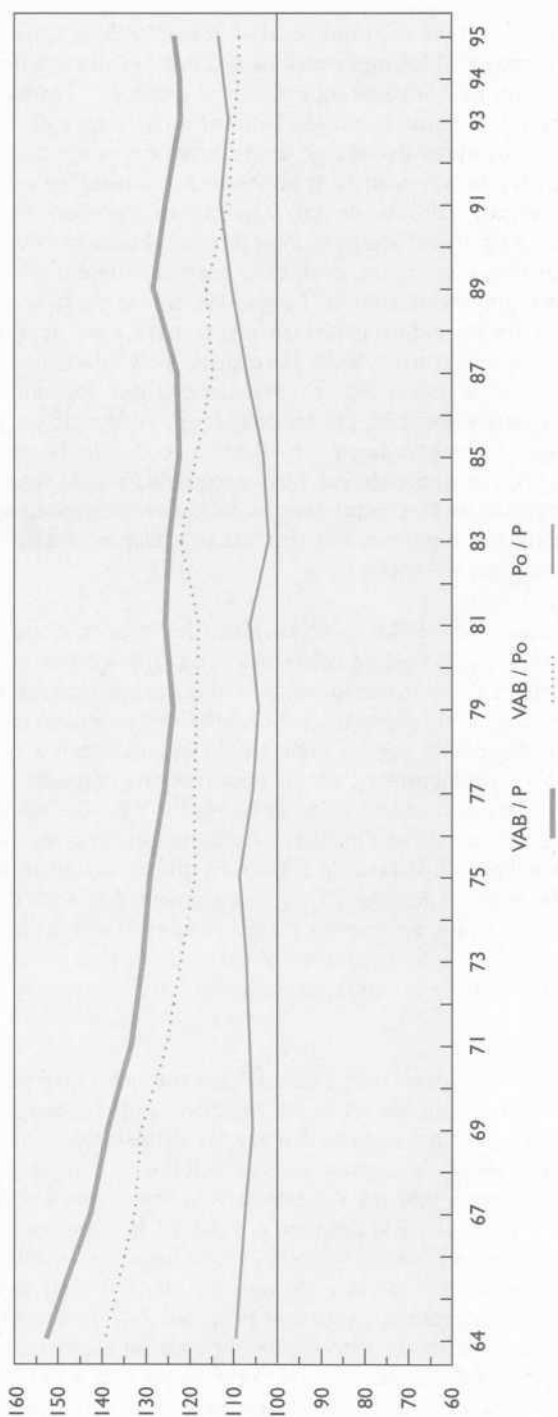
L'anàlisi realitzada en aquest apartat no és de tipus històric, de manera que les sèries de comerç exterior utilitzades arrenquen de la dècada dels vuitanta. Tenint en compte que la informació existent també es limita als intercanvis de Catalunya amb països estrangers, utilitzarem el terme *exterior* com a sinònim d'*estranger*, la qual cosa implica no poder tenir en compte l'evolució dels fluxos comercials interregionals amb la resta de l'economia espanyola, els quals, en el cas de Catalunya, tenen una gran importància, però per als quals no disposem de dades recents. Com a referència sobre aquests aspectes, el lector es pot remetre als treballs del professor Martí Parellada, on s'estudien amb diferents nivells de detall els fluxos comercials de Catalunya amb la resta d'Espanya —en destaquen els següents: *El comerç exterior de Catalunya. Els fluxos econòmics entre Catalunya i la resta d'Espanya (1975) i entre Catalunya i l'estranger. Metodologia i anàlisi de resultats*. Edicions 62, Barcelona 1982; «Los flujos comerciales de Cataluña y el resto de España (1975)» dins *Revista Económica de Banca Catalana*, 58, 1980; o bé, *Els fluxos econòmics entre Catalunya amb la resta d'Espanya (1975) i la resta del món. La balança de pagaments de Catalunya 1975*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1983, que escriu conjuntament amb Antoni Castells.

Al llarg de la dècada que va de 1985 a 1995, la trajectòria de les exportacions i les importacions a Catalunya mostra una tendència creixent, tal com apareix reflectit al *gràfic V.1*. Tanmateix, resulta necessari matisar que atesa l'absència de factors de deflació adequats, les xifres es valoren en pessetes corrents, per la qual cosa una part de la tendència és un fenomen nominal, en estar els fluxos comercials valorats de tal manera que recullen els efectes de variacions en els preus. Com a fets més remarcables dins aquesta trajectòria ascendent, destaca un cert alentiment de les importacions, juntament amb un lleuger increment de la taxa de creixement de les exportacions en els primers anys noranta. En part, aquests fets constitueixen la resposta dels fluxos comercials amb l'exterior a les successives devaluacions que van dur a terme les autoritats espanyoles per tal de corregir la situació de *misalignment* en què es trobava la pesseta. Amb la sortida de la crisi del trienni 1991-93, es produeix una nova recuperació de la tendència de les exportacions i les importacions catalanes, que mostren ritmes de creixement superiors als registrats en la fase expansiva de la segona meitat dels vuitanta.

La trajectòria de les exportacions i les importacions discorre de manera que la taxa de cobertura a la regió —relació que mesura el percentatge de les despeses per importacions que poden ser cobertes amb els ingressos procedents de les exportacions— cau al llarg de tota la segona meitat dels vuitanta com a conseqüència d'un major increment de les importacions respecte a les vendes de productes catalans a l'exterior —*gràfic V.2*—. Les devaluacions de la pesseta amb què s'inicia la dècada dels noranta es tradueixen en una millora de la taxa de cobertura que, a meitat de la dècada se situa entre el 65 i el 70 %, lleugerament per sota de la mitjana espanyola, que en aquests mateixos anys és del 80 %. Si exclouem els productes energètics en el càlcul de la taxa de cobertura, els resultats de l'economia catalana resulten, naturalment, més favorables.

Altres indicadors d'ús habitual per mesurar el grau d'obertura d'una economia en les seves relacions amb l'exterior són la *propensió a exportar* —quocient entre les exportacions i la producció— o el *coeficient d'obertura externa* —obtingut com la suma de les importacions més les exportacions sobre la producció—. A Catalunya, la *propensió a exportar* era del 22 % a meitat dels noranta, davant un 14 % a Espanya, reflex d'una major orientació a l'exterior de la producció catalana. A més, des del final dels seixanta, quan l'economia catalana exportava prop del 7 % de la seva producció —segons la dada de 1969—, s'ha registrat un augment continuat de la propensió a exportar, que creix de manera especial a partir de la recuperació econòmica posterior a la recessió de 1993.

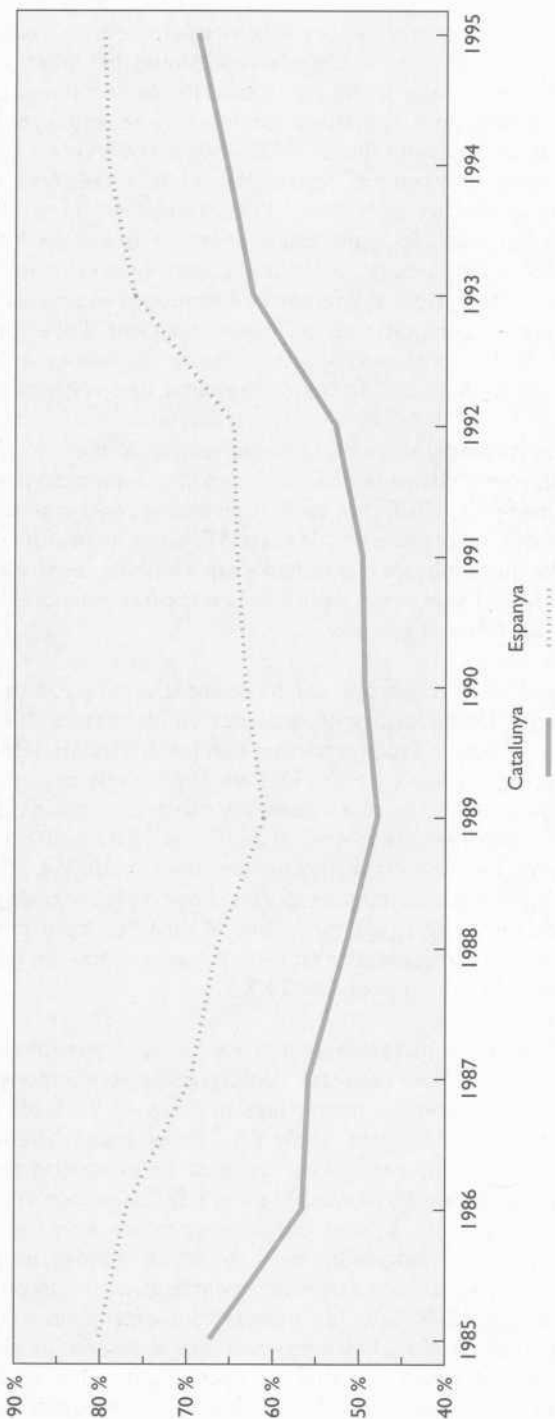
GRÀFIC V.1
Evolució de les exportacions i importacions. 1985-95
Catalunya
 mitjana nacional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC V.2
Evolució de la taxa de cobertura. 1985-95

(Exportacions / Importacions) * 100

FONT: Vegeu apèndix I.

La interpretació dels valors adquirits pel *coeficient d'obertura externa*, que en aquest cas apareix representat pel *gràfic V.3*, permet confirmar la major obertura a l'exterior de l'economia catalana en comparació amb la mitjana de les regions espanyoles. Des de meitat dels vuitanta fins a 1993, l'índex d'obertura a l'exterior de Catalunya es manté al voltant del 40 %, i s'observa un notable increment en els anys 1994 i 1995. També en aquest cas, la regió ha evolucionat cap a una major obertura, ja que en l'últim any de la dècada dels setanta, el valor d'aquest índex a penes arribava al 30 %. Amb relació al conjunt de l'economia espanyola, Catalunya sempre ha comptat amb un major coeficient d'obertura externa, amb 10-12 punts percentuals, sempre favorables a la regió, el diferencial mitjà des de la segona meitat dels vuitanta.

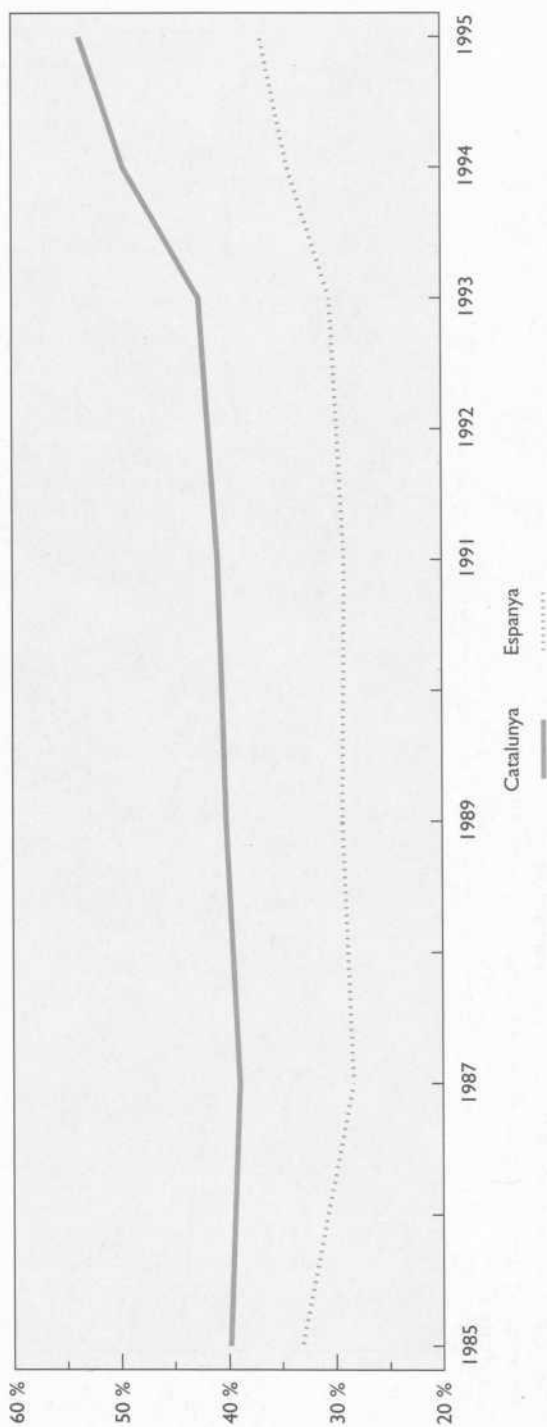
La interpretació econòmica d'aquesta dada ha d'estar, però, sotmesa almenys a dues qualificacions, com són la limitació d'incloure tan sols una part dels fluxos comercials que la regió manté amb altres territoris —el comerç amb la resta d'Espanya queda fora de l'anàlisi— i el fet que a mesura que es baixa cap a entitats territorials menors, el pes de la seva economia de les relacions comercials amb l'exterior tendeix a augmentar.

L'estudi de la trajectòria que ha seguit la participació de les exportacions i les importacions catalanes en les magnituds homònimes per al conjunt d'Espanya permet completar l'anàlisi dels intercanvis de la regió amb l'exterior. Des de 1985, s'observa una suau tendència creixent en totes dues, les quals, una dècada després —el 1995—, assolien uns valors del 25,80 i el 29,87 % per a les exportacions i les importacions, respectivament —*gràfic V.4*—. En qualsevol cas, aquests percentatges superen el pes de l'economia catalana en la producció agregada espanyola, el qual —tal com ja hem tingut l'oportunitat d'assenyalar en capítols precedents— en l'última dècada se situa molt a prop del 20 %.

Les exportacions catalanes mostren un total predomini dels productes industrials respecte dels agrícoles, corresponent, segons xifres de la primera meitat dels noranta, el 95 % de les vendes exteriors a la indústria —*gràfic V.5*—. En les importacions regionals, estan comparativament més presents els productes agrícoles, als quals correspon aproximadament el 8 % de les compres de la regió a l'exterior. Per la seva banda, segons les xifres més recents, Catalunya és l'origen de 8-10 % de les vendes espanyoles de productes agrícoles a l'exterior, mentre que la regió és el destí del voltant del 28-30 % de les importacions espanyoles d'aquests productes —*gràfic V.6*—. Les xifres relatives al pes de les exportacions i les importacions catalanes de productes industrials en l'agregat espanyol són del 27 i el 30 % respectivament —*gràfic V.7*.

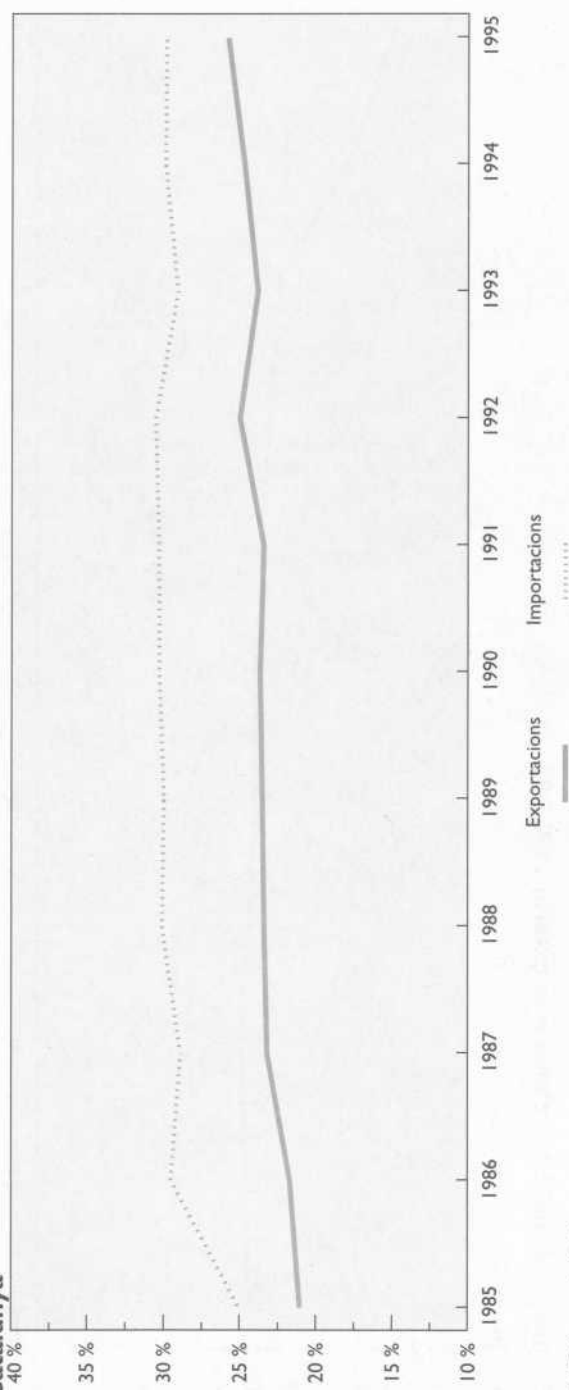
GRÀFIC V.3
Evolució del coeficient d'obertura exterior. 1985-95

$[(\text{Exportacions} + \text{Imports}) / \text{VAB}] * 100$

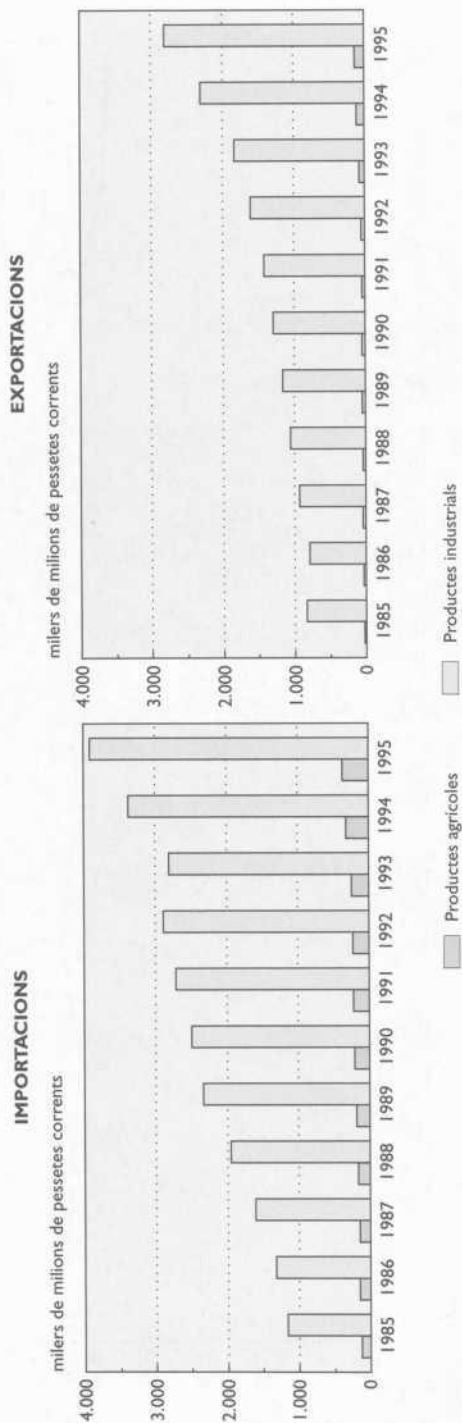
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC V.4
 Evolució de la participació de les exportacions
 i les importacions regionals en el total nacional. 1985-95
 Catalunya

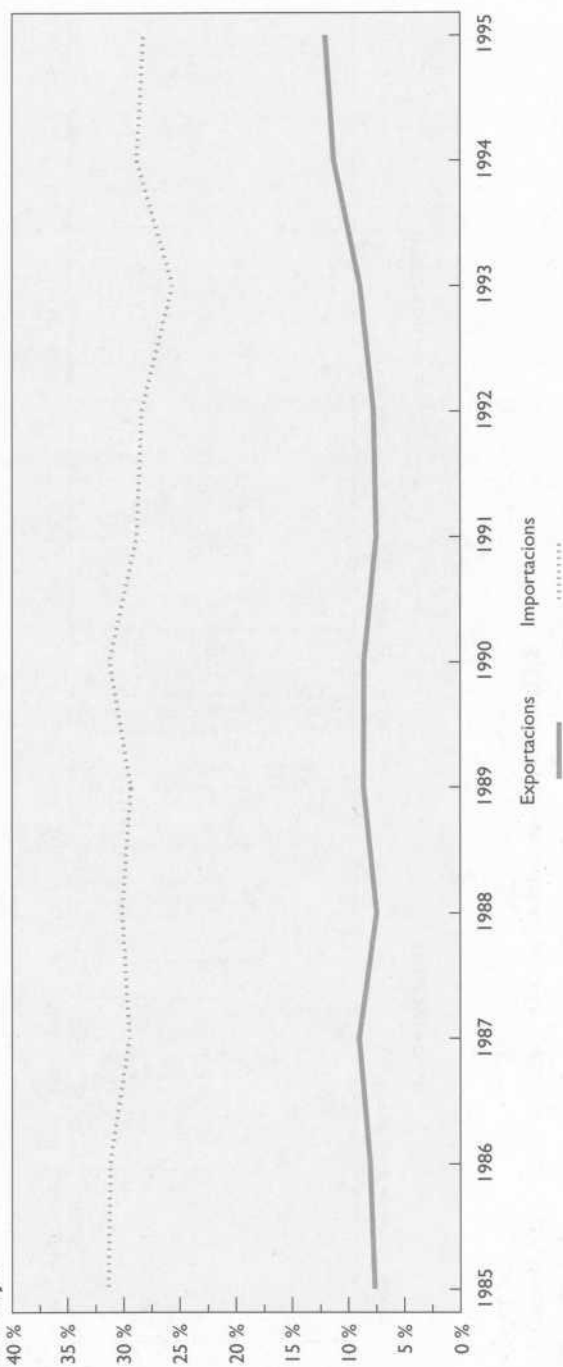
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC V.5
Composició de les exportacions i les importacions regionals
Catalunya

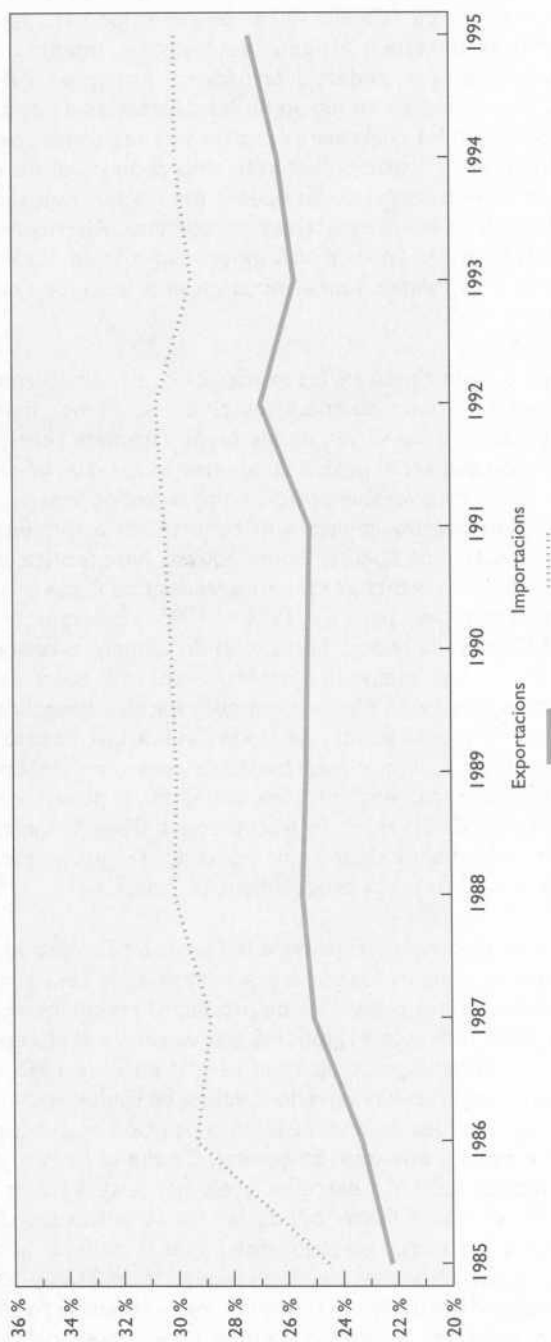
FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC V.6
 Evolució de la participació de les exportacions
 i les importacions agrícoles regionals en el total nacional. 1985-95
 Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC V.7
Evolució de la participació de les exportacions
i les importacions industrials regionals en el total nacional. 1985-95
Catalunya

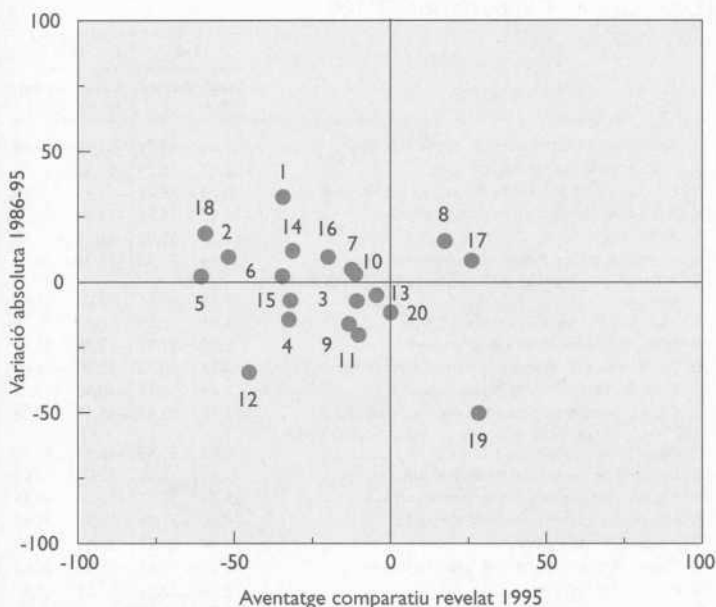

FONT: Vegeu apèndix I.

Un cop destacats els trets bàsics que permeten caracteritzar els intercanvis de Catalunya amb l'exterior, resulta interessant conèixer on rau en els seus avantatges competitius. Les teories tradicionals del comerç internacional justifiquen l'existència dels fluxos comercials en funció de les diferències de costos relatius o absoluts en les quals incorren diferents economies per produir un mateix bé. Tanmateix, estudiar amb prou nivell de detall les estructures de costos de les regions per conèixer els seus avantatges comercials resulta excessivament complex. Alternativament, se sol recórrer a una aproximació *ex post* basada en el càlcul de saldos comercials relatius fonamentats en el principi de l'*avantatge comparatiu revelat*.

Segons aquest principi, les exportacions es consideren reveladores de les capacitats competitives d'una economia, mentre que les importacions ho serien de les seves carències relatives. Per tant, un saldo comercial positiu en els intercanvis d'un bé amb l'exterior revelarà una favorable posició competitiva de la regió, mentre que un saldo negatiu implicarà el contrari, és a dir, una posició de desavantatge competitiu. Sobre aquesta base teòrica, hem obtingut un índex de l'avantatge comercial revelat de Catalunya per capítols aranzelaris per als anys 1986 i 1995 —utilitzant la classificació *TARIC*— com la relació entre el saldo comercial relatiu del capítol —exportacions menys importacions— sobre la suma d'exportacions més importacions d'aquest mateix capítol, expressada en percentatges. Un valor positiu de l'índex indica una posició competitiva favorable a la regió, més favorable com més a prop de cent es trobi; contràriament, si l'índex és negatiu, la posició competitiva és desfavorable a la regió. Es tracta, doncs, d'una simplificació amb un valor merament indicatiu, que no ha de ser interpretada de manera aïllada del seu propi procediment de càlcul.

Des de l'entrada d'Espanya a la *Comunitat Europea* el 1985, l'economia catalana ha assistit a una millora de la seva posició competitiva en moltes categories de productes recollides en la classificació *TARIC* utilitzada. El *gràfic V.8* representa en el seu eix horitzontal l'índex d'avantatge comparatiu revelat en l'any 1995, mentre que l'eix vertical recull la variació absoluta de l'índex entre 1986 i 1995, donant una idea de la variació en la posició competitiva de la regió entre aquests dos anys. En general, Catalunya ha guanyat posicions en moltes activitats, entre les quals, per la seva major participació en les vendes a l'exterior, destaquen la producció de màquines, aparells i material elèctric —tot i que la situació absoluta en el sector continua sent de desavantatge comparatiu— o la mateixa indústria de material de transport, per a la qual la regió frueix d'un sòlid avantatge comparatiu. Altres produccions on s'observa una millora de l'índex són la indústria del paper i les seves manufactures

GRÀFIC V.8**Avantatge comparatiu revelat. Anys 1986 i 1995
Catalunya**

* La numeració emprada per als sectors en el gràfic es correspon amb la utilitzada al quadre V.3.

** El sector 21 no ha estat inclòs al gràfic perquè les seves coordenades en queden fora dels límits. Les dades corresponents a aquesta activitat són: avantatge comparatiu revelat 1995, 84,90 i variació absoluta 1986-1995, 162,4.

FONT: Vegeu apèndix I.

o l'òptica i els instruments de precisió —tot i que la posició competitiva en aquest sector continua sent molt desfavorable per a l'economia catalana—. Per la seva banda, les majors variacions negatives de l'índex d'avantatge comparatiu es donen en activitats de caràcter més tradicional, com ara les matèries tèxtils i les seves manufactures o el calçat i similars, aquesta darrera activitat la de menor rellevància en el comerç exterior de l'economia catalana.

Catalunya registra en l'any 1995, per al conjunt del seu comerç exterior, una situació de desavantatge comparatiu revelat, amb un índex que pren un valor de -18,41 —quadre V.3—. Entre les activitats amb un cert pes en l'estructura del comerç exterior català, el 1995 només la indústria de material de transports —les exportacions de la qual suposen el 20 % del total de les vendes a l'exterior de la regió— frueix d'una situació d'avantatge comparatiu, amb un índex que supera lleugerament el valor 25. Per a aquest mateix any, a la

QUADRE V.3**Avantatge comparatiu revelat****Nomenclatura TARIC**

$$\frac{[(\text{Exportacions} - \text{Imports})]}{(\text{Exportacions} + \text{Imports})} * 100$$

	1986		1995	
	Catalunya	Espanya	Catalunya	Espanya
1 Animals vius i productes del regne animal	-67,44	-52,75	-35,10	-38,99
2 Productes del regne vegetal	-62,07	10,24	-52,52	13,18
3 Greixos i olis; productes del seu desdoblament; ceres	-4,06	36,89	-11,41	4,70
4 Productes alimentaris, begudes i tabac	-18,88	5,98	-33,24	-8,74
5 Productes minerals	-63,29	-55,05	-61,16	-67,48
6 Productes de les indústries químiques i derivats	-37,54	-29,30	-35,35	-28,01
7 Matèries plàstiques artificials, cautxú i les seves manufactures	-17,66	-7,36	-13,03	-11,60
8 Pells, cuiros i les seves manufactures	1,46	0,33	16,95	-6,79
9 Fusta, suro i les seves manufactures	2,08	-17,99	-13,99	-31,45
10 Paper, les seves matèries primes i manufactures	-14,81	0,30	-11,80	-16,65
11 Matèries tèxtils i les seves manufactures	9,44	4,11	-10,90	-17,52
12 Calçat, barreteria, paraigües, plomes artificials	-11,50	83,62	-45,99	58,08
13 Manufactures de pedra, ciment, etcètera; ceràmica i vidre	-0,08	31,45	-5,19	42,72
14 Perles fines, pedres i metalls preciosos	-43,87	3,50	-32,06	-21,63
15 Metalls comuns i les seves manufactures	-25,71	8,97	-32,80	-8,86
16 Màquines i aparells, material elèctric	-30,10	-31,79	-20,63	-25,66
17 Material de transport	17,44	23,23	25,44	20,53
18 Òptica, fotografia i cinema, aparells de precisió	-78,38	-76,89	-59,81	-57,03
19 Armes i municions	77,78	39,93	27,58	4,83
20 Mercaderies i productes diversos	11,06	26,10	-0,62	8,68
21 Objectes d'art, de col·leccions o d'antiguitat	-77,60	43,90	84,80	28,12
Total	-27,69	-12,98	-18,41	-11,25

FONT: Vegeu apèndix I.

resta de sectors rellevants, el valor de les importacions supera el de les exportacions, amb una situació especialment desfavorable en el comerç de productes del regne vegetal i a les indústries agroalimentària, química, de metalls comuns i les seves manufactures i de màquines, aparells i material elèctric, entre les activitats manufactureres amb un cert relleu en l'estructura del comerç exterior català. la informació proporcionada permet també comparar els índexs d'avantatge comercial de Catalunya amb els que es donen en el conjunt de l'economia espanyola.

Les conclusions destacades en el paràgraf anterior reforcen la idea ja remarcada al capítol primer a partir dels treballs de les professores Juana Castillo i Amparo Roca —*El impacto del mercado interior sobre el comercio exterior de las regiones: el caso de España*. Universitat de València, 1997— sobre l'estratègia d'adaptació de l'economia catalana a les noves condicions de mercat sorgides arran de la integració d'Espanya a la Comunitat Europea. Les autores apuntaven cap

a l'especialització intraindustrial com la via d'ajustament triada per l'economia catalana, amb una especialització del seu comerç exterior en sectors avançats amb importants perspectives de creixement de la demanda i una intensitat tecnològica relativament elevada, a costa d'una pèrdua d'avantatges comparatius en produccions tradicionals, en algunes de les quals Catalunya havia arribat a tenir una situació competitiva força favorable.

Pel que fa a la distribució geogràfica del comerç exterior de la regió d'ençà de la integració a la *Comunitat Europea*, en destaquen els aspectes següents: fins al 1985, la composició per països d'origen de les importacions catalanes manté una estructura força estable, amb les mateixes economies integrants de la *Comunitat Europea* com a principals proveïdors —amb un pes del 40 %—, seguits de la resta d'Europa, els Estats Units i la resta dels països del continent americà. Amb la integració, es produeix un desplaçament de les compres cap als països de la Unió Europea, la participació dels quals als anys noranta supera ja el 70 %, en detriment de les compres a altres zones, com els Estats Units. Pel que fa a les exportacions de productes catalans, també s'ha produït un canvi en la distribució en favor de la Unió Europea, tot i que de menor intensitat que el constatat en les importacions. En el moment de la integració, prop del 60 % de les vendes de Catalunya tenien com a destinació països comunitaris —segons xifres de 1986—, percentatge que supera el 75 % a meitat dels anys noranta. En aquest cas, les preferències aranzelàries que tenien els productes espanyols a la *Comunitat Europea* ja abans de la integració pot explicar parcialment el menor dinamisme mostrat per les exportacions en comparació amb el creixement de les importacions després de la integració.

V.3. El sector agrícola i pesquer

El conjunt d'activitats genèricament integrades en el sector primari no ocupa per la seva magnitud un lloc rellevant en l'estructura productiva de Catalunya. Utilitzant com a variable de referència la producció, el 1955 l'activitat agrícola i pesquera aportava el 7,5 % al *Valor Afegit* regional, percentatge que, segons xifres avançades, el 1995 es redueix fins al 2 %. En el mateix sentit apunten els resultats obtinguts sobre la base de la distribució sectorial de l'ocupació. D'aquesta manera, als anys noranta, després de Madrid, el País Basc i les Balears, Catalunya és la regió espanyola amb una menor presència del sector primari en l'estructura productiva, característica que ja es palesava en els anys cinquanta, quan ocupava la segona posició, després de Madrid,

en el rànquing de regions espanyoles amb menor presència de l'agricultura.

En el cas de la regió catalana, ens trobem davant una agricultura més productiva que la mitjana de les regions espanyoles. Segons vam tenir ocasió de comprovar al llarg del capítol quart, la producció per ocupat en l'agricultura catalana supera als anys noranta en gairebé un 30 % el valor de la productivitat aparent del treball en l'agricultura espanyola; el 1993, Catalunya mostrava una productivitat per ocupat de 3.589,8 milers de pessetes de 1990, enfront d'una mitjana xifrada en 2.708,2 milers de pessetes del mateix any. Arribem a unes conclusions semblants si utilitzem com a indicador la productivitat de la terra. Tanmateix, el capital presenta a la regió una productivitat pels volts del 10-15 % per sota de la mitjana, com a conseqüència de la major capitalització de les explotacions catalanes.

Els grans trets que caracteritzen la composició intrasectorial de l'activitat agrícola i pesquera catalana en la dècada dels noranta apunten cap a un predomini de la ramaderia en detriment de l'agricultura, mentre que la pesca marítima és una activitat de poc relleu a la regió, i aporta poc més del 5 % a la producció del sector primari —el percentatge més reduït, darrere Múrcia, de totes les regions litorals espanyoles—. Aquesta estructura de la producció té un origen històric recent que es troba directament relacionat amb el major dinamisme que a partir de mitjan segle ha mostrat la ramaderia. La producció agrícola en sentit estricte es concentra a la província de Lleida, on sobresurt el conreu de fruita de regadiu —encara que la província també aplega una bona part de la producció porquina regional—, mentre que la ramaderia —bàsicament bovina de llet i carn— adquireix un especial relleu als Pirineus i a Girona. A Barcelona, el sector primari no arriba a aportar un 1 % a la producció provincial, la qual cosa la converteix, juntament amb Madrid, en la província espanyola amb una menor importància de l'activitat agrària. Tarragona destaca per la producció de fruits secs, a més d'arròs, que es conrea bàsicament al *Delta de l'Ebre*.

Un cop establerts els trets bàsics que delimiten la importància del sector primari a Catalunya, l'estudi de les *macromagnituds agràries* i, de manera especial, de les relacions que se'n deriven, permet una primera aproximació a l'estudi del sector a la regió. Segons xifres de 1994, la producció final agrària —definida com la producció total agrària menys aquella part que és reutilitzada en la mateixa agricultura— superava lleugerament els 455.000 milions de pessetes corrents, i aportava al voltant del 12 % a la producció final agrària espanyola —*quadre V.4 i gràfic V.9*.

QUADRE V.4
Macromagnituds agràries
Milions de pessetes corrents
Catalunya

	1980	1985	1990	1994 *
Producció final de l'agricultura	190.324	339.618	418.802	455.286
Consums intermedis	97.687	221.942	249.636	269.497
Valor afegit brut a pm	92.638	117.675	169.166	185.789
Subvencions d'explotació netes d'impostos	1.171	2.690	16.221	32.338
Valor afegit brut a cf	93.809	120.365	185.387	218.127
Amortitzacions	11.550	24.108	35.561	39.103
Valor afegit net a cf o renda agrària	82.259	96.257	149.826	179.024
Percentatges:				
Consums intermedis/producció final	51,33	65,35	59,61	59,19
Renda agrària/producció final	43,22	28,34	35,77	39,32
Subvencions netes/renda agrària	1,42	2,79	10,83	18,06

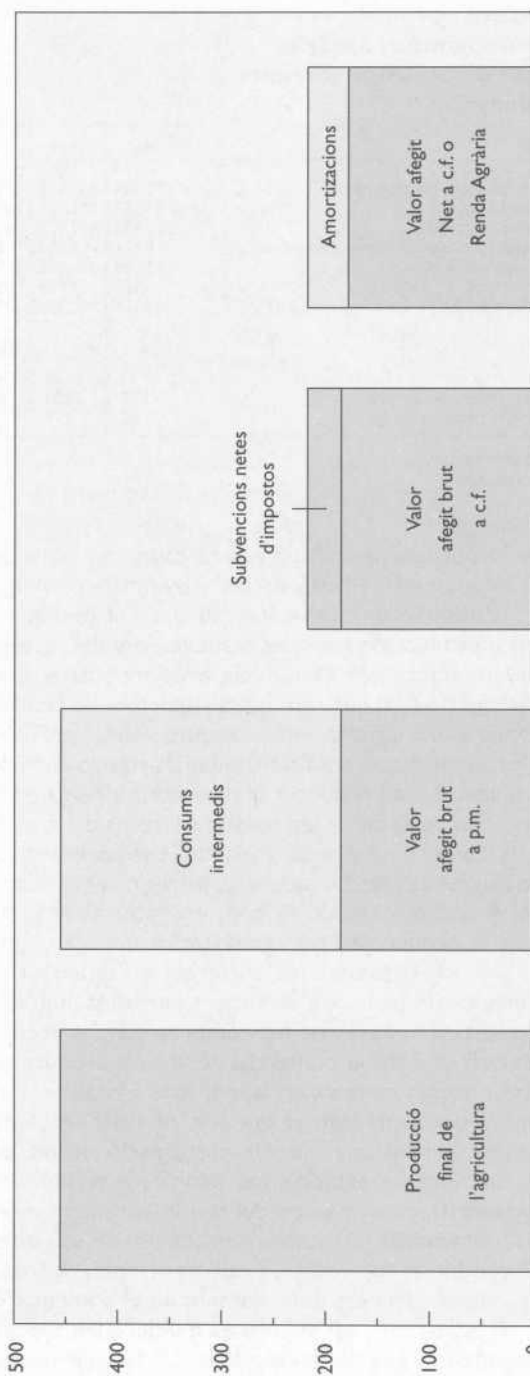
* Dades provisionals.

FONT: Vegeu apèndix I.

A mesura que una agricultura avança cap a una major modernització i s'integra amb la resta de les activitats econòmiques del seu entorn, s'observa un augment sostingut del pes que exerceixen damunt la producció agrària les compres fora del sector o consums intermedis, alhora que es redueix proporcionalment aquella part de la producció final que remunera els factors de producció i acaba esdevenint renda agrària —relació entre renda agrària i producció final—. És per això que, tradicionalment, la relació entre les compres fora del sector i la producció final ha estat elevada en l'agricultura catalana, una bona part dels consums interns de la qual corresponen a la compra de pinsos, dada del tot coherent amb la forta orientació ramadera del sector a la regió. D'aquesta manera, a principi dels anys vuitanta, els consums intermedis ja suposaven el 50 % de la producció final agrària, xifra que s'incrementa fins al 60 % l'any 1994. Aquest fet confereix a l'agricultura catalana la característica de trobar-se fortament integrada amb el seu entorn econòmic, tant a través de les compres a altres sectors com per la destacada orientació comercial de la seva producció, que troba un dels principals mercats en la indústria agroalimentària. De tota manera, és necessari matisar que una part del problema de renda agrària que genera una elevada participació de les despeses de l'agricultura fora del sector en el valor de la producció final té un origen nominal, conseqüència del major increment dels preus dels consums intermedis —bàsicament productes industrials—, amb relació als productes agrícoles. A tall d'exemple, des de l'inici dels vuitanta fins als primers anys noranta en el conjunt d'Espanya els preus percebuts pels agricultors es multipliquen aproximadament per dos, mentre que els preus pagats ho fan per un factor igual a tres.

GRÀFIC V.9
Macromagnituds agràries. 1994 *
Catalunya

milers de milions de pessetes corrents

* Dades provisionals.
 FONT: Vegeu apèndix I.

Amb relació al conjunt de l'agricultura espanyola, Catalunya presenta un factor major de compres fora del sector sobre la producció final agrària, la qual cosa es tradueix en una major interdependència de l'agricultura amb el seu entorn econòmic. Per la seva banda, i de manera correlativa, la part del producte que acaba convertint-se en renda per als agricultors és comparativament més reduïda. Finalment, l'agricultura catalana és una agricultura menys subvencionada que la mitjana espanyola, tal com posa de manifest el menor valor de la proporció que les subvencions netes d'impostos representen sobre la renda agrària, tot i que tant a Espanya com a Catalunya, la importància de les subvencions ha pujat considerablement des que va tenir lloc la integració a la *Comunitat Europea* i van començar a actuar els mecanismes de la *Política Agrària Comuna*.

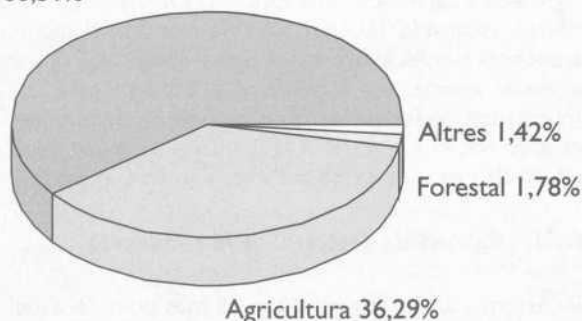
V.3.1. Estructura sectorial de la producció

Si passem a analitzar amb un nivell més gran de detall l'estructura sectorial de la producció agrària catalana, veiem que, segons xifres corresponents a 1994, el 61 % d'aquesta correspon a activitats ramaderes, el 36 % a l'agricultura i la resta a altres produccions, entre les quals destaca un percentatge proper al 2 % per a la producció derivada de l'aprofitament forestal del sòl —*gràfic V.10*—. D'aquesta manera, es configura un sector primari català fortament orientat cap a les activitats ramaderes si se'l compara amb la mitjana de les regions espanyoles. Tanmateix, tal com ha estat avançat en paràgrafs precedents, aquesta configuració del sector a Catalunya té un origen relativament recent, ja que el 1955 el subsector ramader aportava al voltant del 25 % a la producció final agrària, mentre que la producció agrícola en suposava el 65 %. Aquest canvi en la composició de la producció final implica que l'agricultura catalana ha abandonat alguns dels trets característics d'una agricultura mediterrània —que és la que correspondria per les seves condicions climatològiques i situació geogràfica—, per acostar-se més al model del Centre i Nord d'Europa, on existeix un clar predomini de les produccions ramaderes.

Dins la producció agrícola, destaquen tres tipus de conreus: les fruites fresques —incloent-hi els cítrics—, que aporten el 30 % de la producció regional, les hortalisses i els cereals, tots dos amb una participació que supera lleugerament el 19 % —*gràfic V.11*—. Resulta també destacable que més del 40 % de les aproximadament 50.000 hectàrees dedicades al conreu de l'arròs a la geografia agrària espanyola es concentren a Catalunya, i més concretament al *Delta de l'Ebre*, a la província de Tarragona. Finalment, cal dir que el conreu de plantes farratgeres és també important a la regió, fet que està directament relacionat amb la forta presència de la ramaderia en algunes zones de Catalunya.

GRÀFIC V.10
Estructura sectorial de la producció final agrària.
1994 *
Catalunya

Ramaderia 60,51%

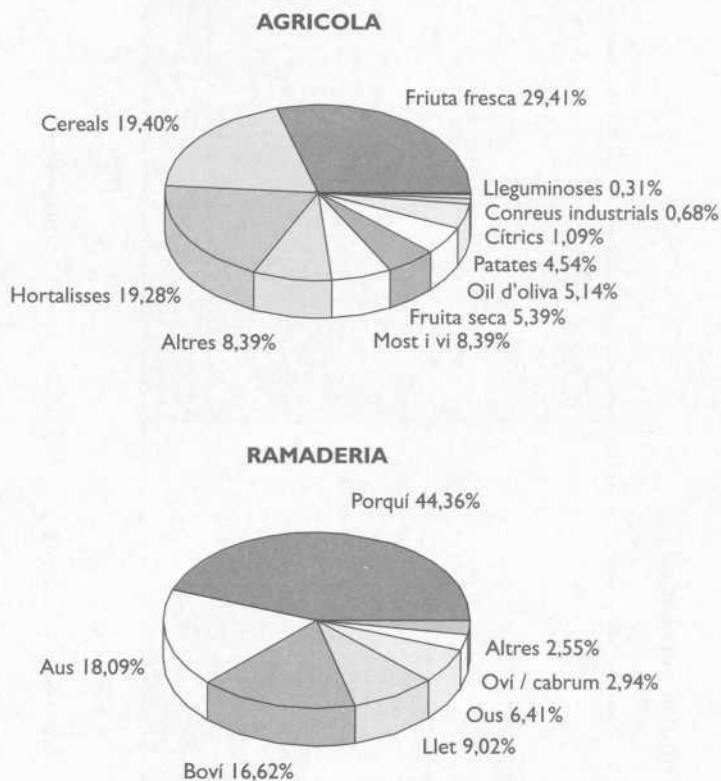
* Dades provisionals.
 FONT: Vegeu apèndix I.

En la producció ramadera, es troba especialment present el porquí –que l'any 1994 ocupa prop del 45 % de la producció final ramadera a la regió– i el boví que, conjuntament amb la producció de llet, aporta el 25 % de la producció del sector. També és rellevant la producció d'aus, que representa el 18 % de la producció ramadera i es troba especialment present a Lleida i, sobretot, a Tarragona.

V.3.2. Estructura de les explotacions: extensió i capitalització

Resta, per completar aquesta succinta anàlisi del sector primari català realitzada en aquest apartat, fer una breu referència a l'estructura de les explotacions i la seva capitalització. Segons l'últim *Cens Agrari*, que data de 1989, el 50,4 % de les explotacions catalanes té unes dimensions inferiors a les 5 hectàrees, i el 14,4 % són inferiors a una –*gràfic V.12*–. Aquell mateix any, l'extensió mitjana de les explotacions amb terres a Catalunya era de 9,9 hectàrees de SAU –*Superfície Agrícola Útil*–, enfront d'una mitjana per al conjunt de la geografia agrària espanyola de gairebé 20 hectàrees. Segons el primer *Cens Agrari* realitzat el 1962, el 61,1 % de les explotacions catalanes tenia una superfície inferior a 5 hectàrees, i en un 25,8 % corresponia a explotacions amb una superfície per sota d'una hectàrea.

GRÀFIC V.11
Estructura sectorial de la producció final agrícola
i ramadera. 1994 *
Catalunya

* Dades provisionals.
 FONT: Vegeu apèndix I.

D'ençà de 1962, a l'agricultura catalana s'ha registrat un notable descens del nombre d'explotacions, tot i que de manera més intensa fins a començament de la dècada dels setanta, període en el qual desapareixen prop de 60.000 explotacions —entre 1962 i 1989, el descens total assolix la xifra de 90.000—. Com es dedueix de la comparació de les distribucions per extensió, els anys 1962 i 1989, majoritàriament s'extingeixen petites explotacions d'escassa viabilitat econòmica i que en general no assolien l'extensió mínima eficient. De tota manera, tal com apunta *Jordi Bacarria* —«El sistema agroalimentario», dins M. Parellada (1990): *Estructura Eco-*

GRÀFIC V.12
Explotacions amb terres i la seva distribució percentual
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

nómica de Cataluña, Espasa Calpe—, referir-se a l'extensió mitjana d'explotació com a indicatiu de dimensió econòmica pot resultar equivoc, ja que cal relacionar aquesta amb un altre tipus de característiques, com ara l'orientació productiva o tècnica i organitzativa de l'explotació. Gran part de les transformacions registrades en l'agricultura catalana a partir de la dècada dels seixanta s'han realitzat a través d'una substitució de conreus que tendeix cap a un ús més intensiu de la terra, o de tecnologies que han permès l'estalvi d'aquest factor de producció, de tal manera que explotacions amb una dimensió física relativament reduïda han pogut arribar a comptar amb major dimensió econòmica que altres d'una extensió física superior.

Un últim aspecte d'interès en aquest apartat és l'estudi del grau de capitalització de les explotacions agràries catalanes. Comptabilitzant la dotació de capital per explotació, el 1989 la relació a la regió era de 3,71 milions de pessetes constants de 1990, enfront dels 2,05 milions en el conjunt de l'agricultura espanyola. Es configura d'aquesta manera una agricultura catalana molt més capitalitzada que la mitjana de les regions espanyoles, la qual cosa té a veure en part amb les mateixes característiques de les seves explotacions, així com amb una diferent orientació productiva, que inclou una presència important de la ramaderia.

V.4. La indústria

Catalunya i el País Basc han estat les dues regions espanyoles pioneres en la industrialització, per la qual cosa les seves estructures productives s'han basat tradicionalment en la indústria. Tot i que la regió catalana no comptava amb avantatges naturals per al desenvolupament de la indústria cotonera, aquesta activitat va constituir la base de la seva industrialització a la dècada dels trenta en el vuit-cents, data que la majoria dels historiadors coincideixen a assenyalar com l'inici de la industrialització a Espanya.

Abans de l'aparició de les primeres fàbriques modernes, el cost del carbó en l'economia catalana era certament elevat, en trobar-se la regió lluny dels principals centres productors, la qual cosa encaria els costos de transport, alhora que no existien unes condicions de demanda favorables per al desenvolupament de la indústria. Aquests dos inconvenients van ser vençuts amb una sòlida protecció aranzelària de la producció cotonera catalana, per a la qual quedava reservat el mercat interior, d'una banda, i mitjançant un seguit de factors favorables que van acabar compensant les esmentades dificultats, de l'altra. El professor Tortella —*El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX,*

Alianza Editorial, 1994— sintetitza la concurrència d'aquests factors en la següent afirmació:

«... Catalunya s'estava desenvolupant econòmicament ja des del segle XVIII; el seu comerç actiu amb Amèrica, la seva puixant agricultura i la seva vitalitat demogràfica afavorien l'acumulació de capital, la puixança de l'esperit empresarial, l'abundància de mà d'obra i les condicions de mercat necessàries per al desenvolupament de la indústria moderna.»

Si fem un salt en el temps fins a mitjan segle XX, que és quan arrenca el nostre estudi, la participació de la producció industrial en el *Valor Afegit* de Catalunya és ja a la dècada dels cinquanta significativament superior a la mitjana de les regions espanyoles, amb un pes en termes reals del 22,95 % el 1955 —enfront del 17,19 % en el conjunt de l'economia espanyola—. Amb una participació que supera lleugerament el 30,33 % de la producció regional, en el primer quinquenni dels noranta, l'índex d'especialització regional en la producció manufacturera ha baixat lleugerament fins a situar-se en 128,52 —és a dir, el pes de la indústria en l'estructura productiva regional és un 28 % superior a la mitjana espanyola—. L'activitat constructora, que s'integraria en un sector industrial definit en sentit ampli, representaria els anys noranta al voltant del 7,5 % de la producció regional.

La indústria catalana definida en sentit estricte —és a dir, excloent-hi la construcció— aporta des dels anys cinquanta al voltant d'un 25 % de la producció espanyola de manufactures, enfront d'un pes proper al 20 % del VAB regional en el VAB agregat per al conjunt de l'economia espanyola. Una gran part de les plantes industrials s'han concentrat tradicionalment al voltant de la ciutat de Barcelona i la seva *Àrea Metropolitana*, on es localitza una gran varietat d'activitats, entre les quals destaquen les indústries químiques, mecàniques, electròniques, tèxtils o agroalimentàries. Més recentment, s'ha desenvolupat un important complex petroquímic al voltant de la ciutat de Tarragona, de manera que en els noranta, és la seva província la que té un pes més gran de la producció industrial en la seva estructura productiva —amb un 36 %—. A Girona i Lleida, l'activitat industrial no arriba a ocupar el 25 % de la producció provincial.

El caràcter industrial de Catalunya s'associa amb una major sensibilitat de la seva economia al cicle, tal com hem indicat ja en capítols anteriors. Així, la crisi dels anys setanta, que va ser en essència una crisi industrial, es va traduir en una major caiguda de la producció en l'economia catalana, alhora que es produeix una notable pèrdua de llocs de treball, una part important dels quals corresponia a la

indústria. El retard amb què es percep el caràcter no conjuntural de la crisi i la tardana assumpció de mesures de racionalització —que no s'iniciïn fins a entrada la dècada dels vuitanta— en van fer més profund l'impacte en l'economia espanyola.

Un cop contrastada l'especialització de Catalunya en la producció industrial, de l'anàlisi de les pautes d'especialització subsectorial de la producció el 1993 —últim any per al qual la font estadística d'origen ofereix informació amb prou nivell de detall— es dedueix la concentració en la regió de la indústria química i les activitats relacionades amb el tèxtil, el cuir i el calçat, amb uns índexs d'especialització que superen el 170 % en ambdós casos —*quadre V.5*—. Altres produccions amb un fort pes relatiu en la indústria respecte a la indústria espanyola en general són el cautxú, el plàstic i les seves manufactures, la indústria del paper i la impressió i els productes metàl·lics i la maquinària. Des de l'inici dels vuitanta, s'observa una concentració de la producció industrial catalana en aquells sectors en els quals aquesta es trobava ja especialitzada —segons dades corresponents a 1983—. És remarcable en aquest sentit l'elevació dels índexs d'especialització en la producció de maquinària o en les indústries química i tèxtil.

QUADRE V.5

Estructura regional de la producció industrial Catalunya

	1983		1993	
	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100
TOTAL INDÚSTRIA	100,00		100,00	
Produccions energètiques i aigua	9,89	101,01	10,22	76,96
Minerals i metalls	0,71	16,24	0,70	34,25
Minerals i productes no metàl·lics	5,13	85,54	3,64	74,96
Productes químics	9,06	160,46	8,70	171,17
Productes metàl·lics i maquinària	17,31	108,04	17,16	121,50
Material de transport	4,46	83,80	4,53	102,09
Productes alimentaris, begudes i tabac	10,65	90,96	10,53	84,89
Tèxtils, cuir i calçat	16,67	160,79	10,38	170,54
Paper, articles de paper i impressió	5,75	131,86	6,52	134,49
Fusta, suro i mobles de fusta	2,78	78,78	2,38	81,43
Cautxú, plàstic i altres manufactures	6,19	135,63	4,52	138,71
Construcció i enginyeria	11,39	62,20	20,72	77,74

A l'extrem oposat, les activitats amb una menor presència relativa a Catalunya són els minerals i els metalls, la indústria de minerals i productes no metàl·lics, els productes energètics i l'aigua, juntament amb la indústria agroalimentària i la de la fusta, a més de la construcció, on la regió mostra una certa posició de desespecialització.

L'especialització regional obtinguda sobre la base de la distribució de l'ocupació industrial reflecteix unes pautes de comportament molt semblants a les contrastades en el paràgraf anterior, entre les quals només és remarcable una clara situació d'especialització en la producció de material de transport que, utilitzant com a variable de referència la producció, no apareixia de manera tan evident —quadre V.6.

QUADRE V.6

Estructura regional de l'ocupació industrial Catalunya

	1983		1993	
	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100
TOTAL INDÚSTRIA	100,00		100,00	
Produccions energètiques i aigua	2,78	62,80	2,12	60,42
Minerals i metalls	0,62	20,54	0,66	36,31
Minerals i productes no metàl·lics	4,68	81,65	3,02	73,11
Productes químics	6,86	167,15	7,62	175,79
Productes metàl·lics i maquinària	18,39	119,27	18,32	119,99
Material de transport	5,37	93,12	5,24	110,68
Productes alimentaris, begudes i tabac	7,98	77,38	9,25	80,23
Tèxtils, cuir i calçat	20,29	155,65	16,76	150,41
Paper, articles de paper i impressió	5,42	139,26	5,84	127,87
Fusta, suro i mobles de fusta	4,64	81,57	4,10	75,71
Cautxú, plàstic i altres manufactures	5,15	134,25	4,65	131,02
Construcció i enginyeria	17,83	71,95	22,43	74,74

FONT: Vegeu apèndix I.

Per tal d'analitzar la composició de la producció industrial catalana —a partir d'ara, ens referim ja al sector industrial en sentit estRICTE, és a dir, excloent-hi la construcció—, resulta il·lustratiu classificar les diferents activitats segons les perspectives de creixement de la seva demanda, ja que el dinamisme de la demanda dels béns en la producció dels quals es troba especialitzada una regió determina en gran mesura les seves possibilitats de creixement a mitjà i llarg termini. Seguint els criteris habituals, les activitats industrials es poden classificar en funció del valor que prengui l'elasticitat renda de la seva demanda, la qual cosa duu a distingir indústries de *demanda forta*, *mitjana* i *feble*. Les primeres —de demanda forta— es caracteritzen per tenir les majors elasticitats renda —és a dir, un increment de la renda condueix a un significatiu augment de la demanda—, mentre que en les indústries de demanda feble, els increments de renda no impliquen augments de la demanda tan importants.

L'any 1992 —en aquest cas, i per tal de disposar d'un període de temps amb informació homogènia de la major amplitud possible, s'utilitza la

classificació de l'Enquesta Industrial de l'Institut Nacional d'Estadística-, el 29,82 % de la producció industrial catalana podia ser qualificada de demanda feble –quadre V.7-. Entre aquestes activitats amb perspectives de creixement de la demanda relativament reduïdes, destaquen la indústria tèxtil i de la confecció, els productes metàl·lics i els minerals no metàl·lics, per aquest mateix ordre d'importància pel que fa a la seva participació en la producció industrial catalana. Per la seva banda, el 43,24 % de la producció era susceptible de ser considerada de demanda mitjana –activitats entre les quals sobresurten la indústria agroalimentària, amb un pes del 15 %, i la producció de material de transport– i el 26,94 % restant, de demanda forta –amb una especial presència de la indústria química-. Des del final dels setanta, es constata un desplaçament de la producció industrial catalana des d'activitats de demanda feble cap a produccions de demanda mitjana i, en menor mesura, forta; aquesta tendència és, d'altra banda, compartida pel conjunt de l'economia espanyola. Així, entre 1978 i 1992 la participació en la indústria catalana dels productes de demanda mitjana i forta augmenta en 12 punts percentuals, 3,5 dels quals corresponen a la darrera categoria esmentada.

QUADRE V.7 Distribució del VAB industrial segons el creixement de la demanda Percentatges

	1978		1992	
	Espanya	Catalunya	Espanya	Catalunya
TOTAL INDÚSTRIA	100,00	100,00	100,00	100,00
DEMANDA FEBLE	43,68	41,72	33,29	29,82
Producció i l. ^a transf. metalls	6,38	1,33	2,85	0,71
Minerals no metàl·lics i pedreres	0,88	0,47	1,27	0,70
Minerals no metàl·lics	7,60	5,91	7,02	4,48
Productes metàl·lics	10,68	9,85	9,55	8,91
Indústria tèxtil i confecció	9,02	17,44	5,99	10,64
Calçat i cuir	2,66	1,23	1,36	0,86
Fusta, suro i mobles	5,42	4,33	4,28	2,54
Altres indústries manufactureres	1,03	1,16	0,98	0,97
DEMANDA MITJANA	39,21	34,97	48,87	43,24
Maquinària agrícola	0,72	0,45	0,33	0,22
Maquinària industrial	5,04	6,14	4,24	4,28
Material de transport (excepte aeronaus)	8,81	7,04	12,79	9,82
Aliments, begudes i tabac	15,63	11,37	18,98	15,02
Paper, arts gràfiques i edició	5,24	6,22	7,66	8,36
Transf. del cautxú i matèries plàstiques	3,78	3,75	4,86	5,54
DEMANDA FORTA	17,12	23,31	17,85	26,94
Indústria química	8,76	13,36	10,24	18,16
Màquines d'oficina	0,19	0,37	0,34	0,39
Instruments de precisió	0,48	0,64	0,47	1,01
Material elèctric i electrònic	7,48	8,93	6,10	7,38
Aeronaus	0,22	0,00	0,71	0,00

FONT: Vegeu apèndix I.

Tot i el desplaçament de la producció industrial catalana cap a activitats amb majors perspectives de creixement de la demanda a mitjà i llarg termini, el pes de les activitats de demanda feble és encara important a Catalunya, i arriba a assolir el 30 % el 1992. Així i tot, la situació a la regió és força més favorable que la que registra el conjunt de l'economia espanyola, per a la qual, en els noranta, un terç de la producció industrial es podria catalogar com de demanda feble. Aquesta és una de les característiques estructurals de l'economia industrial espanyola que, al seu torn, determina una de les seves principals febleses competitives.

Després d'analitzar en el capítol quart la productivitat aparent del factor treball a la indústria catalana i la seva evolució des de la dècada dels setanta, aquí s'incideix en el seu tractament per activitats sectorials. En aquest cas, en no disposar de dades de reflació amb un nivell de desagregació adient, resulta obligat valorar la productivitat en pessetes corrents, per la qual cosa l'interès de la informació no rau tant a la seva dimensió temporal com al fet de comparar la productivitat relativa de les diverses activitats industrials a la regió en un moment donat del temps, així com la productivitat regional d'un determinat sector amb la registrada a nivell nacional. A la dècada dels noranta—segons xifres per a 1993—, les activitats industrials amb una major productivitat a Catalunya són l'energia i l'aigua, seguides a gran distància pels minerals i els productes no metàl·lics, els productes químics i la indústria agroalimentària. A l'extrem oposat, destaca la reduïda productivitat de la indústria de la fusta, el suro i els mobles, o dels sectors del tèxtil, el calçat i el cuir—*quadre V.8*.

QUADRE V.8

Productivitat aparent del factor treball en la indústria.

1983-93

Milions de pessetes corrents per lloc de treball

Catalunya

	1983	1985	1987	1989	1991	1993	1993
							Espanya=100
Produccions energètiques i aigua	7,351	8,416	11,727	15,840	20,688	24,114	132,88
Minerals i metalls	2,363	3,334	4,475	4,386	4,605	5,324	98,40
Minerals i productes no metàl·lics	2,258	2,577	3,457	4,805	5,612	6,046	106,97
Productes químics	2,725	3,433	4,050	4,982	3,601	5,712	101,58
Productes metàl·lics i maquinària	1,940	2,301	2,849	3,768	3,907	4,690	105,64
Material de transport	1,712	2,382	2,586	5,243	4,933	4,331	96,23
Productes alimentaris, begudes i tabac	2,753	3,218	3,729	4,444	5,329	5,700	110,37
Tèxtils, cuir i calçat	1,694	1,976	2,238	2,807	3,086	3,101	118,28
Paper, articles de paper i impressió	2,190	2,824	2,859	4,762	5,362	5,594	109,72
Fusta, suro i mobles de fusta	1,235	1,427	1,796	2,247	2,785	2,905	112,20
Cautxú, plàstic i altres manufactures	2,483	3,179	4,074	4,003	4,635	4,867	110,44
Construcció i enginyeria	1,318	1,728	2,295	3,050	4,093	4,624	108,51

FONT: Vegeu apèndix I.

Comparativament amb la productivitat que mostra el treball en la indústria espanyola, a la regió catalana destaquen per la seva major productivitat els productes energètics i l'aigua, la indústria del tèxtil, el cuir i el calçat, la de la fusta, el suro i els mobles de fusta —malgrat la seva reduïda productivitat si la comparem amb la mostrada per altres activitats industrials a la regió— o la del cautxú, el plàstic i les seves manufactures, juntament amb la indústria alimentària, que a Catalunya és al voltant del 10 % més productiva que la mitjana. Per la seva banda, només el material de transport i els minerals i els metalls presenten, segons xifres corresponents a 1993, una productivitat en l'economia catalana inferior a la mitjana d'Espanya.

V.4.1. Creixement industrial: anàlisi dels desplaçaments

L'anàlisi dels desplaçaments proporciona un procediment per a l'estudi del creixement de les regions que complementa els resultats derivats del seguiment dels canvis experimentats per l'estructura productiva. En essència, aquest mètode permet descompondre el comportament d'una variable representativa del creixement regional —que, entre d'altres, pot ser l'ocupació— en diversos components. En primer lloc, en la mesura que l'ocupació industrial creixi per al conjunt de l'economia, a la regió també tendirà a créixer, per tal com aquest fet és conseqüència d'un component o efecte nacional. Tanmateix, l'ocupació nacional en la indústria creixerà més en unes activitats que en unes altres, per la qual cosa aquelles regions amb una major participació en la seva estructura industrial d'activitats caracteritzades per un major creixement a nivell nacional presentaran una expansió superior de l'ocupació. Aquest efecte es coneix com a regional estructural, ja que depèn de l'estructura productiva regional. A més, una regió pot comptar amb determinats avantatges/desavantatges que determinin que una activitat industrial hi creixi més o menys que en el conjunt de l'Estat, la qual cosa suposa un component o efecte regional diferencial en l'evolució de l'ocupació en aquest tipus d'activitat —el lector es pot remetre a l'apèndix I per aprofundir en els detalls tècnics del procediment del càlcul.

L'anomenat *desplaçament regional total* es pot obtenir, per tant, com la suma dels efectes regionals estructural i diferencial, i representa la variació en el nombre de llocs de treball deguda a factors de caràcter exclusivament regional. En canvi, cal interpretar l'efecte nacional com la variació en el nombre de llocs de treball de cada activitat que resulta de manera més o menys automàtica de l'evolució de l'ocupació industrial agregat per al conjunt d'Espanya.

Si una activitat productiva presenta un efecte regional estructural positiu és perquè el conjunt de l'economia del sector ha crescut per damunt de la mitjana del creixement agregat de la indústria —o bé, ha decrescut menys, si la variació de l'ocupació agregada ha estat negativa—; el contrari succeeix si l'efecte estructural és negatiu. Per la seva banda, un efecte regional diferencial positiu reflecteix el fet que una activitat productiva concreta ha crescut en la regió per damunt del creixement que l'esmentada activitat ha experimentat en el conjunt de l'economia —o, si la variació de l'ocupació ha estat negativa, la caiguda ha estat menor a la regió—, mentre que si l'efecte és negatiu, indica que el sector ha crescut a la regió menys que en el conjunt del país —o ha decrescut amb més intensitat—. En tots dos casos, la magnitud dels efectes representa el desplaçament en termes de nombre de llocs de treball.

En termes generals, entre 1978 i 1992 el nombre de llocs de treball en la indústria espanyola ha baixat en més de 700.000 persones, un descens que és generalitzat en la gran majoria de les activitats manufactureres. En la indústria catalana, la caiguda s'acosta als 200.000 ocupats, és a dir, prop del 30 % de la pèrdua de llocs de treball en la indústria espanyola es concentra a Catalunya. Amb aquesta premissa, l'anàlisi dels desplaçaments de l'ocupació en la indústria catalana permet classificar les activitats manufactureres de la regió en els següents grups —*quadre V.9 i gràfic V.13*.

- (i) les que presenten un *efecte estructural positiu* degut al fet que, en el conjunt de l'economia, la seva ocupació ha evolucionat millor que l'ocupació industrial agregada —tot i que en la majoria d'elles s'ha registrat una caiguda en termes absoluts—. Aquestes activitats són l'energia i l'aigua, la indústria química, els minerals no metàl·lics i les pedreres, els productes metàl·lics, el material de transport, la indústria agroalimentària, juntament amb el paper, les arts gràfiques i l'edició i, finalment, la transformació del cautxú i les matèries plàstiques. De totes elles, les que degut a la seva major presència en l'estructura productiva regional han exercit un major impacte en termes d'ocupació han estat la indústria química, la indústria agroalimentària, el paper, les arts gràfiques i l'edició, i el cautxú i les seves manufactures, per aquest ordre de prelación pel que fa a la magnitud de l'efecte regional estructural.
- (ii) sectors amb un *efecte diferencial positiu* com a conseqüència que la seva ocupació s'ha comportat millor a la regió que en el conjunt d'Espanya. Entre elles, es troben l'aigua, els minerals no metàl·lics i les pedreres, la indústria química, la producció de material elèctric, electrònic i de transport, la indústria agroalimentària, el calçat i el cuir i

QUADRE V.9**Anàlisi dels desplaçaments regionals de l'ocupació industrial. 1978-92****Nombre de llocs de treball Catalunya**

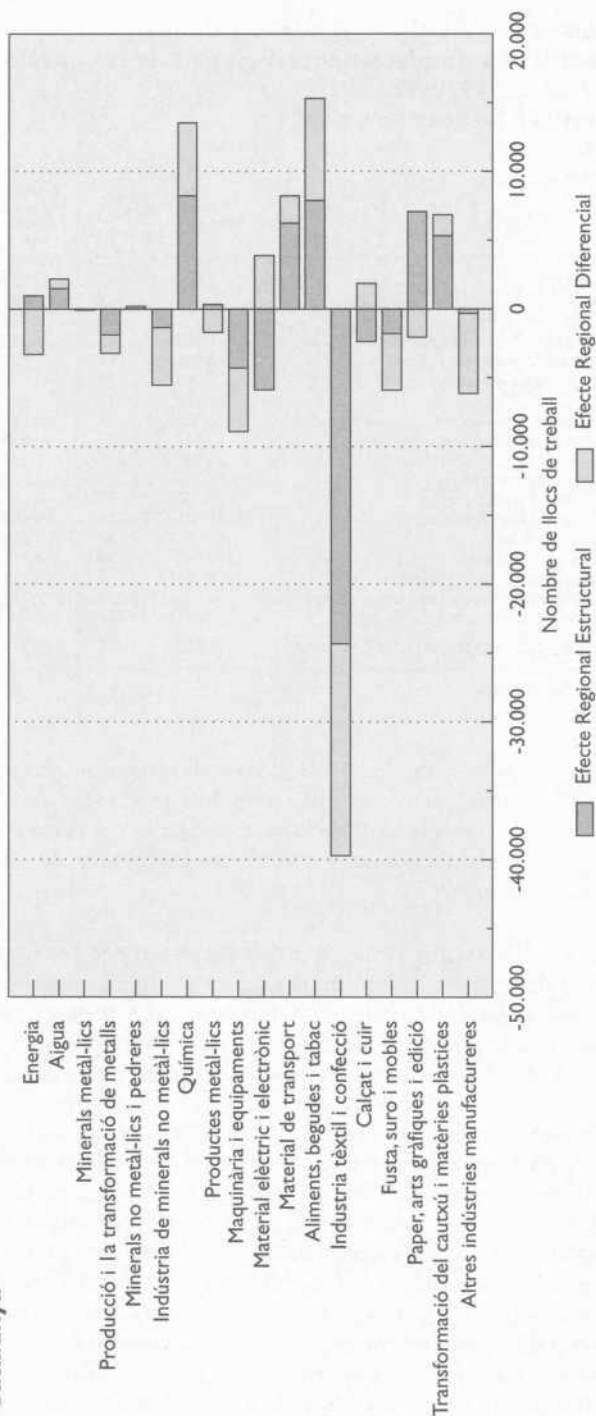
	Efecte Nacional	Efecte Regional Estructural	Efecte Regional Diferencial	Desplaçament Regional Total
Energia	-4.585	945	-3.303	-2.358
Aigua	-856	1.477	698	2.175
Minerals metàl·lics	-31	-58	-33	-91
Producció i 1.ª transformació de metalls	-1.986	-1.867	-1.362	-3.229
Minerals no metàl·lics i pedreres	-1.056	41	182	223
Indústria de minerals no metàl·lics	-8.698	-1.339	-4.191	-5.530
Química	-13.313	8.214	5.312	13.526
Productes metàl·lics	-18.532	323	-1.691	-1.369
Maquinària i equipaments	-12.596	-4.277	-4.628	-8.905
Material elèctric i electrònic	-12.840	-5.870	3.902	-1.969
Material de transport	-13.422	6.239	1.987	8.225
Aliments, begudes i tabac	-15.868	7.892	7.415	15.307
Indústria tèxtil i confecció	-37.965	-24.326	-15.403	-39.729
Calçat i cuir	-2.008	-2.338	1.852	-486
Fusta, suro i mobles	-9.545	-1.795	-4.113	-5.907
Paper, arts gràfiques i edició	-10.175	7.055	-2.055	5.000
Transformació del cautxú i matèries plàstiques	-6.836	5.325	1.521	6.846
Altres indústries manufactureres	-2.071	-336	-5.815	-6.151
TOTAL INDÚSTRIA MANUFACTURERA	-172.382	-4.695	-19.725	-24.420

FONT: Vegeu apèndix I.

la transformació del cautxú i les matèries plàstiques. Les altres activitats industrials han mostrat a Catalunya un comportament de la seva ocupació a la regió més desfavorable que el registrat en el conjunt de l'economia espanyola.

Els sectors que registren un major desplaçament positiu de l'ocupació degut a factors de tipus exclusivament regional –suma dels efectes regional estructural i diferencial– són la indústria agroalimentària, la indústria química, el material de transport, la transformació del cautxú i les matèries plàstiques i el paper, les arts gràfiques i l'edició, per aquest ordre pel que fa a la magnitud del desplaçament regional total. Un esment especial mereix el que succeeix amb la indústria tèxtil i de la confecció, que en el període considerat redueix la seva ocupació a la meitat, perdent més de 77.000 llocs de treball. En aquest sector, conflueixen un efecte regional estructural negatiu, reflex d'una major caiguda de la seva ocupació amb relació a l'ocupació industrial agregada per al conjunt de l'economia, i un efecte regional diferencial també negatiu, fruit d'un pitjor comportament del sector a Catalunya respecte al conjunt del país, ja que, mentre a Espanya l'ocupació al sector cau entre 1978 i 1992 un 41 %, a la regió el descens supera el 50 %.

GRÀFIC V.13
Desplaçaments regionals d'ocupació industrial. 1978-92
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

V.4.2. Dinàmica de la formació de capital

El capítol tercer va contemplar entre els seus objectius l'estudi de la dotació de capital en l'economia catalana i el seu creixement des de la dècada dels seixanta. Reprenent algunes de les conclusions a què s'hi va arribar, l'estoc real de capital privat no deixa de mostrar una trajectòria creixent al llarg de les últimes tres dècades. En el període 1964-93, el capital industrial —incloent-hi la construcció, el pes de la qual és del 0,76 %— aporta de mitjana un 24,38 % al capital privat de la regió, xifra que es manté als anys noranta. Si excloem de l'agregat de capital privat el residencial, observem un pes decreixent del capital industrial en la dotació de capital privat productiu —definit, en aquest cas, com l'estoc de capital privat menys el seu component residencial—, alhora que augmenta el corresponent a la producció de serveis destinats a la seva venda al mercat.

Aquest apartat ha estat plantejat amb la intenció d'aprofundir en el coneixement de la composició de l'estoc de capital industrial en l'economia catalana. Les disponibilitats estadístiques només ens han permès obtenir les participacions sobre el total del capital industrial privat excloent-hi aquella part finançada mitjançant el lísing. Això afecta la comparació dels percentatges amb els obtinguts al capítol tercer, sobretot en l'últim període objecte d'anàlisi, que és quan aquesta forma de finançament adquireix més protagonisme.

En primer lloc, destaca la reduïda participació del capital corresponent a la construcció en el capital industrial definit en sentit ampli —incloent-hi energia i construcció— que com a mitjana de 1964-93 és del 4,24 %, xifra molt semblant a la mitjana de les regions espanyoles. En aquest mateix període, el capital corresponent als productes industrials no energètics aporta el 65 % del total —per damunt de la mitjana de l'Estat, atesa la major orientació de l'estructura productiva catalana cap a les manufactures—, mentre que la resta correspon als productes energètics —*quadre V.10*—. Des dels seixanta, s'observa una trajectòria decreixent del pes del capital estrictament industrial, que com a mitjana de l'etapa més recent, 1991-93, és del 62 %, deu punts inferior a la participació mitjana registrada entre 1964 i 1975.

Si procedim a estudiar de manera més detallada l'estoc de capital industrial —excloent-hi la construcció i l'energia—, podem obtenir algunes conclusions addicionals sobre la seva composició. L'estructura percentual d'aquest estoc de capital en el període més recent, 1991-93, posa de manifest, en primer lloc, el pes relatiu de la indústria de minerals i productes no metàl·lics, amb una participació en la dotació de capital significativament per damunt de la seva ponderació en l'estructura productiva regional —que en els anys

QUADRE V.10

Estructura de l'estoc de capital privat del sector industrial
Percentatges
Catalunya

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
SECTOR INDÚSTRIAL	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Productes energètics (sense lising)	23,26	31,52	37,20	33,41	28,51	36,19	31,15
Productes industrials (sense lising)	72,32	63,94	59,08	62,33	67,06	59,97	64,61
Minerals metàl·lics i siderometal·lúrgia	8,54	6,15	4,52	4,64	7,06	4,58	6,16
Minerals i productes no metàl·lics	8,55	9,94	10,29	10,67	9,40	10,42	9,76
Productes químics	6,71	5,65	4,55	4,29	6,03	4,47	5,48
Productes metàl·lics n.c.o.p.	3,98	3,49	3,10	3,21	3,68	3,12	3,48
Maquinària agrícola i industrial	1,71	1,08	1,04	1,08	1,32	1,05	1,23
Màquines d'oficina i altres	1,03	0,86	0,81	0,93	0,93	0,86	0,90
Material i accessoris elèctrics	0,47	0,41	0,43	0,64	0,44	0,50	0,46
Material de transport	5,65	6,21	6,61	7,79	5,94	6,87	6,32
Productes alimentaris, begudes i tabac	9,22	7,66	7,77	7,81	8,26	7,77	8,10
Productes tèxtils, cuir i calçat, vestit	12,15	9,52	8,27	8,10	10,52	8,20	9,69
Paper, articles de paper i impressió	5,15	3,63	3,09	3,66	4,21	3,27	3,89
Productes de cautxú i altres	3,63	3,95	3,66	4,32	3,79	3,82	3,82
Fusta, suro i altres manufactures	5,54	5,38	4,94	5,20	5,47	5,04	5,31
Total productes energètics i industrials (sense lising)	95,58	95,46	96,28	95,74	95,57	96,16	95,76
Construcció	4,42	4,54	3,72	4,26	4,43	3,84	4,24

FONT: Vegeu apèndix I.

noranta no arriba al 4 % de la producció industrial definida en sentit ampli; a més, des dels anys seixanta s'observa una tendència creixent pel que fa a la seva participació. En segon lloc, destaca el pes del capital en la indústria tèxtil, el cuir i el calçat, que, malgrat la seva tendència a la baixa des dels seixanta, en els noranta té encara un pes que puja al 13 % del capital corresponent als productes industrials, és a dir, sense la construcció i l'energia. Altres activitats que, d'acord amb la seva presència en l'estructura productiva catalana, tenen un pes destacat en l'estructura sectorial del capital industrial són la indústria agroalimentària —encara que amb una trajectòria decreixent— i el material de transport —amb una tendència creixent en les últimes dècades.

Les taxes de creixement sectorial de la dotació de capital privat industrial a Catalunya en els períodes que analitzem en aquest estudi reforcen les tendències de la participació dels diferents sectors remarcats al paràgraf anterior —quadre V.11.

QUADRE V.11**Taxa de creixement real anual de l'estoc de capital privat del sector industrial**
Percentatges
Catalunya

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1964-1985	1985-1993	1964-1993
SECTOR INDÚSTRIAL	7,11	2,37	2,03	0,63	4,83	1,68	3,95
Productes energètics (sense lising)	8,75	6,84	0,41	-2,54	7,84	-0,34	5,52
Productes industrials (sense lising)	6,11	0,66	2,76	2,44	3,48	2,68	3,26
Minerals metàl·lics i siderometal·lúrgia	5,69	-1,11	-0,76	4,68	2,39	0,57	1,89
Minerals i productes no metàl·lics	7,93	3,37	2,04	2,75	5,74	2,22	4,75
Productes químics	7,16	-1,29	1,44	-1,20	3,05	0,77	2,42
Productes metàl·lics n.c.o.p.	4,17	0,77	2,68	-0,23	2,54	1,94	2,37
Maquinària agrícola i industrial	2,71	-1,65	4,91	1,06	0,61	3,93	1,52
Màquines d'oficina i altres	4,84	2,38	-2,55	40,91	3,66	6,86	4,54
Material i accessoris elèctrics	6,90	1,55	3,91	26,91	4,32	9,23	5,65
Material de transport	16,06	0,25	8,06	-0,44	8,24	5,87	7,58
Productes alimentaris, begudes i tabac	3,78	1,23	3,28	-0,28	2,56	2,38	2,51
Productes tèxtils, cuir i calçat, vestit	3,86	-0,11	1,74	-2,38	1,95	0,69	1,60
Paper, articles de paper i impressió	4,24	-1,43	3,20	15,07	1,50	6,05	2,74
Productes de cautxú i altres	14,14	0,08	5,37	1,42	7,21	4,37	6,42
Fusta, suro i altres manufactures	4,19	2,94	1,01	4,76	3,60	1,94	3,14
Total productes energètics i industrials (sense lising)	6,73	2,63	1,87	0,68	4,76	1,57	3,87
Construcció	17,88	-3,01	6,30	-0,57	7,42	4,54	6,62

FONT: Vegeu apèndix 1.

V.5. El sector serveis

Les referències a les activitats de serveis tradicionalment realitzades per la literatura sobre el creixement de les regions han servit per constatar la seva expansió vinculada al progrés de la renda *per capita*. Fins i tot en alguns casos s'ha arribat a afirmar que una excessiva expansió dels serveis podia constituir un fre al creixement econòmic, ja que a llarg termini els avanços de la productivitat —que són la base d'un augment sostingut de la renda *per capita*— que registren els serveis són netament inferiors als que presenten les manufactures. El motiu d'aquest menor creixement rauria a les menors possibilitats que, en general, ofereixen els serveis per intensificar capital —és a dir, augmentar la relació capital-treball— i per introduir progrés tècnic.

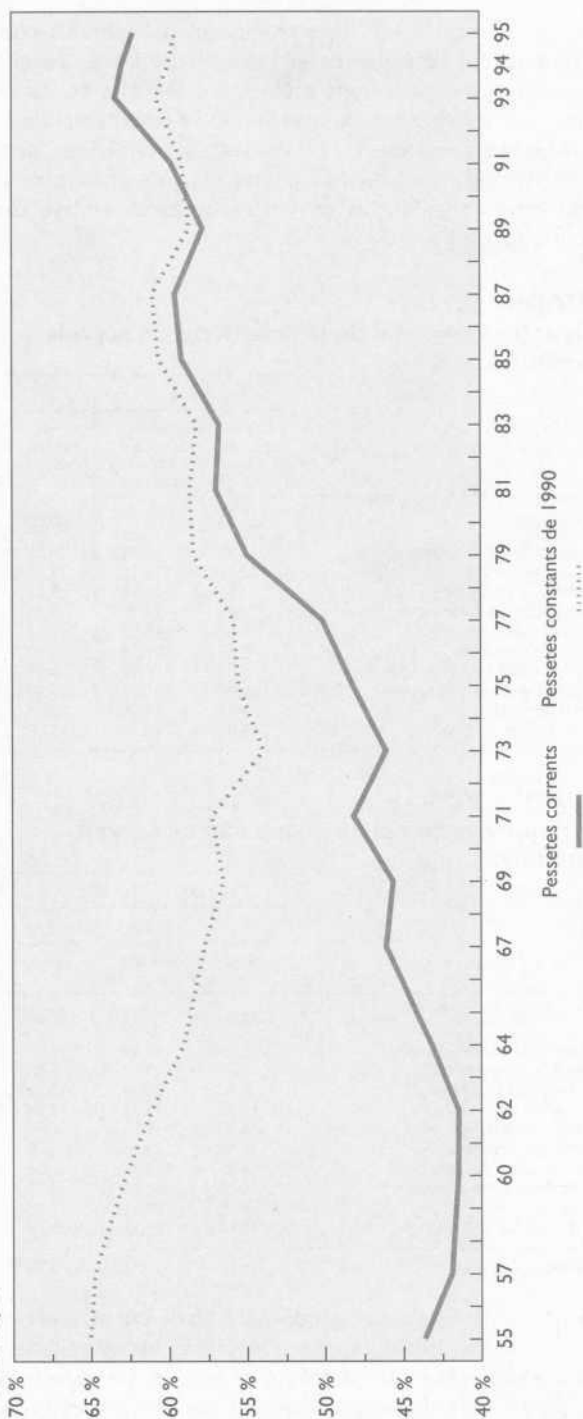
El desplaçament de la producció i, sobretot, de l'ocupació en les economies desenvolupades cap a activitats de serveis ha forçat un replantejament del seu paper en el propi creixement econòmic. Una primera via a través de la qual el sector terciari pot contribuir al creixement de les regions es produeix a partir de l'exportació d'aquells serveis en la producció dels quals una regió disposa d'especials avantatges comparatius susceptibles de ser explotats;

de tota manera, aquest no sembla ser principalment el cas de Catalunya. En segon lloc la línia que separa la indústria dels serveis es troba cada cop més difuminada, i es constata una creixent integració entre ambdues activitats en funció de la qual l'eficiència amb què es realitzin molts serveis, especialment els serveis a empreses, serà un factor que influirà notablement en la productivitat de la indústria —segons algunes estimacions dutes a terme a principi dels noranta, els serveis representen al voltant del 20 % dels *inputs* utilitzats pel sector industrial espanyol—. És precisament per aquesta via que el desenvolupament del sector terciari ha d'afectar el creixement de Catalunya, tot proveint serveis eficients a les empreses que els permetin accedir en millors condicions de competitivitat als mercats, sobretot tenint en compte la tendència al desplaçament d'actius productius en la indústria cap a activitats d'un caràcter més avançat.

Si qualifiquem com a terciaritzada aquella economia en la qual els serveis aporten més del 50 % a l'activitat productiva, pot afirmar-se que, en els noranta, Catalunya és una economia àmpliament terciaritzada. Recordant algunes de les xifres més significatives del capítol segon, a mitjan anys noranta els serveis aporten més del 60 % de la producció regional —mesurada en pessetes constants de 1990—, alhora que ocupen també el 60 % dels treballadors. Des de principi dels anys vuitanta, l'economia catalana assisteix a un desplaçament de la producció des de la indústria cap als serveis, encara que, tal com ha estat indicat més amunt, aquest és un fenomen amb un important component nominal, tal com mostra clarament el *gràfic V.14*, ja que la participació mesurada en pessetes constants es manté aproximadament estable. Per la seva banda, el pes creixent de l'ocupació de serveis en el total d'ocupats a la regió troba una explicació parcial en les dificultats que presenten moltes activitats de serveis per substituir treball per capital. En comparació amb la presència de la producció de serveis en el conjunt de l'economia espanyola, Catalunya presenta una situació de lleugera desespecialització, com a conseqüència del caràcter més industrial de la seva estructura productiva.

La distribució intrasectorial de la producció terciària i la seva posada en comú amb la registrada per al conjunt de l'Estat permet conèixer en quin tipus d'activitats de serveis es troba especialitzada l'economia catalana. Així, segons xifres corresponents a 1993, els majors índexs d'especialització de la producció es donen a l'ensenyament i la sanitat privats —totes dues, activitats de gran tradició a Catalunya—, i altres serveis per a la venda —que inclouen una bona part dels serveis a empreses—, juntament amb el crèdit i les assegurances, la recuperació i les reparacions i els serveis comercials, que agrupen les activitats de comerç

GRÀFIC V.14
Evolució de la participació del VAB de serveis en el VAB regional total. 1955-95
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

interior —quadre V.12—. La participació dels serveis públics en la producció del sector —que el 1993 és del 14 %— resulta inferior a la mitjana de les regions espanyoles. Similars conclusions s'obtenen sobre la base de la distribució intrasectorial de l'ocupació en els serveis —quadre V.13—. A més, cal indicar que ni en termes de producció ni en termes d'ocupació no s'han produït des de 1983 canvis significatius en l'especialització intrasectorial de la producció catalana de serveis.

QUADRE V.12
Estructura regional de la producció de serveis
Catalunya

	1983		1993	
	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100
TOTAL SERVEIS	100,00		100,00	
Recuperació i reparacions	6,82	115,22	4,20	112,22
Serveis comercials	22,42	110,71	22,24	111,39
Hostaleria i restaurants	7,71	86,51	9,61	92,87
Transports i comunicacions	11,41	92,90	9,95	101,08
Crèdit i assegurances	9,60	113,53	11,53	110,27
Lloguer d'immobles	9,67	109,57	9,50	108,79
Ensenyament i sanitat privats	6,80	116,06	3,55	120,23
Altres serveis per a la venda	10,98	101,90	13,40	114,00
Servei domèstic	1,56	94,74	2,04	108,20
Serveis públics	13,04	76,33	13,98	68,81

QUADRE V.13
Estructura regional de l'ocupació de serveis
Catalunya

	1983		1993	
	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100	Percentatge	Índex d'especialització Espanya=100
TOTAL SERVICIOS	100,00		100,00	
Recuperació i reparacions	5,54	118,65	3,63	114,41
Serveis comercials	28,69	113,90	26,85	111,20
Hostaleria i restaurants	8,42	86,56	10,29	93,66
Transports i comunicacions	10,36	94,35	9,68	103,33
Crèdit i assegurances	6,93	119,03	5,66	116,27
Lloguer d'immobles	0,32	173,66	0,19	191,47
Ensenyament i sanitat privats	6,53	114,81	3,58	120,84
Altres serveis per a la venda	9,22	102,86	13,72	122,21
Servei domèstic	6,39	88,96	7,03	104,83
Serveis públics	17,60	81,51	19,38	73,21

FONT: Vegeu apèndix I.

Pel que fa a la productivitat del treball en els serveis, podem destacar alguns fets d'interès. L'any 1993, els serveis destinats a la venda —excloent-hi els serveis d'immobles, ensenyament i educació, ja que hem de recordar que el que s'avalua és l'eficiència del

sector privat de l'economia— presentaven una productivitat superior a la de la indústria, ja que mentre en els serveis aquesta era de 4,774 milions de pessetes constants de 1990 per ocupat, en les manufactures arribava als 4,176 milions de pessetes. Tanmateix, des dels anys setanta la indústria ha anat registrant uns increments de la productivitat superiors als de les activitats terciàries, la qual cosa ha permès reduir la diferència.

En no disposar-se de dades de deflació sectorial amb un nivell de desagregació adient, cal realitzar l'anàlisi sectorial de la productivitat del treball en pessetes corrents, per la qual cosa el seu interès rau no tant en la seva evolució —en la qual existeix un component preu impossible d'aïllar—, sinó en els seus nivells relatius a la regió per a un tall transversal determinat i en la comparació dels nivells regionals amb els registrats per al conjunt de l'economia espanyola. En l'últim any per al qual es disposa d'informació desagregada —1993— i deixant de banda el lloguer d'immobles, a Catalunya la major productivitat la registra el sector de crèdit i assegurances —amb 11,1 milions de pessetes per treballador—, seguit de les activitats de recuperació i reparacions, transports i comunicacions, ensenyament i sanitat privats i altres serveis per a la venda —*quadre V.14*—. A l'extrem oposat, a més del servei domèstic, els menors nivells de productivitat es donen en els serveis comercials i l'hostaleria i els restaurants, entre els serveis destinats a la seva venda en el mercat, i en els serveis públics. En comparació amb l'economia espanyola, totes les activitats de serveis mostren una major productivitat a Catalunya, amb l'única excepció del lloguer d'immobles.

QUADRE V.14

Productivitat aparent del factor treball en els serveis.

1983-93

Milions de pessetes corrents per lloc de treball

Catalunya

	1983	1985	1987	1989	1991	1993	1993
							Espanya=100
Recuperació i reparacions	2,989	3,875	4,752	4,685	5,243	6,341	106,24
Serveis comercials	1,895	2,235	2,759	3,170	3,754	4,540	108,50
Hostaleria i restaurants	2,219	2,646	3,339	3,872	4,580	5,117	107,40
Transports i comunicacions	2,669	3,340	4,033	4,432	4,908	5,631	105,95
Crèdit i assegurances	3,355	5,774	7,156	9,114	9,126	11,154	102,72
Lloguer d'immobles	74,126	80,587	131,274	164,100	177,192	280,901	61,54
Ensenyament i sanitat privats	2,524	3,110	3,516	4,293	4,902	5,440	107,77
Altres serveis per a la venda	2,887	3,375	3,790	4,383	5,029	5,351	101,04
Servei domèstic	0,591	0,728	0,899	1,134	1,378	1,588	111,79
Serveis públics	1,797	2,136	2,397	2,857	3,604	3,954	101,80

FONT: Vegeu apèndix I.

V.5.1. Creixement dels serveis: anàlisi dels desplaçaments

Després d'haver establert ja anteriorment les línies bàsiques que permeten interpretar el significat econòmic dels diversos efectes en què podem descompondre la variació de l'ocupació regional a partir de l'anàlisi dels desplaçaments, podem procedir a sintetitzar les conclusions bàsiques derivades de la seva aplicació al creixement de l'ocupació dels serveis en l'economia catalana. En aquest cas, s'utilitza la mateixa classificació d'activitats amb què s'ha caracteritzat l'estructura productiva, per la qual cosa el període d'anàlisi discorre entre 1983 i 1993.

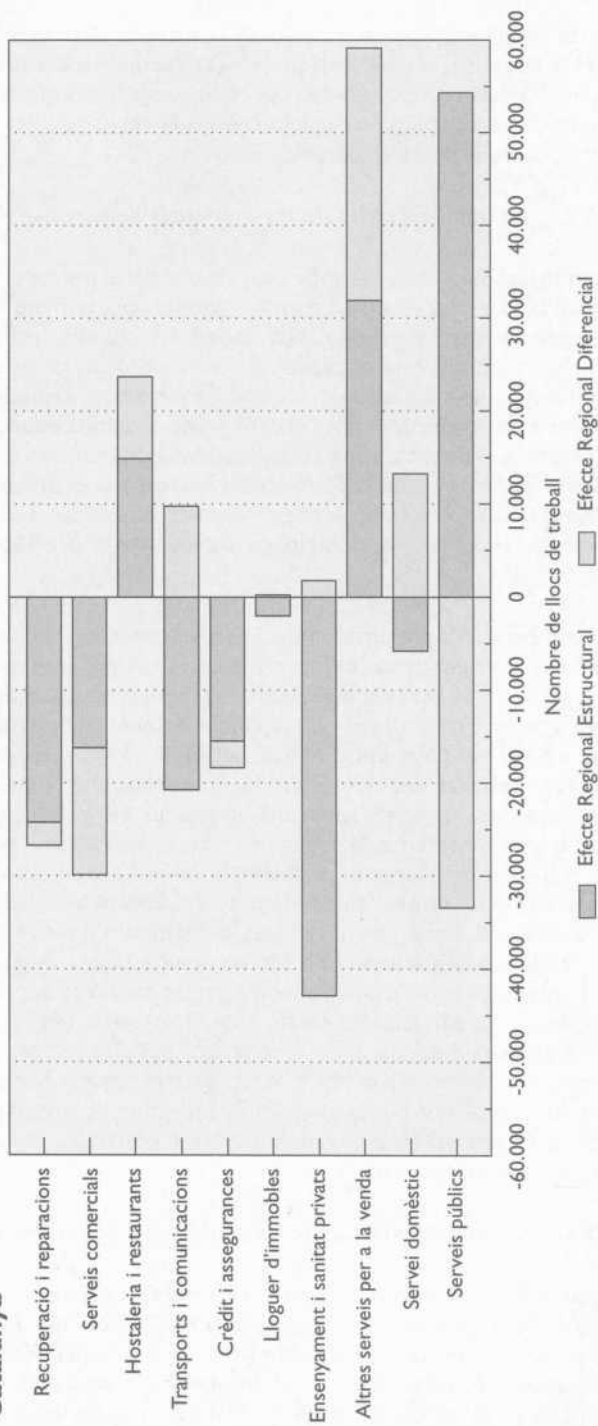
Des de l'inici de la dècada dels vuitanta, l'ocupació ha crescut en la pràctica totalitat de les activitats de serveis, una constatació que es pot estendre tant a l'economia catalana com a l'espanyola en el seu conjunt. Amb aquesta premissa, les activitats que en el període 1983-93 han presentat un *efecte regional estructural* positiu —és a dir, aquelles el nivell d'ocupació de les quals en el conjunt de l'economia ha crescut a una taxa superior a la registrada com a mitjana en els serveis— són l'hostaleria i els restaurants, altres serveis per a la venda i els serveis públics; això s'ha traduït en un desplaçament positiu de l'ocupació regional, més gran com més rellevant és la presència d'aquests sectors en la regió —*quadre V.15 i gràfic V.15*—. Quantitativament, el desplaçament de l'ocupació ha estat més rellevant en altres serveis per a la venda, en el sector públic i en l'hostaleria i la restauració. L'ocupació en les altres activitats de serveis ha crescut per sota de la mitjana del sector. Per la seva banda, Catalunya registra un

QUADRE V.15
Anàlisi dels desplaçaments regionals
de l'ocupació en els serveis. 1983-93
Nombre de llocs de treball
Catalunya

	Efecte Nacional	Efecte Regional Estructural	Efecte Regional Diferencial	Desplaçament Regional Total
Recuperació i reparacions	18.504	-24.254	-2.476	-26.729
Serveis comercials	95.878	-16.245	-13.680	-29.925
Hostaleria i restaurants	28.146	14.874	8.839	23.713
Transports i comunicacions	34.628	-20.768	9.781	-10.987
Crèdit i assegurances	23.177	-15.531	-2.834	-18.365
Lloguer d'immobles	1.057	-2.027	203	-1.824
Ensenyament i sanitat privats	21.839	-42.859	1.803	-41.056
Altres serveis per a la venda	30.803	31.878	27.253	59.132
Servei domèstic	21.356	-5.824	13.299	7.475
Serveis públics	58.818	54.309	-33.418	20.891
TOTAL SERVEIS	334.207	-26.446	8.770	-17.676

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC V.15
Desplaçaments regionals d'ocupació en els serveis. 1983-93
Catalunya

FONT: Vegeu apèndix I.

efecte regional diferencial positiu en la majoria dels serveis destinats a la venda; les excepcions són la recuperació i les reparacions, els serveis comercials i el crèdit i les assegurances. També en els serveis públics l'ocupació creix a la regió significativament per sota de la mitjana del país.

V.5.2. La capitalització de les activitats de serveis

Segons les xifres més recents, corresponents al període 1991-93, el capital dels serveis destinats a la venda aporta prop del 25 % a l'estoc de capital privat català, tal com va quedar reflectit per la informació del capítol tercer. Si exclouem d'aquesta dotació el capital residencial i considerem exclusivament el capital productiu —és a dir, el destinat a les quatre grans activitats econòmiques: agricultura, indústria, construcció i serveis de mercat— el percentatge puja fins gairebé el 50 %, observant-se a més una tendència creixent, ja que a mitjan anys seixanta el capital dels serveis aportava el 37 % a la dotació de capital privat productiu de la regió.

La composició percentual del capital destinat a produir serveis per a la seva venda en el mercat mostra un pes més gran de la categoria altres serveis, que inclou una gran proporció de serveis a empreses, que en l'economia catalana tenen més importància que en altres zones del territori espanyol. També apareixen en un lloc destacat les activitats de comunicacions i de crèdit i assegurances, les quals, amb una aportació del voltant del 14 % cadascuna, mostren a la regió una presència relativa en l'estoc del capital dels serveis semblant a la mitjana nacional —*quadre V.16*—. En termes de tendència, a Catalunya s'observa, des dels seixanta, un augment del pes del capital de les institucions de crèdit i assegurances, de les comunicacions i de la dotació que, una mica genèricament, hem agrupat en altres serveis, alhora que cau la participació relativa de l'hostaleria i la restauració i el transport. Les taxes de creixement registrades per les diferents partides en les quals hem agrupat el capital dels serveis i que són recollides pel *quadre V.17* confirmen aquests aspectes i comparteixen a més una trajectòria força comuna amb la mitjana de les regions espanyoles.

V.5.3. Comportament de la demanda privada de serveis

L'estudi de l'activitat de serveis en l'economia catalana es completa amb aquest apartat, en el qual tractem l'evolució de la demanda de serveis utilitzant la informació proporcionada per l'*Enquesta de Pressupostos Familiars de l'Institut Nacional d'Estadística*. L'indicador utilitzat és el percentatge de la despesa que les llars catalanes

QUADRE V.16
Estructura de l'estoc de capital privat
del sector serveis
Percentatges
Catalunya

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
SERVEIS DESTINATS A LA VENDA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Hostaleria i restauració	16,36	11,90	9,38	8,25	13,50	9,05	11,57
Transport	14,55	10,59	8,06	7,92	12,02	7,97	10,29
Comunicacions	13,61	16,38	14,63	14,37	15,25	14,48	14,89
Institucions de crèdit i assegurances	10,36	17,76	15,46	13,26	15,02	14,81	14,80
Altres serveis	45,12	43,37	52,47	56,19	44,21	53,68	48,45

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE V.17
Taxa de creixement real anual de l'estoc de capital
privat del sector serveis
Percentatges
Catalunya

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
SERVEIS DESTINATS A LA VENDA	6,84	3,79	6,68	5,53	5,38	6,39	5,65
Hostaleria i restauració	5,38	0,11	2,75	3,68	2,84	2,98	2,88
Transport	8,63	-0,71	6,19	0,14	4,08	4,65	4,24
Comunicacions	14,84	2,48	6,28	1,82	8,78	5,15	7,77
Institucions de crèdit i assegurances	14,47	6,39	1,56	3,65	10,55	2,08	8,15
Altres serveis	3,49	5,56	9,26	8,03	4,47	8,95	5,69

FONT: Vegeu apèndix I.

dediquen als serveis en 1980/81 i 1990/91 —anys de les dues darreres *Enquestes*—. Per tal de poder realitzar comparacions, també s'han calculat les corresponents xifres mitjanes per al conjunt del país. Segons les dades de l'*Enquesta de 1980/81*, en aquell any el 318,8 % de la despesa mitjana de les llars catalanes corresponia a serveis, mentre que a Espanya la xifra era inferior, el 298,5 % —*quadre V.18*—; això posa de manifest una certa tendència de la demanda privada a Catalunya cap als serveis, característica que sol associar-se positivament amb el nivell de desenvolupament. Al llarg de la dècada dels vuitanta, en tots dos espais econòmics, Catalunya i Espanya, s'ha produït un desplaçament de la demanda cap als serveis; de tota manera, segons els resultats de l'*Enquesta de 1990/91*, la diferència en els noranta continua essent favorable a

QUADRE V.18
Despesa anual de les llars en serveis
Pes de les despeses en tants per mil

	Catalunya			Espanya		
	EPF 80/81	EPF 90/91	Variació Absoluta	EPF 80/81	EPF 90/91	Variació Absoluta
TOTAL DESPESES EN SERVEIS . . .	318,8	343,2	24,4	298,5	322,0	23,6
<i>Serveis mèdics i despeses sanitàries . . .</i>	29,3	31,3	2,0	23,5	25,8	2,3
Medecines i altres productes farma- cèutics	9,4	7,8	-1,6	7,5	7,9	0,4
Aparells i material terapèutic	2,5	2,5	0,0	2,0	2,4	0,4
Serveis sanitaris per compte propi . . .	9,1	13,8	4,6	9,6	11,5	1,9
Tractaments en hospitals i similars . .	1,3	1,5	0,2	0,8	1,1	0,3
Assegurances d'accidents i de malaltia.	6,9	5,8	-1,1	3,2	2,9	-0,4
<i>Transport i comunicacions</i>	143,6	123,4	-20,2	136,0	122,3	-13,6
Compra de vehicles per a transport personal	32,6	43,8	11,1	34,4	43,2	8,8
Despeses d'utilització de vehicles . . .	85,2	57,4	-27,9	78,8	56,2	-22,6
Serveis de transport	15,5	10,2	-5,3	13,8	11,3	-2,4
Correus i comunicacions	10,3	12,1	1,8	9,1	11,7	2,6
<i>Esbarjo, ensenyament i cultura</i>	78,1	76,9	-1,2	67,2	60,9	-6,3
Aparells i accessoris	22,9	26,6	3,7	22,3	22,3	0,0
Serveis d'esbarjo	18,4	17,2	-1,2	16,3	13,9	-2,4
Llibres, diaris i revistes	8,7	10,9	2,1	7,5	9,1	1,6
Ensenyament	28,1	22,1	-6,0	21,1	15,5	-5,6
<i>Altres béns i serveis</i>	67,7	111,5	43,8	71,8	113,0	41,3
Restaurants, cafès i hotels	55,9	86,3	30,4	59,8	93,5	33,7
Viatges turístics, tot inclòs	1,0	8,8	7,8	1,8	5,7	3,9
Serveis financers	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
Serveis no classificats en altre lloc . .	2,9	5,6	2,7	2,4	6,1	3,7
Servei domèstic	7,9	10,8	2,9	7,7	7,7	0,0

FONT: Vegeu apèndix I.

l'economia catalana i es manté al voltant dels 20 punts en una distribució realitzada en tants per mil.

Un major nivell de detall de la despesa de la població catalana en serveis posa de manifest que la part més remarkable de la despesa es realitza en transport i comunicacions, seguit de l'esbarjo, ensenyament i cultura, i altres serveis, entre els quals destaca la despesa en restaurants, cafès i hotels i viatges. Amb relació a la distribució registrada per a una família mitjana espanyola, a Catalunya s'observa una major participació de la despesa relacionada amb els serveis mèdics i sanitaris i amb l'esbarjo, l'ensenyament i la cultura.

V.6. El paper del sector públic

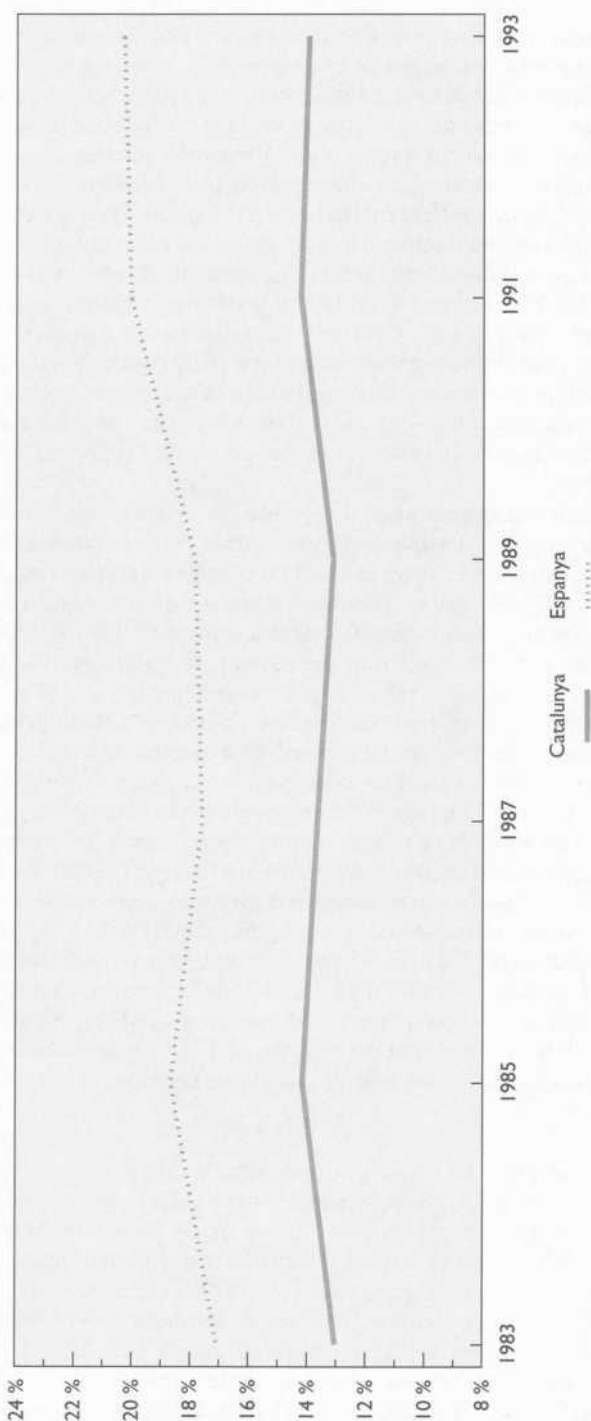
La característica fonamental que defineix els processos de creixement econòmic és la constatació empírica d'un augment sostingut de la renda *per capita*. És també un fet observat que els fruits que

acompanyen el creixement tendeixen a distribuir-se d'acord amb un esquema que és posteriorment modificat per les *Administracions Públiques*. Tanmateix, l'actuació del sector públic en les economies desenvolupades no es limita a la seva funció redistributiva, sinó que la seva intervenció adopta una forma més activa, perseguint uns objectius entre els quals destaquen la provisió de béns públics per pal·liar les fallades del mercat o la consecució d'una via equilibrada de creixement compatible amb els grans objectius de la política macroeconòmica, com ara la reducció de la inflació o de l'atur. D'altra banda, resulta evident que el sector públic exerceix un paper important en el mateix desenvolupament econòmic d'una regió a través de diverses vies, entre elles, dotant-la d'un estoc de capital públic —com ara infraestructures de comunicacions o equipaments educatius— que exerceixen un impacte positiu i significatiu damunt la productivitat del sector privat de l'economia.

La informació estadística disponible per analitzar amb un nivell de detall suficient el paper del sector públic en una economia regional no és encara a Espanya tan rica com caldria desitjar. Tot i aquesta limitació, el contingut d'aquest apartat pretén contribuir a un millor coneixement dels aspectes més relacionats amb la participació del sector públic en l'activitat productiva de Catalunya. Per això, és necessari referir-se al pes dels serveis públics en la producció regional —des del punt de vista de l'oferta— i a la participació del consum i la inversió públics en la demanda regional de béns i serveis —per la banda de la demanda—. El pes dels serveis públics en la producció agregada del sector terciari és sensiblement menor a Catalunya amb relació al conjunt del país, amb uns percentatges que en els anys noranta són del 14 % a la regió i del 20 % a Espanya —gràfic V.16—. Si, alternativament, prenem com a referència per calcular aquestes participacions la totalitat del *Valor Afegit* —nacional o regional, segons el cas—, els resultats en termes comparatius són molt similars: una mica més del 13 % de la producció en el conjunt del país correspon a la provisió de serveis públics, mentre que a Catalunya el percentatge no arriba al 9 %, i és, juntament amb les Balears, la regió espanyola on aquest percentatge té uns valors més reduïts.

Des del punt de vista de la demanda, la distribució del consum a Catalunya entre els seus components públic i privat mostra una participació del primer —consum públic— xifrada en el 15,13 %, mentre que per al conjunt d'Espanya el pes és superior i arriba al 20,60 %, tot això segons dades de 1993. Pel que fa referència a la participació del consum públic en la demanda interna —nacional o regional, segons el cas—, els percentatges són del 12,08 % en l'economia catalana i del 16,62 % —quatre punts i mig superior— en el conjunt de l'Estat. La disponibilitat d'informació permet oferir

GRÀFIC V.16
Evolució de la participació dels serveis públics en la producció regional de serveis. 1983-93

FONT: Vegeu apèndix I.

aquesta xifra per a cadascuna de les províncies integrants de Catalunya; en aquest cas, obtenim la participació del consum públic sobre la demanda interna provincial, que és del 12,41, el 10,79, el 12,56 i el 10,54 % a Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, respectivament. Tot i que es continua situant molt per sota de la mitjana espanyola, el valor obtingut per a Barcelona, superior a la mitjana nacional, es pot justificar en part per ser en aquesta ciutat on té la seva seu el govern de la Generalitat. També és remarcable el fet que Tarragona és la província espanyola amb menor participació del consum públic en la demanda provincial.

La distribució territorial de les persones ocupades en les *Administracions Públiques* espanyoles atorga a Catalunya un pes en el total de l'ordre de l'11 % —segons xifres del *Boletín Estadístico del Banco de España*—, índex clarament inferior tant a la participació de la població catalana sobre el total de la població espanyola com a la importància de Catalunya en el *PIB* espanyol. En la mesura que aquesta dada es pugui posar en relació amb un apartat fonamental del consum públic com són els sous i els salaris dels funcionaris, ve a confirmar el que ja hem assenyalat amb relació al menor pes del consum públic en la demanda interna regional de Catalunya respecte al conjunt d'Espanya.

La informació de base utilitzada per a l'elaboració d'aquest apartat, que coincideix amb la publicació del *BBV Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, no estableix diferència pel que fa a la inversió regional entre el component públic i el privat. Tanmateix, coneixent la participació del consum públic en la demanda interna regional i utilitzant la distribució de la inversió regional entre els seus components públic i privat presentada al capítol tercer, es pot realitzar una aproximació de la demanda pública total —de béns de consum i inversió— en la demanda interna de Catalunya. A partir d'aquesta aproximació indirecta, el 1993 podem xifrar la participació de la demanda pública en el 15 %, notablement per sota de la mitjana registrada per al conjunt d'Espanya, que en aquest mateix any supera el 20 %

Amb caràcter general, tots els indicadors obtinguts apunten cap a una menor presència del sector públic en l'activitat productiva de Catalunya. Des del punt de vista de l'oferta, el menor pes dels serveis públics en la producció agregada dels serveis, d'una banda, i en el *Valor Afegit regional* de l'altra, podria trobar una explicació parcial en un major arrelament a la regió de l'ensenyament i la sanitat privats, que constitueixen dues de les activitats més rellevants en la provisió de serveis públics.

V.6.1. El capital públic productiu de les Administracions Públiques

El sector públic pot exercir un paper destacat en el creixement de les regions a partir de la dotació d'un estoc de capital públic productiu suficient per reduir els costos i millorar la competitivitat de les seves economies. Reprenent les conclusions a què havíem arribat al capítol tercer pel que fa a la trajectòria del capital públic a Catalunya, hem de recordar que entre 1964 i 1993 l'estoc de capital públic regional es multiplica en pessetes constants per un factor proper a set, lleugerament per damunt de la mitjana del país, la dotació de capital públic del qual creix des de la meitat dels anys seixanta a una taxa del 6,60 % de mitjana anual —la qual cosa li permet multiplicar-se per sis, aproximadament—. El capital públic productiu català creix en el conjunt del període per damunt del 6 % de mitjana anual, mentre que el social ho fa al 8,39 %. Tanmateix, tal com es va posar clarament de manifest al capítol tercer, des de meitat dels setanta el capital públic s'acumula a Catalunya a un ritme menor que en l'economia espanyola en el seu conjunt —tot i que les xifres per al trienni 1991-93 semblin insinuar una inversió de la tendència—. D'altra banda, l'anàlisi de productivitat realitzat anteriorment demostra que l'acumulació de capital públic ha exercit un impacte positiu i significatiu damunt el creixement de la productivitat total dels factors en el sector privat de l'economia catalana, i s'ha convertit d'aquesta manera en un important factor de creixement.

La composició del capital públic de caràcter productiu a Catalunya mostra que el seu principal element integrant són les carreteres, amb un pes mitjà entre 1964 i 1993 del 46 %, tot i que amb una lleugera —però apreciable— tendència a reduir la seva importància relativa, que als anys noranta és lleugerament inferior al 45 % —*quadre V.19*—. El segon lloc l'ocupen les infraestructures hidràuliques, encara que en aquest cas la tendència descendent és molt més perceptible, mentre que el tercer lloc correspon a les estructures urbanes, que en els noranta ja compten amb un pes en el capital públic productiu que supera les infraestructures de tipus hidràulic. Al darrere d'aquests canvis en les participacions, es troben les taxes de creixement de les diferents categories de capital públic productiu que apareixen en el *quadre V.20* —convé recordar que en aquest apartat considerem únicament el capital públic productiu de les Administracions Públiques, per la qual cosa les taxes de creixement no coincideixen exactament amb les del capítol tercer, en el qual també es pren en consideració aquella part de capital privat que té uns efectes semblants al del caràcter públic.

QUADRE V.19**Estructura de l'estoc de capital públic de les AAPP****Percentatges****Catalunya**

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CAPITAL PÚBLIC PRODUCTIU	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Carreteres	49,76	46,32	43,02	44,79	47,64	43,65	45,96
Infraestructura hidràulica	38,23	36,50	30,10	26,51	37,26	28,98	33,64
Estructures urbanes CC.LL.	10,35	16,10	25,64	27,28	13,77	26,06	19,06
Ports	1,67	1,08	1,25	1,42	1,33	1,31	1,33

QUADRE V.20**Taxa de creixement real anual de l'estoc de capital públic productiu de les AAPP****Percentatges****Catalunya**

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1964- 1985	1985- 1993	1964- 1993
CAPITAL PÚBLIC PRODUCTIU	7,31	2,98	6,99	6,82	5,23	6,95	5,70
Carreteres	8,31	1,81	6,68	9,10	5,16	7,28	5,74
Infraestructura hidràulica	5,78	2,32	3,15	3,94	4,12	3,35	3,91
Estructures urbanes CCLL	10,21	8,07	12,50	5,49	9,19	10,70	9,60
Ports	-1,58	1,66	11,93	16,21	-0,05	12,99	3,39

FONT: Vegeu apèndix I.

Finalment, com a resultat de posar en relació la distribució de capital públic productiu a Catalunya amb la registrada com a mitjana per al conjunt de la geografia espanyola, als anys noranta la regió catalana destaca per un major pes relatiu del capital corresponent a les estructures urbanes, amb relació, sobretot, a les infraestructures hidràuliques i, en menor mesura, a les carreteres.

V.6.2. El sector públic i els Fons Comunitaris

El creixement econòmic de les regions sol produir-se d'una manera desigual, la qual cosa —a mitjà i a llarg termini— es tradueix en l'existència d'importants diferències en termes de renda o en l'aparició de regions amb problemàtiques específiques com ara la regressió industrial o una especial incidència de la desocupació. El sector públic, a través de la política regional, hi intervé també, amb l'objectiu d'aconseguir un desenvolupament més equilibrat des d'un punt de vista espacial. A partir de l'ingrés d'Espanya a la *Comunitat Econòmica Europea* a meitat de la dècada dels vuitanta, la política

regional espanyola comparteix les seves estratègies i actuacions amb les autoritats europees, les quals —un cop definits els seus objectius— utilitzen els diferents *Fons Estructurals*, que són l'instrument bàsic de cofinançament de les seves intervencions.

Els beneficis i els costos de la integració econòmica no es reparteixen necessàriament de manera equilibrada en el pla territorial, i a mesura que s'accedeix a formes d'integració més completes entre els països membres de la Unió Europea, creix la preocupació per garantir un grau de cohesió econòmica i social entre les regions que eviti el desenvolupament d'un corrent d'opinió contrari a la consolidació del *Mercat Únic* i els avenços cap a la Unió Monetària, en les regions afectades per la regressió industrial, l'atur o, simplement, per un baix nivell relatiu de desenvolupament econòmic.

Independentment de si la desaparició de les barreres de tot tipus entre els mercats dels Estats afavoreix o no l'equilibri de les disparitats regionals —cosa que, en qualsevol cas, els estudis empírics indiquen que tendeix a produir-se molt lentament—, no hi ha dubte que impactes econòmics de gran abast com ara la formació del *Mercat Únic* o l'adopció d'una moneda comuna impliquen la desaparició d'instruments tradicionals de la *política econòmica nacional* —reserva dels mercats públics a les empreses nacionals, ajuts discrecionals a les empreses, modificacions dels tipus de canvi—, i exigeixen, a més, l'assimilació d'un període de ràpid *canvi estructural*. En aquestes circumstàncies, la necessitat d'adaptar l'assignació dels seus factors productius a les noves línies d'especialització és quelcom que es planteja amb caràcter general per a les regions europees, les quals, tanmateix, parteixen de molt diferents posicions pel que fa als seus nivells de renda per habitant, qualificació de la força de treball, estructura productiva i nivell tecnològic de les seves empreses.

La reforma de 1988 dels *Fons Estructurals* va permetre concentrar els recursos comunitaris en cinc grans objectius, tres dels quals tenien un perfil territorial característic, ja que afectaven les regions amb un nivell de renda menor —*objectiu 1*—, les afectades per processos de pèrdua d'ocupació industrial en àrees fortament industrialitzades —*objectiu 2*—, i determinades zones rurals amb ingressos baixos —*objectiu 5b*—. L'ampliació a Finlàndia, Suècia i Àustria ha portat, a més, un interès pel desenvolupament de zones de baixa densitat demogràfica i dures condicions climàtiques —*objectiu 6*—. Tot i que, inicialment, la *Política Regional Europea* es va identificar amb el *FEDER* o *Fons Europeu de Desenvolupament Regional* —creat l'any 1975—, els seus recursos i línies d'actuació s'han anat combinant cada cop més amb els del *Fons Social Europeu* —*FSE*— i amb els del *FEOGA-Orientació* per intentar assolir els objectius fixats en el marc de la *Política Regional*. Amb aquest objectiu,

sumen les seves aportacions a les que fan les autoritats nacionals i regionals en el context d'una programació regional a mitjà termini que inclou l'aprovació successiva per la Comissió Europea de diversos documents d'estratègia regional —*Programes de Desenvolupament i Programes de Reconversió*—, de programació financera —*Marc de Suport Comunitaris*—, i finalment de modalitats d'intervenció —*Programes Operatius i Subvencions Globals*, entre d'altres.

La destinació dels recursos aportats per la *Comunitat Europea* per al desenvolupament de les regions i la correcció de les seves deficiències estructurals va anar durant força anys cap a les inversions en infraestructures —autovies, ferrocarrils, infraestructures hidràuliques i energètiques, entre d'altres—, amb la voluntat d'afavorir un acostament en les precondicions bàsiques per al desenvolupament de la capacitat productiva del sector privat de les economies entre regions que partien de nivells molt diferents pel que fa a la dotació de capital públic. Tot i que globalment aquestes inversions continuen constituint la destinació prioritària de les aportacions comunitàries, han anat guanyant cada cop més importància les intervencions directament destinades a estimular el desenvolupament del teixit empresarial o a afavorir la reconversió dels recursos humans ocupats en activitats sotmeses a un reajustament estructural. D'aquesta manera, el suport a les PIME, la protecció del *medi ambient* i les inversions educatives han anat guanyant terreny en els plans presentats per les autoritats estatals i regionals i aprovats per la Comissió Europea.

En general, a les regions de l'*objectiu 1* tenen una importància més gran les inversions en infraestructures, mentre que en les dels altres objectius tenen més rellevància les operacions que impliquen directament les empreses o els treballadors. En l'actualitat, estan vigents *Marc de Suport Comunitaris* per al període 1994-99, tot i que en el cas de les regions de l'*objectiu 2* la llista inicial de regions aprovada per *Decisió de la Comissió de la CE de 20 de gener de 1994* tenia només validesa fins a 1996, i havia de ser revisada per tal de configurar la llista que regirà entre 1997 i 1999.

L'interès del plantejament realitzat en els paràgrafs precedents i, per extensió, en aquest apartat, rau a observar quina és la posició que ocupa Catalunya en l'entramat de la *Política Regional europea*, així com l'evolució dels recursos rebuts per la regió com un mitjà de suport públic al seu desenvolupament. Recordem que els instruments de què disposa la Unió Europea per articular algunes de les seves polítiques més importants són el *FEOGA* —a través del qual es duu a terme la *Política Agrària*— en la seva secció de *Garantia* —que gestiona la política de regulació dels mercats agraris— i d'*Orientació* —que canalitza els recursos destinats a la millora de les

estructures agràries—; el FSE, que serveix a la *Política Social* i finança la formació de determinats grups de treballadors, com ara joves o aturats de llarga durada; i, finalment, el FEDER, que constitueix el màxim exponent de la *Política Regional* i té com a objectiu el suport a les inversions públiques i privades amb la finalitat última de reduir les diferències entre regions.

Pel seu nivell d'ingressos per habitant, que supera el 95 % de la mitjana dels països de la Unió Europea, Catalunya queda fora de les regions considerades en l'*objectiu 1*. Però una bona part del territori català és considerat *objectiu 2*, la qual cosa li permet rebre ajuts per combatre la pèrdua de llocs de treball a la indústria, alhora que moltes comarques, bàsicament de l'interior, tenen la consideració d'*objectiu 5b*, per la qual cosa reben ajuts, sobretot del FEOGA-Orientació per adaptar les seves estructures agràries. Un total de 469 municipis catalans, que ocupen el 39,4 % de la superfície regional i en els quals habita el 64,5 % de la població han rebut la consideració de zona de regressió industrial —*objectiu 2*—. La majoria d'aquests municipis es troben a la província de Barcelona —309 municipis que apleguen el 55 % de la població catalana—. Les zones rurals que reben ajuts per a la reforma de les seves estructures agràries són considerades *objectiu 5b*, i abasten un total de 372 municipis, amb una població afectada total de poc més de 461.000 persones —el 7,6 % de la població catalana—, totes elles habitants de les províncies de Girona, Lleida i Tarragona. En termes agregats, el 92,6 % del territori català i el 71,2 % dels seus habitants rep, per tant, l'atenció de la *Política Regional europea*.

Per analitzar la participació de la regió catalana en els *Fons Comunitaris* rebuts per l'economia espanyola des de la seva incorporació a la *Comunitat Europea* l'1 de gener de 1986, cal distingir dos subperíodes: des de la data de la integració fins a final de 1988 i des de l'entrada en vigor de la reforma ja esmentada l'1 de gener de 1989 fins a 1993. En la primera etapa, Catalunya rep poc més de 38.000 milions de pessetes constants de 1986 —*quadre V.21*—, la major part dels quals —el 59 %— correspon als ajuts per al manteniment dels preus agraris i la renda dels agricultors canalitzats a través de la secció de *Garantia del FEOGA* —*quadre V.22*—. Aquesta distribució és, d'altra banda, molt semblant a la registrada per al conjunt de les regions espanyoles.

Pel que fa als *Fons* amb un caràcter estructural, val a dir que, fins que la *Comissió* no va aprovar la proposta espanyola de zones potencialment afectades pels ajuts, Catalunya no va rebre cap recurs del FEDER ni del FEOGA-Orientació, sinó tan sols ajuts corresponents al FSE; aquesta situació es va mantenir fins a 1988. Com a mitjana de 1986-88, Catalunya és la receptora del 6 % dels recursos rebuts per l'economia espanyola —*quadre V.23*—,

QUADRE V.21**Fons comunitaris rebuts per Catalunya. 1986-93****Milions de pessetes de 1986**

	1986-1988	1989-1993	1986-1993
CATALUNYA	38.238	195.393	233.631
FONS ESTRUCTURALS	15.677	97.113	112.790
FEDER	2.088	42.948	45.036
FSE	13.022	42.563	55.585
FEOGA - Orientació	567	11.602	12.169
FEOGA - Garantia	22.561	96.972	119.533
FONS DE COHESIÓ	0	1.308	1.308

QUADRE V.22**Distribució dels fons comunitaris rebuts****per Catalunya. 1986-93****Percentatges**

	1986-1988	1989-1993	1986-1993
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00
FONS ESTRUCTURALS	41,00	49,70	48,28
FEDER	5,46	21,98	19,28
FSE	34,06	21,78	23,79
FEOGA - Orientació	1,48	5,94	5,21
FEOGA - Garantia	59,00	49,63	51,16
FONS DE COHESIÓ	0,00	0,67	0,56

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE V.23**Participació dels fons rebuts****per Catalunya en el total nacional. 1986-93****Percentatges**

	1986-1988	1989-1993	1986-1993
CATALUNYA	5,80	6,61	6,47
FONS ESTRUCTURALS	6,17	6,97	6,85
FEDER	1,41	5,33	4,72
FSE	13,83	12,44	12,74
FEOGA - Orientació	4,82	4,74	4,74
FEOGA - Garantia	5,58	6,30	6,15
FONS DE COHESIÓ	0,00	6,16	6,16

xifra que es manté en anys posteriors i que és, en qualsevol cas, molt inferior al pes econòmic de la regió. Tanmateix, és fàcil explicar aquest percentatge si tenim en compte el caràcter fonamentalment redistributiu dels ajuts i el superior nivell de desenvolupament de Catalunya en comparació amb moltes altres regions europees.

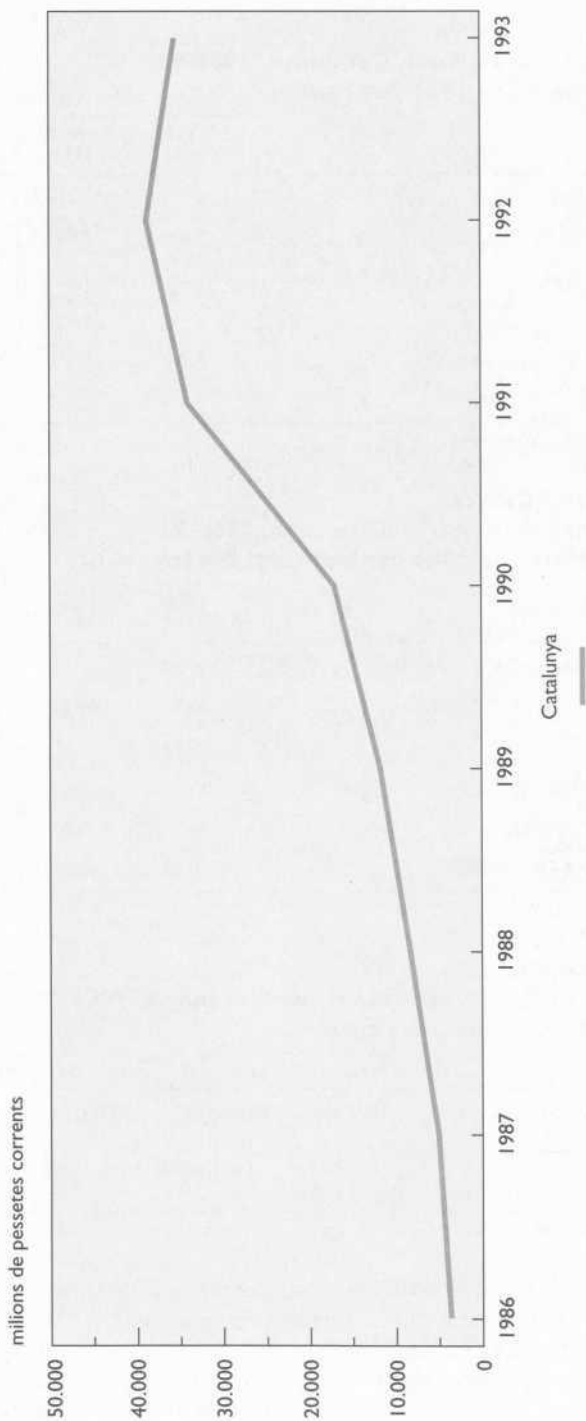
A partir de 1989, es produeix un notable increment dels *Fons Comunitaris* rebuts per l'economia espanyola en general i per Catalunya en particular, tal com apareix reflectit al gràfic V.17, que recull l'evolució d'aquests ajuts en pessetes corrents. Entre 1989 i 1993, es mantenen unes pautes semblants a les del període anterior pel que fa a la distribució dels *Fons a Catalunya*, amb només un cert desplaçament cap als *Fons Estructurals* que guanyen importància relativa en detriment del *FEOGA-Garantia*, amb una composició mitjana del període del 50 % per a cadascuna de les dues categories. La participació dels recursos que han tingut com a destinació última Catalunya en el total nacional puja lleugerament per acostar-se al 7 %.

El càlcul de la dotació de *Fons Comunitaris* per habitant a Catalunya i la seva comparació amb el valor d'aquesta relació en el conjunt del territori espanyol reforça la idea del caràcter de suport a les regions més desafavorides dels ajuts, ja que la regió catalana, pel fet de tenir un nivell de desenvolupament molt per damunt de la mitjana de les regions espanyoles, només rep el 41 % de la dotació mitjana per habitant —quadres V.24 i V.25—. Aquesta relació augmenta significativament fins a assolir el 80 % si considerem de manera aïllada els recursos rebuts pel FSE, ja que aquest és l'instrument bàsic de suport a les regions *objectiu 2*, entre les quals es troba una bona part del territori català afectat per la pèrdua de llocs de treball en el sector industrial.

Amb la signatura del *Tractat de Maastricht*, apareix un nou instrument de suport a les zones menys afavorides, que en aquest cas no té un caràcter directament regional; es tracta d'un *Fons de Cohesió* que pretén afavorir l'acompliment dels *programes de convergència econòmica* en aquells països que necessiten dur a terme importants accions d'inversió pública i en els quals la importància del dèficit públic limita les possibilitats d'inversió. D'ençà de l'entrada en vigor d'aquest *Fons*, Espanya ha estat un dels països més destacats pel que fa al volum dels ajuts financers rebuts, el 6 % dels quals ha estat destinat a Catalunya.

Per acabar, el quadre V.26 recull l'evolució en pessetes corrents dels *Fons Estructurals* rebuts per Catalunya, és a dir, els corresponents al *FEDER*, *FSE* i *FEOGA-Orientació*. A més de reflectir el considerable increment dels recursos a partir de 1989, aquesta informació permet obtenir la relació entre aquests fluxos i el *Valor*

GRÀFIC V.17
Fons estructurals rebuts per Catalunya. 1986-93

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE V.24**Fons comunitaris. Catalunya. 1986-93****Pesetes de 1986 per habitant**

	1986-1988	1989-1993	1986-1993
CATALUNYA	6.379	32.114	38.875
FONS ESTRUCTURALS	2.615	15.961	18.767
FEDER	348	7.059	7.494
FSE	2.172	6.995	9.249
FEOGA - Orientació	95	1.907	2.025
FEOGA - Garantia	3.763	15.938	19.889
FONS DE COHESIÓ	0	215	218

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE V.25**Fons comunitaris. Catalunya. 1986-93****Pesetes de 1986 per habitant. Espanya = 100**

	1986-1988	1989-1993	1986-1993
CATALUNYA	37,58	42,48	41,84
FONS ESTRUCTURALS	39,92	44,77	44,30
FEDER	9,11	34,21	30,53
FSE	89,57	79,89	82,45
FEOGA - Orientació	31,35	30,43	30,69
FEOGA - Garantia	36,10	40,44	39,78
FONS DE COHESIÓ	0,00	43,09	43,51

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE V.26**Fons estructurals rebuts per Catalunya. 1986-93****Milions de pesetes corrents**

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
FONS ESTRUCTURALS	3.599	4.969	8.255	11.693	16.983	33.914	38.713	35.380
FEDER	0	0	2.335	1.606	8.402	17.532	18.732	14.642
FSE	3.599	4.914	5.344	8.209	7.740	12.462	15.827	15.073
FEOGA - Orientació	0	55	576	1.878	841	3.920	4.154	5.665

FONT: Vegeu apèndix I.

Afegit regional. El 1987, els ajuts comunitaris suposaven el 0,07 % del VAB regional català, participació que passa a situar-se en el 0,30 % el 1993. En qualsevol cas, aquests pesos també són a Catalunya inferiors a la mitjana de l'economia espanyola, per a la qual, el 1993, els ajuts suposaven una mica més del 0,80 % del VAB.

CAPÍTOL VI

RENDA, BENESTAR I DESIGUALTATS

- VI.1. Introducció
- VI.2. Renda i participació en el mercat de treball
- VI.3. Distribució funcional de la renda
- VI.4. Renda produïda i renda disponible
- VI.5. Distribució personal de la renda: la renda de les llars
- VI.6. Altres desigualtats

VI.1. Introducció

Són molts els punts de vista des dels quals es pot abordar l'estudi de la distribució dels fruits del creixement econòmic o *distribució de la renda*. Des d'una perspectiva geogràfica o territorial, la *distribució regional de la renda* i la tendència de les regions de menor nivell de desenvolupament a experimentar o no un procés de *convergència* cap als nivells de productivitat i ingressos de les més desenvolupades constitueix un tema freqüent d'investigació econòmica en el moment actual. En l'accepció més habitual del terme, els problemes de desigualtat estan més relacionats amb la distribució de la renda en el pla *funcional*, és a dir, entre els factors de producció, que convencionalment se sol traduir pel repartiment de l'ingrés nacional entre el *capital* i el *treball*. Tanmateix, i un cop determinada la distribució funcional de la renda, subsisteix el fet que els individus i les famílies obtenen ingressos de fonts diverses —treball assalariat, treball autònom, propietat del capital, transferències rebudes de les *Administracions Públiques*—, per la qual cosa continua sent important estudiar com es distribueixen els ingressos globals d'un país o d'una regió entre les llars que el componen, un cop agrupats aquestes pel seu nivell d'ingressos. Estem també interessats, en conseqüència, per la *distribució personal* de la renda.

La pretensió d'aquest capítol és analitzar les modificacions en la distribució de la renda a Catalunya que han acompanyat el procés de creixement i canvi estructural descrit en capítols precedents. Per això, en l'apartat primer s'estudia l'evolució regional de la *producció per capita* i dels seus components, mentre que les seccions segona i tercera parlen de la *distribució personal i funcional* de

la renda, respectivament. L'última part recull diversos índexs que permeten caracteritzar altres situacions de desigualtat a la regió.

VI.2. Renda i participació en el mercat de treball

Utilitzant una senzilla descomposició de la *producció per capita*, en igualtat d'altres circumstàncies, dos són els motius que poden influir en el fet que una regió assoleixi en aquesta variable nivells superiors als d'altres economies: (i) una major taxa d'ocupació —interpretada com la proporció de població ocupada sobre la població total—, o (ii) que la *productivitat* del treball sigui superior en la regió. En termes analítics, aquesta descomposició es pot escriure segons la fórmula:

$$\frac{VAB}{p} = \frac{VAB}{Po} * \frac{Po}{P}$$

on P és la població regional i Po la població ocupada. Aquesta descomposició permet utilitzar la *producció per capita* com a mesura del nivell de desenvolupament d'una regió, a més d'investigar els factors que la determinen —la productivitat del treball i la taxa d'ocupació—. Estudis recents per a l'economia espanyola mostren que a les regions més pròsperes —amb una producció per capita més elevada— el treball mostra una productivitat superior, però també es constata que aquestes regions donen feina a una proporció més gran de la seva població. Aquest és el cas de regions com les Balears, Madrid, Catalunya o el País Basc, que no només han orientat els seus recursos cap a activitats dotades d'una major productivitat, sinó que també han generat majors oportunitats d'ocupació. En aquest sentit, J. L. Raymond i B. García Greciano —«Las disparidades en el PIB per capita entre comunidades autónomas y las hipótesis de convergencia», *Papeles de Economía Española*, 59, 1994— obtenen que aproximadament el 40 % de les diferències interregionals en PIB per capita a Espanya es deuen a les diferents taxes d'ocupació, mentre que el 36 % és conseqüència de les diferències en la productivitat aparent del treball —la resta respon a la interacció entre tots dos efectes.

El resultat de la descomposició proposada del VAB per capita a Catalunya des dels anys seixanta fins a meitat de la dècada dels noranta permet contrastar els següents fets: en primer lloc, en el període 1964-95 la regió manté la seva producció per habitant una mitjana del 27 % per damunt de l'economia espanyola; resultat molt semblant, com d'altra banda era previsible, a l'obtingut quan es va analitzar la posició de la renda per capita de la regió en el

context espanyol. També en aquest cas, les xifres posen de manifest una tendència cap a la reducció del diferencial que, als anys noranta, només supera lleugerament el 22 % –quadre VI.1 i gràfic VI.1–. Tal com constaten el professor Raymond i la professora García Greciano, Catalunya és un clar exemple d'un territori amb un nivell de vida més alt –interpretant com a tal una producció per capita superior– que es fonamenta tant en una major productivitat del treball com en una taxa d'ocupació més elevada. Respecte a això, entre 1964 i 1995 la productivitat del treball en l'economia catalana és el 17 % superior a la mitjana del país, mentre que la taxa d'ocupació supera aquesta mitjana en el 8 %. Als anys noranta, els diferencials, sempre favorables a Catalunya, han invertit el seu ordre de magnitud, de tal manera que la productivitat que el treball mostra a la regió supera en una mica menys del 10 % la mitjana espanyola, mentre que la taxa d'ocupació és el 12 % superior.

QUADRE VI.1

**Producció per capita, productivitat del treball
i població ocupada**
Mitjana nacional = 100
Catalunya

	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1993- 1995	1964- 1985	1985- 1995	1964- 1995
VAB/P . . .	136,68	125,27	125,11	123,98	122,79	130,29	124,05	127,53
VAB/Po . . .	127,07	119,30	115,15	110,53	109,22	122,66	112,44	117,38
Po/P	107,56	105,29	108,70	112,16	112,42	106,29	110,29	107,97

P: Població de dret calculada a 1 de juliol.

Po: Població ocupada.

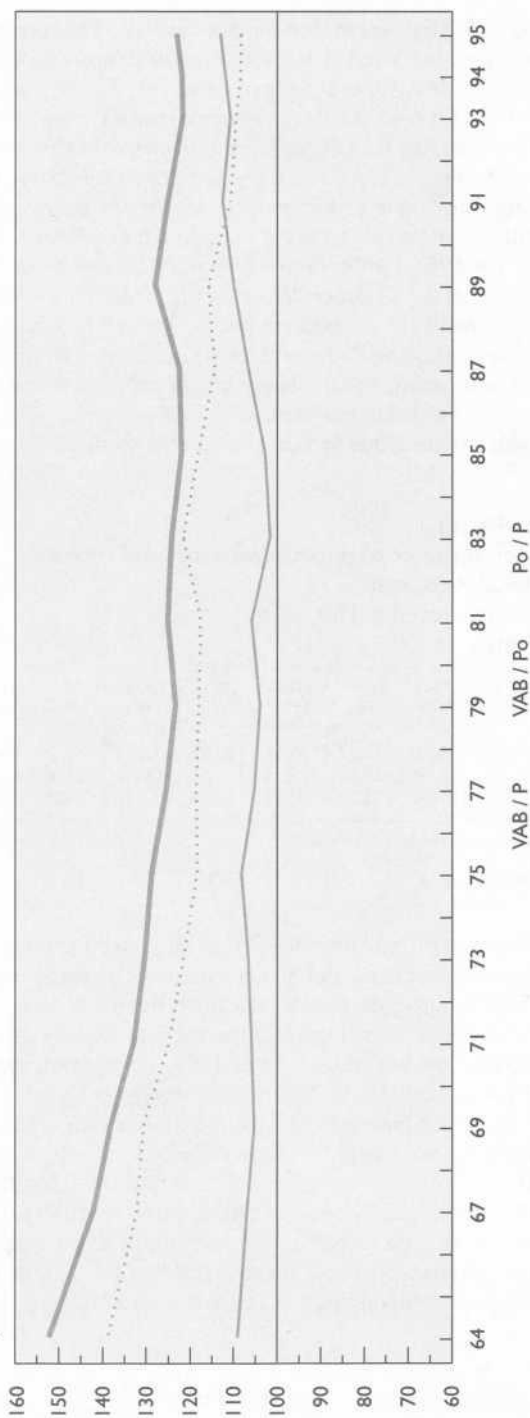
FONT: Vegeu apèndix I.

El capítol quart ja va abordar l'estudi de la productivitat del treball en l'economia catalana. Pel que fa a la taxa d'ocupació, a mitjan anys seixanta Catalunya donava feina a prop del 41 % de la seva població, percentatge sensiblement superior a la mitjana de les regions espanyoles, que era del 37 %; el 1995, els percentatges per a la regió i per al conjunt de l'economia espanyola havien passat al 35 i al 31 % respectivament. La taxa d'ocupació pot, al seu torn, ser descomposta en funció de tres relacions: (i) el percentatge de població en edat de treballar sobre la població total; (ii) la taxa d'activitat –obtinguda com la relació entre la població activa i la població en edat de treballar– i, finalment, (iii) la part de la població activa que té una ocupació efectiva. El resultat d'aquesta descomposició apareix recollit per la següent expressió:

$$\frac{Po}{P} = \frac{Pet}{P} * \frac{Pa}{Pet} * \frac{Po}{Pa}$$

GRÀFIC VI.1
Producció per capita, productivitat del treball i població ocupada. 1964-95
Catalunya

mitjana nacional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

on *Pet* representa la població en edat de treballar —la qual, segons els criteris de l'*Enquesta de Població Activa* és la població de 16 o més anys—, i *Pa* la població activa —és a dir, aquella part de la població en edat de treballar que en un moment determinat decideix oferir el seu esforç laboral en el mercat—. D'aquesta manera, són tres els factors que poden coadjuvar al manteniment en una regió d'una taxa d'ocupació superior a la mitjana: (i) un major percentatge de població en edat de treballar sobre la població total, (ii) una major participació de la població activa sobre la població en edat de treballar —és a dir, una taxa d'activitat superior—, o (iii) una taxa d'atur inferior —la qual cosa modifica la relació entre població ocupada i població activa.

L'anàlisi de les taxes d'activitat i atur a Catalunya ja ha estat realitzada amb prou nivell de detall en capítols precedents, per la qual cosa no incidirem de nou aquí en el seu estudi, sinó només en la seva contribució a l'evolució de la taxa d'ocupació. La relació de la població en edat de treballar sobre la població total a Catalunya supera en la major part del període 1964-95 la mitjana espanyola —*quadre VI.2 i gràfic VI.2*—, tot i que molt lleugerament en alguns anys. Fins a un cert punt, aquest fet podria ser el reflex d'una població més envellida, resultat que es mostra coherent amb les menors taxes de natalitat registrades per la regió.

QUADRE VI.2

Població en edat de treballar, població activa

i població ocupada

Mitjana nacional = 100

Catalunya

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
Po/P . . .	107,56	105,29	108,70	112,16	112,42	106,29	110,29	107,97
Pet/P . . .	102,38	100,33	100,50	100,89	101,38	101,40	100,89	101,22
Pa/Pet . .	104,10	105,04	106,12	106,29	106,59	104,48	106,32	105,26
Po/Pa . . .	100,91	99,89	101,79	104,58	104,03	100,25	102,72	101,25

P: Població de dret calculada a 1 de juliol.

Pa: Població activa.

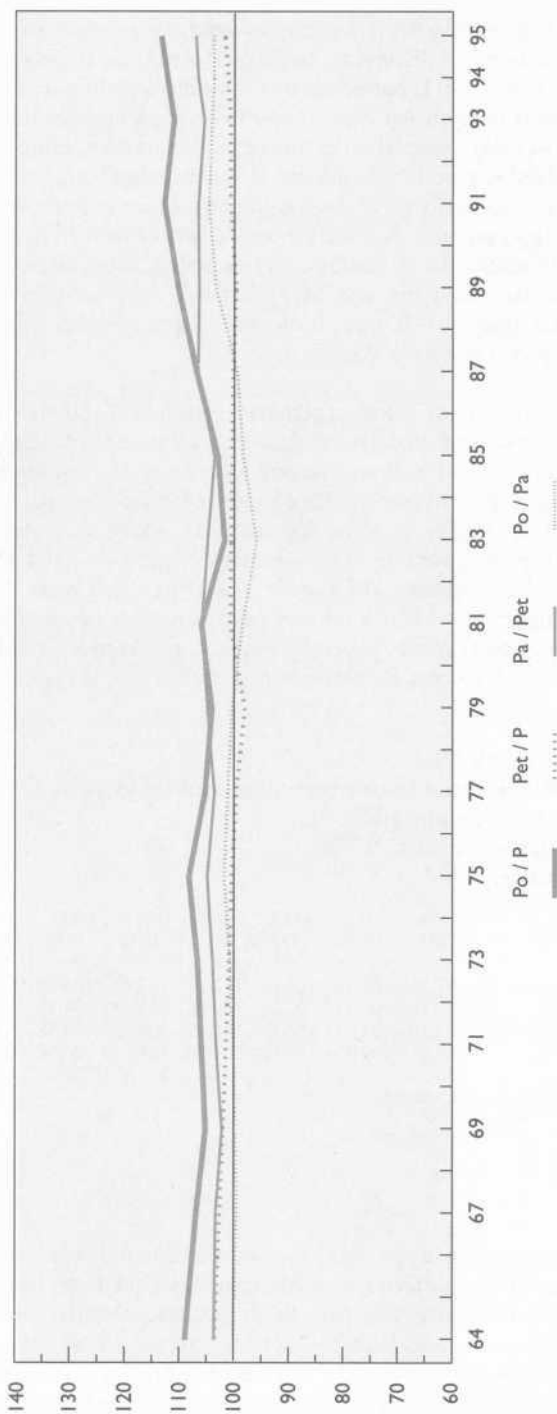
Pet: Població en edat de treballar.

Po: Població ocupada.

FONT: Vegeu apèndix I.

La trajectòria de la taxa d'activitat a Catalunya ha estat marcada pels mateixos efectes *desànim* associats a les fases baixes del cicle econòmic —quan una part de la població en edat de treballar es retira del mercat laboral— que han afectat en les últimes dècades l'economia espanyola. En tot cas, sempre ha estat superior en la regió que en el conjunt d'Espanya. Com a dada més recent, el 1995,

GRÀFIC VI.2
Població en edat de treballar, població activa i població ocupada. 1964-95
Catalunya
 mitjana nacional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

el 53 % de les persones teòricament capaces d'integrar-se en l'activitat laboral a la regió catalana formaven part de la població activa, enfront del 49,01 % de mitjana. Finalment, i exceptuant els anys que segueixen a l'impacte de la segona crisi energètica, al final dels setanta, la taxa de desocupació a Catalunya ha estat tradicionalment inferior a la mitjana espanyola, contribuint així a mantenir una major propensió de població ocupada. De la mateixa manera, a partir de la recuperació de l'activitat econòmica de mitjan anys vuitanta, destaca la notable contribució que la favorable trajectòria de la taxa d'ocupació regional està fent a l'evolució de la producció per habitant a Catalunya.

Es pot dir, per tant, resumint, que la producció per habitant a Catalunya sempre ha estat per damunt de la seva homòloga a nivell nacional, permetent així un nivell de vida més elevat, i que això ha estat possible degut al major percentatge de la població que tradicionalment ha aconseguit trobar feina però, especialment, com a conseqüència de la major productivitat del treball.

La informació estadística disponible permet la descomposició de la producció *per capita* per a les províncies catalanes —quadres VI.3 i VI.4—, tot i que, en aquest cas, cal matisar que la referència és la mitjana regional —que es considera igual a cent—, per la qual cosa caldrà interpretar les desviacions com a diferències respecte al valor mitjà de Catalunya. Fins a principi de la dècada dels vuitanta, Barcelona manté una producció per habitant superior a la mitjana regional, tot i que amb un diferencial que es va esgotant amb el pas del temps; d'ençà d'aleshores, la província es troba pels volts de la mitjana, amb una tendència que la duu fins i tot a situar-se'n lleugerament per sota —gràfic VI.3—. A partir dels seixanta, és norma que el treball mostri a Barcelona una major productivitat, tot i que una tendència convergent fa que als noranta les diferències siguin pràcticament inapreciables. Per la seva banda, la taxa d'ocupació ha estat a la província tradicionalment inferior a la mitjana de la regió, com a conseqüència d'una taxa menor d'activitat però, sobretot, com a resultat de la major taxa d'atur.

Girona manté una producció *per capita* que voreja la mitjana fins a passat l'equador dels setanta, quan aquesta variable inicia una tendència ascendent que situa el diferencial favorable a la província al voltant del 10 % en els noranta —gràfic VI.4—. Aquesta trajectòria discorre de manera paral·lela a l'evolució de la taxa d'ocupació provincial, que sempre és superior a la mitjana —amb un diferencial que arriba fins al 25 % a principi dels vuitanta—. La major ocupació s'ha basat tant en una major taxa d'activitat com, especialment a partir de mitjan anys setanta, en una taxa d'atur molt inferior a la mitjana de Catalunya. En canvi, el treball sempre hi ha mostrat una productivitat menor.

QUADRE VI.3
Producció per capita, productivitat del treball
i població ocupada
Mitjana regional = 100

Barcelona

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
VAB/P . .	104,10	100,60	99,22	98,51	98,74	102,14	99,00	100,76
VAB/P _o .	104,60	103,62	101,69	99,61	99,94	104,11	100,91	102,52
P _o /P . . .	99,47	97,23	97,65	98,88	98,79	98,33	98,15	98,37

Girona

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
VAB/P . .	98,73	104,87	111,88	112,76	109,91	102,51	110,99	106,21
VAB/P _o .	92,35	88,72	96,99	100,46	99,08	90,34	97,92	93,96
P _o /P . . .	106,78	118,05	115,28	112,36	111,01	112,10	113,42	112,33

Lleida

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
VAB/P . .	76,80	85,43	87,82	92,94	95,91	81,85	91,48	86,28
VAB/P _o .	78,74	75,59	81,20	93,09	94,41	76,44	87,06	82,34
P _o /P . . .	98,00	111,65	108,28	99,82	101,63	105,14	105,37	104,28

Tarragona

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
VAB/P . .	83,97	100,21	103,77	105,16	103,77	92,69	103,77	97,46
VAB/P _o .	84,80	99,79	103,04	107,44	105,41	93,42	104,09	98,24
P _o /P . . .	99,63	100,76	100,76	97,99	98,58	100,37	99,81	100,05

P: Població de derecho calculada a l de julio.

P_o: Població ocupada.

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE VI.4**Població en edat de treballar, població activa i població ocupada****Mitjana regional = 100***Barcelona*

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
Po/P	99,47	97,23	97,65	98,88	98,79	98,33	98,15	98,37
Pet/P	99,41	99,63	100,65	100,57	100,56	99,55	100,61	99,95
Pa/Pet	100,08	99,61	99,86	100,06	100,55	99,79	100,16	99,95
Po/Pa	99,99	98,00	97,13	98,29	97,70	98,97	97,37	98,52

Girona

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
Po/P	106,78	118,05	115,28	112,36	111,01	112,10	113,42	112,33
Pet/P	102,03	101,27	96,47	97,07	97,08	101,55	96,74	99,71
Pa/Pet	104,02	108,29	107,68	108,08	105,58	106,02	106,78	106,41
Po/Pa	100,62	107,55	111,07	106,99	108,28	104,23	109,90	105,81

Lleida

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
Po/P	98,00	111,65	108,28	99,82	101,63	105,14	105,37	104,28
Pet/P	102,50	102,63	100,46	100,43	100,55	102,39	100,50	101,70
Pa/Pet	96,04	99,16	93,97	89,45	88,89	98,23	91,78	95,30
Po/Pa	99,58	109,90	115,05	111,13	113,71	104,80	114,49	107,64

Tarragona

	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1993-1995	1964-1985	1985-1995	1964-1995
Po/P	99,63	100,76	100,76	97,99	98,58	100,37	99,81	100,05
Pet/P	101,41	100,45	97,37	97,68	97,68	100,84	97,51	99,60
Pa/Pet	98,45	96,57	98,27	98,89	97,19	97,66	97,80	97,85
Po/Pa	99,77	103,75	105,32	101,36	103,79	101,81	104,67	102,57

P: Població de dret calculada a 1 de juliol.

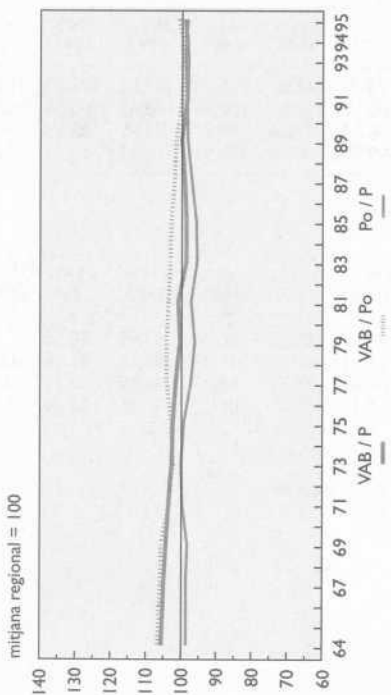
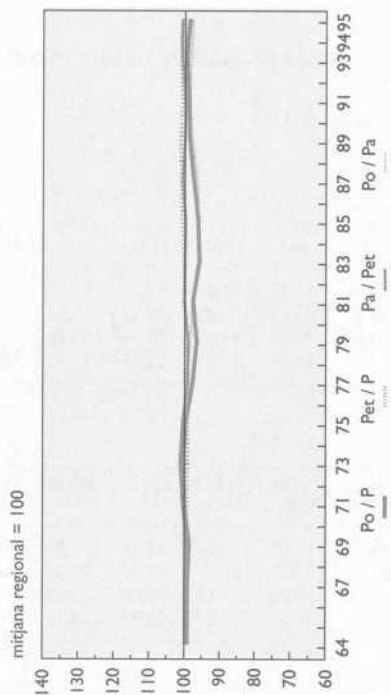
Pa: Població activa.

Pet: Població en edat de treballar.

Po: Població ocupada.

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC VI.3
Descomposició de la producció per capita. 1964-95
Barcelona

FONT: Vegeu apèndix I.

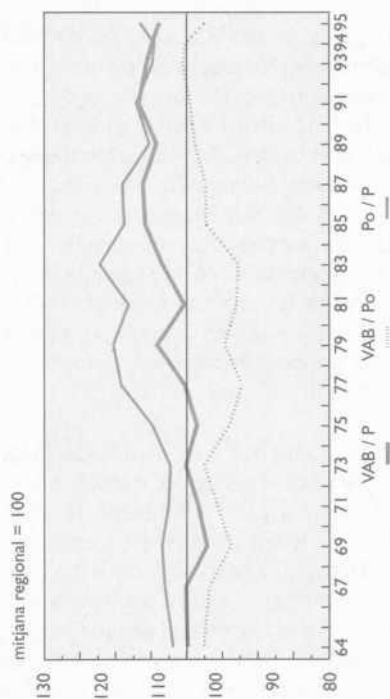
GRÀFIC VI.4
Descomposició de la producció per capita. 1964-95
Girona

mitjana regional = 100

130
120
110
100
90
80

64 67 69 71 73 75 77 79 81 83 85 87 89 91 93 94 95

Po / Pa Pa / Pet Pet / P

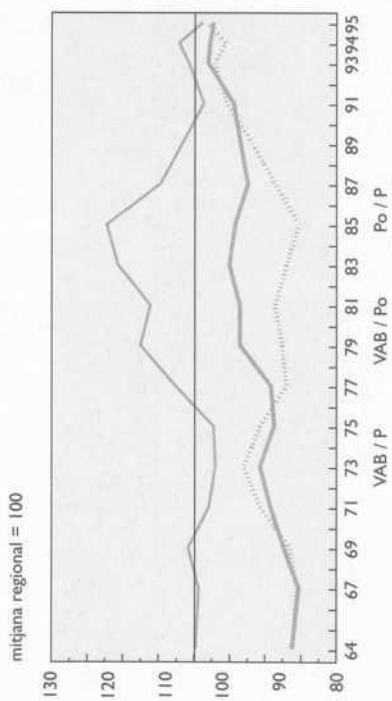
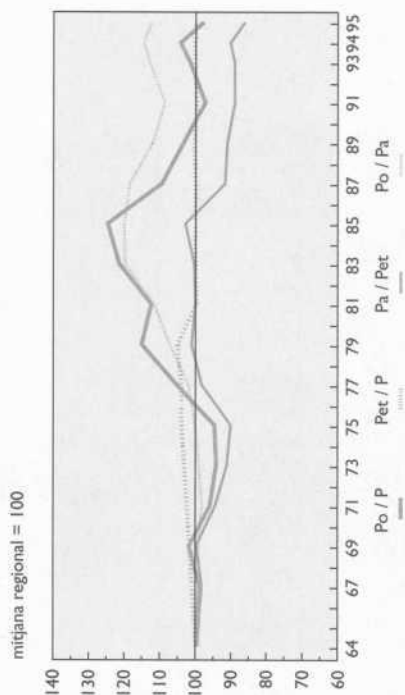
Lleida i Tarragona compartien a mitjan anys seixanta una situació semblant pel que feia a la posició de la seva producció *per capita*, que es trobava en tots dos casos pels volts del 70 % de la mitjana regional —gràfics VI.5 i VI.6—. A partir d'aleshores, en totes dues províncies es constata una trajectòria dels ingressos per habitant estretament condicionada per l'evolució de la productivitat del treball, que segueix en totes dues una tendència creixent. El 1981, Tarragona ja havia arribat a la mitjana de la regió —fins i tot els anys noranta la província ja se situa al voltant del 4 % per damunt—, mentre que a meitat dels noranta això no ha succeït encara a Lleida, tot i que el diferencial desfavorable a la província —al voltant del 5 %— és molt més reduït que trenta anys enrere. L'evolució de la taxa d'ocupació presenta, però, algunes diferències dignes d'esment: a Tarragona, aquesta ha estat sempre molt semblant a la mitjana regional, mentre que Lleida ha aconseguit ocupar un percentatge molt més gran de la seva població des de mitjan anys setanta, com a conseqüència d'una evolució molt menys desfavorable en la taxa d'atur a partir de la crisi energètica, que va afectar més durament les comarques catalanes amb un nivell més alt d'industrialització.

VI.3. Distribució funcional de la renda

Limitar el concepte de *renda* al conjunt de remuneracions rebudes pels propietaris dels factors de producció com a contraprestació per la seva aportació al procés productiu permet establir un primer criteri de distribució segons si aquesta renda retribueix el treball o el capital. Aquesta distribució és coneguda amb el nom de *distribució primària o funcional de la renda*. Els dos components bàsics del *Valor Afegit al cost dels factors o renda són la remuneració dels assalariats* —que representa les rendes del factor treball— i l'*excedent brut d'explotació*, que s'obté per diferència i que genèricament s'identifica amb la remuneració al factor capital —tot i que en aquest agregat s'integren rendes mixtes, com les del treballadors per compte propi, que remuneren alhora el treball i el capital.

L'objectiu d'aquest apartat és l'estudi de la participació de les rendes dels assalariats —rendes del treball— en el *Valor Afegit* regional i la seva evolució a partir de mitjan dècada dels cinquanta. La trajectòria del pes de les rendes del treball en la renda regional depèn de dos factors: (i) l'evolució de la *taxa de salarització* —definida com el percentatge d'assalariats sobre el total d'ocupats—, i (ii) la trajectòria del *cost laboral real unitari* —vegeu-ne la metodologia a l'apèndix I—. Aquest darrer concepte —cost laboral real unitari— representa la participació del cost del treball en una unitat del

GRÀFIC VI.5
Descomposició de la producció per capita. 1964-95
Lleida

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC VI.6
Descomposició de la producció per capita. 1964-95
Tarragona

mitjana regional = 100

mitjana regional = 100

140
130
120
110
100
90
80
70

64 67 69 71 73 75 77 79 81 83 85 87 89 91 93 94 95

VAB/P VAB/Po Po/P Pet/P Po/Pa

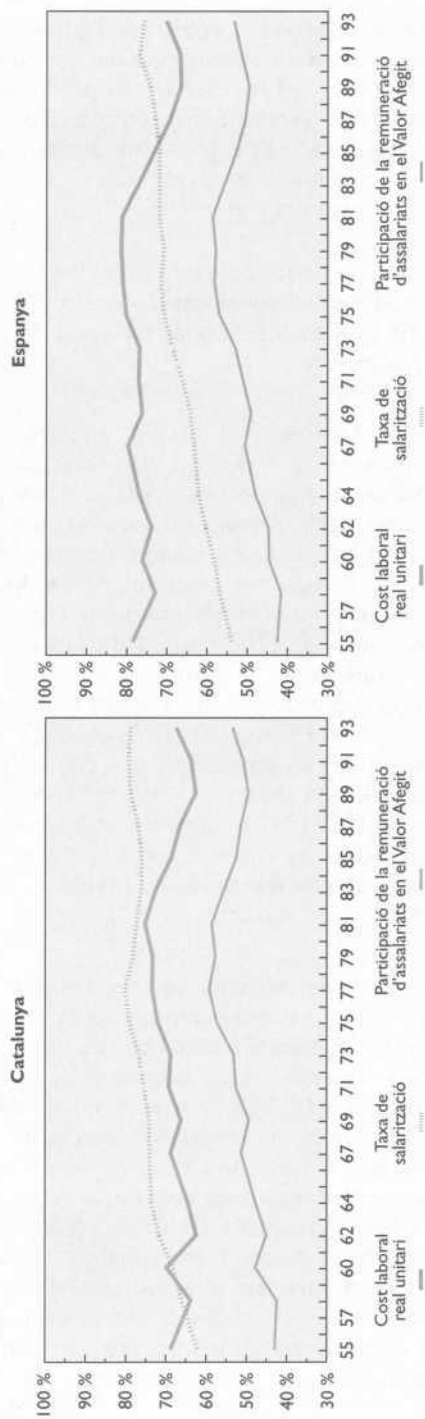
FONT: Vegeu apèndix I.

producte i depèn, al seu torn, de la relació entre els costos laborals per assalariat —calculats com l'agregat remuneració d'assalariats dividit entre el nombre d'assalariats— i la productivitat del treball. D'aquesta manera, increments dels costos laborals per assalariat superiors al creixement de la productivitat del treball (totes dues variables considerades amb preus constants) condueixen a un augment del cost laboral real unitari.

L'obtenció de la participació de les rendes del treball al *Valor Afegit* de Catalunya i la seva descomposició en les trajectòries de la taxa de salarització i els costos laborals reals unitaris permet realitzar les següents afirmacions:

- (i) Al llarg del període d'estudi, que abasta els anys compresos entre 1955 i 1993, l'evolució en l'economia catalana del pes de les rendes del treball segueix unes pautes perfectament equiparables amb les registrades per al conjunt de l'economia espanyola. Així, des de mitjan dècada dels cinquanta fins al 1977 —encara que amb una especial intensitat un cop iniciats els anys seixanta—, es produeix un increment sostingut de la participació de la remuneració dels assalariats en la renda regional, la qual passa del 43 % el 1955 a gairebé el 60 % el 1977 —gràfic VI.7—. Aquesta trajectòria té el seu origen en dos factors que empenyen en la mateixa direcció: un increment de la taxa de salarització —que entre 1955 i 1977 puja prop de 20 punts i se situa prop del 81 % en l'últim any—, i un augment dels costos laborals reals per unitat de producte, especialment a la dècada dels seixanta.
- (ii) Després de mantenir-se més o menys estable els darrers anys setanta —com a conseqüència d'una caiguda en la taxa de salarització i una continuació de la tendència a l'alça dels costos laborals reals unitaris—, amb l'inici de la dècada següent la participació de les rendes del treball inicia una trajectòria descendent que es manté fins a l'arribada dels noranta —entre 1981 i 1989 el descens se situa prop dels 10 punts percentuals, i el pes de les rendes del treball assoleix el 50 % de la renda regional el darrer d'aquests anys—. Aquesta trajectòria discorre paral·lela a la mateixa evolució dels costos laborals unitaris, ja que la taxa de salarització manté una suau tendència a la baixa fins a mitjan la dècada i es recupera moderadament a principi de la fase expansiva del cicle dels vuitanta.

GRÀFIC VI.7
Evolució del cost laboral real unitari, la taxa de salarització i la participació de la remuneració d'assalariats en el Valor Afegit. 1955-93

FONT: Vegeu apèndix I.

- (iii) Com a conseqüència de la inversió en la tendència dels costos laborals reals unitaris—que tornen a pujar—, el 1989 el pes de la remuneració a assalariats en la renda regional inicia un nou ascens que perdura fins a final del període analitzat, l'any 1993, alhora que la participació dels assalariats en l'ocupació regional es manté pels volts del 80 %.

Passant ara a avaluar els nivells absoluts de la participació de les rendes dels assalariats en el *Valor Afegit* de Catalunya, com a mitjana de l'ampli període 1955-93, s'obté un valor del 52 %—*quadre VI.5*—, xifra molt propera a la mitjana per al conjunt de les regions espanyoles—*quadre VI.6*—. En els deu anys que van de 1975 a 1985, el pes de les rendes del treball assoleix els nivells més elevats, mentre que al final dels cinquanta i a principi dels seixanta es registren els percentatges més reduïts, significativament per sota del 50 %. Tanmateix, Catalunya ha mostrat tradicionalment una major taxa de salarització que el conjunt de l'economia espanyola, per la qual cosa han estat els menors costos laborals els que han mantingut el pes de les rendes del treball al voltant de la mitjana. Tot i que en ambdós casos es detecta una tendència convergent cap als nivells de l'economia espanyola, en les quatre últimes dècades la taxa de salarització de Catalunya ha estat 7,6 punts percentuals superior a la mitjana d'Espanya, mentre que els costos laborals unitaris són prop de 7 punts percentuals inferiors a aquesta mitjana. Tal com més endavant argumentem amb més detall, aquests menors costos laborals no són incompatibles amb els salaris mitjans més elevats que es paguen a la regió, la qual cosa mostra que és la major productivitat del treball en l'economia catalana el que manté els costos per unitat de producte imputables a l'ús d'aquest factor significativament per sota de la mitjana de les regions espanyoles.

QUADRE VI.5

Cos laboral real unitari, taxa de salarització i participació de la remuneració d'assalariats en el VAB
Percentatges
Catalunya

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1955-1975	1975-1993	1955-1993
CLRU . . .	66,45	68,84	73,11	65,86	66,09	68,02	70,08	68,87
TS	68,90	76,15	78,43	78,34	79,63	72,72	78,67	75,48
RA/VAB . .	45,72	52,46	57,35	51,57	52,62	49,50	55,13	52,02

CLRU: Cos laboral real unitari.

TS: Taxa de salarització.

RA: Remuneració d'assalariats.

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE VI.6

Cos laboral real unitari, taxa de salarització i participació de la remuneració d'assalariats en el VAB

**Mitjana nacional = 100
Catalunya**

	1955-1964	1964-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1955-1975	1975-1993	1955-1993
CLRU . . .	87,27	87,94	92,01	95,06	95,98	87,99	93,34	90,66
TS	117,45	114,94	109,16	105,33	103,78	115,74	107,40	111,21
RA/VAB .	102,39	101,13	100,48	100,14	99,62	101,83	100,41	101,09

CLRU: Cost laboral real unitari.

TS: Taxa de salarització.

RA: Remuneració d'assalariats.

FONT: Vegeu apèndix I.

Segons les dades més recents, corresponents al període 1991-93, els assalariats participen en un 52,62 % de la renda a Catalunya, al voltant de 0,5 punts percentuals per sota de la mitjana. Els costos laborals suposen el 66 % del cost del producte unitari de la regió, davant gairebé un 69 % a Espanya, mentre que, amb una xifra del 79,63 %, la taxa de salarització és gairebé 4 punts percentuals superior a la mitjana espanyola.

Per acabar amb el tractament de la distribució funcional de la renda a Catalunya, pot resultar il·lustratiu realitzar un esbós de la situació a la regió amb relació als països de la Unió Europea. Prenent com a referència en aquest cas l'*Europa dels dotze*, a principi dels noranta Catalunya presenta una participació de les rendes dels assalariats per sota de la mitjana europea —que és lleugerament inferior al 60 %—. Per la seva banda, la taxa de salarització regional s'acosta molt més a aquesta mitjana, tot i que sense acabar-hi d'arribar, sent, per tant, els menors costos laborals reals per unitat de producte a l'economia catalana els que determinen fonamentalment la menor participació de les rendes salarials en el *Valor Afegit*.

VI.4. Renda produïda i renda disponible

Com a conseqüència dels canvis que tenen lloc després de la distribució primària de la renda, poden sorgir diferències entre la *renda produïda* per una regió i la seva *renda disponible*, diferències que donen lloc en algunes ocasions —i depenent de les característiques institucionals del país pel que fa al sistema fiscal i a altres aspectes— a un procés de *redistribució interregional de la renda*. Per això, resulta interessant comparar la *renda familiar directa* amb la *renda familiar disponible*. La primera —renda familiar directa— representa les rendes dels factors que reverteixen directament sobre

les famílies. La renda familiar disponible és el resultat de sumar a la renda familiar directa les transferències rebudes per les llars, netes de cotitzacions socials obligatòries i impostos directes.

La *renda directa per capita* de les famílies catalanes amb relació a la mitjana de les regions espanyoles mostra un perfil evolutiu molt semblant al de la *renda per capita* —l'anàlisi de la qual va ser objecte del capítol segon—, per damunt de la qual es manté al llarg de tot el període. Fins a final dels setanta, la trajectòria mostra un caràcter progressivament convergent —*gràfic VI.8*—, mentre que a partir dels vuitanta el diferencial favorable a Catalunya s'estabilitza en un 25 % aproximadament —*quadre VI.7*—. Els motius que en el seu moment es van aduir per explicar l'evolució de la *renda per capita* relativa de la regió resulten també aplicables en aquest cas; entre ells, destaca el caràcter de receptora neta de fluxos migratoris de la regió en els anys seixanta i setanta. A partir de 1989, es produeix un nou descens en la posició relativa de la regió amb relació al conjunt de l'economia espanyola, com a conseqüència fonamentalment del fort impacte de la crisi del trienni 1991-93 sobre la producció catalana; tanmateix, la major intensitat amb la qual, segons les xifres avançades per als anys 1994 i 1995, es recupera la producció a Catalunya permet pronosticar una nova millora en la situació relativa regional. En pessetes constants de 1990, la renda familiar directa *per capita* a Catalunya era de 711.543 pessetes el 1967 —davant les 516.327 per al conjunt d'Espanya— i passa a 1.247.437 pessetes, enfront d'1.056.722 el 1993.

QUADRE VI.7

Rendes directes *per capita* i renda familiar disponible *per capita*

Mitjana nacional = 100

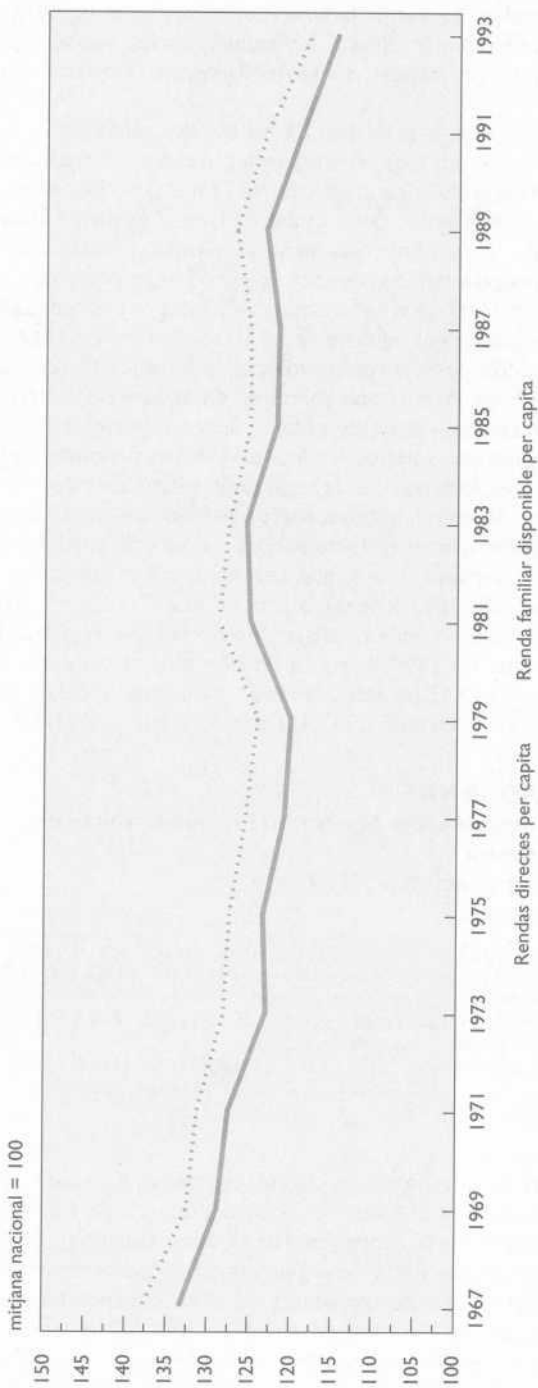
Catalunya

	1967- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1993	1967- 1985	1985- 1993	1967- 1993
Rendes directes <i>per capita</i>	130,97	126,56	125,28	120,74	128,42	123,71	126,62
Renda familiar disponible <i>per capita</i>	126,73	122,95	121,65	117,06	124,59	120,21	122,91

FONT: Vegeu apèndix I.

La trajectòria de la posició relativa de la regió pel que fa a la seva *renda familiar disponible per capita* discorre de manera paral·lela a l'evolució de la renda familiar directa, situant-se sempre per damunt del seu valor mitjà per a les regions espanyoles. En termes absoluts i pessetes constants de 1990, la renda familiar disponible *per capita* el 1967 era de 662.663 i 496.772 pessetes a Catalunya i en el conjunt d'Espanya, respectivament; les xifres passen a 1.111.952 i 967.763 pessetes el 1993.

GRÀFIC VI.8
 Evolució de les rendes directes per capita i la renda familiar disponible per capita. 1967-93
 Catalunya
 Mitjana nacional = 100

FONT: Vegeu apèndix I.

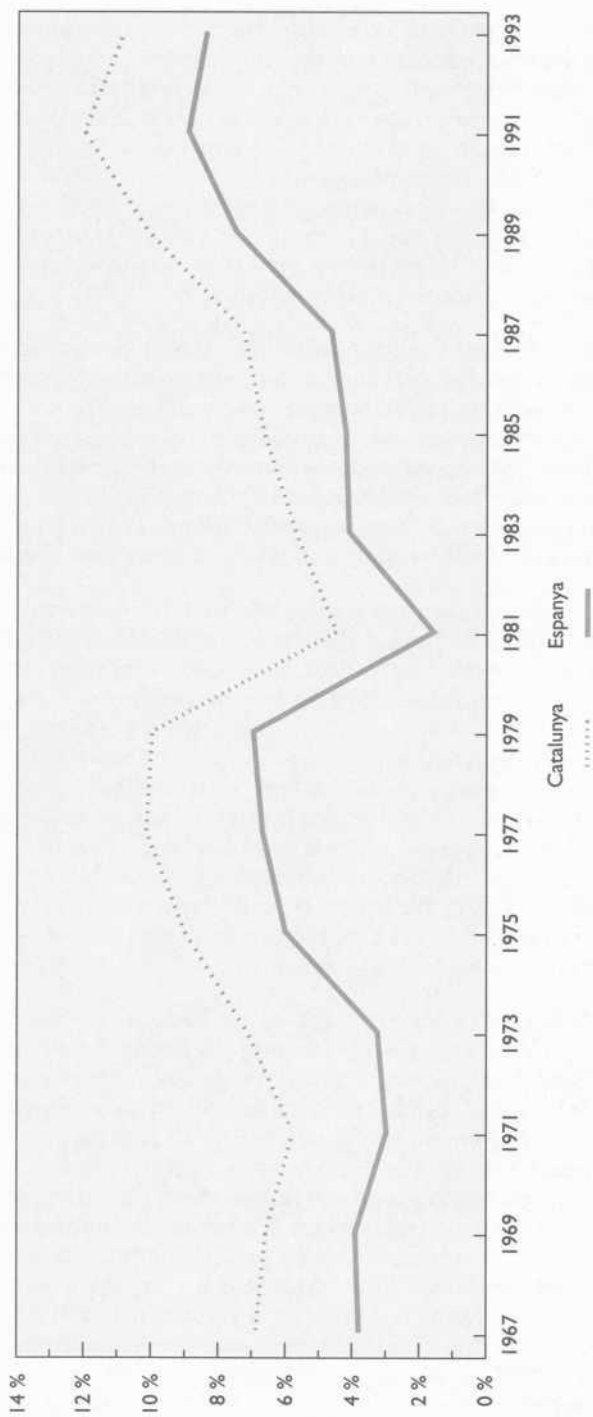
La relació entre la renda familiar directa i la part d'aquesta renda de què poden disposar efectivament les famílies un cop les *Administracions Públiques* hagin dut a terme la seva tasca redistributiva permet una primera aproximació al paper de la regió en la *distribució interregional de la renda*. A Espanya, aquest flux interregional de renda és conseqüència de dos fets: la major pressió fiscal que per terme mitjà suporten les regions amb un nivell superior de renda i, en segon lloc, els majors volums de recursos que, en termes relatius, reben les regions menys desenvolupades a través de les transferències corrents netes.

Posant en relació la situació de la renda familiar directa i de la renda familiar disponible —ambdues en termes *per capita*—, observem que, des dels seixanta, Catalunya manté una posició relativa en termes de renda familiar directa més favorable que la que ocupa pel que fa a la renda familiar disponible. Aquest resultat és interpretable en el context del paper redistributiu de les *Administracions Públiques*, ja que tots els indicadors socioeconòmics situen Catalunya com una regió amb un nivell de vida molt per damunt de la mitjana de les regions espanyoles.

Una dada complementària d'interès és la *càrrega impositiva neta* suportada per les famílies, definida com la incidència percentual dels impostos directes i les cotitzacions socials netes de transferències sobre les rendes directes de les famílies. De manera coherent amb el que hem constatat més amunt, la regió suporta des dels anys seixanta una càrrega impositiva neta superior a la mitjana espanyola —*gràfic VI.9*—. Com a mitjana de 1967-93, la càrrega fiscal neta suportada per la regió és del 8,5 % de la renda familiar directa, enfront del percentatge proper al 5 % que correspon al conjunt de les regions espanyoles. A més, aquesta diferència es manté amb lleugeres oscil·lacions al llarg de tot el període. Segons les darreres dades disponibles per a 1993, la càrrega fiscal neta és del 10,86 % a Catalunya i el 8,42 % a Espanya.

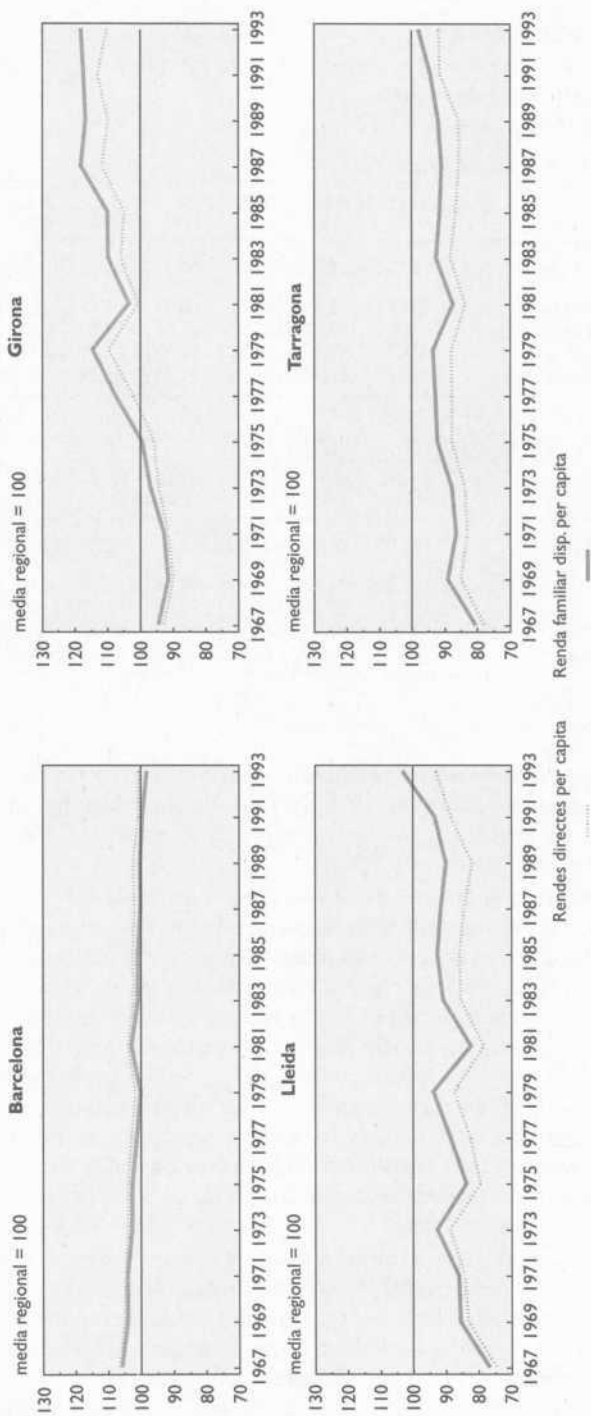
La rèplica de l'anàlisi realitzada en els paràgrafs precedents per a cadascuna de les províncies catalanes ens permet fer alguns comentaris addicionals, no sense abans matisar que ara la referència és la mitjana regional, per la qual cosa les trajectòries provincials de les diferents magnituds s'han d'interpretar com a desviacions respecte a aquesta mitjana, que pren un valor igual a cent. Des dels anys seixanta, Barcelona manté una renda directa *per capita* per damunt de la mitjana de la regió, encara que resulta evident una trajectòria convergent, de manera que en els noranta el diferencial és de només mig punt percentual —*gràfic VI.10*—. Lleida i Tarragona es mantenen sempre per sota de la mitjana en el cas d'aquesta variable —rendes directes *per capita*—, tot i que la tendència és també convergent. Entre 1991 i 1993, el diferencial desfavorable a ambdues províncies és lleugerament inferior al 10 % —*quadre VI.8*—. Per la seva banda, Girona

GRÀFIC VI.9
Càrrega impositiva neta en percentatge de les rendes directes per capita. 1967-93

FONT: Vegeu apèndix I.

GRÀFIC VI.10
Evolució de les rendes directes per capita i la renda familiar disponible per capita. 1967-93

FONT: Vegeu apèndix I.

QUADRE VI.8**Rendes directes per capita i renda familiar disponible per capita
Mitjana regional = 100***Rendes directes per capita*

	1967-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1967-1985	1985-1993	1967-1993
CATALUNYA . . .	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Barcelona	104,22	102,49	101,57	100,47	103,17	101,33	102,47
Girona	92,87	103,02	109,93	111,47	99,20	109,94	103,32
Lleida	81,74	82,75	84,77	90,33	82,71	86,40	84,06
Tarragona	83,49	86,76	87,19	91,38	85,19	88,10	86,33

Renda familiar disponible per capita

	1967-1975	1975-1985	1985-1991	1991-1993	1967-1985	1985-1993	1967-1993
CATALUNYA . . .	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Barcelona	103,30	101,13	99,90	98,66	102,00	99,51	101,07
Girona	95,11	107,28	115,61	117,64	102,58	116,11	107,66
Lleida	84,79	88,24	91,47	97,94	87,20	93,80	89,58
Tarragona	87,27	91,40	91,99	95,99	89,46	93,19	90,88

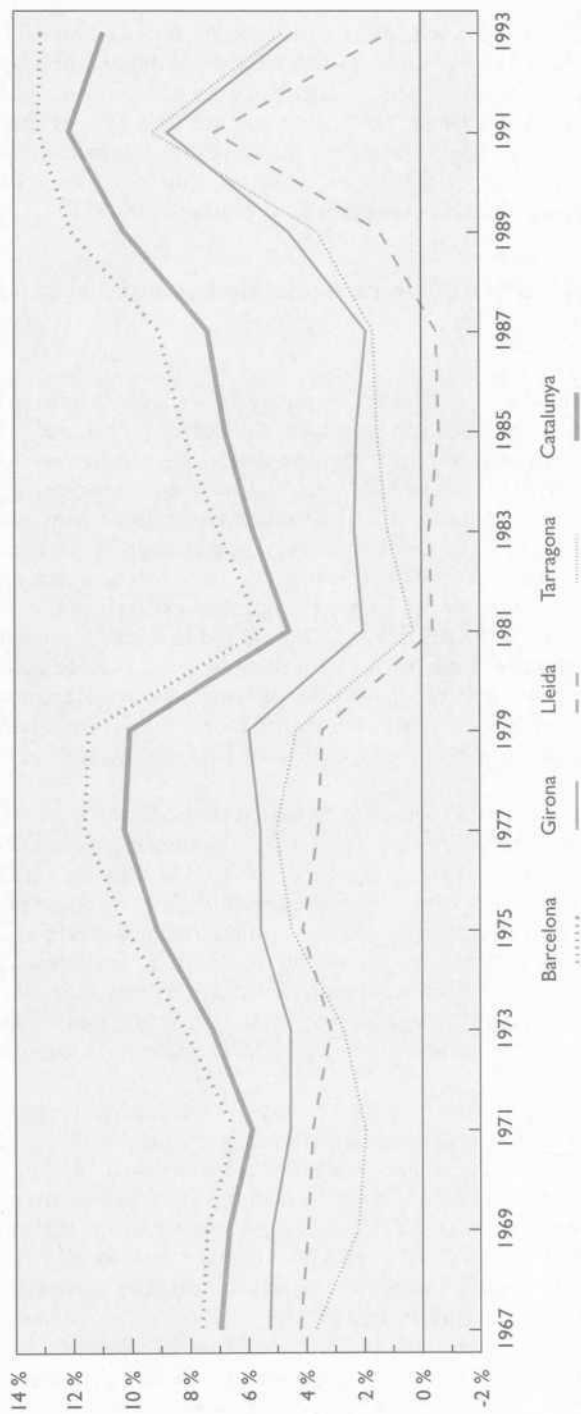
FONT: Vegeu apèndix I.

comença, en els anys seixanta, amb unes rendes directes per habitant que estan al voltant del 10 % per sota de la mitjana, per invertir el signe del diferencial els anys noranta i situar-se el 10 % per damunt.

Comparant la posició de cada província amb relació a les rendes directes per habitant amb la corresponent a la renda disponible, també en termes *per capita*, observem que la situació és favorable a Girona, Lleida i Tarragona, on les famílies veuen incrementar-se la seva renda directa *per capita* amb relació a la mitjana regional com a conseqüència dels canvis derivats de l'aplicació de la imposició directa i les cotitzacions socials i de les transferències corrents netes. En contrapartida —pel fet d'estar les posicions relatives referides a la mitjana nacional—, la posició de Barcelona és lleugerament més desfavorable en termes de renda familiar disponible que amb relació a la renda directa.

Un cop obtinguda la càrrega fiscal neta suportada per cadascuna de les províncies catalanes, es pot afirmar que les majors càrregues les suporta Barcelona —entre un i dos punts percentuals per damunt de la mitjana de Catalunya—, mentre que les altres tres províncies suporten una càrrega fiscal neta inferior a la mitjana regional —gràfic VI.11—. El 1993, la càrrega fiscal neta suportada per

GRÀFIC VI.11
Càrrega impositiva neta en percentatge de les rendes directes per capita. 1967-93

FONT: Vegeu apèndix I.

Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona és del 13,02, el 4,32, l'1,00 i el 4,70 % respectivament —per sota de la mitjana de Catalunya i d'Espanya en el cas de les tres darreres províncies—. Finalment, a la vista de les xifres, no sembla que des dels anys seixanta s'hagi produït una convergència en les càrregues impositives netes suportades per les províncies catalanes, sinó que més aviat les diferències s'han fet més grans amb el pas del temps.

VI.5. Distribució personal de la renda: la renda de les llars

El tractament realitzat en els paràgrafs precedents tenia per objectiu principal estudiar el paper del sector públic en els fluxos interregionals de renda, mentre que aquí ens referirem a la *distribució de la renda entre les llars* catalanes, fent servir per a això els indicadors habituals. Una primera mesura de com es distribueix personalment la renda a la regió és obtenir la participació en l'ingrés total de cada percentatge de llars, habitualment decils —és a dir, el 10 % de les llars—, per calcular posteriorment l'*índex de concentració de Gini*. El valor d'aquest índex pot oscil·lar entre zero i u, de manera que com més a prop de zero, més equitativa és la distribució de la renda —el valor extrem zero suposaria una distribució equiproporcional dels ingressos entre les llars—, mentre que si s'acosta a u indica un major nivell de concentració de la renda.

Utilitzant com a informació de base la proporcionada per l'*Enquesta de Pressupostos Familiars de 1990/91* —Institut Nacional d'Estadística—, en aquest any l'índex era igual a 0,3234 a Espanya i a 0,3207 a Barcelona, i adquireix valors més reduïts a la resta de les províncies catalanes, especialment a Girona, amb un valor de 0,2853. D'aquesta manera, totes les províncies compten a Catalunya amb una distribució de la renda aparentment més equitativa que la mitjana de les regions espanyoles, tot i que la diferència és a penes perceptible a Barcelona i molt significativa a Girona —*quadre VI.9*.

Per complementar la interpretació derivada de l'*índex de Gini*, podem estudiar directament com es distribueixen els ingressos per decils de llars i obtenir-ne algunes relacions. Així, el 1991, les llars espanyoles del primer decil —és a dir, el 10 % de llars més pobres— participaven en el 2,71 % dels ingressos totals, percentatges que se situaven en el 2,70, el 3,04, el 2,83 i el 2,66 % a Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona respectivament. Les participacions del decil de llars amb ingressos més elevats —últim decil— eren del 24,72 a Espanya i del 24,76, el 21,87, el 22,99 i el 22,81 % a les quatre províncies catalanes. Aquests percentatges ratifiquen l'existència d'una distribució de la renda molt semblant a la mitjana de

QUADRE VI.9
Distribució de l'ingrés total per decils de llars. 1981 i
1991. Índex de GINI
Percentatges

		DECILS										Índex de Gini	Relació últim/ primer decil
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
TOTAL NACIONAL	1991	2,71	4,33	5,64	6,79	7,95	9,23	10,65	12,51	15,48	24,72	0,3234	9,12
	1981	2,47	4,07	5,42	6,68	7,94	9,23	10,68	12,56	15,52	25,37	0,3725	10,27
Barcelona	1991	2,70	4,52	5,82	6,85	7,93	9,07	10,37	12,33	15,65	24,76	0,3207	9,17
	1981	2,90	4,76	6,18	7,25	8,23	9,36	10,71	12,27	14,47	23,82	0,3313	8,21
Girona	1991	3,04	4,99	6,26	7,17	8,31	9,60	10,93	12,67	15,17	21,87	0,2853	7,19
	1981	2,58	4,60	6,14	7,28	8,52	9,54	10,78	12,50	14,46	23,56	0,3346	9,13
Lleida	1991	2,83	4,74	5,81	6,78	7,98	9,55	11,07	12,95	15,31	22,99	0,3055	8,12
	1981	2,91	4,91	6,20	7,57	8,67	9,66	10,85	12,66	15,42	21,10	0,3116	7,25
Tarragona	1991	2,66	4,27	5,58	6,52	7,99	9,73	11,22	13,21	16,00	22,81	0,3174	8,58
	1981	2,52	4,56	5,83	6,84	8,08	9,45	11,31	13,09	15,41	22,86	0,3444	9,07

FONT: Vegeu apèndix I.

l'Estat a Barcelona i una millor distribució a Girona, Lleida i Tarragona. La relació entre els percentatges d'ingressos del primer i l'últim decil apunta també en aquesta direcció. Mentre que com a mitjana de les regions espanyoles, el decil de llars amb major renda acumula 9 cops més ingressos que el 10 % de llars més pobres, amb l'excepció de Barcelona, on la relació pren valors similars, a la resta de les províncies catalanes aquest múltiple és significativament inferior, sobretot a Girona, on arriba a un valor proper a 7 —és a dir, el decil de llars més riques acumula uns ingressos set cops superiors al decil de llars més pobres.

Des d'una perspectiva dinàmica —comparant els resultats de les *Enquestes de Pressupostos Familiars de 1980/81 i de 1990/91*—, durant la dècada dels vuitanta Espanya ha assistit a una millora en la seva distribució personal de la renda, en el sentit que s'ha tendit cap a un repartiment més igualitari; aquesta tendència ha estat compartida per Catalunya, tot i que amb alguns matisos. Per al conjunt de l'economia espanyola, l'índex de Gini prenia un valor de 0,3725 el 1980/81 i de 0,3234 una dècada més tard, reflectint una millora considerable de la distribució. Però a Catalunya, amb l'excepció de Girona, els descensos de l'índex en termes percentuals són molt menors, degut probablement al fet que el 1981 les províncies catalanes registraven ja una distribució de la renda entre les seves llars aparentment més equilibrada que la mitjana de les regions espanyoles.

El concepte de *pobresa* és d'ús habitual en l'estudi de la distribució de la renda d'una economia —tant si té caràcter nacional com

regional—; tanmateix, la seva definició i quantificació no està exempta de problemes. Des d'un punt de vista social, s'entén per pobresa una situació de mancança dels mitjans mínims que garanteixen una satisfacció de les necessitats vitals, condició que acostuma a estar relacionada amb una desigual distribució de la renda i la riquesa. En aquest sentit, el concepte de pobresa és al mateix temps històric i relatiu, *històric* des del moment que l'apreciació del que s'entén per necessitats vitals canvia amb el temps, i *relatiu* per tal com a cada època o societat el llindar o nivell que defineix el pas a una situació de pobresa pot ser diferent. De tota manera, de cara a quantificar des d'un punt de vista econòmic la noció de pobresa, cal utilitzar un criteri comú de mesura. En aquest treball —seguint la pauta marcada per l'OCDE— qualificarem com a *pobra* aquella persona o unitat familiar els *ingressos* de la qual siguin inferiors al 50 % dels ingressos mitjans per al conjunt de l'economia —*llindar de la pobresa*—, tot i que també es pot utilitzar el criteri de la despesa mitjana, així com diferents llindars.

Les *taxes de pobresa* per llars i població a Catalunya referides a 1991 i obtingudes a partir dels criteris de l'ingrés i de la despesa mitjans del conjunt de l'economia espanyola apunten d'una manera inequívoca cap a una incidència menor de la pobresa a l'economia catalana, en comparació amb la mitjana de les regions espanyoles. Sobre la base del criteri de l'ingrés mitjà i utilitzant un llindar del 50 %, el 7,1 % de les llars catalanes i el 7,9 % de les persones poden ser considerades com a pobres, davant uns percentatges del 14,4 i el 17,2 % a Espanya, respectivament —*quadre VI.10*—. Aquestes xifres determinen una taxa de pobresa a Catalunya per sota de la meitat de la registrada per al conjunt de l'Estat.

A conclusions semblants s'arriba utilitzant com a mesura de pobresa la despesa mitjana o diferents llindars. D'aquesta manera, juntament amb regions com Madrid, Navarra, la Rioja o el País Basc, Catalunya registra una de les taxes de pobresa més baixes de l'Estat, amb uns valors molt més propers a la mitjana dels països de la Unió Europea. Tanmateix, tot i la important millora aconseguida durant la dècada dels vuitanta, Espanya, en el seu conjunt, continua sent en l'actualitat un dels països occidentals en què les taxes de pobresa es mantenen encara relativament altes.

A més de les diferents estimacions dels nivells de pobresa utilitzades en els paràgrafs precedents, la referència al concepte de *pobresa subjectiva* permet complementar les conclusions a les quals hem arribat fins ara. La *taxa de pobresa subjectiva* mesura el percentatge de la població que declara sentir-se pobra. En aquest cas, no es tracta d'un índex objectivable en funció de la definició d'un llindar o de la utilització d'un criteri com puguin ser els de l'ingrés o la despesa,

QUADRE VI.10**Taxes de pobresa. Proporció de llars i població per línies de pobresa. 1991**

	Despesa mitjana equivalent			Ingrés mitjà equivalent		
	40 %	50 %	60 %	40 %	50 %	60 %
Llars						
TOTAL NACIONAL	9,4	17,5	27,0	6,9	14,4	24,3
CATALUNYA	3,9	8,8	15,2	2,8	7,1	14,1
Població						
TOTAL NACIONAL	9,5	18,1	28,0	8,7	17,2	27,6
CATALUNYA	3,6	9,1	15,6	3,6	7,9	15,6

FONT: Vegeu apèndix I.

sinó que recull la percepció de les persones sobre la seva pròpia situació de pobresa. Segons l'*Enquesta de Pressupostos Familiars de 1990/91*, el 3,9 % dels espanyols declara trobar-se en una situació de pobresa, xifra que coincideix amb el percentatge de llars que tenen aquesta mateixa percepció de pobresa. A Catalunya, declara sentir-se poble l'1,7 % de la població i el 2,1 % de les llars.

VI.6. Altres desigualtats

Per acabar el capítol dedicat a la renda, el benestar i les desigualtats, ens referirem breument a un seguit d'indicadors addicionals relacionats amb les desigualtats de renda, entre els quals es troben el nivell dels salaris, la presència a la regió d'atur de llarga durada i, finalment, la rellevància de l'economia irregular.

Una de les conclusions destacades al llarg de les pàgines que integren aquest capítol ha estat la constatació d'uns menors costos laborals reals unitaris a Catalunya. Tanmateix, aquesta menor participació dels costos imputables al factor treball en una unitat del producte —que, al capdavant, permet una major competitivitat a nivell de preu— no és en absolut incompatible amb els salaris mitjans més elevats que es paguen a la regió, ja que és la major productivitat del treball la que manté els costos laborals unitaris per sota de la mitjana. Així ho demostra la informació proporcionada pel *quadre VI.11*. Com a mitjana del primer quinquenni dels noranta, els guanys mitjans per hora treballada a Catalunya supera en un 2,23 % al que correspon al conjunt de l'economia espanyola. Aquesta diferència es deu exclusivament als majors salaris de la categoria d'obrers —que superen en més d'un 4 % a la mitjana per a Espanya.

QUADRE VI.11**Guany mitjàns per hora treballada****Pagaments totals en jornada normal i extraordinària****Mitjana nacional = 100****Catalunya**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1990-1995
Empleats	100,31	99,79	97,28	97,36	99,45	99,83	98,98
Obrers	103,69	104,68	104,26	105,33	104,24	104,24	104,42
Empleats i obrers	102,39	102,67	101,37	102,56	102,14	102,26	102,23

FONT: Vegeu apèndix I.

Aquests resultats tenen un element comú amb els derivats d'un estudi que es remunta al final dels vuitanta, en el qual es fa una estimació de les diferències regionals de retribucions segons les categories professionals. A Catalunya, les majors retribucions relatives coincideixen amb els segments laborals de menor qualificació, mentre que en els nivells d'una qualificació més alta —com ara enginyers o llicenciats— les retribucions en l'economia catalana se situen en general per sota de la mitjana de les regions espanyoles —*quadre VI.12*.

QUADRE VI.12**Retribucions segons categories. 1988****Mitjana nacional = 100****Catalunya**

CATEGORIA LABORAL	
Enginyers i llicenciats	97,0
Enginyers tècnics i ajudants titulats	98,8
Caps administratius i de taller	105,6
Ajudants no titulats	98,5
Oficials administratius	99,8
Subalterns	90,5
Auxiliars administratius	102,9
Oficials de primera i segona	105,7
Oficials de tercera i especialistes	100,5
Peons	103,3
Total	103,0

FONT: Vegeu apèndix I.

Entre els elements que caracteritzen el mercat de treball espanyol als anys noranta, es troba l'*atur de llarga durada*.

Per tal de mesurar la incidència de l'atur de llarga durada en una economia, l'indicador utilitzat habitualment és el percentatge d'atu-

rats que duu un any o més cercant feina sobre el total d'aturats en cada moment. El quadre VI.13 recull la informació rellevant sobre aquest indicador a Catalunya. A partir de mitjan dècada dels vuitanta, s'observa una incidència de l'atur de llarga durada a la regió que oscil·la al voltant de la mitjana nacional sense mostrar unes pautes diferencials de comportament importants i compartint amb el conjunt de l'Estat algunes característiques, com ara la seva major incidència en el col·lectiu de dones amb relació al d'homes. El 1995, la proporció d'aturats de llarga durada sobre el total d'aturats a Catalunya era del 56,4 % per als homes –per damunt de la mitjana nacional– i del 58,1 % per a les dones –inferior a la mitjana.

QUADRE VI.13

Incidència de l'atur de llarga durada. Percentatge d'aturats que porten més d'un any buscant feina *

	1987		1990		1993		1995	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
TOTAL NACIONAL	61,2	71,9	48,1	61,8	38,8	56,5	51,7	62,9
Catalunya	71,1	77,5	51,2	62,8	35,3	55,4	56,4	58,1

* Les xifres es refereixen al segon trimestre de cada any.

FONT: Vegeu apèndix I.

La presència de l'economia irregular és un tercer indicador d'interès que, en aquest cas, sí mostra alguns trets diferencials en l'economia catalana. Tal com s'explicita amb més detall a l'apèndix I, la informació que permet abordar el tema prové de l'informe FOESSA, on es limita el concepte d'ocupació irregular a aquells ocupats que no estan en situació regular amb el Sistema de la Seguretat Social, concepte que permet definir l'índex d'irregularitat com el quocient entre el nombre d'ocupats irregulars i el d'ocupats totals. El segon semestre de 1993, l'índex d'irregularitat de l'economia espanyola era del 16 %. Algunes característiques personals que apareixen positivament relacionades amb l'ocupació irregular són el fet de ser jove, dona o una persona diferent del sostenidor principal de la llar; igualment, els índexs d'irregularitat són més grans en l'agricultura i, en menor mesura, en els serveis, i assoleixen els nivells més baixos en la indústria.

Juntament amb Andalusia, Navarra, Múrcia, Astúries i la Comunitat Valenciana, i amb un índex d'irregularitat del 19,8 % –la qual cosa vol dir que un de cada cinc ocupats es troba en situació irregular–, la regió catalana s'integra en el grup de regions espanyoles amb una presència de l'economia irregular per damunt de la mitjana

estatal. Un valor elevat de l'índex pot ser conseqüència d'una major presència a la regió d'aquelles activitats productives amb índexs més elevats o, per a una presència semblant, per un major nivell d'irregularitat en cadascun dels sectors productius amb relació a la mitjana. En l'economia catalana, predominen les activitats de tipus industrial, on els índexs solen ser més baixos, per la qual cosa no sembla ser el primer factor el que explica la magnitud de l'índex. Segons els resultats de l'estudi, a Catalunya —i també a Navarra—, l'explicació a la situació d'irregularitat no cal cercar-la en el col·lectiu dels empleats assalariats —que predomina en la indústria—, sinó en els elevats índexs d'irregularitat en els no assalariats.

CAPÍTOL VII

CONCLUSIONS

Dos dels esdeveniments més destacats que han caracteritzat la trajectòria de l'economia espanyola en la segona meitat del segle XX han estat una millora del nivell de vida dels seus habitants, d'una banda, i una reducció de les diferències regionals, de l'altra. Des dels anys cinquanta, Espanya assisteix a un increment sostingut dels seus ingressos *per capita*, procés que es veu acompanyat per profundes transformacions en l'estructura productiva; aspecte que, segons el terme proposat per l'economista nord-americà i premi Nobel *Simon Kuznets*, caracteritzen tot procés de *creixement econòmic modern*. En segon lloc, s'observa un procés de convergència dels nivells de renda *per capita* de les regions espanyoles, que assoleix una especial intensitat des de la dècada dels seixanta fins a acabats els setanta; l'element bàsic que permet aquest acostament no rau a l'especial dinamisme de la producció en les regions més pobres, sinó en els fluxos migratoris des de regions amb menors nivells de renda a altres de relativament més riques.

Un esforç de síntesi dels principals canvis que l'estructura de l'economia espanyola ha mostrat al llarg de les darreres quatre dècades ens duria a assenyalar-ne com a més destacats els següents: el canvi en la base productiva —substituint producció agrària per activitat industrial en unes primeres etapes i per serveis posteriorment—; un notable increment del grau d'obertura a l'exterior —que troba dos dels seus moments clau a final dels anys cinquanta amb el *Pla d'Estabilització* i a mitjan anys vuitanta amb la integració espanyola a la *Comunitat Europea*—; l'accés de la població a uns majors nivells educatius; la consecució d'una distribució més equitativa de la renda, o la major presència del sector públic en l'activitat econòmica com a conseqüència fonamentalment de la progressiva consolidació a Espanya a partir de la meitat dels seixan-

ta de l'*Estat del Benestar*. Tanmateix, aquest creixement econòmic ha vingut acompanyat de costos que es poden traduir en termes de determinats desequilibris que afecten d'ençà dels seixanta amb major o menor intensitat l'economia espanyola; entre aquests, cal esmentar la inflació, el dèficit exterior i l'atur.

A mitjan segle XX, Catalunya partia d'una posició de privilegi en el rànquing de les regions espanyoles amb un nivell de renda *per capita* que superava en més del 60 % la mitjana del país. Al llarg de les quatre últimes dècades —encara que de manera més intensa fins a final dels setanta—, Espanya assisteix a un procés d'acostament de la renda per habitant de les seves regions. Fins i tot en el context de convergència descrit, a meitat dels anys noranta Catalunya encara comptava amb un nivell de renda *per capita* el 22 % superior a la mitjana, i ocupava el tercer lloc al rànquing, darrere les Balears i Madrid. En aquell mateix any, l'economia catalana mantenia una producció per habitant que superava el 95 % de la mitjana de la *Unió Europea dels Quinze*.

L'augment ininterromput de la població que —atès el seu caràcter de receptora neta de fluxos migratoris— registra Catalunya fins a mitjan anys setanta constitueix un dels elements interpretatius clau de la tendència descrita de la seva renda *per capita*, ja que en les quatre dècades que recorren entre 1955 i 1995, el VAB mostra a la regió una taxa de creixement pràcticament idèntica a la del conjunt de l'economia espanyola. Resulta prou il·lustrativa per ella mateixa la xifra referent al saldo migratori net de caràcter positiu que registra la regió entre 1955 i 1975, i que puja a 1.160.000 persones. Com a resultat d'aquest procés, als anys noranta la participació de la població de Catalunya en l'agregat nacional —que assoleix el 15,6 %— és 3,5 punts percentuals superior a la registrada quatre dècades enrere.

L'aproximació neoclàssica al creixement econòmic situa l'avanç de la productivitat del treball com a element clau de l'increment de la renda *per capita* de les economies, alhora que són la *intensificació de capital* —entesa com un augment sostingut de la dotació de capital per treballador— i el *progrés tècnic* els factors que impulsen la productivitat del factor treball. Fent una síntesi del que podríem anomenar la *descomposició del creixement* a Catalunya durant el període que discorre entre 1964 com a any inicial i 1993 com a final, el VAB del sector privat de l'economia ha crescut en termes reals a una taxa mitjana anual del 3,46 %, mentre que la creació d'ocupació a penes va arribar a una taxa del 0,25 % —tot i això, i a diferència del que succeeix en el conjunt de l'economia espanyola, l'evolució de l'ocupació del sector privat a Catalunya realitza una aportació positiva al creixement econòmic de la regió—. En

conseqüència, cal cercar l'origen de l'avenç de la producció en un creixement mitjà de la productivitat del treball xifrat en el 3,20 % anual, factor que explica un percentatge lleugerament superior al 90 % de l'augment del VAB del sector privat en la regió.

Entre els anys 1964 i 1993, el valor dels béns i serveis produïts per cada persona ocupada en l'economia catalana es multiplica en termes reals per un factor igual a 2,5. Des de mitjan anys setanta, prop d'un 15 % del creixement de la productivitat es deu al que en aquesta obra hem anomenat *efecte assignatiu*, que sorgeix del desplaçament dels recursos productius regionals des d'activitats menys productives cap a sectors on el treball mostra una major productivitat; la resta és un *efecte productivitat* derivat del creixement de la producció per ocupat en cadascuna de les activitats econòmiques presents a la regió. Parlant ara en termes de nivells absoluts, el factor treball sempre ha tingut a Catalunya una productivitat més gran que a la majoria de les regions espanyoles, característica compartida amb altres zones com les Balears, Madrid, Navarra o el País Basc, totes elles amb un nivell de desenvolupament per damunt de la mitjana del país. Per activitats sectorials, destaquen les majors productivitats relatives en l'agricultura i en els serveis destinats a la venda.

L'anàlisi dels *recursos humans* com a factor productiu ens remet no tan sols a l'estudi del comportament de l'ocupació, sinó també al de la població activa i l'atur. La *població activa* catalana no deixa d'augmentar des dels seixanta, i mostra només una certa moderació en les seves taxes de creixement després de la crisi dels setanta, com a conseqüència del que podríem considerar un *efecte desànim* que fa que una part de la població en edat de treballar abandoni el mercat laboral. Per la seva banda, l'ocupació a Catalunya només és capaç d'assolir el ritme de creixement de la població activa fins als primers anys seixanta. A partir d'aleshores, comença a obrir-se una esquerda entre la població activa i l'ocupada, que es tradueix en una desocupació en augment que, pocs anys després, assoleix cotes desconegudes i persisteix encara en els anys noranta amb taxes elevades, que pràcticament dupliquen els nivells d'atur de la Unió Europea. Malgrat això, la incidència de la desocupació a Catalunya ha estat tradicionalment inferior a la registrada de mitjana a les regions espanyoles, tot i que també és veritat que ha mostrat una major sensibilitat al cicle econòmic, per la qual cosa en èpoques de forta recessió la taxa d'atur a la regió ha arribat a superar la mitjana espanyola.

En els models de creixement més comunament utilitzats, l'increment de les unitats de capital posades a la disposició de cada treballador, o *intensificació de capital* i els avenços aconseguits en

l'eficiència amb la qual els factors treball i capital s'apliquen al procés productiu o *progrés tècnic* són les dues columnes damunt les quals se sustenta l'avenç de la productivitat del treball. En aquesta obra, hem assenyalat que entre 1964 i 1993 l'estoc agregat de capital físic a Catalunya es multiplica en pessetes constants per un factor lleugerament inferior a quatre, mentre que el seu component privat ho fa per un factor igual a 3,5. Aquesta trajectòria permet triplicar la dotació de capital per ocupat en el sector privat de l'economia catalana, donant així un fort impuls al creixement de la productivitat del treball. En valors absoluts, la relació capital/treball de l'economia catalana sempre ha superat la mitjana espanyola, tot i l'existència d'una tendència a l'acostament que fa que a la dècada dels noranta els diferencials siguin molt més reduïts que tres dècades enrere.

Si realitzem l'exercici de descompondre el creixement de la producció del sector privat de l'economia a Catalunya en aquella part atribuïble a la major utilització en termes quantitius dels factors treball i capital i aquella altra que és conseqüència dels avenços en la productivitat total dels factors, podem quantificar l'aportació al creixement econòmic de la regió del que convencionalment ha estat anomenat *progrés tècnic*. Tal com ja apuntem a l'inici d'aquestes conclusions, entre 1964 i 1993, el VAB privat de la regió creix en termes reals a una taxa anual mitjana del 3,46 %, de la qual 1,30 punts percentuals són atribuïbles al major ús dels factors treball —responsables de 0,19 punts— i capital —que aporta 1,10 punts de creixement—, i la resta, xifrada en 2,16 punts, és conseqüència d'una major eficiència en l'ús conjunt dels factors productius, que és precisament el que potser una mica genèricament hem anomenat *progrés tècnic* o *productivitat total dels factors* —PTF—. Això vol dir que la PTF ha estat responsable d'aproximadament el 62 % del creixement del producte a Catalunya en les últimes tres dècades. Tot i això, la major contribució del progrés tècnic al creixement de la regió es produeix fins a mitjan anys vuitanta, i el seu paper és molt més modest a la fase alcista del cicle de la segona meitat de la dècada, que es fonamenta en gran mesura en el creixement de l'ocupació.

Amb el propòsit de poder realitzar comparacions, cal indicar que a Espanya la producció del sector privat creix en el mateix període 1964-93 a una taxa mitjana anual del 3,73 %, de la qual 2,95 punts —és a dir, en termes percentuals, el 79 %— s'expliquen pel progrés tècnic. En aquest cas, la major capacitat explicativa de les millores en la productivitat total dels factors es deu a una diferent contribució del factor treball, l'evolució del qual realitza una aportació negativa al creixement del producte en el conjunt del país xifrada en -0,33 punts, mentre que a la regió catalana, juntament amb

Múrcia, Madrid, la Comunitat Valenciana i les dues regions insulars, la seva aportació és positiva.

Diversos factors poden actuar com a elements interpretatius de les millores de la productivitat total dels factors o progrés tècnic; entre els que poden ser objecte de contrastació empírica, es troben la consecució de majors nivells de qualificació de la mà d'obra i l'acumulació de capital públic, especialment el de caràcter productiu. El primer d'ells es tradueix directament en un augment de la productivitat del treball, mentre que el segon —l'acumulació de capital públic— genera un seguit d'efectes externs positius que al capdavant acaben permetent una reducció dels costos de producció per al sector privat de l'economia.

Treballant amb aquesta perspectiva, s'observa una relació positiva i significativa a la regió entre uns majors nivells educatius i el creixement de la productivitat del treball, al mateix temps que la relació entre l'acumulació de *capital públic productiu* i el creixement de la producció per persona ocupada és també de signe positiu i molt significativa. Tot i que des dels anys seixanta el conjunt de la població espanyola ha aconseguit de millorar notablement la seva qualificació, en els noranta Catalunya encara destaca per comptar amb una població més qualificada, si entenem com a tal aquella que ha assolit un nivell superior d'estudis acabats. Pel que fa a l'acumulació de capital públic productiu, el corresponent estoc a Catalunya creix entre 1964 i 1993 per damunt del 6 % de taxa mitjana anual, superant el creixement mitjà espanyol en mig punt percentual; val a dir, però, que els majors diferencials de creixement favorables a la regió es registren fins a la crisi dels setanta.

Pel que fa a les transformacions que acompanyen el procés de creixement econòmic de Catalunya que succintament hem descrit als paràgrafs precedents, hi destaca el canvi de l'estructura productiva. S'ha produït un desplaçament de l'activitat productiva des de l'agricultura cap a la indústria en una primera fase i cap als serveis posteriorment, de tal manera que en els anys noranta es pot dir que Catalunya té una economia força terciaritzada, des del moment que els serveis superen àmpliament el 50 % de l'activitat econòmica regional.

Per activitats sectorials, a la dècada dels noranta l'*agricultura* catalana es troba més orientada cap a la producció ramadera que la mitjana de les regions espanyoles, mostrant així una estructura amb més semblança a la predominant en el centre i Nord d'Europa que en altres regions del Mediterrani. A la *indústria* catalana continua present un seguit d'activitats tradicionals com el tèxtil, el cuir i el calçat, encara que es detecta un desplaçament cap a produccions

amb majors perspectives de creixement de la demanda, com ara el material de transport, la indústria agroalimentària o la indústria química. El tipus d'*activitat terciària* present a Catalunya es troba molt relacionada amb la prestació de serveis a empreses, i és també remarcable la presència de l'ensenyament i la sanitat privats, activitats que a la majoria de les regions espanyoles tenen un caràcter predominantment públic. Com a contrapartida, els serveis públics tenen una presència en l'estructura productiva catalana per sota de la mitjana registrada en el conjunt de l'economia espanyola.

Amb relació a la distribució de la renda entre els propietaris dels factors productius o *distribució funcional*, els assalariats participen en la renda generada a Catalunya en un grau molt semblant a la mitjana espanyola, tot i que la taxa de salarització sempre ha estat superior a la regió; en aquest cas, són els menors costos laborals per unitat de producte, conseqüència de la major productivitat del treball a la regió, els que mantenen el pes de la renda dels assalariats pels volts de la mitjana. Finalment, dels grans trets que caracteritzen la distribució personal de la renda es dedueixen uns menors nivells de desigualtat a Catalunya amb relació a altres regions espanyoles, així com una presència més reduïda de la *pobresa* a la regió.

A tall de resum final, podem afirmar que des de la meitat del segle XX, Catalunya ha assistit a un procés de creixement econòmic caracteritzat per un augment sostingut dels seus ingressos per habitants, alhora que es reduïa el diferencial favorable respecte a l'economia espanyola que tradicionalment ha tingut pel que fa a aquesta variable. Això ha estat conseqüència directa del caràcter de receptor net de fluxos migratoris de la regió. Per la seva banda, els augments de la productivitat del treball han estat la peça clau que ha sostingut l'augment de la renda *per capita*, encara que, a diferència del que ha succeït a la majoria de les regions espanyoles, el creixement de l'ocupació ha estat un factor que ha contribuït positivament també a l'elevació de la producció en l'economia catalana. Finalment, el progrés tècnic ha estat responsable en bona mesura del creixement de la productivitat del treball, tot i que sense oblidar el paper que ha tingut la intensificació del capital. Com a resultat últim d'aquest procés, a meitat dels noranta Catalunya se situa al capdavant de les regions espanyoles, al darrere de les Balears i Madrid, pel que fa a la seva renda *per capita*, que representa el 95 % de la mitjana de la *Unió Europea dels quinze*.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Agencia Estatal de Administración Tributaria (1996): *Estadística del comercio exterior de España. Departamento de Aduanas e Impuestos Especiales.* Madrid.

Arango, J. (1995): «Empleo, paro regional y ciclo económico en España». *Revista Asturiana de Economía*, 2.

Arcarons, J. i Parellada, M. (1992): «El Arco Mediterráneo Español. Una aproximación a sus flujos de mercancías», *Papeles de Economía Española*, 11. Serie Economía de las Comunidades Autónomas.

Bacaría, J. (1990): «El sistema agroalimentario», dins M. Parellada: *Estructura económica de Cataluña*, Espasa Calpe.

Banco de España (diversos anys): *Boletín estadístico*, Madrid.

BBV (diversos anys): *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, Banco de Bilbao i Banco Bilbao-Vizcaya.

Bentolila, S. i Toharia, L. (1991): *Estudios de economía del trabajo en España. III. El problema del paro*, Centro de Publicaciones del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid.

Brechling, F. (1967): «Trends ad cycles in british regional unemployment», *Oxford Economic papers*, 19.

Carreras, A. (1989) (ed.): *Estadísticas históricas de España, siglos XIX-XX*, Madrid, Fundación Banco Exterior.

Castells, A. i Parellada, M. (1983): *Els fluxos econòmics entre Catalunya amb la resta d'Espanya (1975) i la resta del món. La*

balança de pagaments de Catalunya 1975, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

Castillo, J. i Roca, A (1997): «El impacto del Mercado Interior sobre el comercio exterior de las regiones: el caso de España», *Universidad de Valencia*, opuscle.

Correa, M. D., Fanlo, A., Manzanedo, J. i Santillán, S. (1995): *Fondos Comunitarios en España: regionalización y análisis de su incidencia*, Document de Treball D-95002, Dirección general de Planificación, Ministerio de Economía y Hacienda, Madrid.

Cuadrado Roura, J. R. (1992): «España en el marco económico y territorial europeo», *Papeles de Economía Española*, 11. Sèrie Economía de las Comunidades Autónomas.

De Gaudemar, J. P. (1992): «Reflexiones prospectivas sobre la evolución económica del Mediterráneo Noroccidental», *Papeles de Economía Española*, 11. Sèrie Economía de las Comunidades Autónomas.

Dunn, E. S. (1960): «A statistical and analytical technique for regional analysis», *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, vol. 6.

EUROSTAT (1996): *Regiones. Anuario Estadístico 1995*, Luxemburg.

Finger, J. M. i Kreinin, M. E. (1979): «A measure of export similarity and its possible uses», *The Economic Journal*, 89.

Generalitat de Catalunya i Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona: *Cuentas Regionales de la economía catalana y Tabla Input-output*, 1987.

Gordo, E. i Martín, C. (1995): «El ajuste comercial de España en el mercado de la UE: inferencias sobre su impacto en la convergencia real», *Papeles de Economía Española*, 63.

INE (diversos anys): *Contabilidad Regional de España. Base 1986*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Anuario Estadístico de España*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Boletín Mensual de Estadística*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Encuesta de Población Activa*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Encuesta industrial*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Movimiento natural de la población*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Índices de precios de consumo*, Boletín trimestral, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (diversos anys): *Encuesta de salarios en la industria y los servicios*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1996): *Contabilidad Nacional de España. Base 1986, Sèrie Contable 1989-1994*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1996): *Contabilidad Nacional Trimestral tercer trimestre 1986*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1995): *IPC Base 1992, Series enlazadas*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1995): *Encuesta de Presupuestos Familiares, 1990-91*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1994): *Censo de Población de 1991*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1986): *Índices de precios de consumo. 1984 y 1985. Enlace de series*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1984): *Censo Agrario de 1982*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1984): *Encuesta de Presupuestos Familiares, 1980-81*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1979): *Enlace de series anteriores a 1977 con el índice de precios de consumo*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE (1964): *Censo Agrario de 1962*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

INE: *Distribución salarial en España, 1988*, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

Institut d'Estadística de Catalunya (1997): *Comerç amb l'estranger 1985-95*, Barcelona.

Institut d'Estadística de Catalunya (diversos anys): *Anuari Estadístic de Catalunya*, Barcelona.

Juárez, M. (dir.) (1994): *Informe Sociológico sobre la Situación Social en España. Informe FOESSA*, Fundación Fomento de Estudios Sociales y de Sociología Aplicada.

MAPA (diversos anys): *Anuario de Estadística Agraria*, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid.

Mas, M., Pérez, F. i Urdiel, E.: *El stock de capital en España y sus comunidades autónomas*, Fundación BBV, Madrid. Propera publicació.

Mas, M., Pérez, F., Uriel, E. i Serrano, L. (1995): *Capital Humano. Series Históricas, 1964-1992*, Bancaja.

Mas, M., Maudos, J., Pérez, F. i Uriel, E. (1993): «Competitividad, productividad industrial y dotaciones de capital público», *Papeles de economía Española*, 56.

Nadal, J. (1973): *La población española (siglos XVI a XX)*, Ariel.

OCDE (1996): *Quarterly labour force statistics*, number 4, París.

OCDE (1996): *Labour force statistics, 1974-94*, París.

OCDE (1997): *National accounts. Main aggregates*, vol. 1, 1960-1995, París.

Oliver, J., Roca, A., Adam, C. i Torrent, J. (1994): «El compte de producció i la balança comercial de Catalunya 1986-1991: estimació dels saldos comercials aparents entre Catalunya i la resta d'Espanya», *Nota d'Economia*, 50, Generalitat de Catalunya.

Palafox, J., Cubel, A., Pérez, F., Valero, S., Villarreal, E. (1997): *Capital humano, educación y empleo en la Comunidad Valenciana*, Bancaja.

Parellada, M. (1980): «Los flujos comerciales de Cataluña y el resto de España» (1975), *Revista Económica de Banca Catalana*, 58.

Parellada, M. (1982): *El comerç exterior de Catalunya. Els fluxos econòmics entre Catalunya i la resta d'Espanya (1975) i entre Catalunya i l'estranger. Metodologia i anàlisi de resultats*, Edicions 62, Barcelona.

Pedersen, P. O. (1978): «Interaction between short and long run development in the regions, the case of Denmark», *Regional Studies*, 12.

Pérez, F., Mas, M. i Goerlich, F. (1996): *Crecimiento y capitalización en España y sus regiones 1955-1995*, Fundación BBV.

- Pérez Moreda, V. (1985):** «La modernización demográfica, 1800-1930», dins Sánchez Albornoz, N. (ed.): *La modernización económica de España*, Madrid, Alianza.
- Prados, L. (1982):** *Comercio exterior y crecimiento económico en España, 1826-1913: tendencias a largo plazo*, Banco de España, Madrid.
- Porter, M. (1991):** *La ventaja competitiva de las naciones*, Plaza y Janés.
- Quevit, M. (1992):** «The regional impact of the internal market: a comparative analysis of traditional industrial regions and lagging regions», *Regionals Studies* 26(4).
- Raymond, J. L. (1995):** «Crecimiento económico, factor residual y convergencia en los países de la Europa comunitaria», *Papeles de Economía Española*, 63.
- Raymond, J. L. i García Greciano, B. (1994):** «Las disparidades en el PIB per capita entre comunidades autónomas y la hipótesis de convergencia», *Papeles de Economía Española*, 59.
- Reig Martínez, E i Picazo Tadeo, A. J. (1997a):** *Crecimiento y capitalización de la economía vasca 1955-1995*, Fundación BBV.
- Reig Martínez, E i Picazo Tadeo, A. J. (1997b):** *Crecimiento y capitalización de la economía valenciana 1955-1995*, Fundación BBV.
- Rodríguez, M. (1990):** *Evolución de las disparidades regionales; una perspectiva histórica*, dins García Delgado, J. L. (dir.): *España Economía*, Espasa Calpe, pp. 703-743.
- Romero, D. i Cucarella, V. (1995):** «El capital públic a Catalunya», *Nota d'Economia*, 51, Generalitat de Catalunya.
- Sudrià, C. (1990):** «La industrialización: de los orígenes a la estabilización», dins Perellada, M. (dir.): *Estructura económica de Cataluña*, Espasa Calpe.
- Syrquin, M. (1984):** «Resource reallocation and productivity growth», dins Syrquin, Taylor i Westphal (ed.), *Economic structure and performance*, Academic Press.
- Tortella, G. (1994):** *El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX*, Alianza Editorial.
- Uriel, E. i Moltó, M. L. (1995):** *Contabilidad Nacional de España Enlazada. Series 1954-1993 (CNNE-86)*, Instituto Valenciano de Investigaciones Económicas.

APÈNDIX I

FONTS ESTADÍSTIQUES

- Capítol I. Evolució històrica de l'economia catalana
- Capítol II. Evolució de les variables bàsiques
- Capítol III. Capital i creixement econòmic
- Capítol IV. Eficiència productiva
- Capítol V. Evolució i estructura del teixit productiu de Catalunya
- Capítol VI. Renda, benestar i desigualtats

En aquest *Apèndix* es detallen les fonts estadístiques que han estat utilitzades als diferents capítols i apartats que integren aquesta monografia, així com els aspectes bàsics dels instruments metodològics que hi han estat emprats.

I. Evolució històrica de l'economia catalana

I.1. L'economia catalana dins el creixement espanyol

- La informació sobre *disparitats en renda per habitant* de les regions espanyoles des de principi del segle XIX té el seu origen a la publicació de G. Tortella (1994): *El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX*, de l'editorial Alianza. Al seu torn, l'elaboració d'aquesta informació es basa en Martín Rodríguez (1990): «Evolución de las disparidades regionales: una perspectiva histórica», dins J. L. García Delgado (dir.) (1990) *España Economía*, Espasa Calpe.
- En el càlcul dels *índexs de similitud de l'estructura productiva* de Catalunya amb la resta de les regions espanyoles –tant pel que fa als grans sectors com per a les indústries fabrils– s'han utilitzat les dades de *Valor Afegit Brut a cost dels factors –VAB cf d'ara en endavant–* en pessetes corrents de la publicació del BBV: *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*. Les referències metodològiques per a l'elaboració de l'*índex de similitud* es poden trobar a J. M. Finger i M. E. Kreinin (1979): «A measure of export similarity and its possible uses», *The Economic Journal*, 89. A grans trets, el càlcul de l'índex entre les estructures productives de dues regions *j* i *k* – IS_{jk} – respon a la següent formulació:

$$IS_{jk} = \sum_i \text{Mínim}(X_{ij}, X_{ik}) * 100 \quad (\text{A.1})$$

on X_{ij} i X_{jk} són les participacions del VAB de l'activitat i en el VAB agregat de les regions j i k respectivament.

1.2. La trajectòria de Catalunya i la seva convergència amb Europa

- Les xifres relatives a les *inversions estrangeres directes* a Catalunya i la seva participació en l'agregat nacional provenen de la Direcció General d'Economia Internacional i Transaccions Exteriors del Ministeri d'Economia i Hisenda.
- Les dades de *població i d'extensió superficial* –en km²– per a Catalunya i Espanya procedeixen de l'*Anuario Estadístico de España* de l'Institut Nacional d'Estadística –INE d'ara en endavant–. La font de la població de la Unió Europea dels Quinze –UE-15 d'ara en endavant– es descriu a 1.2.1.
- La *distribució sectorial de l'ocupació* per a l'any 1995 s'ha obtingut a partir de les xifres de població ocupada total i sectorial de l'*Enquesta de Població Activa* de l'INE per a Espanya i Catalunya.
- L'origen de la informació relativa a la *població ocupada* total i sectorial de la UE-15, així com al *PIB per capita* i al *PIB per ocupat* a preus i paritat de poder adquisitiu corrents de Catalunya i Espanya en comparació amb la UE-15 es poden veure a 1.2.1.
- Les *despeses en I + D* com a percentatge del PIB en les economies catalana i espanyola procedeixen de l'*Anuario Estadístico de España*, de l'INE. La dada per a la UE-15 té el seu origen en la publicació de l'OCDE: *Main Economic Indicators*.

1.2.1. L'economia catalana al decenni 1985-1995

- La publicació *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV és l'origen de la sèrie de VAB *cf* en pessetes corrents. Els anys 1994 i 1995 són un avançament de dades.
- La sèrie de *PIB pm* a nivell de preus i tipus de canvi de 1990 per a la UE-15 té el seu origen en la publicació de l'OCDE: *National Accounts. Main Aggregates*. Volum I. 1960-1995 i cobreixen la totalitat del període 1985-95.
- Les xifres de *població* per a Catalunya i Espanya procedeixen de l'*Anuario Estadístico de España* de l'INE. Les dades de població per a la UE-15 cobreixen el període 1985-95 i procedeixen de la publicació de l'OCDE: *National Accounts. Main Aggregates*. Volum I. 1960-1995.

- El PIB *pm per capita* a preus i tipus de canvi de 1990 de la UE-15 procedeix de la publicació de l'OCDE: *National Accounts. Main Aggregates*. Volum I. 1960-1995 i cobreix la totalitat del període 1985-95. Les dades del VAB en pessetes constants de 1990 són els descrits a II.5, als quals ha estat aplicat el tipus de canvi pesseta/dòlar USA de 1990 que recull l'esmentada publicació de l'OCDE.
- Les sèries del PIB *per capita* a preus corrents i paritat de poder adquisitiu –PPA– de cada any per a la UE-15 provenen de les fonts esmentades al punt anterior. Les corresponents a Espanya i Catalunya han estat obtingudes aplicant la PPA a les dades de VAB –*per capita*– en pessetes corrents.
- Les dades de població ocupada total a Espanya i Catalunya per al període 1985-95 té el seu origen en la publicació de M. Mas, F. Pérez, E. Uriel i L. Serrano (1995): *Capital Humano, Series Históricas, 1964-92, Fundación Bancaja* –anys 1985-92– i en l'*Enquesta de Població Activa, INE* per a 1993-95.
- Les sèries de població activa civil ocupada a la UE-15 –*Civilian Employment and Civilian Employment by sector*– procedeixen d'OCDE: *Labour Force Statistics. 1974-1994* (1996) i *Quarterly Labour Force Statistics. Number 4* (1996). Els col·lectius inclosos en aquesta definició són: assalariats, persones que treballen per compte propi i ajuda familiar. Aquestes publicacions cobreixen el període 1971-1994 per a la Unió Europea. La població civil ocupada de la Unió Europea el 1994 i el 1995 ha estat estimada a partir de la informació estadística disponible –per a aquests dos anys no es disposa d'informació referent a tots els països que formen la Unió Europea– procedent de l'OCDE i considerant que la participació dels països per als quals es disposa d'informació en el total de 1993 es manté constant els anys 1994 i 1995.
- La *productivitat per ocupat* a nivell de preus i tipus de canvi de 1990 i a preus corrents i PPA de cada any, per a UE-15, Espanya i Catalunya s'obté a partir de les sèries de PIB i ocupació descrites anteriorment.

II. Evolució de les variables bàsiques

II.2. Població

- La *població de dret* calculada a 1 de juliol per al període 1955-95 i el *creixement vegetatiu* a 1 de gener per al període 1954-93 provenen de l'*Anuario Estadístico de España, INE*. A efecte d'ho-

mogoneïtat —tenint en compte que ambdues variables estan referides a moments diferents del temps—, s'ha procedit a l'obtenció d'una sèrie de creixement vegetatiu referida a 1 de juliol, seguint la metodologia especificada a F. Pérez, F. Goerlich i M. Mas (1996): *Capitalización y crecimiento en España y sus regiones 1955-1995*, de la Fundación BBV.

- La piràmide de població —censal de fet— de Catalunya és treta del *Cens de Població de 1991* de l'INE.
- La distribució de la població —censal de fet— per nivells d'urbanització per als anys 1960 i 1991 procedeix, respectivament, del *Cens de Població de 1960* i del *Cens de Població de 1991*, INE. La població ha estat agrupada en tres nivells: *rural* —municipis la població censal de fet dels quals no supera els 2.000 habitants—, *intermèdia* —municipis amb població compresa entre 2.001 i 10.000 habitants— i *urbana* —amb una població que supera els 10.000 habitants.

II.3. Producció

- La sèrie de VAB *cf* en pessetes de 1990 per al total de l'economia s'ha obtingut per agregació de les sèries sectorials de VAB *cf* en pessetes de 1990 que es descriuen en II.5.

II.4. Renda per capita

- La variable utilitzada com a representativa de la *renda per capita* ha estat el *Valor Afegit Net a cost dels factors* —VAN *cf*— en pessetes constants de 1990, calculat com a diferència entre el VAB *cf* real i les amortitzacions, que proporciona la publicació de BBV: *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, tot aplicant-hi el factor de deflació implícit del VAB *cf*. S'han obtingut sèries que cobreixen el període 1955-93.
- Les dades de *producció per capita* a preus corrents i PPA de cada any són les descrites a I.2.1.

II.5. Estructura productiva

- La publicació *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV, proporciona dades de VAB *cf* amb desagregacions sectorials que no són homogènies al llarg del període 1955-95. Tanmateix, sí és possible obtenir la desagregació en quatre grans sectors: agricultura, indústria, construcció i serveis per a aquest període —tenint en compte que les xifres de 1994 i 1995 són un avançament—. aquestes sèries estan expressades en pessetes corrents.

Per obtenir les sèries sectorials en pessetes de 1990 per al període 1955-1990, s'han aplicat els índexs de deflació sectorials implícits del VAB *pm* –originàriament en base 1986 i transformats a base 1990–, la font dels quals és: E. Uriel i M. Moltó (1995): *Contabilidad Nacional de España Enlazada. Series 1954-1993 (CNEe-86)*. Per obtenir les sèries en pessetes constants per al període 1991-1993, s'ha utilitzat la publicació de l'INE: *Contabilidad Nacional de España Base 1986. Serie Contable 1989-1994*, mentre que el factor de deflació per a 1994 i 1995 procedeix de *Contabilidad Nacional Trimestral tercer trimestre de 1996, INE*.

II.6. Mercat de treball

II.6.1. Poblacions activa i ocupada

- Amb la informació estadística disponible s'han obtingut sèries homogènies de població ocupada per als quatre grans sectors: agricultura, indústria, construcció i serveis, amb les quals s'ha cobert el període 1977-95. Les sèries de població activa i ocupada total provenen de M. Mas, F. Pérez, E. Uriel i L. Serrano (1995): *Capital Humano, Series Históricas, 1964-92, Fundación Bancaja*, i de l'Enquesta de Població Activa de l'INE per al període 1993-95. Atès que la publicació de *Bancaja* no desagrega sectorialment fins a 1992, per distribuir les sèries per sectors s'ha aplicat l'estructura percentual proporcionada per les publicacions de l'INE: *Encuesta de Población Activa. Avance, Encuesta de Población Activa. Encuesta i Encuesta de Población activa. Principales Resultados*. La població no classificable ha estat assignada al sector serveis.

II.6.2. taxes d'activitat i atur

- La sèrie de població en edat de treballar procedeix de la publicació de *Bancaja: Capital Humano, Series Históricas, 1964-92* i directament de l'Enquesta de Població Activa de l'INE per al període 1993-95.
- La sèrie de població aturada total té el seu origen a *Capital Humano, Series Históricas, 1964-92* i a l'Enquesta de Població Activa de l'INE. Les sèries sectorials d'aturats s'han obtingut com a diferència entre les sèries sectorials de població activa i població ocupada homogènies descrites a II.6.1.
- La sèrie de l'Índex de preus de consum –IPC, índex general– procedeix de la publicació de l'INE: *Índice de Precios de Consumo. Base 1992. Series Enlazadas* per al període 1979-92; per a la resta d'anys fins a abastar la totalitat del període 1979-95 s'ha utilitzat el *Boletín Mensual de Estadística* de l'INE.

- L'obtenció del component estructural de l'atur a la regió i de la seva sensibilitat al cicle del conjunt de l'economia ha estat realitzada seguint la proposta de Pedersen (1978): *Interaction between short and long run development in the regions, the case of Denmark*. Regional Studies, 12, a partir de l'estimació de la següent expressió:

$$U_{jt} = a_j + b_j U_t + \mu_{jt} \quad (\text{A.2})$$

on U_{jt} i U_t són les taxes d'atur de la regió j i del conjunt del país en el moment t , a_j és el paràmetre que mesura el component estructural de l'atur a la regió, b_j és el paràmetre que permet obtenir la sensibilitat cíclica de la regió a l'activitat del conjunt de l'economia i , finalment, μ_{jt} és un terme d'error. L'expressió (A.2) ha estat estimada corregint la presència d'autocorrelació a les dades, amb els següents resultats per a Catalunya (estadístic t de Student entre parèntesi):

$$U_{jt} = 4,26 + 1,23 U_t \\ (-1,60) (14,75)$$

El contrast de la significativitat del paràmetre a_j permet afirmar que aquest és significativament diferent de zero per a un nivell de significació del 10 %, mentre que el contrast sobre b_j duu a afirmar que aquest és significativament més gran que la unitat, incorrent en una probabilitat d'error inferior a l'1 %.

III. Capital i creixement econòmic

III.2. La dotació de capital físic

- Les dades d'estoc net de capital privat, públic i total i els seus components, a preus de 1990, són tretes de F. Pérez, M. Mas i E. Uriel: *El stock de capital en España y sus comunidades autónomas*, Fundación BBV (propera publicació), i cobreixen el període 1964-93.
- En aquest apartat, també es fan servir les sèries de VAB *cf* en pessetes de 1990 corresponents al sector privat de l'economia, la delimitació i estimació del qual es recull amb detall a F. Pérez, F. Goerlich i M. Mas (1996): *Capitalización y crecimiento en España y sus regiones 1955-1995*, Fundación BBV. A grans trets, el sector privat de l'economia s'obté a partir de les sèries sectorials de VAB excloent-hi l'energia del sector industrial i les activitats corresponents a les *Administracions Públiques*, sanitat i ensenyament i, finalment, lloguer d'immobles, dins la producció de serveis.

- A diferència de la publicació que se cita en el punt anterior y que serveix com a marc general per a aquesta monografia, aquí ha estat possible comptar amb índexs de deflació sectorials definitius per a l'any 1991, alhora que la informació de VAB *cf* cobreix el període 1964-93. L'estimació del VAB *cf* del sector privat en pessetes de 1990 per a l'any 1993 plantejava la dificultat de l'obtenció del factor de deflació sectorial dels serveis a partir de la *Comptabilitat Nacional*, ja que per a l'any 1993 no ofereix informació de VAB amb la desagregació necessària per calcular-lo. Aquest obstacle ha estat resolt considerant que el 1993 es manté la participació de les activitats que cal excloure del sector serveis a la venda —és a dir, immobles i ensenyament i sanitat— de l'any 1992. D'aquesta manera, obtenim el VAB *pm* en pessetes corrents i constants de 1986 per al sector serveis venda sense immobles i ensenyament i sanitat i, amb ells, el factor de deflació corresponent, que transformem a base 1990 i apliquem a la sèrie de VAB *cf* privat del sector serveis en pessetes corrents.
- Les dades de població de dret calculada a 1 de juliol i les d'extensió superficial en km² —segons els mesuraments més recents duts a terme per la Direcció General de l'Institut Geogràfic Nacional— utilitzades per calcular les dotacions relatives de capital públic a la regió coincideixen amb les del capítols primer i segon i provenen de l'*Anuario Estadístico de España* de l'INE.

III.3. La inversió regional

- Les xifres d'inversió pública, privada i total i els seus components procedeixen de la mateixa font citada a III.2 i estan valorades en pessetes constants de 1990.

III.4. La relació capital/treball

- Les dades d'estoc net de capital privat utilitzades són les descrites a III.2, però s'hi ha exclòs la part corresponent a capital residencial i capital energètic.
- Les dades d'estoc net de capital total es descriuen a III.1 i III.2.
- Les dades de població ocupada total són les ja descrites a II.6.
- La delimitació i l'estimació de les sèries de població ocupada total i sectorial del sector privat de l'economia s'han realitzat —de manera coherent amb la definició del VAB privat— partint de les xifres de població ocupada descrites en II.6, excloent-hi els

sectors d'energia, lloguer d'immobles, ensenyament i sanitat i Administracions Públiques.

III.5. El capital humà

- Els agregats de població en edat de treballar i ocupada per nivells d'estudis acabats procedeixen de M. Mas, F. Pérez, E. Uriel i L. Serrano (1995): *Capital Humano, Series Históricas, 1964-92*, Fundació Bancaja i de l'Enquesta de Població Activa de l'INE.
- La informació d'anys d'escolarització el 1995 de la població de 25 a 64 anys en edat de treballar, ocupada i aturada i la seva distribució per nivell d'estudis acabats procedeix de J. Palafox, A. Cubel, F. Pérez, S. Valero i E. Villarreal (1997): *Capital humano, educación y empleo en la Comunidad Valenciana de la Fundació Bancaja*.

IV. Eficiència i productivitat

IV.2. La productivitat del treball

- Les sèries de població ocupada total del sector privat i VAB cf total del sector privat en pessetes de 1990 utilitzades són les descrites a III.4 i cobreixen el període 1964-93 per al total de l'economia i el període 1977-93 per als quatre grans sectors: agricultura, indústria, construcció i serveis.
- Per a la descomposició del creixement de la productivitat del treball en el període 1977-93 en un efecte productivitat i un efecte assignatiu s'ha seguit l'aproximació metodològica de Moshe Syrquin: *Resource Reallocation and Productivity Growth* dins M. Syrquin, L. Taylor i L. Westphal (ed.): *Economic Structure and Performance*. Academic Press, inc. 1984. Per tal de realitzar la descomposició, hem partit de l'expressió:

$$y = \sum_i \frac{y_i L_i}{L} = \sum_i y_i \alpha_i \quad (\text{A.3})$$

on Y representa la producció mitjana a partir del VAB, L és l'ocupació, i indexa activitats productives, mentre que y és la productivitat del treball. Diferenciant (A.3) amb relació al temps, tenim:

$$g_y = \sum_i \eta_i g_{y_i} + \sum_i \eta_i g_{\alpha_i} \quad (\text{A.4})$$

sent la taxa de creixement d'una variable x , $g_x = (dx / dt) / x$ i el pes de cada activitat $\eta_i = Y_i/Y$. La ponderació utilitzada és una mitjana dels moments inicial i final del període analitzat. D'aquesta manera, el primer terme a la dreta de (A.4) és el que anomenem *efecte productivitat*, mentre que el segon és l'*efecte assignatiu*.

IV.3. Productivitat total dels factors

- El procediment de càlcul de la *productivitat total dels factors* i la seva descomposició provenen de F. Pérez, F. Goerlich i M. Mas (1996): *Capitalización y crecimiento en España y sus regiones 1955-1995*, Fundación BBV. la major disponibilitat d'informació ha permès ampliar el període d'anàlisi fins a l'any 1993. Les sèries d'estoc de capital utilitzades són les descrites al capítol III. A més, s'ha tornat a calcular la sèrie de rendes del treball per al sector privat de l'economia, de manera que la sèrie obtinguda incorpora l'any 1993, tenint en compte la recent publicació amb caràcter definitiu dels índexs de deflació implícits –totals i sectorials– per a l'any 1991 del VAB *pm* de la *Comptabilitat Nacional i de les variables de la Comptabilitat Regional* –remuneració d'assalariats, ocupació total i ocupació assalariada– amb dades definitives per a l'any 1990, dades provisionals per als anys 1991 i 1992 i dades avanç per a 1993.

V. Evolució i estructura del teixit productiu de Catalunya

V.2 El teixit productiu regional

- L'*estructura regional de la producció i de l'ocupació* en els anys 1983 i 1993 té com a font la publicació de BBV: *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*; les variables utilitzades són el VAB *cf* en pessetes corrents i el nombre de llocs de treball amb la màxima desagregació sectorial permesa –vint-i-quatre sectors.

V.2.1. Estructura productiva i intercanvis amb l'exterior

- Les dades d'*exportacions i importacions agrícoles, industrials i totals*, per capítols i seccions segons la Nomenclatura TARIC –*Aranzel Integrat Comunitari*– per al període 1985-1995 procedeixen de la publicació: *Comerç amb l'estranger 1985-1995* de l'*Institut d'Estadística de Catalunya*. Les xifres corresponents a l'economia espanyola tenen el seu origen a *Anuario Estadístico de España* –INE– i *Estadística de Comercio Exterior de España* de l'*Agència Estatal d'Administració Tributària*.

V.3. El sector agrícola i pesquer

- La informació relativa a les *macromagnituds agràries* de Catalunya per als anys 1980, 1985 procedeix de l'*Anuario de Estadística Agraria del Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación*. Les dades per a 1990 i 1994 –provisional– tenen el seu origen a la publicació *Anuari Estadístic de Catalunya*, de l'*Institut d'Estadística de Catalunya*.

V.3.1. Estructura sectorial de la producció

- L'aportació percentual de cada branca a la producció final agrària de Catalunya l'any 1994 (provisional) es basa en la informació que proporciona l'*Anuari Estadístic de Catalunya*, de l'*Institut d'Estadística de Catalunya*.

V.3.2. Estructura de les explotacions: extensió i capitalització

- La *superfície de les explotacions agràries amb terres a Catalunya* prové dels *Censos Agraris* de 1962 i 1989 del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació.

V.4. La indústria

- Les sèries utilitzades per al càlcul dels *índexs d'especialització* són el VAB *cí* en pessetes corrents i el nombre de llocs de treball del sector industrial amb la màxima desagregació sectorial permesa –dotze sectors– i provenen de *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV. El període escollit, 1983-93, respon a criteris d'homogeneïtat, ja que en la publicació corresponent a 1983, en introduir l'estructura sectorial recomanada per la SEC-REG –model regionalitzat de la Comptabilitat Nacional–, es produeixen canvis respecte a la distribució per branques que s'havia presentat en els anteriors estudis.
- Per a la classificació de les activitats industrials segons les perspectives de *creixement de la demanda* s'ha utilitzat la informació sobre producció de l'*Enquesta Industrial* de l'INE, per tal com aquesta font permetia obtenir una sèrie homogènia més extensa que l'obtinguda a partir de la publicació BBV.

V.4.1. Creixement industrial: anàlisi dels desplaçaments

- En el càlcul dels *desplaçaments regionals de l'ocupació industrial*, s'ha utilitzat la classificació de l'*Enquesta Industrial* de l'INE –també per tal d'obtenir una sèrie temporal més extensa–, i s'ha seguit l'aproximació metodològica proposada per E. Dunn (1960): *A Statistical and Analytical Technique for Regional Analysis*. Papers and Proceeding of the Regional Science Association, volum 6. En substància, el mètode permet descompondre el

canvi en una variable representativa del creixement regional en tres efectes o components d'acord amb la següent formulació:

$$n_{ij} = O_{ij}g \quad (\text{A.5})$$

$$r2_{ij} = O_{ij} (g_j - g_i) \quad (\text{A.6})$$

$$r1_{ij} = O_{ij} (g_i - g) \quad (\text{A.7})$$

on n_{ij} , $r1_{ij}$ i $r2_{ij}$ representen el component nacional i els efectes regionals —estructural i diferencial—, respectivament, del sector i a la regió j . Per la seva banda, O_{ij} és l'ocupació del sector i a la regió j en el moment inicial —variable que es pren com a representativa del creixement regional—, mentre que g , g_i i g_j són les taxes de creixement entre el moment inicial i final de la producció agregada per al conjunt de l'economia, de la producció del sector i a nivell nacional i del sector i a la regió j , respectivament.

V.4.2. Dinàmica de la formació de capital

- S'han utilitzat les sèries d'estoc net de capital privat industrial, al màxim nivell de desagregació permès, de F. Pérez, M. Mas i E. Uriel: *El stock de capital en España y sus comunidades autónomas*, Fundació BBV. Propera publicació.

V.5. El sector serveis

- Les sèries utilitzades per a l'obtenció dels índexs d'especialització són el VAB *cf* en pessetes corrents i nombre de llocs de treball del sector serveis amb la màxima desagregació sectorial permesa —deu sectors— per al període 1983-93 de la publicació *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV.
- Les sèries de VAB *cf* en pessetes corrents i en pessetes de 1990 per al sector serveis i el total de l'economia que cobreixen el període 1955-95 són les descrites a II.5.

V.5.1. Creixement dels serveis: anàlisi dels desplaçaments

- En el càlcul dels desplaçaments regionals de l'ocupació dels serveis s'han utilitzat les dades descrites a V.5, amb l'aproximació metodològica detallada a V.4.1.

V.5.2. La capitalització de les activitats de serveis

- S'han utilitzat les sèries d'estoc net de capital privat del sector serveis, al màxim nivell de desagregació sectorial permès, de F. Pérez, M. Mas i E. Uriel: *El stock de capital en España y sus comunidades autónomas*, Fundació BBV. Propera publicació.

V.5.3. Comportament de la demanda privada de serveis

- L'anàlisi de la demanda de serveis es basa en les dades de l'*Enquesta de Pressupostos Familiars 1980-81* i l'*Enquesta de Pressupostos Familiars 1990-91* de l'INE.

V.6. El paper del sector públic

- Les sèries del VAB *cf* utilitzades per obtenir la participació dels serveis públics en la producció regional de serveis són les descrites a II.5.
- L'estimació de la distribució del consum regional en els seus components públic i privat, així com la participació del consum públic en la demanda interna el 1993 té el seu origen en la publicació del BBV: *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*.

V.6.1. El capital públic productiu de les Administracions Públiques.

- S'han utilitzat les sèries d'estoc net de capital públic productiu de les Administracions Públiques, al màxim nivell de desagregació permès, de F. Pérez, M. Mas i E. Uriel: *El stock de capital en España y sus comunidades autónomas*, Fundació BBV (propera publicació). A diferència de l'apartat III.2, aquí només s'analitza la distribució del capital públic productiu resultant de decisions d'inversió d'agents de les AAPP.

V.6.2. El sector públic i els Fons Comunitaris

- La informació relativa als Fons Comunitaris rebuts per Espanya i Catalunya té el seu origen en el Document de Treball D-95002 de la Direcció General de Planificació del Ministeri d'Economia i Hisenda: *Fondos Comunitarios en España: regionalización y análisis de su incidencia*, realitzat el 1995 per M. Correa, A. Fanlo, J. Manzanedo i S. Santillán.

VI. Renda, benestar i desigualtats**VI.2. Renda i participació en el mercat de treball**

- La sèrie de VAB en pessetes de 1990 utilitzada és la descrita a II.5; les xifres relatives al mercat de treball –població en edat de treballar, població activa i població ocupada– es detallen a II.6, mentre que l'agregat de població total és l'especificat a II.2.

VI.3. Distribució funcional de la renda

- La *distribució funcional de la renda* tracta d'analitzar de quina manera es distribueix el VAB *cf* entre els factors que intervenen

en la seva obtenció –treball i capital–. La part de la renda que correspon al treball –que s'identifica amb la remuneració als assalariats– depèn del cost en termes de treball per obtenir una unitat de producte –cost laboral unitari– i del percentatge d'assalariats sobre els ocupats totals –taxa de salarització–. Així, tenim:

$$I = \frac{RA}{VAB} = \frac{CLA * A}{VAB} = \frac{CLA * Po}{VAB} * \frac{A}{Po} = \frac{CLA}{Pro} * \frac{A}{Po} \quad (A.8)$$

on I representa la participació de les rendes dels assalariats en el VAB; Po és la població ocupada; A és el nombre d'assalariats; RA, la remuneració a assalariats; CLA = RA/A, el cost laboral per assalariat i, finalment, Pro=VAB/Po la productivitat del treball. És a dir, que la participació dels assalariats en el VAB –variable I– pot ser descomposta en el producte del cost laboral per unitat de producte –CLA/Pro– i la taxa de salarització –A/Po.

- Les sèries de costos laborals reals unitaris s'han obtingut seguint la metodologia detallada a S.Bentolila i L. Toharia (1991): *Estudios de economía del trabajo en España. III. El problema del paro*, del Centre de Publicacions del Ministeri de Treball i Seguretat Social. D'acord amb els autors:

$$CLA = RA / A \quad (A9)$$

$$CLRA = CLA / \text{Índex de deflació del PIB} \quad (A.10)$$

$$CLU = CLA / Pro \quad (A.11)$$

$$Pro = VAB / Po \quad (A.12)$$

$$CLRA = CLRU = CLU / \text{Índex de deflació del PIB} \quad (A.13)$$

on CLRA és el cost laboral real per assalariat; CLU, el cost laboral unitari, i CLRU, el cost laboral real unitari. La resta de la nomenclatura coincideix amb l'emprada en el punt anterior.

- Les fonts utilitzades per al càlcul dels costos laborals reals unitaris han estat les següents: la remuneració dels assalariats, el nombre de llocs de treball, el nombre d'assalariats i el VAB cf en pessetes corrents, que procedeixen de *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV. L'índex de deflació del PIB pm, de E. Uriel i M. Moltó (1995): *Contabilidad Nacional de España Enlazada*.

Series 1954-1993 (CNEe-86), i Contabilidad Nacional de España Base 1986. Serie Contable 1989-1994, INE.

- Les taxes de salarització s'han calculat directament com la relació entre els assalariats i la població ocupada, és a dir:

$$TA = \frac{A}{Po} \quad (\text{A.14})$$

VI.4. Renda produïda i renda disponible

- S'han utilitzat dades de *renda familiar disponible* en pessetes de 1990, la metodologia d'elaboració dels quals es detalla a F. Pérez, F. Goerlich i M. Mas (1996): *Capitalización y crecimiento en España y sus regiones 1955-1995*, Fundación BBV, tot i que per a aquest estudi es disposa d'informació que cobreix el període 1967-93.
- La sèrie de *rendes directes* en pessetes de 1990 s'ha obtingut —per al període 1967-93— aplicant a la sèrie de rendes directes en pessetes corrents, la font de la qual és la *Renta Nacional de España y su Distribución Provincial*, BBV, la sèrie enllaçada d'IPC per províncies que es descriu a la publicació esmentada de F. Pérez, F. Goerlich i M. Mas (1996).
- Les dades de *població* utilitzades per obtenir les esmentades variacions en termes *per capita* són les descrites a II.2.

VI.5. Distribució personal de la renda: la renda de les llars

- La distribució d'ingressos totals per decils de llars, els *índex de concentració de Gini*, així com les proporcions de població i de llars sota diferents línies de pobresa, tenen el seu origen en les publicacions de l'INI: *Encuesta de Presupuestos Familiares 1980-81 i Encuesta de Presupuestos Familiares 1990-91*.

VI.6. Altres desigualtats

- Les dades de *guanys mitjans per hora treballada*, pagaments totals en jornada normal i extraordinària, per categories professionals té el seu origen a l'*Enquesta de Salariis en la indústria i els serveis*, de l'INE.
- Les dades de retribucions segons categories laborals procedeixen de la publicació de l'INE: *Distribución Salarial en España 1988*.

- L'Enquesta de població Activa de l'INE és la font de les xifres d'aturats de llarga durada —que porten més d'un any buscant feina—. Aquestes xifres es refereixen al segon trimestre de cadascun dels anys considerats.
- Les xifres referents a la presència d'ocupació irregular a la regió procedeixen de M. Juárez (dir.) (1994): *Informe Sociológico sobre la Situación Social en España. Informe FOESSA*. Fundación Fomento de Estudios Sociales y de Sociología Aplicada. Capítol 8.8.

APÈNDIX 2

DADES

Capítol I

Evolució històrica de l'economia catalana

GRÀFIC I.1

Evolució del PIB a preus i tipus de canvi de 1990. 1985-95
1985 = 100

	Catalunya	Espanya	UE-15
1985	100,00	100,00	100,00
1986	-	-	102,81
1987	112,41	112,25	105,73
1988	-	-	110,02
1989	132,29	126,60	113,77
1990	-	-	116,54
1991	132,62	129,75	117,75
1992	-	-	118,85
1993	128,52	129,38	118,25
1994	131,73	132,51	121,67
1995	137,01	136,59	124,66

GRÀFIC I.2

Evolució de la població. 1985-95
1985 = 100

	Catalunya	Espanya	UE-15
1985	100,00	100,00	100,00
1986	100,13	100,29	100,21
1987	100,24	100,52	100,41
1988	100,40	100,73	100,74
1989	100,59	100,93	101,12
1990	100,77	101,11	101,58
1991	100,95	101,32	102,06
1992	101,13	101,55	102,54
1993	101,27	101,75	103,03
1994	101,36	101,91	103,37
1995	101,42	102,02	103,68

GRÀFIC I.3

Evolució del PIB per capita a preus i tipus de canvi de 1990. 1985-95
1985 = 100

	Catalunya	Espanya	UE-15
1985	100,00	100,00	100,00
1986	-	-	102,60
1987	112,14	111,66	105,30
1988	-	-	109,22
1989	131,52	125,43	112,51
1990	-	-	114,73
1991	131,37	128,07	115,37
1992	-	-	115,91
1993	127,09	127,40	114,76
1994	130,08	130,23	117,70
1995	135,09	133,88	120,23

GRÀFIC I.5
Evolució de la població ocupada. 1985-95
 1985 = 100

	Catalunya	Espanya	UE-15
1985	100,00	100,00	100,00
1986	104,52	102,25	100,78
1987	110,53	106,83	102,38
1988	114,13	110,40	104,14
1989	122,43	114,87	105,90
1990	127,09	117,91	108,23
1991	128,87	118,21	114,60
1992	125,42	115,91	113,39
1993	118,92	110,93	111,26
1994	119,01	109,93	111,03
1995	123,35	112,85	111,70

GRÀFIC I.6
Evolució de la productivitat a preus i tipus de canvi de 1990. 1985-95
 1985 = 100

	Catalunya	Espanya	UE-15
1985	100,00	100,00	100,00
1986	-	-	102,01
1987	101,70	105,07	103,28
1988	-	-	105,65
1989	108,06	110,21	107,43
1990	-	-	107,68
1991	102,91	109,77	102,75
1992	-	-	104,82
1993	108,08	116,63	106,28
1994	110,69	120,54	109,58
1995	111,08	121,03	111,60

Capítol II

Evolució de les variables bàsiques

GRÀFIC II.1**Participació de la població regional
en el total nacional. 1955-95**
Percentatges

	Catalunya
1955	12,16
1956	12,29
1957	12,43
1958	12,56
1959	12,70
1960	12,83
1961	12,81
1962	13,04
1963	13,28
1964	13,52
1965	13,75
1966	13,99
1967	14,23
1968	14,46
1969	14,70
1970	14,94
1971	15,13
1972	15,27
1973	15,42
1974	15,56
1975	15,70
1976	15,84
1977	15,97
1978	16,11
1979	16,24
1980	16,38
1981	15,84
1982	15,82
1983	15,79
1984	15,62
1985	15,69
1986	15,67
1987	15,65
1988	15,64
1989	15,64
1990	15,64
1991	15,64
1992	15,63
1993	15,62
1994	15,61
1995	15,60

GRÀFIC II.2
Piràmide de població *. 1991
Persones
Catalunya

Grups d'edat	Sexe		
	Ambdós sexes	Homes	Dones
TOTAL	6.059.494	2.962.942	3.096.552
De 0 a 4 anys	278.054	142.897	135.157
De 5 a 9 anys	342.272	175.709	166.563
De 10 a 14 anys	457.980	235.253	222.727
De 15 a 19 anys	516.067	265.280	250.787
De 20 a 24 anys	489.179	250.199	238.980
De 25 a 29 anys	469.589	238.112	231.477
De 30 a 34 anys	444.754	221.783	222.971
De 35 a 39 anys	411.693	204.904	206.789
De 40 a 44 anys	406.206	201.898	204.308
De 45 a 49 anys	366.186	182.735	183.451
De 50 a 54 anys	320.929	159.907	161.022
De 55 a 59 anys	358.108	174.042	184.066
De 60 a 64 anys	335.915	159.167	176.748
De 65 a 69 anys	295.825	135.642	160.183
De 70 a 74 anys	214.019	89.052	124.967
De 75 a 79 anys	167.900	65.064	102.836
De 80 a 84 anys	112.313	39.705	72.608
De 85 i més anys	72.505	21.593	50.912

* Població censal de dret.

GRÀFIC II.3

Participació de la població provincial

en el total regional. 1955-95

Percentatges

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1955	70,93	9,58	9,31	10,19
1956	71,37	9,46	9,16	10,01
1957	71,81	9,35	9,01	9,83
1958	72,24	9,23	8,86	9,66
1959	72,67	9,12	8,72	9,49
1960	73,10	9,01	8,57	9,32
1961	73,20	8,99	8,50	9,30
1962	73,58	8,90	8,31	9,22
1963	73,96	8,80	8,12	9,13
1964	74,33	8,70	7,93	9,04
1965	74,70	8,60	7,75	8,96
1966	75,06	8,50	7,56	8,87
1967	75,42	8,41	7,39	8,78
1968	75,78	8,31	7,21	8,70
1969	76,13	8,22	7,04	8,61
1970	76,48	8,12	6,88	8,52
1971	76,74	8,05	6,73	8,48
1972	76,93	7,99	6,60	8,48
1973	77,11	7,94	6,47	8,48
1974	77,29	7,89	6,34	8,48
1975	77,47	7,83	6,22	8,49
1976	77,64	7,77	6,09	8,49
1977	77,81	7,72	5,97	8,50
1978	77,98	7,66	5,86	8,51
1979	78,15	7,60	5,74	8,52
1980	78,31	7,54	5,63	8,53
1981	77,62	7,84	5,93	8,61
1982	77,62	7,84	5,93	8,61
1983	77,62	7,84	5,93	8,61
1984	77,27	8,10	5,90	8,73
1985	77,27	8,03	5,92	8,78
1986	77,19	8,09	5,91	8,81
1987	77,11	8,16	5,89	8,84
1988	77,02	8,23	5,87	8,87
1989	76,94	8,30	5,86	8,90
1990	76,85	8,37	5,84	8,93
1991	76,75	8,45	5,83	8,97
1992	76,64	8,53	5,82	9,01
1993	76,53	8,60	5,81	9,05
1994	76,42	8,68	5,80	9,10
1995	76,31	8,76	5,79	9,14

GRÀFIC II.4

Distribució de la població per nivells d'urbanització *
Milers de persones
Catalunya

	Total	Rural	Intermèdia	Urbana
1960	3.925,9	564,8	714,3	2.646,8
1991	6.115,6	379,2	814,5	4.921,9

* Rural: municipis amb població inferior a 2.000 habitants.
 Intermèdia: municipis amb població compresa entre 2.001 i 10.000 habitants.
 Urbana: municipis amb població superior a 10.000 habitants.

GRÀFIC II.5

Distribució de la població per nivells d'urbanització *
Milers de persones

Barcelona

	Total	Rural	Intermèdia	Urbana
1960	2.878,0	159,7	365,2	2.353,1
1991	4.691,0	104,9	430,3	4.155,7

Girona

	Total	Rural	Intermèdia	Urbana
1960	351,4	138,6	135,1	77,7
1991	520,4	88,6	149,6	282,2

Lleida

	Total	Rural	Intermèdia	Urbana
1960	333,8	164,1	105,9	63,8
1991	359,7	101,8	102,9	155,0

Tarragona

	Total	Rural	Intermèdia	Urbana
1960	362,7	102,4	108,1	152,2
1991	544,5	83,9	131,6	328,9

* Rural: municipis amb població inferior a 2.000 habitants.
 Intermèdia: municipis amb població compresa entre 2.001 i 10.000 habitants.
 Urbana: municipis amb població superior a 10.000 habitants.

GRÀFIC II.6

Participació del VAB en pessetes constants de 1990.

1955-95 (A)

1955 = 100

	Catalunya	Espanya
1955	100,00	100,00
1957	107,88	109,98
1960	108,95	113,02
1962	142,22	138,12
1964	164,58	156,51
1967	189,59	183,46
1969	213,86	205,82
1971	236,36	229,90
1973	274,09	266,80
1975	293,90	284,43
1977	309,05	301,66
1979	325,01	317,21
1981	325,36	320,90
1983	339,28	338,15
1985	344,13	351,53
1987	386,85	394,58
1989	455,24	445,03
1991	456,39	456,12
1993	442,28	454,81
1994(A)	453,32	465,82
1995(A)	471,51	480,14

GRÀFIC II.7

Participació del VAB regional en el total nacional.

1955-95 (A)

Percentatges

	Catalunya
1955	19,64
1957	19,26
1960	18,93
1962	20,22
1964	20,65
1967	20,29
1969	20,41
1971	20,19
1973	20,17
1975	20,29
1977	20,12
1979	20,12
1981	19,91
1983	19,70
1985	19,22
1987	19,25
1989	20,09
1991	19,65
1993	19,10
1994(A)	19,11
1995(A)	19,28

GRÀFIC II.8
Participació del VAB provincial en el total regional.
1955-95 (A)
Percentatges

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1955	80,96	6,35	5,44	7,25
1957	80,48	6,58	6,04	6,90
1960	79,30	7,22	6,08	7,40
1962	79,46	8,07	5,82	6,65
1964	78,84	8,75	5,79	6,63
1967	79,43	8,49	5,27	6,81
1969	79,65	7,81	5,31	7,24
1971	79,70	7,84	5,32	7,14
1973	79,39	8,01	5,30	7,30
1975	79,49	7,66	4,85	8,01
1977	79,21	7,80	4,71	8,27
1979	78,62	8,27	5,03	8,08
1981	78,51	7,93	5,20	8,36
1983	76,73	8,42	5,38	9,48
1985	76,37	9,01	5,26	9,35
1987	76,54	9,20	5,03	9,24
1989	77,00	9,04	5,12	8,84
1991	75,70	9,62	5,21	9,47
1993	75,30	9,60	5,61	9,48
1994(A)	75,37	9,56	5,57	9,49
1995(A)	75,67	9,47	5,50	9,35

GRÀFIC II.9
Evolució de la renda per capita. 1955-93
Pessetes constants de 1990

	Espanya	Catalunya	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1955	355.124	572.027	652.964	380.693	327.765	411.563
1957	383.390	591.055	661.869	417.721	390.067	422.868
1960	382.023	556.693	602.822	449.671	389.371	452.260
1962	459.539	705.010	760.075	645.937	487.256	518.737
1964	507.507	768.224	813.437	777.767	555.075	574.304
1967	571.309	812.480	855.956	828.380	560.061	636.210
1969	623.391	859.085	898.581	824.604	638.061	723.575
1971	683.568	904.802	939.307	889.071	707.685	763.899
1973	788.690	1.029.343	1.060.178	1.038.875	842.663	882.475
1975	820.227	1.049.343	1.074.564	1.030.140	829.714	997.685
1977	847.616	1.059.660	1.078.007	1.074.087	839.500	1.033.313
1979	866.685	1.072.203	1.079.277	1.173.182	933.414	1.010.759
1981	854.155	1.071.292	1.084.737	1.083.269	939.737	1.029.781
1983	878.960	1.091.947	1.084.224	1.176.345	997.199	1.149.984
1985	903.374	1.101.964	1.093.805	1.243.662	974.101	1.130.307
1987	1.010.719	1.239.269	1.235.005	1.403.995	1.045.118	1.253.764
1989	1.144.635	1.465.688	1.470.180	1.606.051	1.279.474	1.418.515
1991	1.168.749	1.462.998	1.445.461	1.670.439	1.300.478	1.523.321
1993	1.154.559	1.409.916	1.397.151	1.582.516	1.353.075	1.390.257

GRÀFIC II.10

**Evolució de la renda *per capita* regional
Mitjana nacional = 100**

Catalunya	
1955	161,08
1957	154,17
1960	145,72
1962	153,42
1964	151,37
1967	142,21
1969	137,81
1971	132,36
1973	130,51
1975	127,93
1977	125,02
1979	123,71
1981	125,42
1983	124,23
1985	121,98
1987	122,61
1989	128,05
1991	125,18
1993	122,12

GRÀFIC II.11

**Evolució de la producció *per capita* regional
a preus corrents i paritat de poder adquisitiu
(PPA) de cada any
Mitjana UE-15 = 100**

Catalunya	
1971	90,83
1973	93,29
1975	96,43
1977	90,92
1979	87,35
1981	88,87
1983	89,78
1985	87,01
1987	91,00
1989	99,88
1991	99,30
1993	95,63
1994	92,81
1995	95,03

GRÀFIC II.12

Evolució de la renda per capita provincial
Mitjana regional = 100

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1955	114,15	66,55	57,30	71,95
1957	111,98	70,67	66,00	71,54
1960	108,29	80,78	69,94	81,24
1962	107,81	91,62	69,11	73,58
1964	105,89	101,24	72,25	74,76
1967	105,35	101,96	68,93	78,30
1969	104,60	95,99	74,27	84,23
1971	103,81	98,26	78,21	84,43
1973	103,00	100,93	81,86	85,73
1975	102,40	98,17	79,07	95,08
1977	101,73	101,36	79,22	97,51
1979	100,66	109,42	87,06	94,27
1981	101,26	101,12	87,72	96,13
1983	99,29	107,73	91,32	105,31
1985	99,26	112,86	88,40	102,57
1987	99,66	113,29	84,33	101,17
1989	100,31	109,58	87,30	96,78
1991	98,80	114,18	88,89	104,12
1993	99,09	112,24	95,97	98,61

GRÀFIC II.13

Estructura percentual del VAB sectorial a la regió

	1955 1964	1964 1975	1975 1985	1985 1991	1991 1995	1955 1975	1975 1985	1985 1995	1955 1995
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura . . .	4,30	3,11	2,37	2,14	2,32	3,44	2,37	2,26	2,63
Indústria	26,10	32,99	33,81	31,76	30,33	31,13	33,81	31,04	31,69
Construcció . . .	7,54	7,56	5,89	6,36	7,49	7,39	5,89	6,80	6,78
Serveis	62,06	56,33	57,92	59,74	59,86	58,04	57,92	59,91	58,90

GRÀFIC II.14

Participació del VAB regional en el VAB nacional
Percentatges

	1955- 1964	1964- 1975	1975- 1985	1985- 1991	1991- 1995
CATALUNYA	19,83	20,31	19,87	19,58	19,28
Agricultura	8,23	8,92	8,11	7,58	7,69
Indústria	26,70	26,33	25,56	25,08	24,79
Construcció	17,75	18,49	16,81	16,05	17,56
Serveis	19,90	19,34	18,89	18,90	18,51

GRÀFIC II.15

Participació de la població activa, ocupada i aturada de Catalunya en el total nacional. 1964-95
Percentatges

	Població activa	Població ocupada	Població aturada
1964	14,70	14,81	9,20
1965	14,89	14,97	10,54
1966	15,08	15,12	11,88
1967	15,27	15,29	13,22
1968	15,39	15,43	11,84
1969	15,50	15,56	10,50
1970	15,76	15,83	10,22
1971	16,01	16,11	9,94
1972	16,16	16,31	9,22
1973	16,32	16,53	8,10
1974	16,36	16,67	5,55
1975	16,68	17,06	7,49
1976	16,84	17,14	11,13
1977	16,63	16,89	12,20
1978	16,76	16,93	14,80
1979	16,84	16,97	15,52
1980	16,91	16,80	17,72
1981	17,04	16,85	18,16
1982	16,99	16,41	19,90
1983	16,76	16,13	19,59
1984	16,60	16,22	18,09
1985	16,42	16,21	17,19
1986	16,62	16,57	16,79
1987	16,82	16,77	16,99
1988	16,68	16,76	16,37
1989	16,68	17,27	13,81
1990	16,76	17,47	13,12
1991	16,85	17,67	12,65
1992	16,57	17,54	12,25
1993	16,66	17,38	14,24
1994	16,89	17,55	14,83
1995	17,04	17,72	14,78

GRÀFICS II.16 i II.17

Evolució de la població activa, ocupada i aturada
Milers de persones

	Catalunya			Barcelona			Girona		
	Població activa	Població ocupada	Població aturada	Població activa	Població ocupada	Població aturada	Població activa	Població ocupada	Població aturada
1964	1.770,5	1.747,7	22,7	1.305,8	1.287,2	18,6	160,1	159,1	1,0
1965	1.792,5	1.769,0	23,6	1.327,9	1.309,6	18,3	161,4	160,6	0,8
1966	1.812,1	1.795,1	17,0	1.348,1	1.335,4	12,7	162,4	162,0	0,5
1967	1.849,5	1.830,5	19,0	1.381,6	1.367,9	13,7	165,1	164,6	0,4
1968	1.878,8	1.861,0	17,7	1.407,3	1.394,3	13,1	166,5	166,1	0,4
1969	1.908,1	1.893,7	14,4	1.433,1	1.422,3	10,8	167,9	167,6	0,3
1970	1.953,6	1.937,9	15,7	1.482,4	1.471,6	10,8	168,4	168,1	0,3
1971	2.010,2	1.990,0	20,2	1.540,5	1.528,0	12,5	169,9	169,5	0,4
1972	2.091,1	2.066,9	24,1	1.611,0	1.594,0	17,0	175,1	174,5	0,6
1973	2.154,3	2.128,0	26,4	1.668,5	1.647,0	21,5	178,8	177,9	0,9
1974	2.177,7	2.157,1	20,6	1.684,2	1.669,6	14,6	182,8	180,8	2,0
1975	2.204,0	2.164,4	39,6	1.701,3	1.669,8	31,5	190,0	186,9	3,1
1976	2.233,3	2.159,8	73,5	1.708,9	1.645,7	63,2	198,5	194,2	4,3
1977	2.211,9	2.119,7	92,2	1.689,5	1.609,2	80,3	198,5	194,5	4,0
1978	2.233,7	2.084,4	149,3	1.715,0	1.581,2	133,8	197,8	193,4	4,3
1979	2.235,1	2.044,9	190,2	1.711,9	1.540,4	171,5	194,2	188,2	6,0
1980	2.215,9	1.944,7	271,1	1.716,4	1.473,8	242,6	184,4	176,6	7,8
1981	2.229,7	1.888,5	341,2	1.728,4	1.428,4	300,1	185,6	173,1	12,5
1982	2.248,4	1.811,1	437,2	1.735,6	1.346,8	388,8	190,5	174,0	16,5
1983	2.243,4	1.765,3	478,1	1.736,0	1.310,9	425,1	191,3	172,9	18,4
1984	2.236,3	1.742,7	493,5	1.730,5	1.293,5	437,0	188,0	167,6	20,4
1985	2.230,0	1.724,9	505,1	1.723,6	1.278,6	445,0	183,6	163,5	20,1
1986	2.295,2	1.802,9	492,3	1.774,4	1.339,5	434,9	192,0	173,2	18,8
1987	2.405,7	1.906,6	499,2	1.876,6	1.429,6	447,0	201,3	184,4	17,0
1988	2.432,6	1.968,6	464,0	1.891,9	1.471,8	420,1	206,2	192,7	13,6
1989	2.463,3	2.111,7	351,6	1.910,1	1.599,1	310,9	208,3	194,4	13,9
1990	2.510,5	2.192,1	318,4	1.934,9	1.657,2	277,7	225,0	211,8	13,2
1991	2.533,0	2.222,9	310,1	1.944,5	1.682,3	262,2	232,1	215,1	17,0
1992	2.503,5	2.163,4	340,2	1.911,5	1.631,2	280,4	228,5	207,1	21,3
1993	2.545,6	2.051,2	494,4	1.972,4	1.556,9	415,5	222,1	194,2	27,9
1994	2.605,3	2.052,8	552,5	2.016,5	1.551,4	465,1	229,8	195,2	34,6
1995	2.655,2	2.127,6	527,6	2.043,4	1.596,3	447,0	243,2	211,4	31,7

GRÀFICS II.16 i II.17

Evolució de la població activa, ocupada i aturada
Milers de persones

	Lleida			Tarragona		
	Població activa	Població ocupada	Població aturada	Població activa	Població ocupada	Població aturada
1964	141,2	138,9	2,3	163,3	162,5	0,8
1965	139,4	136,7	2,7	163,8	162,2	1,7
1966	137,5	135,3	2,1	164,1	162,4	1,6
1967	136,8	134,3	2,5	165,9	163,7	2,2
1968	137,3	135,3	2,0	167,6	165,4	2,2
1969	137,7	136,4	1,3	169,3	167,4	1,9
1970	134,6	132,7	1,9	168,1	165,4	2,7
1971	132,2	129,1	3,0	167,7	163,4	4,3
1972	133,0	130,0	2,9	172,0	168,3	3,6
1973	132,4	130,2	2,2	174,6	172,8	1,8
1974	130,8	129,1	1,7	179,9	177,6	2,4
1975	129,5	128,0	1,5	183,1	179,6	3,5
1976	137,4	135,5	1,9	188,5	184,4	4,1
1977	136,4	134,0	2,4	187,5	182,1	5,5
1978	135,0	131,8	3,2	186,0	178,0	8,0
1979	137,6	135,6	2,0	191,4	180,7	10,8
1980	134,0	129,4	4,6	181,0	164,9	16,1
1981	133,2	126,4	6,8	182,4	160,7	21,8
1982	135,7	128,6	7,1	186,5	161,7	24,8
1983	134,8	127,5	7,3	181,3	153,9	27,4
1984	134,1	128,2	5,9	183,7	153,4	30,3
1985	136,9	127,6	9,3	186,0	155,2	30,7
1986	136,5	126,9	9,6	192,3	163,3	29,0
1987	131,1	123,5	7,6	196,8	169,1	27,6
1988	132,1	125,4	6,8	202,3	178,8	23,5
1989	133,2	128,6	4,6	211,8	189,6	22,2
1990	131,9	127,7	4,2	218,7	195,4	23,3
1991	132,4	126,8	5,6	224,0	198,7	25,3
1992	137,1	129,0	8,1	226,4	196,1	30,3
1993	133,2	121,6	11,6	218,0	178,6	39,4
1994	137,7	124,7	13,0	221,3	181,5	39,8
1995	133,7	121,0	12,7	235,0	198,9	36,1

GRÀFIC II.18**Distribució sectorial de la població ocupada
Percentatges**

	1977	1985	1995
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00
Agricultura	6,61	6,66	3,51
Indústria	40,33	37,61	28,84
Construcció	11,10	6,58	8,35
Serveis	41,96	49,16	59,30

GRÀFIC II.19**Distribució sectorial de la població ocupada. 1995
Percentatges
Catalunya**

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	1,24	6,28	15,66	11,48
Indústria	31,90	22,26	14,26	20,11
Construcció	7,14	11,16	14,47	11,33
Serveis	59,72	60,31	55,61	57,09

GRÀFIC II.20

Distribució sectorial de la població activa

Percentatges

	1977	1985	1995
CATALUNYA	100,00	100,00	100,00
Agricultura	6,38	5,42	2,96
Indústria	39,98	35,07	26,55
Construcció	11,91	7,67	8,16
Serveis	41,72	51,84	62,32

GRÀFIC II.21

Distribució sectorial de la població activa. 1995

Percentatges

Catalunya

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00
Agricultura	1,04	5,55	15,07	10,16
Indústria	28,86	21,18	14,32	19,02
Construcció	7,08	10,74	13,85	11,71
Serveis	63,03	62,52	56,76	59,11

GRÀFIC II.22 i II.23
Evolució de les taxes d'activitat i atur. 1964-95
Percentatges

	Catalunya		Barcelona		Girona	
	Taxa d'activitat	Taxa d'atur	Taxa d'activitat	Taxa d'atur	Taxa d'activitat	Taxa d'atur
1964	54,21	1,28	53,95	1,42	55,66	0,62
1965	53,70	1,31	53,45	1,38	55,45	0,52
1966	53,05	0,94	52,80	0,94	55,09	0,30
1967	52,75	1,03	52,49	0,99	55,09	0,27
1968	52,14	0,94	51,80	0,93	54,62	0,25
1969	51,49	0,75	51,09	0,75	54,12	0,20
1970	51,45	0,80	51,36	0,73	53,53	0,19
1971	52,00	1,00	52,27	0,81	53,44	0,21
1972	53,18	1,15	53,63	1,06	54,45	0,33
1973	53,66	1,22	54,31	1,29	54,75	0,48
1974	53,39	0,95	53,85	0,87	55,38	1,07
1975	53,20	1,79	53,46	1,85	56,99	1,61
1976	52,83	3,29	52,50	3,70	58,73	2,19
1977	51,27	4,17	50,74	4,75	57,91	2,01
1978	51,08	6,68	50,72	7,80	57,19	2,18
1979	50,38	8,51	49,82	10,02	55,61	3,10
1980	51,05	12,24	50,99	14,13	54,07	4,22
1981	51,34	15,30	51,28	17,36	54,51	6,76
1982	51,20	19,45	50,94	22,40	55,12	8,66
1983	50,59	21,31	50,49	24,49	54,83	9,61
1984	49,89	22,07	49,79	25,25	53,55	10,87
1985	49,38	22,65	49,18	25,82	51,69	10,95
1986	50,37	21,45	50,16	24,51	53,58	9,79
1987	52,20	20,75	52,41	23,82	55,81	8,43
1988	52,25	19,07	52,30	22,20	56,69	6,58
1989	52,41	14,28	52,31	16,28	56,72	6,66
1990	52,67	12,68	52,51	14,35	58,24	5,88
1991	52,49	12,24	52,28	13,48	58,12	7,33
1992	51,40	13,59	50,92	14,67	56,67	9,35
1993	51,81	19,42	52,08	21,07	54,60	12,56
1994	52,35	21,21	52,70	23,06	54,94	15,06
1995	52,55	19,87	52,79	21,88	55,91	13,05

GRÀFIC II.22 i II.23

Evolució de les taxes d'activitat i atur. 1964-95

Percentatges

	Lleida		Tarragona	
	Taxa d'activitat	Taxa d'atur	Taxa d'activitat	Taxa d'atur
1964	54,27	1,63	54,84	0,50
1965	53,51	1,94	54,29	1,02
1966	52,62	1,55	53,61	1,01
1967	52,07	1,86	53,29	1,35
1968	51,87	1,49	52,84	1,32
1969	51,65	0,97	52,37	1,12
1970	50,27	1,40	51,20	1,60
1971	49,37	2,28	50,39	2,55
1972	49,63	2,20	50,73	2,10
1973	49,21	1,67	50,41	1,03
1974	48,61	1,29	51,06	1,32
1975	48,18	1,19	51,09	1,89
1976	51,07	1,38	51,61	2,18
1977	50,64	1,77	50,35	2,91
1978	50,20	2,38	49,32	4,31
1979	51,19	1,42	50,13	5,64
1980	51,63	3,43	48,40	8,92
1981	51,57	5,09	48,82	11,95
1982	52,09	5,27	49,34	13,30
1983	51,01	5,38	47,28	15,11
1984	50,14	4,36	47,36	16,48
1985	51,01	6,79	47,98	16,53
1986	50,58	7,03	49,14	15,07
1987	48,11	5,77	49,73	14,05
1988	48,05	5,13	50,58	11,64
1989	47,99	3,47	52,45	10,48
1990	47,17	3,22	52,60	10,65
1991	46,92	4,21	52,74	11,30
1992	48,16	5,92	52,80	13,38
1993	46,36	8,71	50,40	18,07
1994	47,43	9,44	50,11	17,98
1995	45,50	9,50	51,78	15,37

GRÀFICS II.24, II.25, II.26 i II.27
Evolució de la població activa, ocupada,
aturada i taxa d'atur. 1977-95
Catalunya

Milers de persones

	Agricultura			Indústria		
	Població activa	Població ocupada	Població aturada	Població activa	Població ocupada	Població aturada
1977	141,1	140,0	1,1	884,4	854,9	29,6
1979	137,0	135,8	1,2	882,2	830,5	51,7
1981	130,7	128,7	2,0	845,7	750,1	95,7
1983	123,1	119,3	3,7	806,9	668,0	138,9
1985	120,8	114,9	5,9	782,2	648,6	133,5
1987	105,4	100,0	5,4	777,6	692,0	85,6
1989	97,6	95,1	2,5	809,9	752,9	57,1
1991	83,7	81,4	2,3	816,5	740,6	75,9
1992	83,2	79,2	4,0	777,6	697,9	79,7
1993	72,0	68,6	3,4	764,5	639,4	125,1
1994	76,6	71,7	4,9	717,6	597,9	119,7
1995	78,7	74,8	3,9	705,0	613,5	91,5

Percentatges

	Taxa d'atur	
	Agricultura	Indústria
1977	0,78	3,34
1979	0,91	5,86
1981	1,54	11,31
1983	3,03	17,22
1985	4,87	17,07
1987	5,08	11,01
1989	2,52	7,05
1991	2,79	9,29
1992	4,77	10,25
1993	4,72	16,36
1994	6,40	16,68
1995	5,01	12,98

GRÀFICS II.24, II.25, II.26 i II.27
Evolució de la població activa, ocupada,
aturada i taxa d'atur. 1977-95
Catalunya

Milers de persones

	Construcció			Serveis		
	Població activa	Població ocupada	Població aturada	Població activa	Població ocupada	Població aturada
1977	263,5	235,4	28,1	922,9	889,5	33,4
1979	242,2	200,9	41,3	973,7	877,7	96,0
1981	209,3	142,3	67,0	1.044,0	867,4	176,5
1983	215,9	144,9	71,0	1.097,5	833,1	264,4
1985	170,9	113,4	57,5	1.156,1	847,9	308,2
1987	171,8	142,6	29,3	1.350,9	971,9	379,0
1989	192,5	177,8	14,7	1.363,3	1.085,9	277,4
1991	222,5	205,7	16,8	1.410,4	1.195,3	215,1
1992	230,4	198,5	31,9	1.412,4	1.187,8	224,6
1993	228,2	179,1	49,1	1.480,9	1.164,1	316,8
1994	212,5	167,4	45,1	1.598,6	1.215,8	382,8
1995	216,8	177,6	39,1	1.654,7	1.261,7	393,0

Percentatges

	Taxa d'atur	
	Construcció	Serveis
1977	10,67	3,62
1979	17,05	9,86
1981	31,99	16,91
1983	32,89	24,09
1985	33,64	26,66
1987	17,02	28,05
1989	7,63	20,35
1991	7,55	15,25
1992	13,83	15,90
1993	21,52	21,39
1994	21,22	23,95
1995	18,05	23,75

GRÀFIC II.28
Corba inflació-desocupació
Percentatges
Catalunya

	Inflació	Desocupació
1979	15,49	8,51
1980	15,02	12,24
1981	14,02	15,30
1982	14,39	19,45
1983	12,20	21,31
1984	11,09	22,07
1985	9,45	22,65
1986	9,43	21,45
1987	5,93	20,75
1988	4,64	19,07
1989	6,99	14,28
1990	7,68	12,68
1991	6,57	12,24
1992	6,74	13,59
1993	5,17	19,42
1994	4,56	21,21
1995	4,54	19,87

Capítol III

Capital i creixement econòmic

GRÀFIC III.1

**Evolució real dels estocs de capital privat,
públic i total. 1964 = 100. 1964-93**

Catalunya			
	Capital privat	Capital públic	Capital total
1964	100,00	100,00	100,00
1965	107,30	110,00	107,46
1966	117,09	126,57	117,66
1967	128,11	140,01	128,83
1968	140,90	155,07	141,76
1969	152,90	170,54	153,96
1970	163,10	183,73	164,35
1971	172,41	207,99	174,56
1972	184,47	237,36	187,66
1973	198,87	265,47	202,88
1974	213,65	284,80	217,93
1975	225,26	306,39	230,15
1976	236,51	319,63	241,52
1977	245,36	334,20	250,71
1978	254,33	343,89	259,73
1979	262,47	343,35	267,34
1980	268,26	343,62	272,80
1981	270,94	348,80	275,64
1982	272,96	365,44	278,53
1983	277,33	382,26	283,66
1984	278,97	396,76	286,07
1985	279,73	414,16	287,83
1986	284,00	431,74	292,90
1987	293,39	453,70	303,05
1988	302,33	482,88	313,21
1989	312,64	516,50	324,92
1990	322,70	561,84	337,11
1991	333,48	607,75	350,01
1992	345,69	651,85	364,14
1993	351,61	691,52	372,09

GRÀFIC III.2

Participació dels estocs de capital privat, públic i total regional en els seus homòlegs nacionals. 1964-93
Percentatges

	Catalunya		
	Capital privat	Capital públic	Capital total
1964	17,40	11,86	16,92
1965	17,61	12,06	17,13
1966	18,05	12,58	17,55
1967	18,53	12,87	18,01
1968	19,04	13,22	18,50
1969	19,26	13,44	18,72
1970	19,25	13,36	18,69
1971	19,30	13,72	18,75
1972	19,43	14,38	18,92
1973	19,57	14,97	19,11
1974	19,68	15,08	19,22
1975	19,69	15,05	19,22
1976	19,73	14,70	19,21
1977	19,68	14,40	19,12
1978	19,67	14,14	19,07
1979	19,65	13,82	19,03
1980	19,48	13,58	18,86
1981	19,21	13,48	18,60
1982	18,95	13,46	18,36
1983	18,90	13,52	18,31
1984	18,77	13,45	18,17
1985	18,59	13,27	17,96
1986	18,54	13,06	17,87
1987	18,66	12,96	17,95
1988	18,61	12,95	17,88
1989	18,52	12,81	17,76
1990	18,44	12,76	17,65
1991	18,42	12,71	17,60
1992	18,54	12,80	17,68
1993	18,56	12,85	17,68

GRÀFIC III.3

Participació dels estocs de capital privat i públic en el total regional. 1964-93
Percentatges

	Catalunya	
	Capital privat	Capital públic
1964	93,97	6,03
1965	93,83	6,17
1966	93,52	6,48
1967	93,45	6,55
1968	93,41	6,59
1969	93,33	6,67
1970	93,26	6,74
1971	92,82	7,18
1972	92,38	7,62
1973	92,12	7,88
1974	92,13	7,87
1975	91,98	8,02
1976	92,03	7,97
1977	91,97	8,03
1978	92,02	7,98
1979	92,26	7,74
1980	92,41	7,59
1981	92,38	7,62
1982	92,09	7,91
1983	91,88	8,12
1984	91,64	8,36
1985	91,33	8,67
1986	91,12	8,88
1987	90,98	9,02
1988	90,71	9,29
1989	90,42	9,58
1990	89,96	10,04
1991	89,54	10,46
1992	89,21	10,79
1993	88,80	11,20

GRÀFIC III.4**Composició de l'estoc de capital privat productiu *.**
1964-93**Percentatges****Catalunya**

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis venda
1964	5,03	57,02	0,95	37,00
1965	5,18	56,49	1,16	37,17
1966	5,27	56,51	1,35	36,87
1967	5,41	56,49	1,52	36,58
1968	5,68	55,75	1,64	36,93
1969	5,85	55,75	1,91	36,49
1970	5,88	55,56	2,00	36,56
1971	5,90	54,85	2,03	37,21
1972	5,83	54,45	2,16	37,56
1973	5,63	54,24	2,38	37,74
1974	5,52	54,09	2,55	37,85
1975	5,51	54,00	2,61	37,88
1976	5,42	53,71	2,56	38,32
1977	5,27	53,91	2,47	38,34
1978	5,21	53,49	2,23	39,07
1979	5,12	52,78	1,97	40,13
1980	5,22	52,65	1,84	40,29
1981	5,30	52,44	1,68	40,58
1982	5,45	51,60	1,61	41,35
1983	5,46	51,84	1,52	41,18
1984	5,42	51,78	1,36	41,44
1985	5,41	51,39	1,27	41,93
1986	5,35	51,12	1,16	42,37
1987	5,11	51,64	1,13	42,12
1988	4,91	50,27	1,25	43,57
1989	4,67	48,69	1,36	45,27
1990	4,44	47,88	1,39	46,28
1991	4,21	47,57	1,43	46,79
1992	3,94	46,79	1,45	47,82
1993	3,80	46,42	1,43	48,35

* Exclòs el capital residencial.

GRÀFIC III.5**Evolució de la productivitat del capital**
del sector privat ***Pessetes constants de 1990****Catalunya**

	Total	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis
1964	1,107	0,950	0,653	11,844	1,400
1967	1,133	0,717	0,761	5,863	1,439
1969	1,159	0,657	0,807	4,743	1,459
1971	1,111	0,624	0,808	4,012	1,364
1973	1,071	0,618	0,893	3,464	1,174
1975	1,028	0,454	0,836	2,903	1,180
1977	0,986	0,427	0,812	3,087	1,098
1979	0,952	0,450	0,808	2,908	1,047
1981	0,911	0,427	0,786	2,950	0,995
1983	0,950	0,431	0,901	3,198	0,971
1985	0,975	0,427	0,894	3,640	1,022
1987	1,030	0,400	0,943	4,977	1,061
1989	1,063	0,457	1,050	4,974	1,017
1991	0,927	0,475	0,866	5,307	0,874
1993	0,816	0,572	0,738	4,405	0,778

* Exclòs capital residencial i energia.

GRÀFIC III.6

Composició de l'estoc de capital públic *. 1964-93

Percentatges

	Catalunya	
	Capital productiu	Capital social
1964	85,61	14,39
1965	85,83	14,17
1966	86,07	13,93
1967	86,11	13,89
1968	85,96	14,04
1969	85,44	14,56
1970	84,47	15,53
1971	83,19	16,81
1972	83,76	16,24
1973	83,19	16,81
1974	83,10	16,90
1975	82,70	17,30
1976	82,23	17,77
1977	81,31	18,69
1978	80,29	19,71
1979	79,54	20,46
1980	79,01	20,99
1981	78,67	21,33
1982	78,14	21,86
1983	78,18	21,82
1984	78,06	21,94
1985	77,33	22,67
1986	77,30	22,70
1987	77,05	22,95
1988	77,08	22,92
1989	77,25	22,75
1990	77,39	22,61
1991	77,20	22,80
1992	76,68	23,32
1993	76,58	23,42

* Exclòs el capital residu de les AAPP.

GRÀFIC III.7**Dotacions relatives de capital públic. 1964-93****Mitjana nacional = 100**

	Catalunya		
	Capital públic social per hab.	Capital públic total per hab.	Capital públic total per km ²
1964	87,95	87,76	186,87
1965	85,24	87,68	189,99
1966	84,56	89,91	198,17
1967	84,20	90,47	202,80
1968	83,08	91,40	208,30
1969	82,04	91,41	211,76
1970	79,28	89,45	210,55
1971	80,44	90,70	216,22
1972	77,85	94,15	226,58
1973	81,04	97,12	235,89
1974	80,39	96,91	237,54
1975	80,23	95,90	237,20
1976	78,88	92,85	231,67
1977	78,56	90,17	226,93
1978	77,66	87,78	222,78
1979	76,30	85,06	217,68
1980	74,74	82,94	213,99
1981	76,99	85,07	212,33
1982	77,88	85,12	212,09
1983	77,99	85,64	213,06
1984	78,88	86,12	211,99
1985	79,67	84,57	209,09
1986	79,37	83,35	205,73
1987	79,96	82,81	204,17
1988	80,91	82,80	204,04
1989	80,84	81,92	201,84
1990	81,27	81,59	201,03
1991	82,25	81,30	200,29
1992	85,66	81,92	201,71
1993	87,57	82,26	202,43

GRÀFIC III.8**Participació de la inversió privada i pública****en el total regional. 1964-93****Percentatges**

	Catalunya	
	Inversió privada	Inversió pública
1964	92,23	7,77
1965	92,61	7,39
1966	91,28	8,72
1967	93,00	7,00
1968	93,09	6,91
1969	92,73	7,27
1970	92,80	7,20
1971	88,76	11,24
1972	88,86	11,14
1973	90,27	9,73
1974	92,54	7,46
1975	90,88	9,12
1976	92,94	7,06
1977	91,76	8,24
1978	93,14	6,86
1979	95,93	4,07
1980	95,13	4,87
1981	92,28	7,72
1982	87,60	12,40
1983	88,98	11,02
1984	87,92	12,08
1985	86,16	13,84
1986	88,38	11,62
1987	89,69	10,31
1988	87,97	12,03
1989	87,76	12,24
1990	85,54	14,46
1991	85,78	14,22
1992	86,72	13,28
1993	84,85	15,15

GRÀFIC III.9**Composició de la inversió privada productiva *. 1964-93**
Percentatges
Catalunya

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis venda
1964	5,48	52,17	3,02	39,33
1965	5,93	52,43	2,94	38,69
1966	5,61	56,26	2,91	35,22
1967	6,05	55,05	3,20	35,71
1968	7,31	49,82	2,91	39,96
1969	6,62	54,63	3,90	34,85
1970	5,58	53,29	2,92	38,20
1971	5,52	49,18	2,73	42,57
1972	4,91	51,04	3,32	40,73
1973	4,14	52,03	4,07	39,76
1974	4,42	51,90	3,92	39,75
1975	5,00	52,47	3,66	38,87
1976	4,39	50,54	2,89	42,18
1977	3,68	54,46	2,54	39,32
1978	4,28	48,93	1,00	45,78
1979	3,99	45,95	0,57	49,49
1980	5,61	50,62	1,40	42,37
1981	5,47	49,09	0,84	44,60
1982	6,50	41,60	1,59	50,31
1983	5,20	52,89	1,36	40,55
1984	4,46	49,70	0,35	45,49
1985	4,55	45,23	0,95	49,27
1986	4,24	47,62	0,65	47,50
1987	3,12	54,29	1,28	41,31
1988	3,05	39,26	2,52	55,17
1989	2,72	37,21	2,46	57,60
1990	2,51	41,31	2,03	54,15
1991	2,22	44,55	2,08	51,15
1992	1,73	41,05	2,00	55,22
1993	1,85	42,44	1,79	53,92

* Exclou la inversió residencial.

GRÀFIC III.10

Participació de la inversió pública *. 1964-93

Percentatges

Catalunya		
	Inversió productiva	Inversió social
1964	85,41	14,59
1965	87,04	12,96
1966	87,11	12,89
1967	86,17	13,83
1968	84,83	15,17
1969	81,67	18,33
1970	76,46	23,54
1971	76,08	23,92
1972	86,77	13,23
1973	79,56	20,44
1974	82,24	17,76
1975	79,14	20,86
1976	76,21	23,79
1977	69,90	30,10
1978	64,75	35,25
1979	60,22	39,78
1980	65,93	34,07
1981	72,93	27,07
1982	71,11	28,89
1983	79,16	20,84
1984	76,93	23,07
1985	67,94	32,06
1986	77,46	22,54
1987	74,63	25,37
1988	77,91	22,09
1989	79,20	20,80
1990	78,85	21,15
1991	75,97	24,03
1992	72,57	27,43
1993	76,18	23,82

* Exclosa la inversió residu de les AAPP.

GRÀFIC III.11**Evolució de la relació capital/treball. 1964-93****1964 = 100****Catalunya**

	Capital total per ocupat	Capital privat* per ocupat sector privat
1964	100,00	100,00
1967	123,01	111,69
1969	142,09	119,77
1971	153,30	130,53
1973	166,63	142,92
1975	185,84	161,04
1977	206,71	179,44
1979	228,49	200,02
1981	255,08	225,83
1983	280,83	250,83
1985	291,64	259,24
1987	277,80	250,74
1989	268,92	257,66
1991	275,18	280,77
1993	317,04	338,37

* Exclosos capital residencial i energia.

Capítol IV

Eficiència productiva

GRÀFIC IV.1

Evolució de la productivitat del treball. 1964-93

Milions de pessetes de 1990 per ocupat

	Catalunya	Espanya
1964	1,779	1,231
1967	2,035	1,483
1969	2,232	1,630
1971	2,332	1,804
1973	2,460	1,952
1975	2,661	2,199
1977	2,846	2,348
1979	3,061	2,546
1981	3,309	2,778
1983	3,829	3,156
1985	4,064	3,437
1987	4,154	3,598
1989	4,403	3,797
1991	4,186	3,774
1993	4,437	4,034

GRÀFIC IV.2

Evolució de la productivitat sectorial del treball. 1977-93

Milions de pessetes de 1990 per ocupat

Catalunya

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis venda
1977	1,071	2,441	2,161	3,878
1979	1,214	2,550	2,041	4,302
1981	1,326	2,750	2,619	4,410
1983	1,553	3,382	2,637	4,993
1985	1,602	3,371	3,248	5,327
1987	1,753	3,496	3,377	5,234
1989	2,128	3,970	3,608	5,210
1991	2,583	3,856	3,884	4,650
1993	3,590	4,176	3,980	4,774

GRÀFIC IV.4

Evolució de la productivitat total dels factors. 1964-93
Mitjana nacional = 100

	Catalunya
1964	135,32
1967	130,38
1969	131,05
1971	124,64
1973	122,32
1975	118,52
1977	118,56
1979	117,97
1981	117,18
1983	118,36
1985	115,84
1987	113,87
1989	115,21
1991	110,50
1993	108,49

GRÀFIC IV.6

Evolució de la productivitat total dels factors
per sectors. 1977-93
Mitjana nacional = 100
Catalunya

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis venda
1977	141,18	105,96	108,77	110,19
1979	140,79	106,67	103,06	112,76
1981	126,13	106,85	103,24	113,32
1983	129,15	108,05	96,28	115,27
1985	114,24	105,23	102,38	114,13
1987	119,51	104,66	100,45	112,44
1989	125,16	107,05	103,06	113,76
1991	117,63	102,98	111,94	109,48
1993	123,72	102,67	110,02	108,07

Capítol V

Evolució i estructura del teixit productiu de Catalunya

GRÀFIC V.1

Evolució de les exportacions i importacions. 1985-95
Milers de milions de pessetes corrents
Catalunya

	Exportacions	Importacions
1985	863,79	1.281,75
1986	828,77	1.463,61
1987	978,51	1.749,47
1988	1.097,73	2.121,28
1989	1.208,73	2.519,02
1990	1.336,68	2.701,34
1991	1.460,45	2.933,49
1992	1.651,59	3.119,11
1993	1.908,77	3.050,42
1994	2.422,92	3.695,32
1995	2.946,87	4.277,11

GRÀFIC V.2

Evolució de la taxa de cobertura. 1985-95
 (Exportacions/Importacions) * 100

	Catalunya	Espanya
1985	67,39	80,24
1986	56,62	77,08
1987	55,93	69,60
1988	51,75	66,58
1989	47,98	61,15
1990	49,48	63,29
1991	49,79	64,35
1992	52,95	64,73
1993	62,57	76,35
1994	65,57	79,33
1995	68,90	79,78

GRÀFIC V.3

Evolució del coeficient d'obertura exterior. 1985-95
 [(Exportacions + Importacions)/VAB] * 100

	Catalunya	Espanya
1985	39,89	33,17
1987	38,95	28,36
1989	40,13	29,31
1991	40,88	29,10
1993	42,53	30,37
1994 (A)	49,49	34,23
1995 (A)	53,62	36,76

GRÀFIC V.4
Evolució de la participació de les exportacions
i importacions regionals en el total nacional. 1985-95
Percentatges
Catalunya

	Exportacions	Importacions
1985	21,05	25,06
1986	21,70	29,54
1987	23,23	28,91
1988	23,42	30,14
1989	23,54	30,00
1990	23,69	30,30
1991	23,46	30,33
1992	25,00	30,57
1993	23,84	29,09
1994	24,73	29,92
1995	25,80	29,87

GRÀFIC V.5
Composició de las exportacions
i importacions regionals
Milers de milions de pessetes corrents
Catalunya

	Exportacions		Importacions	
	Productes agrícoles	Productes industrials	Productes agrícoles	Productes industrials
1985	26,40	837,39	123,07	1.158,67
1986	33,22	795,55	148,21	1.315,40
1987	44,11	934,40	145,56	1.603,91
1988	40,03	1.057,70	166,04	1.955,24
1989	47,48	1.161,25	183,74	2.335,28
1990	45,90	1.290,78	206,89	2.494,45
1991	44,80	1.415,65	220,40	2.713,10
1992	51,31	1.600,28	227,96	2.891,16
1993	77,92	1.830,85	243,51	2.806,91
1994	113,44	2.309,48	315,70	3.379,62
1995	137,13	2.809,74	364,50	3.912,62

GRÀFIC V.6

Evolució de la participació de les exportacions i importacions agrícoles regionals en el total nacional. 1985-95

**Percentatges
Catalunya**

	Exportacions	Importacions
1985	7,72	31,43
1986	8,13	31,26
1987	9,10	29,53
1988	7,50	30,18
1989	8,68	29,38
1990	8,64	31,27
1991	7,50	28,83
1992	7,72	28,37
1993	8,93	25,59
1994	11,27	28,78
1995	12,00	28,17

GRÀFIC V.7

Evolució de la participació de les exportacions i importacions industrials regionals en el total nacional. 1985-95

**Percentatges
Catalunya**

	Exportacions	Importacions
1985	22,26	24,53
1986	23,33	29,36
1987	25,07	28,86
1988	25,47	30,13
1989	25,31	30,05
1990	25,25	30,22
1991	25,16	30,46
1992	26,94	30,75
1993	25,67	29,44
1994	26,28	30,04
1995	27,33	30,04

GRÀFIC V.12

Explotacions amb terres i la seva distribució percentual Catalunya

	1962	1989
Total explotacions amb terres	202.653	112.102
Distribució percentual (ha)	100,00	100,00
< 1 ha	25,80	14,45
1 - 5 ha	35,30	35,99
5 - 10 ha	17,70	17,18
10 - 50 ha	17,50	25,37
> 50 ha	3,70	7,01

GRÀFIC V.14**Evolució de la participació del VAB de serveis
en el VAB regional total. 1955-95****Percentatges
Catalunya**

	Ptes. corrents	Ptes. de 1990
1955	43,59	64,98
1957	41,82	64,68
1960	41,41	62,73
1962	41,40	61,05
1964	43,12	59,00
1967	46,03	57,70
1969	45,59	56,45
1971	48,09	57,20
1973	46,03	53,87
1975	48,14	55,47
1977	50,08	55,80
1979	54,93	58,38
1981	56,92	58,62
1983	56,72	58,18
1985	59,12	60,59
1987	59,57	61,00
1989	57,78	58,65
1991	59,79	59,11
1993	63,36	60,75
1994	62,92	59,98
1995	62,22	59,54

GRÀFIC V.16**Evolució de la participació dels serveis públics
en la producció regional de serveis. 1983-93****Percentatges**

	Catalunya	Espanya
1983	13,04	17,09
1985	14,17	18,68
1987	13,66	17,60
1989	13,13	17,86
1991	14,26	20,07
1993	13,98	20,32

Capítol VI

Renda, benestar i desigualtats

GRÀFIC VI.1

Producció per capita, productivitat del treball i població ocupada. 1964-95

Mitjana nacional = 100

Catalunya

	VAB/P	VAB/Po	Po/P
1964	152,80	139,39	109,62
1967	142,65	132,69	107,50
1969	138,79	131,15	105,82
1971	133,44	125,32	106,48
1973	130,86	122,08	107,19
1975	129,26	118,93	108,69
1977	125,95	119,08	105,77
1979	123,88	118,56	104,48
1981	125,69	118,14	106,39
1983	124,79	122,15	102,16
1985	122,51	118,61	103,29
1987	123,03	114,81	107,17
1989	128,46	116,29	110,46
1991	125,67	111,20	113,01
1993	122,28	109,91	111,25
1994	122,43	108,91	112,41
1995	123,62	108,85	113,57

GRÀFIC VI.2

Població en edat de treballar, població activa i ocupació. 1964-95

Mitjana nacional = 100

Catalunya

	Po/P	Pet/P	Pa/Pet	Po/Pa
1964	109,62	104,26	104,32	100,78
1967	107,50	103,24	103,96	100,16
1969	105,82	102,59	102,78	100,36
1971	106,48	101,97	103,77	100,62
1973	107,19	101,39	104,39	101,27
1975	108,69	100,83	105,37	102,30
1977	105,77	100,07	104,03	101,60
1979	104,48	98,46	105,28	100,79
1981	106,39	101,11	106,40	98,90
1983	102,16	100,89	105,21	96,24
1985	103,29	100,69	103,94	98,70
1987	107,17	100,50	106,92	99,73
1989	110,46	99,95	106,70	103,58
1991	113,01	100,87	106,84	104,86
1993	111,25	100,91	105,73	104,27
1994	112,41	101,30	106,82	103,88
1995	113,57	101,91	107,21	103,95

GRÀFIC VI.3**Descomposició de la producció per capita. 1964-95**

Mitjana regional = 100

Barcelona

	VAB/P	VAB/Po	Po/P
1964	106,07	107,04	99,09
1967	105,32	106,30	99,08
1969	104,62	106,04	98,66
1971	103,85	103,80	100,05
1973	102,96	102,57	100,37
1975	102,61	103,03	99,59
1977	101,80	104,35	97,56
1979	100,60	104,36	96,39
1981	101,15	103,81	97,44
1983	98,85	103,32	95,67
1985	98,83	103,03	95,93
1987	99,26	102,07	97,24
1989	100,08	101,68	98,43
1991	98,63	100,02	98,61
1993	98,39	99,21	99,17
1994	98,63	99,73	98,89
1995	99,17	100,86	98,32

	Po/P	Pet/P	Pa/Pet	Po/Pa
1964	99,09	99,70	99,53	99,86
1967	99,08	99,54	99,50	100,03
1969	98,66	99,44	99,21	100,00
1971	100,05	99,35	100,51	100,19
1973	100,37	99,25	101,20	99,94
1975	99,59	99,16	100,49	99,94
1977	97,56	99,18	98,97	99,39
1979	96,39	99,12	98,88	98,35
1981	97,44	99,98	99,89	97,57
1983	95,67	99,88	99,82	95,97
1985	95,93	100,44	99,59	95,91
1987	97,24	100,74	100,42	96,12
1989	98,43	100,98	99,81	97,66
1991	98,61	100,43	99,60	98,59
1993	99,17	100,71	100,53	97,96
1994	98,89	100,61	100,66	97,64
1995	98,32	100,38	100,47	97,49

GRÀFIC VI.4

Descomposició de la producció per capita. 1964-95

Mitjana regional = 100

Girona

	VAB/P	VAB/Po	Po/P
1964	100,54	96,05	104,68
1967	100,99	94,41	106,97
1969	95,06	88,25	107,71
1971	97,44	92,05	105,85
1973	100,87	95,78	105,32
1975	97,74	88,63	110,28
1977	101,08	85,00	118,92
1979	108,91	89,91	121,14
1981	101,18	86,55	116,91
1983	107,41	85,98	124,93
1985	112,18	95,06	118,01
1987	112,73	95,13	118,51
1989	108,94	98,24	110,90
1991	113,85	99,41	114,53
1993	111,62	101,46	110,01
1994	110,14	100,57	109,52
1995	108,07	95,28	113,42

	Po/P	Pet/P	Pa/Pet	Po/Pa
1964	104,68	101,27	102,68	100,67
1967	106,97	101,64	104,44	100,76
1969	107,71	101,91	105,11	100,56
1971	105,85	102,18	102,76	100,80
1973	105,32	102,46	102,03	100,75
1975	110,28	102,74	107,14	100,19
1977	118,92	102,96	112,95	102,26
1979	121,14	103,63	110,37	105,91
1981	116,91	100,02	106,18	110,09
1983	124,93	100,34	108,38	114,87
1985	118,01	97,92	104,68	115,13
1987	118,51	95,92	106,92	115,55
1989	110,90	94,11	108,23	108,88
1991	114,53	97,96	110,72	105,59
1993	110,01	96,19	105,39	108,51
1994	109,52	96,80	104,94	107,81
1995	113,42	98,23	106,41	108,51

GRÀFIC VI.5**Descomposició de la producció per capita. 1964-95****Mitjana regional = 100****Lleida**

	VAB/P	VAB/Po	Po/P
1964	73,03	72,89	100,20
1967	71,28	71,77	99,32
1969	75,32	73,66	102,26
1971	79,09	82,02	96,43
1973	82,00	86,67	94,61
1975	77,98	81,96	95,14
1977	78,89	74,54	105,84
1979	87,60	75,80	115,58
1981	87,68	77,67	112,89
1983	90,68	74,44	121,82
1985	89,00	71,17	125,05
1987	85,40	77,64	110,00
1989	87,43	84,13	103,93
1991	89,37	91,38	97,80
1993	96,64	94,72	102,02
1994	96,06	91,70	104,76
1995	95,09	96,80	98,23

	Po/P	Pet/P	Pa/Pet	Po/Pa
1964	100,20	100,43	100,12	99,65
1967	99,32	101,47	98,71	99,16
1969	102,26	102,18	100,30	99,78
1971	96,43	102,91	94,93	98,71
1973	94,61	103,65	91,69	99,55
1975	95,14	104,40	90,58	100,62
1977	105,84	104,55	98,76	102,50
1979	115,58	105,56	101,61	107,75
1981	112,89	100,29	100,45	112,06
1983	121,82	100,47	100,83	120,25
1985	125,05	100,46	103,29	120,51
1987	110,00	100,37	92,16	118,91
1989	103,93	100,80	91,56	112,60
1991	97,80	100,22	89,40	109,15
1993	102,02	100,63	89,49	113,29
1994	104,76	100,59	90,61	114,93
1995	98,23	100,45	86,59	112,94

GRÀFIC VI.6**Descomposició de la producció per capita. 1964-95****Mitjana regional = 100****Tarragona**

	VAB/P	VAB/Po	Po/P
1964	73,27	71,25	102,83
1967	77,54	76,15	101,82
1969	84,08	81,90	102,65
1971	84,17	86,93	96,83
1973	86,05	89,88	95,73
1975	94,42	96,54	97,80
1977	97,36	96,35	101,05
1979	94,90	91,49	103,73
1981	97,04	98,22	98,80
1983	110,05	108,67	101,27
1985	106,55	103,96	102,49
1987	104,45	104,11	100,32
1989	99,26	98,41	100,86
1991	105,58	105,94	99,67
1993	104,71	108,88	96,17
1994	104,36	107,38	97,19
1995	102,32	100,06	102,26

	Po/P	Pet/P	Pa/Pet	Po/Pa
1964	102,83	100,85	101,16	100,79
1967	101,82	101,12	101,02	99,67
1969	102,65	101,32	101,70	99,63
1971	96,83	101,52	96,90	98,43
1973	95,73	101,72	93,93	100,19
1975	97,80	101,93	96,04	99,91
1977	101,05	101,58	98,20	101,31
1979	103,73	101,09	99,49	103,14
1981	98,80	99,95	95,08	103,96
1983	101,27	100,44	93,46	107,88
1985	102,49	97,74	97,17	107,91
1987	100,32	97,08	95,29	108,46
1989	100,86	96,52	100,07	104,42
1991	99,67	98,14	100,48	101,07
1993	96,17	97,23	97,28	101,68
1994	97,19	97,53	95,73	104,09
1995	102,26	98,25	98,54	105,62

GRÀFIC VI.7

Evolució del cost laboral real unitari, la taxa de salarització i la participació de la remuneració d'assalariats en el Valor Afegit. 1955-93
Percentatges

Catalunya

	Cost laboral real unitari	Taxa de salarització	Participació de la remun. d'assalariats en el VAB
1955	69,43	62,59	43,46
1957	64,37	66,66	42,90
1960	70,35	68,75	48,37
1962	62,98	72,28	45,53
1964	65,13	74,22	48,34
1967	69,38	74,73	51,85
1969	66,78	74,79	49,94
1971	69,82	76,11	53,14
1973	69,36	77,38	53,67
1975	72,57	79,70	57,84
1977	73,98	80,78	59,76
1979	73,91	78,74	58,20
1981	75,80	77,97	59,10
1983	73,16	76,78	56,17
1985	69,23	76,59	53,02
1987	66,95	77,51	51,90
1989	63,05	79,36	50,04
1991	64,21	79,90	51,31
1993	67,96	79,36	53,94

Espanya

	Cost laboral real unitari	Taxa de salarització	Participació de la remun. d'assalariats en el VAB
1955	79,11	54,23	42,91
1957	73,37	57,24	42,00
1960	76,59	58,62	44,90
1962	74,27	60,71	45,09
1964	77,37	62,51	48,37
1967	80,16	63,70	51,06
1969	76,66	64,57	49,50
1971	77,51	66,50	51,55
1973	77,31	69,11	53,43
1975	80,66	71,13	57,37
1977	81,43	71,93	58,57
1979	81,81	71,18	58,23
1981	81,68	72,31	59,06
1983	77,59	72,27	56,07
1985	73,55	72,25	53,14
1987	69,56	73,26	50,96
1989	66,89	74,66	49,94
1991	67,15	77,32	51,92
1993	70,56	76,15	53,73

GRÀFIC VI.8

Evolució de les rendes directes per capita i renda familiar disponible per capita. 1967-93
Mitjana nacional = 100

Rendes directes per capita

	Catalunya
1967	137,81
1969	132,58
1971	131,37
1973	128,21
1975	127,55
1977	125,60
1979	124,22
1981	129,02
1983	127,80
1985	125,31
1987	125,35
1989	127,09
1991	123,43
1993	118,05

Renda familiar disponible per capita

	Catalunya
1967	133,39
1969	128,88
1971	127,57
1973	123,06
1975	123,46
1977	120,95
1979	120,21
1981	125,22
1983	125,67
1985	122,10
1987	121,90
1989	123,48
1991	119,23
1993	114,90

GRÀFIC VI.9

Càrrega impositiva neta en percentatge de les rendes directes per capita. 1967-93

	Catalunya	Espanya
1967	6,87	3,79
1969	6,58	3,90
1971	5,78	2,97
1973	7,14	3,25
1975	9,03	6,01
1977	10,16	6,71
1979	9,99	6,98
1981	4,50	1,60
1983	5,73	4,13
1985	6,69	4,23
1987	7,29	4,66
1989	10,15	7,52
1991	12,05	8,96
1993	10,86	8,42

GRÀFIC VI.10

Evolució de les rendes directes per capita i renda familiar disponible per capita. 1967-93
Mitjana regional = 100

Rendes directes per capita

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1967	106,01	92,59	73,86	77,47
1969	104,44	89,80	82,66	84,68
1971	104,25	91,24	83,68	82,77
1973	103,42	94,08	88,28	83,42
1975	103,50	95,62	78,88	87,52
1977	102,54	101,97	82,08	87,51
1979	101,37	109,43	87,05	87,77
1981	103,48	100,51	77,89	83,39
1983	101,90	105,68	85,01	88,00
1985	102,18	104,70	85,44	86,37
1987	101,67	111,49	84,06	85,46
1989	102,05	109,69	81,55	85,36
1991	100,52	112,89	88,09	91,19
1993	100,43	109,99	92,67	91,57

Renda familiar disponible per capita

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1967	105,29	94,29	76,04	80,19
1969	103,60	91,23	85,07	88,73
1971	103,58	92,51	85,55	86,21
1973	102,36	96,80	92,17	87,49
1975	102,29	99,35	83,22	91,96
1977	100,99	107,27	88,19	92,60
1979	99,80	114,42	93,48	93,37
1981	102,48	103,20	81,94	87,14
1983	100,61	109,59	90,47	92,33
1985	100,58	109,77	92,19	91,21
1987	99,83	118,04	91,19	90,70
1989	99,97	116,57	89,53	91,68
1991	99,31	117,23	93,12	94,15
1993	98,00	118,06	102,92	97,89

GRÀFIC VI.11

Càrrega impositiva neta en percentatge de les rendes directes per capita. 1967-93

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya
1967	7,50	5,16	4,12	3,60	6,87
1969	7,33	5,09	3,85	2,11	6,58
1971	6,39	4,46	3,68	1,86	5,78
1973	8,09	4,45	3,05	2,61	7,14
1975	10,09	5,48	4,02	4,41	9,03
1977	11,52	5,49	3,48	4,94	10,16
1979	11,38	5,88	3,34	4,25	9,99
1981	5,42	1,94	-0,46	0,20	4,50
1983	6,93	2,24	-0,33	1,09	5,73
1985	8,14	2,17	-0,68	1,46	6,69
1987	8,96	1,84	-0,58	1,60	7,29
1989	11,98	4,52	1,35	3,50	10,15
1991	13,11	8,67	7,03	9,19	12,05
1993	13,02	4,32	1,00	4,70	10,86

Des que el 1990 va iniciar les seves activitats, la Fundación BBV ha estat la resposta institucional del Grupo BBV a la voluntat i el compromís de complementar una sòlida estratègia econòmica i financera de gestió amb un acurat programa de sensibilització social i cultural, orientats a la millora de l'entorn en què desenvolupa la seva activitat.

La Fundación BBV dissenya els seus propis programes d'activitat amb l'objectiu últim d'analitzar les transformacions experimentades en el context social i oferir el resultat de les investigacions, els estudis i els debats a la societat. De manera coherent amb aquests plantejaments, a més d'organitzar trobades interdisciplinars i fomentar projectes d'investigació, compta amb diversos centres de reflexió: Centre d'Estudis d'Economia Pública, Centre d'Estudis Financers, Centre de Ciència, Tecnologia i Societat, i Centre Intercultures. A través del Programa Càtedra, la Fundación actua també en el món universitari, intentant establir un pont entre la investigació científica i la societat.

FUNDACION BBV

Aquest llibre analitza el creixement de l'economia catalana al llarg del dilatat període històric que va des de 1955 fins a 1995. El seu interès consisteix a proporcionar una visió dels factors que han fonamentat els canvis que s'han registrat en els nivells de producció i renda per habitant en aquest ampli recorregut temporal, entre els quals ocupen una posició molt destacada les dotacions de capital físic, tant de titularitat pública com privada, i el volum i la qualificació dels recursos humans. S'hi analitzen també els canvis sorgits en l'estructura productiva de Catalunya des de mitjan dècada dels cinquanta, com també el grau d'eficiència amb què es desenvolupa la producció de béns i serveis, buscant igualment de posar en relació l'evolució econòmica dels últims anys amb la posició que ocupa la regió en el context no tan sols espanyol, sinó també de la Unió Europea.

Amb aquest volum, la Fundación BBV continua la publicació d'una sèrie de monografies regionals sobre el creixement de les comunitats autònomes, que s'emmarca en un ampli projecte de col·laboració que funciona des de fa uns quants anys amb l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques. No es pretén principalment a través d'aquests estudis dur a terme cap reinterpretació sobre la trajectòria de cadascuna de les regions, ni fonamentar propostes de política econòmica regional per a les seves necessitats específiques, sinó oferir als investigadors, als responsables en matèria econòmica de les administracions i al públic interessat en general una informació ordenada i sistemàtica sobre les principals variables econòmiques que condicionen en última instància el creixement econòmic i el benestar de la població. Es tracta, en resum, de facilitar al conjunt de la societat la reflexió sobre els problemes regionals, davant els quals palesa actualment un alt grau de sensibilització.

Amb la col·laboració de

Generalitat de Catalunya
Institut d'Estudis Autònoms

ISBN 84-95163-04-7

9 788495 163042

CAPITALITZACIÓ I CREIXEMENT CATALANA 1955-1995

FUNDACION BBW

